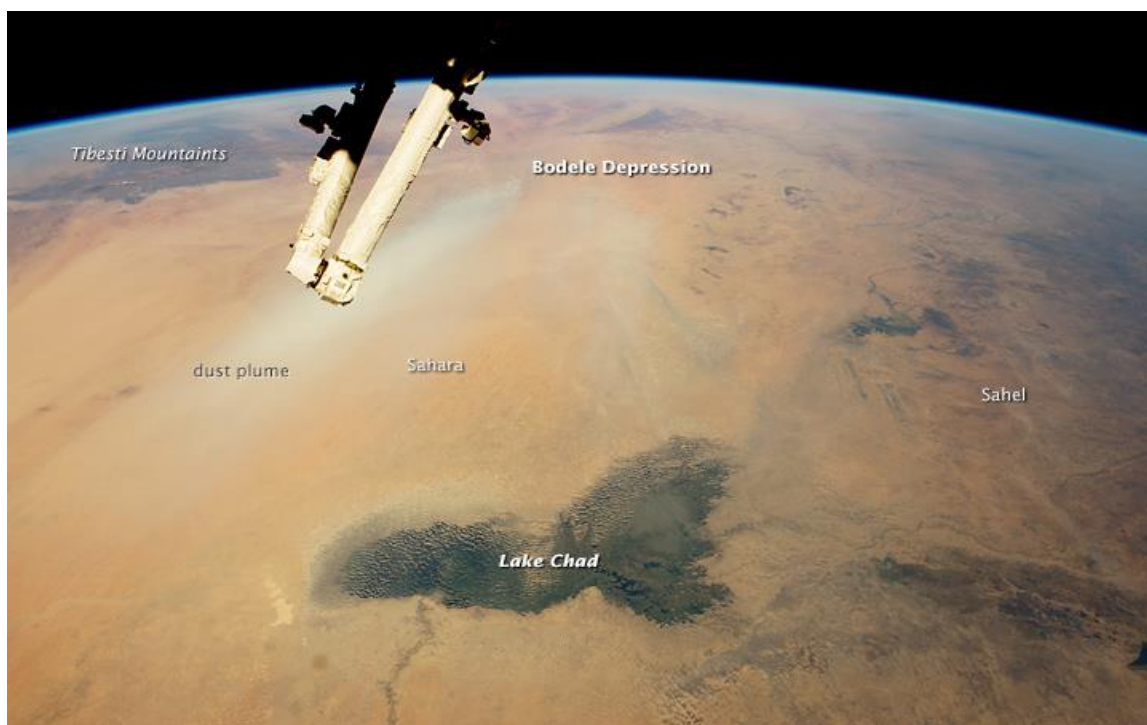

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Π.Μ.Σ. «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η Στρατιωτική Βοήθεια από Βορά σε Νότο και η σχέση της με τον καθορισμό και τη διαδικασία της αναπτυξιακής βοήθειας της Υποσαχάριας Αφρικής με έμφαση στις χώρες ΣΑΧΕΛ»

ΟΝΟΜΑ: Σπύρος Γιολτζόπουλος (ΑΜ: 1214Μ064)
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Γρηγόριος Ι. Τσάλτας

Αθήνα, Νοέμβριος 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΙΤΛΟΣ	ΣΕ- ΛΙΔΑ
ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ	4
ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ	11
1.1 Γενικά	11
1.2 Γέννηση και Είδη Αναπτυξιακής Βοήθειας	12
1.2.1 Γέννηση Αναπτυξιακής Βοήθειας	12
1.2.2 Είδη Αναπτυξιακής Βοήθειας	17
1.3 Στρατηγικές Οικονομικής Μεγέθυνσης και Αναπτυξιακό Φαινόμενο	20
1.3.1 Εισαγωγικά	20
1.3.2 Η Ανάπτυξη ανά Δεκαετία 1950-2000	25
1.3.3 Ο ρόλος της Αναπτυξιακής Βοήθειας	31
1.4 Κράτη Χορηγοί Αναπτυξιακής Βοήθειας	36
1.5 Συμπεράσματα	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΡΙΟ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	47
2.1 Εισαγωγικά	47
2.2 Η Αναπτυξιακή Βοήθεια σήμερα	48
2.3 Η Αναπτυξιακή Βοήθεια στον Κόσμο: δράσεις-αντιδράσεις, κίνητρα-αντι-κίνητρα, γενικότεροι προβληματισμοί.	61
2.4 Το Μέλλον της Αναπτυξιακής Βοήθειας	70

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΑΠΟ ΒΟΡΡΑ ΣΕ ΝΟΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ»	78
3.1 Θεωρητική Τοποθέτηση	78
3.2 Οι λόγοι που οδηγούν στην παροχή στρατιωτικής βοήθειας	81
3.3 Διασύνδεση και Επίδραση των Στρατιωτικών Δαπανών στα Κράτη-Αποδέκτες	87
3.4 Συμπεράσματα	90
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ	92
4.1 Εισαγωγικά	92
4.2 Διασύνδεση Στρατιωτικής Βοήθειας με Αναπτυξιακή Βοήθεια	94
4.3 Η Στρατιωτική Βοήθεια και το Αναπτυξιακό Φαινόμενο	106
4.4 Συμπεράσματα	114

ΤΙΤΛΟΣ**ΣΕΛΙΔΑ**

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ «ΣΑΧΕΛ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ «ΣΑΧΕΛ»	119
5.1 Γενικά	119
5.2 Γεωγραφική Τοποθέτηση-Παρουσίαση της περιοχής	120
5.2.1 Γενική και Γεωγραφική Τοποθέτηση	120
5.2.2 Παρουσίαση των Χωρών της Περιοχής	123
5.3 Ανάλυση Κατάστασης-Κατάσταση Ασφαλείας των χωρών της περιοχής	127
5.3.1 Εισαγωγικά	127
5.3.2 Κατάσταση Ασφαλείας	128
5.3.3 Κατάσταση Αναπτυξιακού Φαινομένου	134
5.4 Συμπεράσματα	150
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	154
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	159

Σ Υ Ν Τ Μ Η Σ Ε Ι Σ

Ελληνικές

ΑΕΠ:	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΚΕ:	Αφρική, Καραϊβική, Ειρηνικός
ΑΣΧ:	Αναπτυξιακοί Στόχοι Χιλιετίας
Β΄ΠΠ:	Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος
ΓΣ:	Γενική Συνέλευση
ΓΧΣ:	Γιατροί Χωρίς Σύνορα
ΔΝΤ:	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΑΧ:	Ελάχιστα Αναπτυγμένες Χώρες
ΕΔ:	Ένοπλες Δυνάμεις
ΕΕ:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΟΚ:	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΣΔ:	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΕ:	Ηνωμένα Έθνη
ΗΠΑ:	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΚΟ:	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΝΔΟΤ:	Νέα Διεθνής Οικονομική Τάξη
ΟΗΕ:	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ:	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΠΟΕ:	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΠΤ:	Παγκόσμια Τράπεζα

Ξερόγλωσσες

AAA:	Accra Agenda for Action
ATT:	Arms Trade Treaty
ASEAN:	American South East Nations
AFISMA:	African International Support Mission to Mali
AFRICOM:	African Command
AGOA:	African Growth and Opportunity Act
AU:	African Union
CAR:	Central African Republic
CIA:	Central Intelligence Agency
CJTF-HA:	Combined Joint Task Force-Horn of Africa

DAC:	Development Assistance Committee
DRC:	Democratic Republic of the Congo
ECOWAS:	Economic Community of West African States
EUCOM:	European Command
FAO:	Food and Agriculture Organization
FDI:	Foreign Direct Investment
FMF:	Foreign Military Funding
FMS:	Foreign Military Sales
GATT:	General Agreement on Tariffs and Trade
HDI:	Human Development Index
HIPCI:	Heavily Indebted Poor Countries Initiative
IMF:	International Monetary Fund
ILO:	International Labour Organization
ILO/WEP:	International Labour Organization/World Employment Programme
IPCC:	Intergovernmental Panel on Climate Change
MDGs:	Millennium Development Goals
MINURCAT:	United Nations Mission in the Central African Republic and Chad
MINURSO:	United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara
MISCA:	International Support Mission to the CAR (Mission Internationale de soutien à la Centrafrique sous conduite africaine)
MONUC:	United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo (MONUSCO)
MSF:	Médecins Sans Frontières
NATO:	North Atlantic Treaty Organization
OAS:	Organization of American States
ODA:	Official Development Assistance
OECD:	Organization for Economic Co-operation and Development
PfP:	Partnership for Peace
SDGs:	Sustainable Development Goals
TSCTI:	Trans-Sahara Counter-Terrorism Initiative
UNAMID:	United Nations-African Union Mission in Darfur
UNDP:	United Nations Development Programme
UNESCO:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNEP:	United Nations Environmental Programme

UNMIL:	United Nations Mission in Liberia
UNMIS:	United Nations in Sudan
UNOCI:	United Nations Operation in Côte d'Ivoire
USA:	United States of America
USAID:	United States Agency for International Development
WTO:	World Trade Organization

Αντί Προλόγου

Δεν θα ήθελα να παραθέσω ατελείωτους, ίσως και βαρετούς, ευχαριστήριους λόγους και αναφορές προς τους Καθηγητές, το λοιπό διδακτικό και γραμματειακό προσωπικό του Παντείου Πανεπιστημίου. Θα προτιμήσω να αναφέρω τα λόγια του Σωκράτη όταν ρωτήθηκε γιατί έπαιρνε μαθήματα κιθάρας σε μεγάλη ηλικία: «**Κρείττον οψιμαθή είναι ή αμαθή**» το οποίο σημαίνει « *καλύτερα να έχεις μάθει πρόσφατα παρά να μην έχεις μάθει καθόλου...*» καθόσον εκφράζει αυτό που αισθάνομαι μετά από έναν χρόνο παρουσίας σε ένα Πανεπιστημιακό ίδρυμα.

Για μένα ο διαρρέυσαν χρόνος στο Πάντειο Πανεπιστήμιο ήταν αναζωογονητικός και παραγωγικός, και παρά την όποια κούραση, τελικά ευχαριστήθηκα την κάθε στιγμή καθόσον συνεργάστηκα με ανθρώπους που αγαπούσαν αυτό που έκαναν και προσπάθησαν να μας δώσουν το καλύτερο.

Πιστεύω ότι ο τομέας που επέλεξα αποτέλεσε την καλύτερη ευκαιρία για εμένα ώστε να κατανοήσω τον τρόπο που διατρέχει η «βιώσιμη ανάπτυξη» τον κόσμο γύρω μας και, κυρίως, να προσπαθήσω να εισαχθώ στον κόσμο του «Δικαίου της Ανάπτυξης». Τέλος, εύχομαι και ελπίζω ότι με την ανά χείρας Διπλωματική Εργασία, να μπορέσω να βοηθήσω αυτούς που θα θελήσουν να την χρησιμοποιήσουν καθ' οιονδήποτε τρόπο στην εργασία τους.

Σπυρίδων Γιολτζόπουλος

Αθήνα, Νοέμβριος 2015

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το αναπτυξιακό φαινόμενο, η βιώσιμη ανάπτυξη και η βοήθεια των πλουσίων κρατών του βορρά προς τον αναπτυσσόμενο νότο έχει φανερώσει μία αλήθεια σχετικά με την πραγματικότητα που διατρέχει σήμερα τον κόσμο: οι παλιοί επικυρίαρχοι των κρατών του Τρίτου Κόσμου επιστρέφουν ως λυτρωτές. Για μερικούς ο αναπτυσσόμενος κόσμος ήταν ή συνεχίζει να είναι, αποικία των πλουσίων ή/και ισχυρών κρατών του βορρά. Εδώ έχουμε να αντιμετωπίσουμε όλα τα «εγκλήματα» που είχαν πραγματοποιήσει οι αποικιοκράτες-επικυρίαρχοι στους λαούς του αναπτυσσόμενου κόσμου τόσο στο φυσικό όσο και στο ηθικό επίπεδο τα οποία στοιχειώνουν ακόμα και σήμερα τις πράγματι «ηθικές» προσπάθειες βοήθειας που τους παρέχονται. Από το τέλος του δεύτερου μεγάλου πολέμου (του Ψυχρού Πολέμου συμπεριλαμβανομένου) φάνηκε η ανάγκη όπως τα φτωχά κράτη του νότου να βοηθηθούν για να ξεπεράσουν όχι μόνο την ενδογενή και την εξωγενή φτώχεια, που προκαλείται από την παγκόσμια ιδεολογικο-πολιτικό-κοινωνικό-οικονομική δραστηριότητα και αντιπαλότητα των μεγάλων δυνάμεων της εποχής. Η κατάρρευση όλου αυτού του συστήματος (τέλη 1989 – αρχές 1990) έφερε στην επιφάνεια προβλήματα που η προηγούμενη κατάσταση είχε απλά καλύψει χωρίς να τα έχει, κατ'ελάχιστον, διορθώσει. Σαφώς όμως η ανάπτυξη ως διαδικασία και ως φαινόμενο, έπρεπε να αναληφθεί προκειμένου οι φτωχοί να ξεφύγουν από τα δεινά τους.

Έτσι, στο 1^ο Μέρος της παρούσας εργασίας θα παρουσιασθεί μία θεωρητική τοποθέτηση για την εξέλιξη της αναπτυξιακής βοήθειας, τα είδη της βοήθειας γενικότερα καθώς και οι διάφορες στρατηγικές που υιοθετήθηκαν για την ανάπτυξη σε σχέση πάντα με τις επενδύσεις κεφαλαίων. Οι στρατηγικές αυτές στην αρχή αναπτύχθηκαν και υιοθετήθηκαν από τους αναπτυγμένους προκειμένου να βοηθήσουν τους αναπτυσσόμενους του νότου. Ακόμα, η παροχή βοήθειας θα δούμε ότι αποτέλεσε αντικείμενο διαμάχης μεταξύ των παλαιών πολιτικών σχηματισμών για την ιδεολογική επικράτηση του ενός έναντι του άλλου, η οποία για να είμαστε ειλικρινής επεκτάθηκε στον στρατιωτικό και στους κοινωνικό-πολιτιστικούς τομείς της ζωής των κρατών. Οι Μεγάλες δυνάμεις, της εποχής μετά τον Β'ΠΠ και μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ανέπτυξαν παράλληλα με την διαδικασία από-αποικιοποίησης των χωρών του νότου που είχε ξεκινήσει κυρίως για τις χώρες της Αφρικής την δεκαετία του 1950, και διαμόρφωσαν την έννοια της βοήθειας ως εργαλείο της εξωτερικής τους πολιτικής. Σαφώς οι πρώην αποικιοκρατικές δυνάμεις (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Πορτογαλία, Ισπανία κ.ά.) δεν μπορούσαν να παίξουν το ρόλο που θα επιθυμούσαν καθώς δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να το πράξουν, τουλάχιστον σε διμερές επίπεδο. Ο συνασπισμός κρατών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, κατάφερε να αποδεσμεύσει τους πρώην αποικιοκράτες από την «διμερή» ευθύνη και

να τους εντάξει στην «πολυμερή» (πέρα και πάνω της ηθικής) ώστε να βοηθήσουν τους αναπτυσσόμενους. Τώρα, αν σήμερα όλα αυτά λειτουργούν κάτω από συνθήκες δικαιοσύνης, ηθικής και «αλληλεγγύης προς τον συνάνθρωπο», μάλλον είναι κάτι που δεν είναι εφικτό να το ισχυρισθούμε. Αυτό που μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα είναι ότι, πιθανότατα, αν δεν υπήρχε το σύστημα παροχής βοήθειας και η θέληση των κρατών-χορηγών να βοηθήσουν, οι αναπτυσσόμενοι θα είχαν συνθλιβεί κάτω από το βάρος των εθνολογικών και φυλετικών διαφορών τους σε συνδυασμό βέβαια με τα κακά που τους κληρονόμησε η δυτική αποικιοκρατική επικυριαρχία.

Στο 2^ο Μέρος της εργασίας θα προσπαθήσουμε να ανακαλύψουμε τον τρόπο που επηρεάζει η στρατιωτική βοήθεια (εντάσσεται πλέον στο γενικότερο πλαίσιο της αμυντικής διπλωματίας) τα αναπτυσσόμενα κράτη. Φυσικά, η υπόψη βοήθεια είναι το νέο κομμάτι της έννοιας «βοήθεια» όχι όμως ως ανεξάρτητο και αυτόφωτο σώμα στο στερέωμα, αλλά ως ένα ισχυρό εργαλείο που ενίοτε συντονίζει, ελέγχει και υποβοηθά την αναπτυξιακή βοήθεια σε διμερές επίπεδο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι ΗΠΑ με την υπηρεσία USAID που συντονίζεται και ελέγχεται από/και με το Υπουργείο Άμυνας και Εξωτερικών της χώρας. Ακόμα θα δούμε ότι ο όρος «στρατιωτική βοήθεια» αναφέρεται στην παροχή γνώσεων και κατάλληλου εκπαιδευτικού προσωπικού αλλά και χορήγηση στρατιωτικού εξοπλισμού προκειμένου τελικά οι βοηθούμενοι να αναλάβουν τα καθήκοντα των χορηγών στην εξασφάλιση συνθηκών ευημερίας στις χώρες που προσπαθούν να ξεφύγουν από εθνοτικές-φυλετικές εσωτερικές ή μη, συγκρούσεις. Η ένοπλη βία ως αποτέλεσμα του οργανωμένου εγκλήματος, που έχει ρίζες στην διατήρηση μεγάλου μέρους του πληθυσμού των υπόψη χωρών στην φτώχεια και στην πείνα, θα δούμε ότι βοηθάει στην ανάπτυξη υπόγειων διαδρομών προμήθειας στρατιωτικού εξοπλισμού που δύναται να μεταφερθεί από ένα άνδρα-γυναίκα-παιδί αλλά και από ελαφρά οχήματα με σκοπό την πρόκληση φθοράς στον αντίπαλο. Όλα τα παραπάνω ενισχύονται, αλλά και πολλαπλασιάζεται η έντασή τους, από την κακή διακυβέρνηση, την διαφθορά, τον αναλφαβητισμό-έλλειψη εκπαίδευσης και παιδείας, την έλλειψη σεβασμού στην ανθρώπινη ζωή και δικαιώματα και τέλος στον θρησκευτικό φανατισμό. Ο ρόλος των κρατών-χορηγών εδώ είναι καίριος γιατί από την μια πλευρά δημιουργούν το νομικό καθεστώς και τους διεθνείς οργανισμούς για να επέμβουν και να βοηθήσουν, και από την άλλη «πουλάνε την πραμάτειά τους» ως καλοί έμποροι. Πάλι όμως είναι καλύτερο να γίνονται τα πράγματα όπως μέχρι τώρα (μέχρι να συμβεί κάτι δραματικό που θα συγκλονίσει και θα ξυπνήσει τον κόσμο) παρά να μην υπήρχαν ούτε αυτοί οι κανόνες, ας μου επιτραπεί η έκφραση.

Αφήνοντας στο τέλος τον παράγοντα περιβάλλον οφείλουμε να δεχτούμε ότι δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα αν δεν προστατέψουμε το φυσικό περιβάλλον (χλωρίδα και πανίδα)

γιατί μπορεί να είμαστε στην κορυφή της πυραμίδας των ειδών, αλλά δεν μπορούμε να ζούμε μόνοι μας σε έναν πλανήτη νεκρό. Βλέπουμε, και θα δούμε και στο 3^ο Μέρος, τις επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής στις χώρες της Περιοχής Σαχέλ, που πέρα από τα όποια προβλήματα, η υπόψη περιοχή μαστίζεται και από τα δεινά της καταστροφής του περιβάλλοντος εξαιτίας του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής.

Τελικά, οφείλουμε να καταδείξουμε ότι, βοηθώντας τους αναπτυσσόμενους να αναπτυχθούν σύμφωνα με το μοντέλο της δύσης μάλλον σε λίγες δεκαετίες από τώρα δεν θα υπάρχει πλανήτης για να στηρίξει την ανάπτυξη. Ο σεβασμός στην βιώσιμη ανάπτυξη και στην ηθική που προσδίδει στο αναπτυξιακό φαινόμενο, θα είναι ο φάρος που θα φωτίσει τις προσπάθειες τόσο σε πολυμερές επίπεδο (ΟΗΕ, UNDP κ.ά) αλλά και σε επίπεδο μη κυβερνητικών οργανισμών-πολιτών. Η αλήθεια πάντως είναι ότι αν συνεχίσουμε να δρούμε με τον πνεύμα των ιεραποστόλων κατά την αποικιοκρατία ή τους σύγχρονους τζιχαντιστές, μάλλον το μέλλον της ανθρώπινης παρουσίας στον πλανήτη είναι ζοφερό.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ

1.1 Γενικά

Το δικαίωμα όλων των ανθρώπων στην ανάπτυξη ανήκει στην Τρίτη γενεά ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αποτελεί σήμερα στόχο μίας παγκόσμιας προσπάθειας, στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), να γευθούν άπαντες οι αναπτυσσόμενοι λαοί το «φρούτο της ζωής». Το υπόψη δικαίωμα (μαζί με πολλά άλλα) εκφράστηκε μέσα από τη δημιουργία του ΟΗΕ και των λοιπών διεθνών οργανισμών (συμπεριλαμβανομένων και των Μη Κυβερνητικών Οργανισμών-ΜΚΟ) και ιδιαίτερα με τα διάφορα «soft και hard law κείμενα»¹. Παρακολουθώντας την εξέλιξη, και κατ' επέκταση τη διαδικασία της απελευθέρωσης από τον αποικιακό ζυγό όλων των χωρών του αναπτυσσόμενου Νότου, παρατηρούμε ότι παρόλη την προσπάθεια των χωρών αυτών να αναπτυχθούν αλλά και των αναπτυγμένων χωρών του Βορρά να βοηθήσουν καθιερώνοντας την «αναπτυξιακή βοήθεια», το αναπτυξιακό φαινόμενο παρουσιάζει στασιμότητα ή/και, σε ορισμένες περιπτώσεις, μία πτωτική τάση, τουλάχιστον σε απόλυτους αριθμούς.

Η προσπάθεια ανάπτυξης των λαών του Νότου, ιδιαίτερα μετά το «γύρισμα της χιλιετίας του 2000», έχει επισκιασθεί τόσο από την υφιστάμενη κλιματική αλλαγή όσο και από την υφιστάμενη οικονομική κρίση στις αναπτυγμένες χώρες που αλλάζει τους όρους παροχής οικονομικής βοήθειας αλλά και την δυνατότητα συμμετοχής σε διάφορες δράσεις ανακούφισης των τριτοκοσμικών χωρών. Σήμερα καταλαβαίνουμε ότι για να αναπτυχθούν οι λαοί αυτοί και να βελτιώσουν και τους τρεις πυλώνες (κοινωνία, οικονομία και περιβάλλον) του αναπτυξιακού φαινομένου θα πρέπει πρώτα να αντιμετωπίσουν τα αποτελέσματα της καταστροφής του περιβάλλοντος, αν και δεν ευθύνονται γι' αυτό. Στο υπόψη πλαίσιο, θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τη διασύνδεση της αναπτυξιακής βοήθειας με την αντίστοιχη στρατιωτική και

¹ Σύμφωνα με την ιστοσελίδα <http://definitions.uslegal.com/s/soft-law/>, με ημερομηνία προσπέλασης 01 Οκτ 15, «Soft law refers to rules that are neither strictly binding in nature nor completely lacking legal significance. In the context of international law, soft law refers to guidelines, policy declarations or codes of conduct which set standards of conduct. However, they are not directly enforceable.». Επίσης «Hard law refers to binding laws. In the context of international law, hard law includes treaties or international agreements, as well as customary laws. These documents create enforceable obligations and rights for countries (states) and other international entities». Η διαφορά βρίσκεται στην υποχρεωτικότητα των κανόνων. Για την αξία όμως των «soft law» κειμένων βλ Γρ. Ι.Τσάλτας, «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος», Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ/Αθήνα 2010, σελ. 290.

πολύ περισσότερο, αν η πρώτη μετατρέπεται σε αγορά όπλων ή σε στρατιωτικές δαπάνες, που προβαίνουν τα διάφορα καθεστώτα. Δηλαδή, θα δούμε και τη σχέση «αναπτυξιακή βοήθεια-στρατιωτική βοήθεια και στοχεύσεις εξωτερικής πολιτικής» και ακόμα θα καταβληθεί προσπάθεια να εντοπισθούν τα αίτια, τα αποτελέσματα και οι συνέπειες που έχουν στο αναπτυξιακό φαινόμενο.

Αξίζει να αναφερθεί ότι οι χώρες Σαχέλ, οι οποίες αποτελούν τον συνδετικό κρίκο μεταξύ Βόρειας - Υποσαχάριας Αφρικής αλλά και Ατλαντικού με την Αραβική Χερσόνησο, αντιμετωπίζουν γενικότερα προβλήματα όπως η επιβράδυνση της ανάπτυξης, οι εθνοτικές-εμφύλιες συγκρούσεις και επιπλέον, ως άμεσα επηρεαζόμενη περιοχή από την ερημοποίηση και επέκταση της Σαχάρας, αντιμετωπίζουν σοβαρότατα προβλήματα με ασθένειες, με έλλειψη τροφής και γενικότερα με τη φτώχεια.

Προκειμένου να αποκομίσουμε μία πληρέστερη (κατά το δυνατόν για το εύρος της παρούσας εργασίας) και πιο ολοκληρωμένη εικόνα, είναι αναγκαίο να συνεξετασθούν το φαινόμενο της διαφθοράς των κυβερνητικών και δημόσιων υπηρεσιών των κρατών της υπόψη περιοχής, στη διαχείριση των οικονομικών πόρων της αναπτυξιακής βοήθειας αλλά και η στάση-ρητορική των κρατών-χορηγών του Βορρά. Πέραν των παραπάνω, υπάρχει αναμφισβήτητα και αντίλογος που αφορά ακριβώς στην όποια προσπάθεια χειραφέτησης των αποφάσεων των κυβερνήσεων των χωρών-ενδιαφέροντος από τις αναπτυγμένες χώρες προκειμένου να συνεχίσουν να ελέγχουν τις καταστάσεις και τους φυσικούς πόρους των χωρών αυτών.

1.2 Γέννηση και Είδη Αναπτυξιακής Βοήθειας

1.2.1 Γέννηση της Αναπτυξιακής Βοήθειας

Σε μία γενικότερη προσπάθεια να κατανοήσουμε την γέννηση της αναπτυξιακής βοήθειας, θα γίνει μία σύντομη παρουσίαση των συνθηκών που οδήγησαν στην δημιουργία της. Αυτό θα μας γυρίσει πίσω στο χρόνο και συγκεκριμένα στο τέλος του 15^{ου} αιώνα, που ξεκινάει η αποικιοποίηση της Αμερικής και της Άπω Ανατολής από του Ευρωπαίους². Στο πέρασμα των αιώνων βλέπουμε ότι συνεχίζεται η αποικιοκρατία που, κυρίως, τον 19^ο αιώνα αρχίζει ως αποτέλεσμα της ειρήνης που είχε ήδη εδραιωθεί στην Ευρώπη. Βλέπουμε ακόμα ότι είχε συμφωνηθεί μεταξύ των αποικιοκρατικών δυνάμεων της Ευρώπης (Διάσκεψη Βερολίνου 1884-1885) ποιοι θα ήταν οι κανόνες που θα ίσχυαν για την αποικιοποίηση της Αφρικής προκειμένου να

² Βλ. Γρ. Ι. Τσάλτα, «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης», Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ 2010, Σελ. 53 έως 64.

μοιράσουν τα «ιμάτια» αυτής. Οι δράσεις στις οποίες κατέληξαν είναι: η αποτελεσματική κατάρτιση του εδάφους με την παρεπόμενη «νομιμοποιητική» διευθέτηση και η γνωστοποίηση της ενέργειας αυτής στις υπόλοιπες αποικιοκρατικές δυνάμεις. *«Αποικιοκρατία λοιπόν είναι επικυριαρχία, όχι μόνο νομική και πολιτική (εξασφάλιση δηλαδή της εσωτερικής ασφάλειας του αποικιοκρατούμενου κράτους εξαφανίζοντας για παράδειγμα όλα τα πιθανά στοιχεία αναταραχής), αλλά και επικυριαρχία οικονομική, υπό την έννοια της καθολικής εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων αλλά και αυτού του ίδιου του αυτόχθονα λαού καθώς επίσης και μορφωτική (πολιτιστική), θρησκευτική κλπ»*³, ένα φαινόμενο σφαιρικό, σχετιζόμενο άμεσα με τη συνολική επικυριαρχία του ξένου εδάφους. Η αποικιοκρατία μαζί με τα φαινόμενα που τη συνοδεύουν, είναι δυνατό να εξηγήσουν την εξάρτηση της ανάπτυξης των ανεξαρτητοποιούμενων χωρών του Τρίτου Κόσμου με παρατήρηση και ανάλυση των μορφών της: η οικονομική, η μορφωτική (πολιτιστική) και τέλος η θρησκευτική. Παρακάτω θα γίνει μία σύντομη παρουσίαση των τριών προαναφερόμενων μορφών αποικιοκρατίας.

Έτσι όταν μιλάμε για οικονομική αποικιοκρατία, ουσιαστικά αναφερόμαστε στην καθολική επικυριαρχία των αποικιοκρατών επί των αποικιοκρατούμενων λαών-κρατών. Στην υπόψη μορφή μπορούμε να εντοπίσουμε τρεις επιμέρους τομείς⁴ που φανερώσουν ακριβώς την επικυριαρχία-εκμετάλλευση των νέων λαών-κρατών. Πρώτος, είναι το δουλεμπόριο, δηλαδή η εμπορική εκμετάλλευση των ανθρώπων με σκοπό το κέρδος, που τον μετατρέπει σε αντικείμενο, υποκείμενο μόνο στις ορέξεις των εμπορών-διακινητών. Το προαναφερθέν κέρδος αφορά και στην δημιουργία ενός μεγάλου αριθμού φθηνών εργατικών χεριών που θα έδιναν στις Ευρωπαϊκές οικονομίες την ώθηση προς την ανάπτυξη μέσω της φθηνής αμοιβής της εργασίας κερδίζοντας έτσι από την υπεραξία του τελικώς παραγόμενου αγαθού. Ακόμα, παρατηρούμε ότι οι ευρωπαίοι δημιουργούν βάσεις πλησίον των δυτικών ακτών της Αφρικής (πχ Πράσινο Ακρωτήριο), οι οποίες αποτελούν δουλεμπορικά κέντρα τα οποία αποδίδουν κέρδη στους «εμπόρους-διαχειριστές» αυτών αλλά και στις μητροπόλεις, μετά τον 14^ο αιώνα. Όλοι η Υποσαχάρια Αφρική έχει υποφέρει τα πάνδεινα από την δουλεμπορική ενασχόληση, αρχικά ορισμένων ευρωπαίων (Πορτογάλοι) και εν συνεχεία των υπολοίπων αποικιοκρατών όπως Βρετανών, Γάλλων, Δανών και Ολλανδών γεγονός που φαίνεται στην ανάλυση της κατάστασης των κρατών της Ζώνης/Περιοχής Σαχέλ, που θα δούμε στο 3^ο Μέρος της εργασίας. Συνέπεια της προαναφερθείσας παραπάνω κατάστασης, ήταν η δημογραφική αιμορραγία της Αφρικής που τε-

³ Οπ. π. 2.

⁴ Οπ. π. 2.

λικά οδήγησε, ακόμα και μετά την «απελευθέρωση-ανεξαρτητοποίηση» της ηπείρου, στην διατήρηση της οικονομίας των περισσότερων χωρών αυτής σε επίπεδα φτώχειας και εξαθλίωσης. Ο λόγος αυτός δεν αποτελεί την μοναδική αιτία που δικαιολογεί τόσο την φτώχεια και την πείνα όσο και την διαφθορά-κακή διακυβέρνηση που επικρατεί στις περισσότερες χώρες της Αφρικής αλλά ουσιαστικά παρέχει το δικαίωμα και ένα μεγάλο ηθικό έρεισμα στους λαούς της να διαμαρτύρονται και να θεωρούν ως υπευθύνους της καταστάσεώς των, τους παλαιούς επικυρίαρχους τους ευρωπαίους.

Συνεχίζοντας την ανάλυση (για να καταλάβουμε και την ουσία της μετέπειτα αναπτυξιακής βοήθειας) των τομέων της οικονομικής αποικιοκρατίας συναντάμε τον δεύτερο τομέα που αφορά στο εμπόριο των αποικιών, κυρίως με την μητρόπολη. Έτσι η μητρόπολη, ούσα μακριά από τις αποικίες ήθελε να καλύψει τις ανάγκες της και έτσι απαγόρευε κάθε είδους εμπορική συναλλαγή στις αποικίες τόσο με το εξωτερικό όσο και μεταξύ των. Το παράλογο (με τα σημερινά δεδομένα) ήταν ότι η απαγόρευση ίσχυε ακόμα και για αποικίες υπό τον ίδιο αποικιοκράτη, γεγονός που τελικά οδήγησε στην ανυπαρξία σχέσεων μεταξύ των αποικιών-λαών. Αυτονόητο είναι λοιπόν, ότι οι αποικίες είχαν την αξία που τους έδιναν οι «δυνάστες τους» η οποία ήταν άμεσα εξαρτώμενη (πέραν των γεωπολιτικών και γεωστρατηγικών δεδομένων) από τα αγαθά που παρήγαγαν και διέθεταν στην μητρόπολη. Τα ήδη προαναφερθέντα εφαρμόζονται και σήμερα από τους νέους επικυρίαρχους που έχουν εισάγει στο παιχνίδι το διεθνές εμπόριο στο πλαίσιο άσκησης της νέο-αποικιοκρατικής πολιτικής που κυρίως εφαρμόζεται μετά τον Β'ΠΠ. Συνεπώς, έχουμε ακόμα και σήμερα (σε μία εποχή νέων κανόνων διεθνούς δικαίου, παγκόσμιας πληροφόρησης και ανάπτυξης όλων των επιστημών) την πλήρη εκμετάλλευση των πρώην αποικιοκρατούμενων λαών (σημερινών τριτοκοσμικών πληθυσμών) προς όφελος των πρώην αποικιοκρατών τους (σημερινών αναπτυγμένων του Βορρά) τόσο σε επίπεδο παραγωγής όσο και σε επίπεδο διακίνησης αλλά και καθορισμού των τιμών των προϊόντων τους.

Όπως θα δείξουμε στο 3^ο Μέρος της εργασίας, όλη η Υποσαχάρια Αφρική και η περιοχή Σαχέλ βρίθουν από φυσικούς πόρους και πρώτες ύλες, που ακριβώς είναι ο τρίτος τομέας της οικονομικής αποικιοκρατίας⁵. Οι μητροπόλεις απομυζούν τους φυσικούς πόρους του Τρίτου Κόσμου με αποτέλεσμα, κάποιες από αυτές, να οφείλουν την οικονομική ανάπτυξή τους ακριβώς σε αυτήν την διαδικασία. Δηλαδή, στην καταλήστευση των φυσικών πόρων των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής, προκειμένου να υποστηριχθεί η αναπτυξιακή διαδικασία και εκβιο-

⁵ Οπ. π. 2.

μηχάνιση της μητρόπολης με άμεση συνέπεια το μηδενικό κόστος για αυτήν αλλά και το μηδενικό όφελος των αυτόχthonων λαών των αποικιών. Ο προαναφερόμενος Τρίτος Κόσμος υπέφερε και υποφέρει ακόμα από την παραπάνω πολιτική (πλήρους οικονομικής εξάρτησης) όπως επίσης και συνέχισής της με την μορφή ενός νέο-αποικιοκρατικού συστήματος που αναπτύσσεται στις μέρες μας.

Η επόμενη μορφή αποικιοκρατίας είναι η μορφωτική ή πολιτιστική⁶, που βασίζεται σε ένα δόγμα που ανέπτυξαν οι αποικιοκράτες και αφορούσε στην υπεροχή του ευρωπαϊκού πολιτισμού («πνεύματος» γενικότερα) έναντι των πολιτισμών των χωρών που «καταλάμβαναν». Το βασικό στοιχείο αυτής της υπεροχής ήταν (πέρα από την απόλυτη οικονομική τους εκμετάλλευση) η απόλυτη πεποίθησή τους ότι έπρεπε να «εκπολιτίσουν» τους βάρβαρους και πρωτόγονους λαούς των αποικιών, μεταχειριζόμενοι όλα τα διαθέσιμα μέσα. Φυσικά, η προσπάθεια αυτή οδήγησε στην δημιουργία ενός ανθρώπου που πλέον είχε αποκτήσει τις συνήθειες του αποικιοκράτη ξεχνώντας τα ήθη, τα έθιμά του αλλά και τις παραδόσεις του. Έτσι, οι αποικιοκράτες θεωρούσαν ότι, λόγω της φυσικής ανωτερότητας της λευκής φυλής, αυτή μπορούσε να έχει όλα τα εφόδια για να αναπτυχθεί (οικονομικά και όχι μόνο), σε αντίθεση με τον «έγχρωμο» άνθρωπο που έπρεπε μόνο να υπάρχει για να καλύπτει τις ανάγκες της λευκής φυλής. Τέλος, το υπόψη δόγμα ανωτερότητας λειτούργησε ως λόγος παροχής «εκπαίδευσης» στον αποικιοκρατούμενο, ώστε να μην διανοείται ότι θα ξεπεράσει πολιτισμικά τον επικυρίαρχό του.

Η τελευταία μορφή αποικιοκρατίας είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πολιτιστική/μορφωτική και δεν είναι άλλη από την θρησκευτική. Είχε εν τω μεταξύ, δημιουργηθεί η αντίληψη ότι η χριστιανική θρησκεία υπερέχει όλων των τοπικών παραδοσιακών θρησκειών. Οι ιεραπόστολοι αποτέλεσαν το μακρύ χέρι της αποικιοκρατικής εξουσίας προκειμένου να ελεγχθούν οι αποικίες επιβάλλοντας τον χριστιανισμό. Τόσο η μορφωτική όσο και η θρησκευτική αποικιοκρατία, βλέπουμε ότι αποτέλεσαν εργαλεία εγκαθίδρυσης οικονομικής κυριαρχίας επί των αποικιών και ουσιαστικά συνετέλεσαν στον απόλυτο έλεγχο τους. Πρόκειται δηλαδή, για προσπάθεια ελέγχου των τυχόν αναμενόμενων εξεγέρσεων των γηγενών πληθυσμών χωρίς να καταβάλλονται ιδιαίτερα μεγάλες προσπάθειες καταστολής μέσω σκληρών αστυνομικών και στρατιωτικών μέτρων και τρόπων. Είναι γνωστό ότι το να επιβάλλει κάποιος όρους από το εξωτερικό στους ντόπιους πληθυσμούς δεν πετυχαίνει στον έλεγχό τους, αλλά απλά πετυχαίνει την αύξηση των πιθανοτήτων εξέγερσής του⁷.

⁶ Οπ. π. 2.

⁷ Οπ. π. 2, Σελ. 65-68.

Επίσης έπρεπε να αλλαχθεί το διοικητικό σύστημα της αποικίας ώστε να ομοιάζει με αυτό της μητρόπολης που, εντέλει, θα εξυπηρετούσε αποκλειστικά τους αποικιοκράτες. Στη συνέχεια τροποποιήθηκε και άλλαξε ριζικά η σχέση «ανθρώπου-εδάφους» που είχαν αναπτύξει οι αυτόχθονες και υπηρετούσε τις ανάγκες επιβίωσης των αυτοχθόνων χωρίς να καταστρέφεται το περιβάλλον, η οποία μετατράπηκε άρδην προς όφελος των αποικιοκρατών. Ακόμα, σε συνέχεια των μεθόδων ελέγχου και θεμελίωσης σχέσης κυριαρχίας από τους αποικιοκράτες, οι ντόπιοι δεν τοποθετούνταν σε υψηλές διοικητικές θέσεις τόσο του κρατικού μηχανισμού όσο και στις δημόσιες υπηρεσίες και στις Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) των χωρών τους. Αυτή ακριβώς η μη χρησιμοποίηση τους στις υψηλές θέσεις του κρατικού μηχανισμού, ευθύνεται για την ανικανότητά τους να διοικήσουν τις χώρες τους εν συνεχεία, κατά τα χρόνια της ανεξαρτησίας τους. Έτσι παρατηρούμε την γέννηση της υπανάπτυξης ως φαινόμενο στα κράτη του Τρίτου Κόσμου, χωρίς να μπορούμε να πούμε ότι ευθύνονται αποκλειστικά οι δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες ή κάποια άλλη αιτία. Αυτό είναι το αίτιο στο οποίο εντοπίζεται η ανικανότητα αποτελεσματικής απορρόφησης της οικονομικής βοήθειας των ανεπτυγμένων κρατών του Βορρά προς τον Τρίτο Κόσμο κατά την πρώτη δεκαετία του ΟΗΕ για την ανάπτυξη (1960)⁸. Βέβαια το φαινόμενο της υπανάπτυξης είναι πολυσύνθετο και υπάρχουν πολλοί παράγοντες οι οποίοι επιτείνουν τη σοβαρότητα του όλου προβλήματος, με αποτέλεσμα την διερεύνηση του οικονομικού χάσματος ανάμεσα στους πλουσίους και στους φτωχούς. Πρόκειται για παράγοντες που εκδηλώθηκαν μετά την από-αποικιοποίηση και στο πλαίσιο επιβολής ενός νέο-αποικιοκρατικού συστήματος⁹.

Σε συνέχεια των παραπάνω δεδομένων, είναι βέβαιο ότι η σταθερή πρόοδος των ανεπτυγμένων χωρών βασίστηκε, εν μέρει, στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων των χωρών του Τρίτου Κόσμου με αποτέλεσμα την εξαθλίωση των λαών αυτών. Οι πληθυσμοί των κρατών του Νότου (Τριτοκοσμικές Χώρες) δεν μπορούν να αναπτυχθούν με την μίμηση των ανεπτυγμένων, ώστε να ξεπεράσουν την υπανάπτυξη, παρά μόνο λαμβάνοντας εξωτερική βοήθεια¹⁰. Η βοήθεια δεν πρέπει να βασίζεται μόνο στις οικονομικές προσφορές-συνεισφορές (ανεξάρτητα ύψους), αλλά ίσως περισσότερο, και στην παροχή επιστημονικών γνώσεων-τεχνικής βοήθειας, σε συνδυασμό με την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της μεταφοράς τεχνολογίας. Τέλος, η αντιμετώπιση των προβλημάτων των αναπτυσσομένων χωρών θα πρέπει να εκληφθεί ως επι-

⁸ Οπ. π. 7.

⁹ Οπ. π. 7. Επιπλέον, για τον ορισμό της έννοιας της «υπανάπτυξης» βλ. κείμενο του Αντ. Καλτσούνη «Ανάπτυξη-Υπανάπτυξη. Ιστορική Εξέλιξη», σελ. 209-213 που περιέχεται στο «Αφρική και Ανάπτυξη: η τελευταία παγκόσμια πρόκληση/ευκαιρία» με επιμέλεια-παρουσίαση Γρ. Ι. Τσάλτας/ Εκδόσεις Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ-Αθήνα 2003.

¹⁰ Οπ. π. 2, Σελ. 196-199.

στροφή των «κερδών» που αποκόμισαν οι αναπτυγμένες χώρες μέσα από την πολύχρονη εκμετάλλευση τόσο του εργατικού δυναμικού όσο και των φυσικών πόρων των αναπτυσσομένων (μέσω της αποικιοκρατίας και με το φαινόμενο του νέο-αποικιοκρατισμού)¹¹. Ως εκ τούτου, τα φαινόμενα που συνδέονται άμεσα με την προσπάθεια ανάπτυξης των χωρών του Νότου και χρειάζονται αντιμετώπιση είναι αναλυτικότερα: το φαινόμενο της υπανάπτυξης (ως εν δυνάμει αντίποδας του αναπτυξιακού φαινομένου), το συνολικό τριτοκοσμικό χρέος ως η μεγαλύτερη τροχοπέδη της ανάπτυξης τους και τέλος το φαινόμενο της πείνας (τραγικότερη συνέπεια όλων των προαναφερόμενων) ως το αποτέλεσμα πολλών παραγόντων (πχ δημογραφική αύξηση, μείωση εισοδήματος, κλιματική αλλαγή κ.α.). Η πείνα θα δούμε ότι αποτελεί το σημαντικότερο αποτέλεσμα της υπανάπτυξης των χωρών της περιοχής Σαχέλ. Θα μπορούσαμε, πέραν των παραπάνω, να προσθέσουμε και τον παράγοντα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης που σύμφωνα με μελέτες των επιστημόνων, προβλέπεται να αποτελέσει τον υπ' αριθμό ένα παράγοντα κινδύνου για όλο τον πλανήτη. Είδαμε ότι η υπανάπτυξη και κυρίως η φτώχεια-πείνα, ενισχύονται από την έκθεση των χωρών του νότου στην κλιματική αλλαγή η οποία έχει περισσότερες αρνητικές συνέπειες στις περιοχές του Τρίτου Κόσμου από ότι σε αυτές του βορρά λόγω της αυξημένης ικανότητας των τελευταίων να προσαρμόζονται σε αυτές. Αυτό συμβαίνει γιατί οι φτωχότεροι λαοί του Τρίτου Κόσμου στερούνται τα απαραίτητα μέσα και πολιτικές για την αντιμετώπισή τους.

Καίτοι η παρούσα δεν αναφέρεται στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής ή στην εφαρμογή των απαραίτητων πολιτικών προσαρμογής των κρατών του νότου σε αυτήν, πρέπει να πούμε ότι η σύγχρονη διεθνής πολιτική αντιμετώπισης του φαινομένου, απαιτεί μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, την προσαρμογή όλων των κρατών στις νέες συνθήκες και την κυρίαρχη προοπτική αντιμετώπισης του φαινομένου από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Προς τούτο, απαιτείται η απόλυτη συνεργασία και σύμπνοια όλων των ενδιαφερομένων, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Βέβαια, η κυρίαρχη άποψη είναι ότι όλες οι στρατηγικές που αφορούν στο θέμα αυτό, απαιτούν την απελευθέρωση μεγάλου ύψους κονδυλίων για την υποστήριξη των απαιτούμενων δράσεων αλλά οφείλουμε να σκεφθούμε ταυτόχρονα και το γεγονός ότι οι αναπτυσσόμενοι σήμερα (της προσπάθειας αυτής ηγείται η Κίνα κ.ά.) απαιτούν να εφαρμόσουν περίπου το ίδιο μοντέλο ανάπτυξης που μας έφερε ως εδώ¹².

1.2.2 Είδη Αναπτυξιακής Βοήθειας

¹¹ Οπ. π. 10.

¹² Οπ. π. 10.

Γνωρίζουμε ότι το τέλος του Β'Π.Π βρίσκει την ανθρωπότητα πληγωμένη, με τεράστια προβλήματα και «ξεχασμένες» αντιπαλότητες. Η συνέχεια δεν είναι εντελώς αναίμακτη και χωρίς προβλήματα στις σφαίρες επιρροής που προσπάθησαν να εγκαθιδρύσουν οι δύο μεγάλες δυνάμεις, που ενώ υπήρχαν συγκρούσεις ήταν τοπικού και περιφερειακού χαρακτήρα (ο πόλεμος στην Κορέα, ο πόλεμος στην Καμπότζη και στο Βιετνάμ, η κρίση στην Κούβα κλπ) με κίνδυνο όμως ξαφνικής επέκτασης. Όλοι ανέμεναν ότι με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (απλά δεν υπήρχε η άμεση πολεμική σύγκρουση των δύο υπερδυνάμεων της εποχής λόγω ίσως και των πυρηνικών όπλων που κατείχαν) ο κόσμος θα ειρήνευε και θα μπορούσε να ασχοληθεί απόλυτα επικεντρωμένος στα ειρηνικά του έργα και προβλήματα, ως προς τη διαχείριση της καθημερινότητας, την οικονομική μεγέθυνση και την καλυτέρευση των συνθηκών διαβίωσης πολλών εκατομμυρίων ανθρώπων στις πρώην αποικίες (Αφρική και Ασία). Επιπλέον, ένα από τα πολλά χαρακτηριστικά που παρουσιάζει το σύγχρονο διεθνές περιβάλλον, υπάρχουν καταστάσεις που εμφανίζουν τοπική ή περιφερειακή αστάθεια, εντάσεις, κρίσεις, εχθροπραξίες και συγκρούσεις. Για να διευθετηθούν οι υπόψη καταστάσεις είναι αναγκαίο να παρέμβει η διεθνής κοινότητα (πχ ΟΗΕ) για να διατηρήσει ή, τελικά, να επιβάλει την ειρήνη, την σταθερότητα και την ασφάλεια, ώστε να μπορέσει να βρει γόνιμο έδαφος η προώθηση του αναπτυξιακού φαινομένου. Όταν αναφέρουμε παρέμβαση της διεθνούς κοινότητας εννοούμε « με τους Διεθνείς Οργανισμούς της χρησιμοποιώντας πολιτικά ή στρατιωτικά μέσα ή και συνδυασμό αυτών για την επίτευξη του προσδοκώμενου αποτελέσματος»¹³. Πάλι τα θύματα είναι ο άμαχος πληθυσμός που πλήττεται πολλαπλώς από τις, συνήθως, εμφυλιοπολεμικές ή/και εθνοτικές συγκρούσεις, με την ανακούφισή τους να απαιτεί συντονισμένη δράση και παροχή μακρόχρονης βοήθειας ώστε να επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Έτσι βλέπουμε την βοήθεια για ανακούφιση αποκλειστικά του «ανθρώπου» που ονομάστηκε «Ανθρωπιστική Βοήθεια» και την βοήθεια γενικότερης αποκατάστασης των δομών και της οικονομίας της χώρας, που ονομάστηκε «Αναπτυξιακή Βοήθεια», που ως έννοιες είναι επικαλυπτόμενες καθόσον η δεύτερη περιλαμβάνει στις δράσεις της τον άνθρωπο¹⁴. Έτσι η ανθρωπιστική βοήθεια παρέχεται άμεσα για ανακούφιση των άμεσων και έμμεσων συνεπειών που προκαλεί μία σύγκρουση. Μετέπειτα η υπόψη βοήθεια ήρθε να καλύψει της συνέπειες των φυσικών καταστροφών στον άνθρωπο, διασφαλίζοντας και την παροχή των υπολοίπων αναγκαιούντων εφοδίων επιβίωσης (νερό, φαγητό, υγεία,

¹³ Βλ. ΓΕΣ/Διεύθυνση Δόγματος «Δόγμα Πολυεθνικών Επιχειρήσεων Στρατού Ξηράς», ΓΕΣ/ΔΙΔΟ/28 Ιουλ 10, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.army.gr/files/File/DIDO_LIBRARY/Dogmata_SJ/dogma_polyethnikvn_epi_xeirhsevn_sj.pdf. Ημερομηνία προσπέλασης η 12 Σεπ 15.

¹⁴ Βλ. σχετικά άρθρο της Amelia Branczik, με τίτλο «Humanitarian Aid and Development Assistance» όπως δημοσιεύθηκε τον Φεβ 2004 στην ιστοσελίδα <http://www.beyondintractability.org/essay/humanitarian-aid>. Ημερομηνία προσπελάσεως η 13 Σεπ 15.

περίθαλψη και καταφύγιο) κατά τα πρώτα 24-ώρα της φυσικής καταστροφής. Από την άλλη η, συνήθως εξωτερική, «Αναπτυξιακή Βοήθεια» αφορά σε κάτι γενικότερο που έχει να κάνει με τις υποδομές της χώρας, την οικονομία, τις δομές διακυβέρνησης και τις υπηρεσίες του κράτους. Μερικά από τα σημαντικότερα προ-απαιτούμενα για την επιτυχία της αναπτυξιακής βοήθειας είναι τα εξής: η αποκατάσταση υποδομών και περιουσιών, εξασφάλιση συνθηκών ασφαλείας με λήψη μέτρων αστυνόμευσης, εξασφάλιση επαναλειτουργίας της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας. Επίσης, είναι απαραίτητο να επαναλειτουργήσουν οι δημόσιες υπηρεσίες προς τους πολίτες, η δημιουργία κατάλληλων μακρό-οικονομικών συνθηκών σταθερότητας και εν συνεχεία μεγέθυνσης και, τέλος, η δυνατότητα στα κράτη να αυτοδιοικούνται μετά την απομάκρυνση των κρατών-χορηγών. Όλα τα προαναφερόμενα γίνονται με σκοπό να εξασφαλισθεί ότι το κράτος δεν θα πιασθεί πάλι στο δίχτυ της «σύγκρουσης» και τελικά να εμπλακεί στον φαύλο κύκλο της φτώχειας¹⁵. Αυτοί που θα κληθούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην παροχή τόσο της ανθρωπιστικής βοήθειας όσο και της αναπτυξιακής, είναι οι διάφοροι διεθνείς οργανισμοί (υπό την αιγίδα του ΟΗΕ) αλλά και χρηματοδότηση είτε από τον ΟΗΕ είτε εκ των αναπτυξιακών τραπεζών (πχ Παγκόσμια Τράπεζα - ΠΤ). Ακόμα, υπάρχουν οι μεγάλοι Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί που συνεργάζονται με τον ΟΗΕ για την παροχή της βοήθειας σχεδόν παντού στον κόσμο και, τέλος υπάρχει και ένας «παίκτης» με λίγο διαφορετικό ρόλο που είναι οι Στρατιωτικές Δυνάμεις καθόσον εξασφαλίζουν την ασφάλεια της περιοχής που θα δράσουν οι υπόλοιποι φορείς και εν συνεχεία, αν χρειασθεί, συμμετέχουν στην διανομή ή/και στον συντονισμό παροχής της βοήθειας. Επίσης, έχουμε δει ότι σε πολλές περιπτώσεις επεμβαίνουν οι υπηρεσίες αποκατάστασης υποδομών των τεχνικών κλάδων των στρατιωτικών δυνάμεων ακριβώς για να «στήσουν» από την αρχή τα επικοινωνιακά, τήλε-επικοινωνιακά δίκτυα και άλλες υποδομές της χώρας που χρήζουν βοήθειας.

Ένα ακόμα σημείο που χρειάζεται να αναφέρουμε είναι ότι τον γενικότερο συντονισμό της παροχής βοήθειας τον έχει ο ΟΗΕ ή εποπτευόμενοι οργανισμοί πχ UNESCO. Φυσικά όλα τα παραπάνω, καίτοι σημαντικά και ενδιαφέροντα, δεν είναι άμοιρα προβλημάτων και δυσκολιών. Ως εκ τούτου, θα παρουσιάσουμε μόνο προβλήματα που δημιουργούνται κατά την παροχή της ανθρωπιστικής βοήθειας καθόσον παρακάτω στην εργασία θα δούμε τον προβληματισμό σχετικά με την αναπτυξιακή βοήθεια. Ένα από τα προβλήματα που παρουσιάζεται με την ανθρωπιστική βοήθεια είναι η αποτελεσματικότητά της σε «τόπο και χρόνο». Αυτό σημαίνει ότι πολλές φορές είναι δύσκολο να παρέχεται ανθρωπιστική βοήθεια γιατί πιθανώς να είναι

¹⁵ Οπ. π. 14.

σε εξέλιξη η σύγκρουση ή η φυσική καταστροφή και, ως εκ τούτου, δεν υπάρχει κανένα «σταθερό σημείο στον ορίζοντα για να προσανατολισθείς». Το υπόψη πρόβλημα αποτελεσματικότητας συνεπικουρείται συνήθως και από τον μεγάλο αριθμό αυτών που θέλουν να «βοηθήσουν» με συνέπεια τον ελλιπή συντονισμό μεταξύ τους και τελικά το αρνητικό αποτέλεσμα.

Επίσης εμφανίζεται πρόβλημα με την χρήση της ανθρωπιστικής βοήθειας από τις τοπικές κυβερνήσεις (πχ εξαιτίας κακών πολιτικών), με την παγκόσμια διεθνή κοινότητα να προσπαθεί έστω και ελάχιστα να βοηθήσει. Να πούμε επίσης, ότι στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής βοήθειας υφίσταται η ανακούφιση των «βιοτικών θεμάτων» των πρώην μαχητών (αντιμετωπίζοντας την συνολική βία της κοινωνίας) προκειμένου να μην συνεχίσουν τα πρότερα έργα τους. Επίσης, η ανθρωπιστική βοήθεια μπορεί να παρατείνει τις συγκρούσεις λόγω της χρήσης της για αγορά όπλων από τις αντιμαχόμενες πλευρές, για σίτιση των μαχητών αντί των αμάχων, για ενίσχυση των αντιθέσεων από την μη ισότιμη διανομή της σε όλους, όπως και να βλάψει τις τοπικές οικονομίες κάνοντας την ντόπια αγροτική παραγωγή μη ανταγωνιστική. Τέλος, η ανθρωπιστική βοήθεια μπορεί να δημιουργήσει και προβλήματα στην εθνική κυριαρχία των κρατών-αποδεκτών από τυχόν ανεξέλεγκτη δραστηριότητα των ανθρωπιστικών υπηρεσιών¹⁶ ή και της δράσης ορισμένων ΜΚΟ αμφίβολης ποιότητας.

1.3 Στρατηγικές Οικονομικής Μεγέθυνσης και Αναπτυξιακό Φαινόμενο

1.3.1 Εισαγωγικά

Ας ξεκινήσουμε την προσπάθεια να εντοπίσουμε την έναρξη συγκεκριμενοποίησης της έννοιας του «δικαιώματος στην ανάπτυξη». Μιλώντας για την Αφρική και κυρίως για την Υποσαχάρια, βλέπουμε ότι οι δεκαετίες 1960 και 1970, χαρακτηρίζονται από τα κινήματα ανεξαρτητοποίησης των χωρών του υπόψη τμήματος της Αφρικής. Στην δεκαετία 1960 καταγράφεται η ανάγκη κατοχύρωσης του υπόψη δικαιώματος ταυτόχρονα με τον σχεδιασμό των ενεργειών εδραίωσης της παγκόσμιας ειρήνης. Γίνεται προσπάθεια ολοκλήρωσης της ανάπτυξης βασιζόμενοι στην «Αρχή της Ισότητας» ώστε να αποτελέσει τη βάση των προσπαθειών σε πολιτικό-θρησκευτικό επίπεδο¹⁷. Στην επόμενη δεκαετία του 1970, εντοπίζονται τα προβλήματα σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των λαών από νέες μεθόδους κυριαρχίας του

¹⁶ Οπ. π. 14.

¹⁷ Βλ. Γρ. Ι. Τσάλλα, «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης», Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ 2010, Σελ. 254 έως 267.

Βορρά στο Νότο. Προωθείται η κατοχύρωση του δικαιώματος στην ανάπτυξη (Ανθρώπινο Δικαίωμα Τρίτης Γενιάς)¹⁸ μέσα από νομικές αλλά και πολιτικές διεργασίες. Το αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ήταν η εξέλιξη των σχετικών κανόνων του διεθνούς δικαίου ώστε να καλύπτουν ρεαλιστικότερα το όλο θέμα.

Το επόμενο βήμα στην κατανόηση του υπόψη φαινομένου της ανάπτυξης (ως δικαίωμα των λαών του νότου) είναι να δούμε σύντομα ορισμένα θέματα που δημιούργησαν ανησυχίες κατά την διάρκεια αποδοχής του. Ξεκινάμε με τον ρόλο της Καθολικής Εκκλησίας. Όπως είδαμε σε προηγούμενη παράγραφο, η θέση που τήρησαν οι ιεραπόστολοι (ως αντιπρόσωποι αυτής) στις νέες χώρες (χωρίς να μειώνουμε την δράση των αγνών ιεραποστόλων) ήταν ξεκάθαρα επιζήμια. Πλέον, η Καθολική Εκκλησία τοποθετείται με τέτοιο τρόπο που στηρίζει την προσπάθεια αποκατάστασης των δεινών που προκάλεσε η αποικιοκρατία στα κράτη του νότου, ως πρώην αποικίες. Δηλαδή, η Καθολική Εκκλησία αποζητά την εξιλέωση για τις διδαχές και τις πράξεις των ιεραποστόλων της στην Υποσαχάρια Αφρική και όχι μόνο.

Προχωράμε στην ηθική διάσταση του θέματος που συνδέεται με την θρησκευτική διάσταση και αφορά στην προσπάθεια εντοπισμού ευθυνών όλων εκείνων που οδήγησαν την κατάσταση στο σημείο που βρίσκονται σήμερα οι πρώην αποικίες. Βλέπουμε, ότι η υπόψη κατάσταση (ουσιαστικά βιώνουμε) γεννάει τα προβλήματα για την ειρήνη στον πλανήτη και μάλιστα σε μία ευρεία παγκοσμιοποιημένη διάσταση¹⁹. Η ουσία αυτής της παγκοσμιοποιημένης διάστασης του δικαιώματος στην ανάπτυξη, βρίσκεται στην προσπάθεια για λήψη μέτρων αποφυγής επαναστατικής έκρηξης των φτωχών αφού όλοι ζούμε σήμερα, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, τις συνέπειες της μαζικής μετανάστευσης των φτωχών του Νότου προς τις πλουσιότερες περιοχές του Βορρά. Στο 3^ο Μέρος της εργασίας, θα δούμε τα αποτελέσματα αυτής της μετανάστευσης πληθυσμών για ένα καλύτερο αύριο, από την περιοχή Σαχέλ προς όλα τα κράτη της Υποσαχάριας Αφρικής αλλά κυρίως προς τις πρώην αποικιοκρατικές δυνάμεις (πχ Γαλλία, Μ. Βρετανία) που διατηρούν υπό τη υψηλή εποπτεία τους (και όχι μόνο) την περιοχή. Το ίδιο φαινόμενο απασχολεί ιδιαίτερα σήμερα και την ΕΕ (ως ένα σημαντικό διεθνές δρώντα).

Η διεθνής κατοχύρωση του ανθρωπίνου δικαιώματος στην ανάπτυξη ξεκινά το 1977 από την Επιτροπή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ με την οικονομική συνιστώσα του να έχει υπογραμμισθεί από τις απαιτήσεις της Νέας Διεθνούς Οικονομικής Τάξης (ΝΔΟΤ) υπό το πρίσμα των θεμελιωδών ανθρωπίνων αναγκών. Το 1978 η UNESCO με την Διακήρυξη για τη «Φυλή και τις Φυλετικές Διακρίσεις και Προκαταλήψεις» θα θεωρήσει ως διεθνή επιταγή

¹⁸ Οπ. π. 17.

¹⁹ Οπ. π. 17.

την απαγόρευση λήψης οποιουδήποτε μέτρου που θα περιόριζε το καθολικό δικαίωμα στην ανάπτυξη κάθε ανθρώπινης ύπαρξης ή και ομάδας ατόμων. Ο Τρίτος Κόσμος θα προσπαθήσει να ενισχύσει, έτι περαιτέρω, τη διεθνή κατοχύρωση του δικαιώματος αυτού μέσω των περιφερειακών οργανισμών που ελέγχονται από τρικοσμικές χώρες. Το 1979 η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με την Απόφασή της 34/46, της 23ης Νοεμβρίου θα εκδηλώσει την πεποίθηση της ότι «*το δικαίωμα στην ανάπτυξη είναι ανθρώπινο*» και ότι «*η ισότητα ευκαιριών για ανάπτυξη είναι πρωταρχικής σημασίας για τα έθνη και για τα άτομα που τα αποτελούν*»²⁰.

Ας δούμε λίγα στοιχεία ακόμα. Ο Τρίτος Κόσμος έχει «μειωθεί»²¹ καθόσον για 40 χρόνια το φαινόμενο της ανάπτυξης (όπως εφαρμόστηκε) δημιούργησε ένα κόσμο 1 δις πλούσιων που είχαν να αντιμετωπίσουν όλον τον υπόλοιπο κόσμο. Προς τούτο, ο ΟΗΕ δημιούργησε τους Αναπτυξιακούς Στόχους Χιλιετίας (ΑΣΧ) ώστε να καταπολεμήσει τη φτώχεια και την πείνα στον Τρίτο Κόσμο και επιπλέον να προωθήσει την ανάπτυξη σε αυτόν θέτοντας ως ελάχιστο όριο τα 15 χρόνια, ήτοι μετά το 2015. Κινούμενοι προς το 2015, βλέπουμε το 80% των 5 δις ανθρώπων, που είναι φτωχοί ή που διαβιούν σε φτωχές χώρες, να έχει αναπτυχθεί σχετικά γρήγορα, με μία ομάδα αυτών (περίπου το 20% αυτών) να έχει προβλήματα στην ανάπτυξή τους. Οι χώρες αυτές τυπικά βρίσκονται στον 21^ο αιώνα αλλά η πραγματικότητα της καθημερινής ζωής τους, τις τοποθετεί πολύ πιο πίσω χρονικά. Αξίζει να πούμε ότι η πλειονότητα αυτών είναι συγκεντρωμένες κυρίως στην Υποσαχάρια Αφρική και στην Κεντρική Ασία. Αυτό φανερώνει τις ανισότητες που έχουν δημιουργηθεί στον κόσμο σήμερα καθώς και τα τεράστια προβλήματα που αυτές δημιουργούν τόσο στις σχέσεις των κρατών μεταξύ τους όσο και στο εσωτερικό των κρατών. Πάντως, η αλήθεια είναι ότι η αντιμετώπιση των ανισοτήτων²² σε τοπική, περιφερειακή αλλά και παγκόσμια κλίμακα είναι ένα θέμα που συνδέεται άμεσα με την χρήση της αναπτυξιακής βοήθειας αλλά και την εκμετάλλευσή της από τις «ελίτ» των τριτοκοσμικών κρατών για να εξασφαλίσουν την επιβιωσιμότητά τους στην εξουσία. Πλέον των παραπάνω,

²⁰ Οπ. π. 17.

²¹ Βλ. Paul Collier «The Bottom Million: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It» OXFORD UNIVERSITY PRESS/2008, Σελ 3 και 5-9

²² Οπ. π. 21. Για τις «ανισότητες», βλ. κείμενο «Focus on Inequality and Growth»/December 2014 που δημοσιεύθηκε στο <http://www.oecd.org/social/Focus-Inequality-and-Growth-2014.pdf>. Σε αυτό αναφέρεται ότι το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών (στις χώρες του οργανισμού OECD) βρίσκεται σήμερα στο υψηλότερο επίπεδο των τελευταίων 30 ετών. Έτσι το πλουσιότερο 10% του πληθυσμού των χωρών του OECD κερδίζει 9,5 φορές περισσότερα από το φτωχότερο 10%, σε αντίθεση με το ρυθμό του 7,1 της δεκαετίας του 1980. Το μέσο εισόδημα στην κορυφή της κλίμακας εισοδημάτων έχει αυξηθεί, ταυτόχρονα όμως έχουν λάβει χώρα σημαντικές αλλαγές στο κάτω όριο αυτής με ένα ποσοστό της τάξης του 10% του χαμηλότερα αμοιβομένου πληθυσμού να αυξάνει ελάχιστα το εισόδημά του στα χρόνια προ κρίσης ενώ στην κρίση να αγγίζει τα επίπεδα της απόλυτης φτώχειας. Γι' αυτό εξάλλου ο ΟΗΕ έχει προσανατολίσει τις δράσεις του στην υιοθέτηση πολιτικών αντιμετώπισης του φαινομένου (επίσημη και ανθρωπιστική βοήθεια, υιοθέτηση των MDG's και SDG's κ.α.).

το θέμα των ανισοτήτων εξετάσθηκε από πληθώρα επιστημόνων όλων των κλάδων της επιστήμης και ως εκ τούτου, δεν κρίνεται σκόπιμο να αναπτυχθεί περαιτέρω για λόγους προφανείς. Πάντως, είναι σίγουρο ότι θα συνεχίσει να απασχολεί την διεθνή κοινότητα στα χρόνια που έρχονται συνδέοντάς το με το άλλο μεγάλο πρόβλημα του αιώνα μας, την κλιματική αλλαγή και την προσαρμογή του ανθρώπου και των κοινωνιών αυτού, σε αυτήν.

Να τονισθεί ότι στις κοινωνίες των φτωχών χωρών, υπάρχουν και αυτοί που θέλουν να τις αλλάξουν προς το καλύτερο αλλά δέχονται πυρά από τους κατέχοντες την εξουσία, τα χρήματα και τα όπλα για να επιβάλλουν τις απόψεις τους και να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Οι κοινωνίες λοιπόν αυτές, ξεκινούν την κούρσα προς την ανάπτυξη φτωχές αλλά στην διαδρομή ξεφεύγουν από την φτώχεια με κάποιες (θα δούμε ποιες) να παραμένουν κολλημένες στη φτώχεια παρά την προσπάθεια και την βοήθεια. Τα εμπόδια στην ανάπτυξη των υπόψη κοινωνιών είναι θέμα ακαδημαϊκών συζητήσεων με διαφοροποίηση ως προς την πολιτική τοποθέτηση («αριστερά» - «δεξιά»). Όσοι αυτό-προσδιορίζονται ως «δεξιοί», έχουν την τάση να πιστεύουν ότι τα εμπόδια στην ανάπτυξη μπορούν να αποφευχθούν εφόσον ακολουθηθούν οι κατάλληλες πολιτικές ενώ οι «αριστεροί» υποστηρίζουν ότι ο παγκόσμιος καπιταλισμός είναι αυτός που ευθύνεται για τα εμπόδια αυτά. Μπορούμε λοιπόν, να εντοπίσουμε τεσσάρων ειδών εμπόδια όπως οι συγκρούσεις, οι φυσικοί πόροι, το περικόλειστο κράτος με «κακούς» γείτονες και τέλος η κακή διακυβέρνηση και πολιτικές.

Αυτό που θεωρείται ως εμπόδιο «περικόλειστου κράτους» έχει δύο δομικές έννοιες με την πρώτη να αφορά στην γεωγραφία, η οποία σημαίνει την μη έξοδο στη θάλασσα ενός κράτους ενώ η δεύτερη, αφορά στο γεγονός ότι ένα κράτος μπορεί να έχει διέξοδο σε θάλασσα αλλά για πολλούς και διάφορους λόγους να μην μπορούν οι κάτοικοί του να την χρησιμοποιήσουν προς όφελός τους με παράδειγμα το Σουδάν. Από μελέτες διαφόρων επιστημόνων²³, το 2006 εντοπίσθηκαν περίπου 980 εκατ. άνθρωποι να ζουν σε χώρες που είχαν εγκλωβισθεί στις προαναφερόμενες παγίδες ανάπτυξης, ενώ σήμερα το νούμερο αυτό προσεγγίζει περίπου το 1 δις με το 70% αυτών των ανθρώπων να ζουν στην Αφρική. Ως εκ τούτου, ο τιθέμενος προβληματισμός είναι πώς θα μπορέσουν να αναπτυχθούν οι υπόψη πληθυσμοί. Μερικά ακόμα στοιχεία για τις υπόψη χώρες, είναι ότι ο μέσος όρος του προσδόκιμου ζωής αγγίζει τα 50 χρόνια τη στιγμή που σε άλλες αναπτυσσόμενες χώρες είναι τα 67 χρόνια. Οι θάνατοι των παιδιών πριν φτάσουν στα πρώτα γενέθλιά τους ως ποσοστό του γενικού πληθυσμού, είναι στο 14% αυτού, τη στιγμή που σε άλλες αναπτυσσόμενες χώρες το ποσοστό αυτό βρίσκεται στο 4%. Αντίστοιχα, τα ποσοστά των παιδιών που παρουσιάζουν συμπτώματα υποσιτισμού ή κακής

²³ Οπ. π. 21.

διατροφής σε μακροχρόνιο επίπεδο, είναι 36% στις προαναφερόμενες φτωχότερες χώρες και 20% στις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες χώρες.

Παρατηρώντας τα παραπάνω στοιχεία καταλήγουμε στο γεγονός ότι οι χώρες που δεν ανήκουν στις προαναφερόμενες, έχουν επιτύχει ραγδαία αύξηση στο κατά κεφαλήν εισόδημα από την ανεξαρτητοποίησή τους και μετά. Έτσι την δεκαετία του 1970 είχαν επιτύχει το ελπιδοφόρο ποσοστό του 2,5% μεγέθυνση, την δεκαετία 1980 και 1990 το ποσοστό του ρυθμού μεγέθυνσης ήταν 4% ετησίως και κατά τη διάρκεια των 5 πρώτων ετών του 21ου αιώνα το ποσοστό ήταν 4,5% ετησίως. Ποσοστά που δίνουν την δυνατότητα στα παιδιά των χωρών αυτών να προσβλέπουν σε ένα καλύτερο μέλλον από αυτό που είχαν οι γονείς τους²⁴.

Αντίθετα, στις φτωχότερες χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου τα παραπάνω ποσοστά ήταν 0,5% το 1970, ενώ το 1980 αυτό βρισκόταν στο επίπεδο -0,4% ετησίως. Δηλαδή οι χώρες αυτές βρισκόταν πιο πίσω από το σημείο εκκίνησης της δεκαετίας του 1970. Έτσι φθάνοντας στην δεκαετία του 1990 βλέπουμε ότι αποδείχθηκε παγκοσμίως ως «χρυσή» για όλες τις αγορές προϊόντων όχι όμως για τις χώρες αυτές με το ποσοστό ανάπτυξης να είναι -0,5% ετησίως. Το τέλος της χιλιετίας (2000) βρίσκει τις χώρες αυτές να είναι πιο φτωχές από την δεκαετία του 1970. Το χαρακτηριστικό που αναδεικνύεται τελικά για τις κοινωνίες των υπόψη κρατών είναι η υψηλή αστάθεια στις διακυμάνσεις των ατομικών εισοδημάτων του πληθυσμού και η όποια τάση μεγέθυνσης της οικονομίας που παρουσιαζόταν, καταπνιγόταν από την αβεβαιότητα για το αύριο και τα προβλήματα που είχε αφήσει η μακρόχρονη αποικιοκρατική «συνείδηση», όπως είδαμε στην ανάλυση των μορφών της.

Η πορεία μας στο χρόνο εφαρμογής του αναπτυξιακού δόγματος μας αναγκάζει να δούμε, συνοπτικά, την εξέλιξη της «βοήθειας» από το 1950 έως το 2000, καθόσον η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των χωρών του τρίτου κόσμου δεν ήταν στις προθέσεις των αποικιοκρατών πριν τον Β'Π.Π. Όπως έχουμε αναφέρει και παραπάνω, κατά την ανάλυση της αποικιοκρατίας ως φαινομένου επικυριαρχίας του βορρά στο νότο, η εφαρμογή πολιτικών που θα βοηθούσαν στην ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών του νότου θα ερχόταν σε αντίφαση με τα σχέδια των αποικιοκρατών για πλήρη οικονομική και όχι μόνο κυριαρχία. Η προσπάθεια για έναρξη ενός πολιτικού σχεδίου αλλαγής του προαναφερόμενου μοντέλου, ξεκινάει με το τέλος του Β'Π.Π. Επίσης, το τέλος του δευτέρου μεγάλου πολέμου του 20^{ου} αιώνα σηματοδοτεί την έναρξη ενός μεγαλύτερου ενδιαφέροντος για την αρτιότερη μελέτη και κατανόηση της αναπτυξιακής διαδικασίας ως βάση σχεδιασμού για πιο κατάλληλες αναπτυξιακές στρατηγικές

²⁴ Οπ. π. 21.

και πολιτικές. Έτσι η επιλογή και υιοθέτηση μιας αναπτυξιακής στρατηγικής ως σειρά αλληλένδετων μεταξύ τους πολιτικών και τελικών επιθυμητών καταστάσεων εξαρτάται από: α) τους κυρίαρχους αναπτυξιακούς στόχους που προέρχονται από την θεωρία της αναπτυξιακής διαδικασίας, β) την εννοιολογική προηγμένη τεχνολογία αναφορικά με τις υπάρχουσες αναπτυξιακές θεωρίες, υποθέσεις και μοντέλα, και γ) το διαθέσιμο σύστημα πληροφοριών προκειμένου να διαγνώσουμε την τρέχουσα κατάσταση και να μετρήσουμε την απόδοση²⁵.

Τα συστήματα δεδομένων πηγάζουν από τις υπάρχουσες θεωρίες και μοντέλα, τα οποία χρησιμοποιούνται για έλεγχο των επικρατέστερων αναπτυξιακών υποθέσεων προκειμένου στη συνέχεια να προβούν οι εκάστοτε ειδικοί σε τυχόν βελτιώσεις. Ο ρόλος και η λειτουργία της διεθνούς βοήθειας επηρεάζεται και πρέπει να εκτιμηθεί παράλληλα με τις εξελίξεις στις χώρες-αποδέκτες αλλά και στις χώρες-χορηγούς. Προφανώς, μια βαθύτερη και καλύτερη κατανόηση της αναπτυξιακής διαδικασίας που θα βασίζεται στις εμπειρίες των χωρών με διαφορετικές στρατηγικές αλλά και στα εμπειρικά αποτελέσματα αυτών, θα βοηθήσει εποικοδομητικά στο να φωτιστεί ο μηχανισμός που η διεθνής βοήθεια δύναται να συνεισφέρει στην ανάπτυξη²⁶. Την ίδια στιγμή είναι γεγονός πως η κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη των κρατών που εισπράττουν βοήθεια είναι μόνο ένας στόχος των χωρών-χορηγών, όμως υπάρχουν και διάφοροι πολιτικοί και εμπορικοί στόχοι με εξίσου σημαντικό ρόλο. Έτσι λοιπόν, θα εξερευνήσουμε τον τρόπο που εξελίχθηκε η διεθνής βοήθεια μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα, ως ζωτικός παράγοντας ανάπτυξης του τρίτου κόσμου, μέσα στο πλαίσιο «θεωρίας και στρατηγικής της ανάπτυξης» και πώς άλλαζε (η διεθνής βοήθεια) ως λειτουργία των ιδεολογιών περί ανάπτυξης που ίσχυαν σε κάθε εποχή. Με το τέλος του προηγούμενου αιώνα εμφανίζονται οι Αναπτυξιακοί Στόχοι Χιλιετίας-ΑΣΧ/MDG που προσπαθούν να καταπολεμήσουν (μεταξύ άλλων) την φτώχεια και την πείνα στον Τρίτο Κόσμο.

1.3.2 **Η Ανάπτυξη ανά Δεκαετία 1950 έως 2000**

Ξεκινάμε το ταξίδι μας στην ιστορία των αναπτυξιακών δογμάτων με την δεκαετία του 1950, χωρίς να περάσουμε σε πληθώρα λεπτομερειών και οικονομικών δεδομένων. Έτσι λοιπόν, η επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης έγινε ο κύριος στόχος των νέων (ανεξάρτητων πλέον αποικιών) και λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών καθόσον είχε δημιουργηθεί η πεποίθηση ότι μέσω της οικονομικής ανάπτυξης θα εξαλείφονταν τα προβλήματα που είχαν δημιουργήσει οι ανισορροπίες στο εισόδημα. Ήταν δεδομένο για την δεκαετία του 1950 ότι, η αύξηση του ΑΕΠ

²⁵ Βλ. Finn Tarp «Foreign Aid and Development: Lessons Learnt and Directions for the Future», Routledge/2002, Σελ. 17.

²⁶ Οπ. π. 25, Σελ. 18.

ήταν στόχος και κριτήριο ανάπτυξης, με τους οικονομολόγους της εποχής να έχουν αναπτύξει θεωρίες όπως: η «η μεγάλη ώθηση» (big push-Rosenstein-Rodan 1943), η «ισορροπημένη ανάπτυξη» (balanced growth – Nurkse 1953), η «πτήση προς την βιώσιμη ανάπτυξη (take-off into sustained growth - Rostow 1956) και η «μελέτη της ελάχιστης προσπάθειας» (critical minimum effort thesis - Leibenstein 1957)²⁷. Όλες οι παραπάνω αντιλήψεις-θεωρίες έχουν ως κοινό στοιχείο την εξίσωση της μεγέθυνσης με την ανάπτυξη και το γεγονός ότι η μεγέθυνση στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες αποτελεί διαδικασία που απαιτεί μεγάλες και διακριτικές επενδύσεις. Στην δεκαετία που μας απασχολεί οι επιστήμονες συνήθως χρησιμοποιούσαν, ως πλαίσιο ανάλυσης, μοντέλα τύπου «Harrods-Domar»²⁸ τα οποία τόνιζαν, τουλάχιστον εμμέσως, τις επενδύσεις σε υποδομές και στην βιομηχανία. Τα μοντέλα αυτά αφορούν στην συνεισφορά ενός εκάστου τομέα της οικονομίας (αλλά όχι συνδυαστικά) και ουσιαστικά εμποδίζουν να ληφθούν υπόψη τυχόν εκτιμήσεις επί των αποτελεσμάτων που θα είχαν στην παραγωγή η εμπλοκή εναλλακτικών επενδύσεων ή/και άλλων διαφορετικών παραγόντων καθώςον πιστευόταν ότι οι υπόψη παράγοντες μπορούσαν να συνεκτιμηθούν «μόνο σε καθορισμένες αναλογίες επενδύσεων»²⁹. Ποια θα ήταν η μηχανή που θα ωθούσε την οικονομία μεγεθύνοντάς της και εν συνεχεία θα βοηθούσε στην ανάπτυξη; Τον ρόλο της «μηχανής» τον έδωσαν στην βιομηχανία παραγκωνίζοντας τον αγροτικό τομέα καθώςον η ίδια μπορούσε να προσφέρει ευκαιρίες εργασίας στο αγροτικό πληθυσμό, αύξηση της ζήτησης τροφίμων και ακατέργαστων πρώτων υλών ώστε να αυξηθούν και τα έσοδα στην γεωργία. Επίσης, ο βιομηχανικός τομέας ταυτίστηκε με

²⁷ Οπ. π. 25, Σελ. 19.

²⁸ Το μοντέλο τύπου «Harrod-Domar» είναι ένα μαθηματικό μοντέλο της μετά-Κείνς εποχής για την ανάλυση της «οικονομικής μεγέθυνσης». Χρησιμοποιείται στα «οικονομικά της ανάπτυξης» προκειμένου να εξηγήσει τον ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας με όρους: το επίπεδο της αποταμίευσης και της παραγωγικότητας του κεφαλαίου. Προτείνει δε, ότι δεν υπάρχει φυσικός λόγος για μια οικονομία ώστε να έχει ισορροπημένη μεγέθυνση. Το υπόψη μοντέλο αναπτύχθηκε από τον Roy F. Harrod το 1939 και τον Evsey Domar το 1946 (ανεξάρτητα ο ένας του άλλου), αν και ένα παρόμοιο μοντέλο είχε προταθεί το 1924 από τον Gustav Cassel. Η αστάθεια στις λύσεις του μοντέλου αυτού, ώθησε την ακαδημαϊκή κοινότητα στα τέλη της δεκαετίας του 1950 σε διάλογο που κατέληξε στην ανάπτυξη του μοντέλου των «Solow-Swan». Σύμφωνα με το μοντέλο των «Harrod-Domar» υφίστανται τρία είδη μεγέθυνσης: η δικαιολογημένη, η πραγματική και ο φυσικός ρυθμός μεγέθυνσης. Λοιπά στοιχεία στην ιστοσελίδα <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ECON205/Growth%20lecture%20notes%20njt%20lt%202009.pdf>. Επίσης για την πλήρη κατανόηση των όρων «οικονομική μεγέθυνση» και «οικονομική ανάπτυξη» να πούμε ότι ο πρώτος είναι στενότερος και αναφέρεται στη διεύρυνση των οικονομικών μεγεθών της οικονομίας μέσω του μηχανισμού της αγοράς. Ο δεύτερος υπονοεί τη χρήση οικονομικών και μη παραγόντων για καλύτερευση των όρων διαβίωσης και την ανύψωση του επιπέδου ευημερίας. Ο όρος «οικονομική μεγέθυνση» χρησιμοποιείται στην οικονομική ανάλυση των ανεπτυγμένων οικονομιών, ενώ ο όρος «οικονομική ανάπτυξη» είναι πιο δόκιμος για τη περίπτωση των υπανάπτυκτων χωρών. Λοιπά στα http://www.diffen.com/difference/Economic_Development_vs_Economic_Growth, https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=8XFFO-MK13QC&oi=fnd&pg=PR7&dq=economic+growth+vs+economic+development&ots=XSTUt8ox9b&sig=EC9LdWmh_AIVLRtArRy-Yxkq8FU&redir_esc=y#v=onepage&q=economic%20growth%20vs%20economic%20development&f=false, http://www.cefims.ac.uk/cedepapp/116_web_unit/page_08.htm. Ημερομηνία προσπέλασης 24 Σεπ 15.

²⁹ Οπ. π. 25, Σελ. 20.

την υψηλή παραγωγικότητα και έτσι «τράβηξε» πάνω του τον μεγαλύτερο όγκο επενδύσεων σε αντίθεση με τον αγροτικό και τον κοινωνικό τομέα. Το φαινόμενο αυτό προκάλεσε τελικά την υποβάθμιση των δύο τελευταίων τομέων, με αποτέλεσμα την μείωση των θετικών αποτελεσμάτων των όποιων επενδύσεων στην βιομηχανία. Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο αναπτυσσόμενος κόσμος γνώριζε την καλλιέργεια της γης για επιβίωση και όχι για βιομηχανοποιημένη παραγωγή (Υποσαχάρια Αφρική, περιοχή Σαχέλ κ.ά.)³⁰.

Στην επόμενη δεκαετία του 1960, κυριαρχούσε η «αντιπαλότητα» μεταξύ βιομηχανικού και αγροτικού τομέα έχοντας ξεκαθαρισθεί ο ρόλος ενός εκάστου εξ' αυτών. Ο αγροτικός τομέας έπρεπε να απελευθερώσει πόρους για να τους εκμεταλλευθεί ο βιομηχανικός τομέας. Η απελευθέρωση αλλά και η απορρόφηση πόρων, εφόσον συμβαίνει, από μόνες τους αποτελούσαν ικανοποιητικές συνθήκες για να λάβει χώρα η οικονομική ανάπτυξη. Σταδιακά πραγματοποιήθηκε μία αλλαγή, αγνοώντας τον ρόλο του αγροτικού τομέα στην ανάπτυξη και έτσι από το δεύτερο μισό της υπόψη δεκαετίας άρχισε να γίνεται σαφές σε όλους ότι ο αγροτικός τομέας θα μπορούσε να παίζει τον ρόλο του παρόχου πόρων μετατρέπόμενος σε ενεργό και ίσο σύνεταίρο της βιομηχανίας³¹. Σε γενικές γραμμές, μια μεγάλη ροή πόρων από την βιομηχανία στην γεωργία, μπορεί να ήταν κρίσιμη στα πρώιμα στάδια της ανάπτυξης χαρακτηρίζοντας την προηγούμενη δεκαετία, αλλά πίεζε σκληρά ή πρώιμα τον αγροτικό τομέα στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία. Στην τρέχουσα λοιπόν δεκαετία, είχε αναπτυχθεί σχετικό θέμα συζητήσεως αναφορικά με την «ισορροπημένη ή μη ανάπτυξη». Η «ισορροπημένη» ανάπτυξη έδινε έμφαση στην ανάγκη τομεακής μεγεθύνσεως του εισοδήματος ώστε να συμφωνεί με την διαφορική αύξηση της ζήτησης αγαθών (αύξηση κατανάλωσης) με το εισόδημα να αυξάνεται εν παραλλήλω. Από την άλλη πλευρά, η «μη ισόρροπη» ανάπτυξη θεωρούσε ότι το πρόβλημα με την ανάπτυξη, βρισκόταν στην αδυναμία λήψης αποφάσεων που παρουσιαζόταν στους τομείς που ήλεγχαν οι κρατικές δομές. Η λύση που δόθηκε ήταν η δημιουργία μιας αλληλουχίας προσωρινών διαδικασιών οι οποίες δυνητικά θα δημιουργούσαν ένα ελκυστικό περιβάλλον, για να ενθαρρυνθούν οι άμεσες παραγωγικές διαδικασίες. Οι ομοιότητες μεταξύ των προαναφερθέντων δύο απόψεων/προσεγγίσεων είναι πιο σημαντικές από τις όποιες διαφορές στις προτεινόμενες συνταγές λύσεων καθόσον και οι δύο έδιναν έμφαση στον ρόλο των δια-τομεακών συνδέσεων της αναπτυξιακής διαδικασίας³².

Κατά την υπόψη δεκαετία σχεδιάστηκαν διάφορα μοντέλα που σε γενικές γραμμές προσπάθησαν να συνδέσουν (σε ένα μακρό-οικονομικό μοντέλο) το ρόλο της ξένης βοήθειας στην

³⁰ Οπ. π. 25, Σελ. 22-23.

³¹ Οπ. π. 25, Σελ. 23-24.

³² Οπ. π. 25, Σελ. 25.

τοπική ανάπτυξη με τη λογική ότι υπάρχουν κενά που μπορούν να περιορίσουν την οικονομική μεγέθυνση. Το μοντέλο αυτό υποθέτει ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες χαρακτηρίζονται από περιορισμένη δομική ευελιξία στο να μπορέσουν να κινηθούν μεταξύ «επένδυσης-αποταμίευσης» και «ισορροπίας πληρωμών» με ένα από τα δύο άκρα να είναι δεσμευτικό οποιαδήποτε στιγμή στο μέλλον. Ένα άλλο μοντέλο, διαχώριζε τους τομείς της οικονομίας που παράγουν ανταλλάξιμα αγαθά από αυτούς που δεν παράγουν τέτοια αγαθά, αναφερόμενο ουσιαστικά στην δυνατότητα εισαγωγών-εξαγωγών. Επίσης, δημιουργήθηκαν γενικά μοντέλα με κύριο μέλημά τους να φωτίσουν και να εξισορροπήσουν, τις μεταξύ των τομέων της οικονομίας συνδέσεις και τα αποτελέσματα των εναλλακτικών τομεακών επενδύσεων που εντοπίζονταν στην οικονομική μεγέθυνση. Όλα τα παραπάνω μοντέλα οικονομικής μεγέθυνσης ήταν επικεντρωμένα, σε μεγάλο βαθμό, στην αύξηση του ΑΕΠ της χώρας κάνοντας ξεκάθαρη τη σχέση ανάμεσα στην μεγέθυνση και στο ισοζύγιο πληρωμών. Φθάνοντας στο τέλος της δεκαετίας αυτής, άρχισε να διαφαίνεται το μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας, που έπρεπε να ληφθεί σοβαρά υπόψη η αντιμετώπισή της στο σχεδιασμό της οικονομικής μεγέθυνσης μαζί με την επιδιωκόμενη αύξηση του ΑΕΠ. Τα κυριότερα στοιχεία των αναπτυξιακών πολιτικών και στρατηγικών που κυριάρχησαν κατά την υπόψη δεκαετία με σκοπό την αντιμετώπιση της ανεργίας είναι: αποδοχή της νεοκλασικής συνταγής που συμπεριλαμβάνει τη χρήση ενός κατάλληλου συστήματος τιμών (για προϊόντα, φόρους και ύψος επιδοτήσεων), την άρση οιασδήποτε δυσλειτουργιών της αγοράς με κατάλληλες τιμές συναλλάγματος και εμπορικές πολιτικές. Κάποιες άλλες πολιτικές και στρατηγικές, έδιναν και πάλι έμφαση στις συνδέσεις μεταξύ των τομέων της οικονομίας συμπεριλαμβάνοντας την επανατοποθέτηση των επενδύσεων και των δημοσίων εξόδων ώστε να επιτύχουν μία ισορροπία στην επιθυμητή οικονομική μεγέθυνση. Προς τα τέλη της δεκαετίας είχε πραγματοποιηθεί η απαίτηση του αγροτικού τομέα να διαδραματίσει έναν πιο διακριτό, αλλά και σπουδαιότερο, ρόλο στη διαδικασία οικονομικής μεγεθύνσεως. Η αύξηση των διατιθεμένων πόρων στον αγροτικό τομέα, σε συνδυασμό με πολιτική μικρότερων τιμολογιακών διακρίσεων, πιστευόταν ότι θα είχε αποτελέσματα στην αύξηση των εσόδων και της παραγωγικότητας, τα οποία με τη σειρά τους θα διοχετεύονταν πάλι πίσω στην υπόλοιπη οικονομία της χώρας³³.

Ο δρόμος μέχρι τα τέλη του 20^{ου} αιώνα αναγκαστικά περνάει και σταματάει στην δεκαετία του 1970, καθώς οι πετρελαϊκές κρίσεις έδωσαν άλλη πνοή στις αναπτυξιακές στρατηγικές και πολιτικές, προς τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Όπως είδαμε στην παρελθούσα δεκαετία θεωρήθηκε ως λύση, για την οικονομική μεγέθυνση και για την γενικότερη ανάπτυξη των

³³ Οπ. π. 25, Σελ. 26-27.

«κρατών του Νότου», η αύξηση του ΑΕΠ. Στην δεκαετία του 1970, διαπιστώθηκε η σοβαρότητα των προβλημάτων στην ανάπτυξη και η αποτυχία των στρατηγικών αύξησης του ΑΕΠ με αποτέλεσμα να είναι αναγκαία η επανεξέταση της όλης διαδικασίας. Μετά την ολοκλήρωση της επανεξέτασης αναδεικνύονται τα εξής προβλήματα των αναπτυσσόμενων χωρών: α) η αύξηση του επιπέδου ανέργων και ημί-απασχολούμενων, β) η αύξηση της ανισότητας κατανομής του εθνικού εισοδήματος ή στην καλύτερη περίπτωση παραμονή στα επίπεδα προ του Β'Π.Π., γ) η στασιμότητα ή ακόμα και η αύξηση του ποσοστού των φτωχών, δ) η διατήρηση υψηλού ρυθμού μεταναστευτικών ροών από την επαρχία (αγροτικές περιοχές) προς τις πόλεις με αποτέλεσμα την αστική συμφόρηση και εγκατάλειψη της υπαίθρου, και τέλος ε) η επιδείνωση της εξωτερικής θέσης του αναπτυσσόμενου κόσμου με την αυξανόμενη πίεση στο ισοζύγιο πληρωμών – την υπερχρέωση στο εξωτερικό και τα μεγάλα προβλήματα στην εξυπηρέτηση του χρέους. Τα παραπάνω πέντε προβλήματα τελικά οδήγησαν στην αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού που βρισκόταν στην απόλυτη φτώχεια ή πλησίον αυτής, παρά την προσπάθεια όλων των στρατηγικών και πολιτικών που είχαν αναληφθεί. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970, το ΑΕΠ έπαψε να αποτελεί την κύρια στόχευση της διαδικασίας οικονομικής μεγέθυνσεως. Στο πάζλ προστέθηκε η υποχρεωτικότητα της ανάληψης δράσεων για την ανακούφιση της φτώχειας. Προς τούτο, προτάθηκε η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου και της γεωργικής παραγωγής καθώς επίσης και η συνεισφορά σε μελέτες-έρευνες και δράσεις του ανεπίσημου (διεθνείς οργανισμοί όπως ο ILO-International Labour Organization, ιδιωτικός τομέας κ.ά) τομέα ως μια σημαντική δυνητική πηγή εισοδήματος και αύξησης της απασχόλησης.

Διατηρώντας την ιδέα ότι για την επίτευξη οικονομικής μεγέθυνσης έπρεπε να επιτευχθεί (ως ικανή και αναγκαία συνθήκη) οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, διαπιστώθηκε ότι ίσως δεν ήταν αρκετό να επιτευχθεί μόνο η «μεγέθυνση». Έπρεπε να αναπτυχθούν σχέδια απασχόλησης, επαναπροσδιορισμού και επανατοποθέτησης της ξένης βοήθειας στα υπάρχοντα σχέδια καθώς και η παροχή τεχνικής υποστήριξης. Αναπτύσσονται λοιπόν, οι παρακάτω στρατηγικές ανακατανομής πλούτου: πρώτη η «αναδιανομή με την μεγέθυνση» που βασίσθηκε στην διανομή περιουσιακών στοιχείων, απαιτώντας αυξανόμενη μεταφορά επενδύσεων σε σχέδια που ωφελούσαν τους φτωχούς ως πρώτη κίνηση για μείωση της φτώχειας. Η υπόψη στρατηγική προωθήθηκε από την Παγκόσμια Τράπεζα και επιχείρησε να βοηθήσει την ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω των μικρών αγροτικών μονάδων που συμπεριελάμβαναν μονάδες παραγωγής σε χέρια μικρών γεωργών καθώς και ακτημόνων εργατών. Δεύτερη στρατηγική είναι αυτή που προωθήθηκε από τον ILO και ονομάσθηκε «βασικά αγαθά» επιφέροντας δομικές αλλαγές με (κάποια) αναδιανομή περιουσιακών στοιχείων (κυρίως γαιών) και θέτοντας σε κίνηση την πολιτική περαιτέρω προώθησης των δημόσιων επενδύσεων. Οι επενδύσεις αυτές σύμφωνα με τον

ΙΛΟ έπρεπε να συμπεριλαμβάνουν συγκεκριμένες ελάχιστες οικογενειακές απαιτήσεις για ιδιωτική κατανάλωση (σπίτι, φαγητό κλπ) καθώς και βασικές κοινωνικές υπηρεσίες προς τον πληθυσμό (στο επίπεδο κοινότητας) που συμπεριελάμβαναν υγειονομικές, εκπαιδευτικές παροχές και πόσιμο νερό. Τέλος, υπήρξε και στρατηγική στα πλαίσια της μαρξιστικής κοσμοθεωρίας σχετικά με την σχέση υπανάπτυξης και «εξάρτησης», θέτοντας πλάνο αναδιανομής της περιουσίας από τους πολίτες προς το κράτος χωρίς να υπάρχει κάποια μορφή ιδιωτικής περιουσίας³⁴.

Επειδή η επίτευξη της ανάπτυξης δεν είναι κάτι που αρχίζει και τελειώνει εντός συγκεκριμένων χρονικών πλαισίων, φτάνουμε στην δεκαετία του 1980 κατά την οποία αποδείχθηκε ότι τα αυξημένα χρέη (υπέρογκα για να είμαστε ακριβής και μη εξυπηρετήσιμα) του αναπτυσσόμενου νότου (της Υποσαχάριας Αφρικής συμπεριλαμβανομένης) δεν επέτρεψαν την οικονομική μεγέθυνση αλλά μάλλον προώθησαν την στασιμότητα και γιατί όχι την υπανάπτυξη. Στην υπόψη δεκαετία διαπιστώθηκε η ανάγκη να βελτιωθεί η κατανόηση για το ρόλο του «ανθρώπινου κεφαλαίου» ως πρωταρχικής σημασίας για την επίτευξη της ανάπτυξης. Έτσι προτάθηκε ένα σχέδιο «ενδογενούς ανάπτυξης» από τους Lucan/1988 και Romer/1990 που προέβλεπε ότι η εξασφάλιση της χρηματοδότησης του ανθρώπινου κεφαλαίου αποτελεί πρώτον, εμπόδιο για την επίτευξη τυχόν οικονομιών κλίμακας και δεύτερον η υπόψη χρηματοδότηση πιθανώς να επιτευχθεί μέσω της εκβιομηχάνισης. Η ανειδίκευτη εργασία και το κεφάλαιο, μεγεθύνθηκαν υπό όρους που αντιπροσωπεύουν το ίδιο το ανθρώπινο κεφάλαιο και την γνώση (παιδεία-εκπαίδευση), που οδηγούν τελικά στην αύξηση των έμμεσων επιστροφών στην κοινωνία και συνεπώς στην γενικότερη ανάπτυξη. Η αντίληψη αυτή ώθησε την κοινωνία να πιστεύει ότι η πρόοδος θα ερχόταν μέσα από την εφαρμογή προσεκτικών καινοτομιών που θα ευνοούνταν από κατανομή πόρων στην «Έρευνα και Ανάπτυξη» και στην επέκταση επιχειρήσεων και βιομηχανιών. Για να θεωρηθεί ότι η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και στις καινοτομίες είναι επιτυχής, απαιτείται χρόνος αλλά και ευρεία εμπλοκή της κυβέρνησης του κράτους για να δημιουργηθούν συνθήκες διαφάνειας και αξιοκρατίας, ώστε τα οφέλη να επιστρέφουν στις τοπικές κοινωνίες. Όμως, αυτό είναι θέμα που συνήθως απαιτεί υψηλού επιπέδου κρατική λειτουργία και ευσυνειδησία των λειτουργών του. Επίσης, μία σειρά μελετών βασισμένων σε ποσοτικές και ποιοτικές (εμπειρικές κυρίως) παρατηρήσεις και σπουδές, προσπάθησαν να συνδέσουν το εμπόριο με την οικονομική μεγέθυνση καθώς και θεωρήθηκε ότι ένας

³⁴ Οπ. π. 25, Σελ. 28-32. Προκειμένου ο αναγνώστης να κατανοήσει πληρέστερα την μαρξιστική θεώρηση του καπιταλισμού, βλ. Γιάννης Μηλιός Δημήτρης Δημούλης Γιώργος Οικονομάκης «Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΞ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ» στην ιστοσελίδα http://users.ntua.gr/jmilios/Theoria_Marx.pdf. Ημερομηνία Προσπέλασης η 26 Σεπ 15.

εξωστρεφής προσανατολισμός (εξαγωγική δραστηριότητα) της οικονομίας θα βοηθούσε τη μεγέθυνση.

Έτσι λοιπόν, όσες από τις αναπτυσσόμενες χώρες απελευθέρωσαν και ενδυνάμωσαν το εμπόριο επέτυχαν μεγαλύτερους ρυθμούς μεγέθυνσης σε σχέση με αυτές που ακολούθησαν μια πιο εσωστρεφή στρατηγική. Ο μηχανισμός που συνδέει τον εξαγωγικό προσανατολισμό της οικονομίας με την μεγέθυνση, βασίζεται στην μεταφορά σύγχρονης τεχνολογίας και προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, την δυνατότητα επιτυχούς ανταγωνισμού των προϊόντων των παραγωγών της χώρας στην παγκόσμια αγορά. Οι εταιρείες υιοθετούν τη σύγχρονη τεχνολογία για να βελτιώσουν το ανθρώπινό τους κεφάλαιο (εργατών, μηχανικών κλπ) δίνοντάς του ικανότητες σε ενδο-εταιρικό, πρώτα, επίπεδο και εν συνεχεία σε δια-επιχειρησιακό επίπεδο, με σκοπό την οικονομική τους μεγέθυνση. Λειτουργώντας οι εταιρείες με αυτόν τον τρόπο, πετυχαίνουν όπως ο εξαγωγικός προσανατολισμός τους να είναι τρόπος ενδο-εταιρικής και επιταχυνόμενης, τεχνολογικής προόδου και μεγέθυνσης. Το πρόβλημα παραμένει στους χρονικούς περιορισμούς (χρονική απαίτηση) που υπάρχουν για να επιτευχθεί η μεταφορά της τεχνολογίας και η εκπαίδευση του εργατικού προσωπικού³⁵.

1.3.3 Ο Ρόλος της Αναπτυξιακής Βοήθειας

Μέχρι τώρα έχουμε δει τα δόγματα που κυριάρχησαν κατά τις δεκαετίες από το 1950 έως το 2000, για την οικονομική μεγέθυνση των αναπτυσσόμενων χωρών. Στο σημείο αυτό και με συναίσθηση των ηθικών και μη ευθυνών των ανεπτυγμένων χωρών προς τον Τρίτο Κόσμο, οι πρώτες (αναπτυγμένες χώρες) θεσπίζουν την παροχή αναπτυξιακής βοήθειας στις δεύτερες. Έτσι κατά την δεκαετία του 1950 η «Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια» είχε σκοπό να ενεργοποιήσει την αναγκαία μεταφορά κεφαλαίων προς τις Τριτοκοσμικές Χώρες, ώστε να τους επιτρέψει έναν υψηλό ρυθμό αποταμίευσης προκειμένου να επιτευχθεί μία αυτό-διατηρήσιμη μεγέθυνση. Ο ρόλος της βοήθειας θεωρήθηκε ότι αποτελούσε, την κύρια πηγή κεφαλαίων για την επίτευξη της οικονομικής μεγέθυνσης μέσω προσέλκυσης υψηλού επιπέδου επενδύσεων ενώ η επίτευξη υψηλού βαθμού αποταμιεύσεων από τα φτωχά νοικοκυριά του Τρίτου Κόσμου, αποτελούσε έναν άπιαστο αν όχι αδύνατο στόχο, καθόσον οι χώρες αυτές μαστίζονταν από την φτώχεια. Από μελέτες της εποχής, στις περισσότερες περιπτώσεις των αναπτυσσόμενων, υπήρξε έλλειψη φυσικού και ανθρώπινου κεφαλαίου (για προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων) καθώς επίσης και η απλοϊκότητα του Μοντέλου «Harrod-Domar», που ήδη χρησιμοποιούνταν

³⁵ Οπ. π. 25, Σελ. 33-35.

για τον υπολογισμό του απαιτούμενου ποσού βοήθειας, δεν βοηθούσε στο να επιτευχθεί ο στόχος ενός θετικού ρυθμού μεγέθυνσης. Από τα διδάγματα του παρελθόντος φάνηκε ότι, το συγκεντρωτικό πλαίσιο σχεδιασμού και εφαρμογής του μοντέλου που έδινε προτεραιότητα στην βιομηχανία, ήταν αυτό που οδήγησε στην παραμέληση του αγροτικού τομέα. Σε κάθε περίπτωση αυτό που ήταν πασίδηλο στην δεκαετία του 1950, είναι η υποδούλωση της αναπτυξιακής βοήθειας στους σκοπούς και στους στόχους της πολιτικής ασφαλείας των ΗΠΑ και σε δεύτερο βαθμό της Δ. Ευρώπης καθόσον «ακολουθούσε» τις ΗΠΑ. Ειδικά η αναπτυξιακή βοήθεια των ΗΠΑ είχε ως πρώτιστο στρατηγικό σκοπό την αναχαίτιση της επέκτασης του κομμουνισμού και ουσιαστικά προοριζόταν ως εργαλείο-όπλο³⁶.

Η ξένη βοήθεια υπό το φως των μοντέλων της δεκαετίας του 1960 θεωρείται σημαντική για την απομάκρυνση των ατελειών της αποταμίευσης μέσω μιας αυξανόμενης ροής ξένων κεφαλαίων και στην παροχή του απαιτούμενου συναλλάγματος λόγω ανεπάρκειας στο τρέχων ισοζύγιο πληρωμών. Πιστευόταν, ότι η ξένη βοήθεια μπορούσε να καλύψει τα δημιουργούμενα κενά στο ισοζύγιο πληρωμών επηρεαζόμενη από την ανάγκη να υπηρετήσει μία συσσωρευτική ακολουθία ξένων δανείων, ακόμα και με παραχωρητικούς όρους. Η αυξανόμενη δεσμευτικότητα των προκαλούμενων περιορισμών του ξένου συναλλάγματος οδήγησε σε κριτική επαναξιολόγηση των πολιτικών υποκατάστασης εισαγωγών και, σταδιακά, σε ενδυνάμωση μια μορφής προώθησης των εξαγωγών, κυρίως μέσω της δημιουργίας περιοχών τοπικών δομών ή/και κοινών αγορών. Αυτή η διαδικασία ενοποίησης της αγοράς στον αναπτυσσόμενο κόσμο υπήρξε ανεπιτυχής. Ο Raffoun συνοψίζει πολύ καλά τις δύο κατευθύνσεις στις οποίες η αναπτυξιακή σκέψη και η ξένη βοήθεια κινήθηκαν στην δεκαετία του 1960: *«Πρώτα, οι ελλείψεις στις εγχώριες αποταμιεύσεις και τα κέρδη του ξένου συναλλάγματος, έχουν ταυτοποιηθεί ως δυνητικοί περιοριστικοί παράγοντες μεγέθυνσης. Το αντίθετο μέρος στην επίσημη πολιτική ήταν να επεκτείνει τον προγραμματικό –τύπο δανεισμό ώστε να συμπληρώσει τα κενά ξένου συναλλάγματος στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Ένα δεύτερο επίκεντρο των '60ς, που επηρεάστηκε από την εμφάνιση της 'δυαδικής οικονομικής λογοτεχνίας', ήταν η τομεακή ανάπτυξη και στο τέλος των '60ς, ο τομεακός δανεισμός για την γεωργία καθώς οι διαδικασίες της τομεακής ανάπτυξης άρχισαν να γίνονται καλύτερα κατανοητές, αρχίζουν να εκτιμώνται, η σπουδαιότητα των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο και στις πολιτικές που σχεδιάστηκαν να υπερβαίνουν τη ανεπάρκεια πόρων μέσω τεχνολογικής βοήθειας.»*³⁷.

³⁶ Οπ. π.25, Σελ. 23.

³⁷ Οπ. π. 25, Σελ. 28.

Η δεκαετία του 1970, τυπικά ξεκινάει το 1969 με το «World Employment Programme (WEP)» του ILO, που καθορίζει τον πρωταρχικό σκοπό της βοήθειας που είναι η αύξηση του βιοτικού επιπέδου των φτωχών μέσω διευκόλυνσης στην ανεύρεση εργασίας. Ο ILO και η Παγκόσμια Τράπεζα, προβαίνουν σε έρευνες που επικεντρώνονται στην σχέση δημογραφικής αύξησης και απασχόλησης, στις τεχνολογίες εκμετάλλευσης της εντατικής εργασίας, στις σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικού συστήματος και αγοράς εργασίας, στους παράγοντες που καθορίζουν την μετακίνηση από την ύπαιθρο στις πόλεις καθώς και στο ρόλο της παραδοσιακής γεωργίας στην αναπτυξιακή διαδικασία. Τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών οδήγησαν στην εκ βάθρων επανεξέταση της λειτουργίας και των στόχων της ξένης βοήθειας. Η Παγκόσμια Τράπεζα και η USAID (δύο κύριοι χορηγοί) ήταν ιδιαίτερα ένθερμοι υπερασπιστές των προγραμμάτων κατά της φτώχειας. Οι κύριες αλλαγές στις στρατηγικές τους για την βοήθεια πήραν δύο μορφές: α) μίας αλλαγής στα επενδυτικά σχέδια στην ενέργεια, μεταφορές - τηλεπικοινωνίες για εφαρμογή επενδυτικών προγραμμάτων στην γεωργία (για ανάπτυξη της υπαίθρου) και στις κοινωνικές υπηρεσίες συμπεριλαμβανομένων της εκπαίδευσης, της υγείας και της στέγασης, και β) μίας μεγαλύτερης έμφασης στην απευθείας παρεμβολή ώστε να ευνοηθούν οι φτωχοί μέσω παροχής τεχνικής βοήθειας και σχεδίων. Παραδείγματα άμεσων επεμβάσεων συμπεριλαμβάνουν φαγητό για υποσιτιζόμενους πληθυσμούς, μαζικούς εμβολιασμούς, εκστρατείες επιμόρφωσης ενηλίκων, διάθεση πιστώσεων σε «μικρούς» αγρότες κ.α. Επιτυχή μοντέλα ανάπτυξης της υπαίθρου συνδέθηκαν και με την επανάσταση της πράσινης τεχνολογίας. Ο δανεισμός και η τεχνολογία, ως δραστηριότητες, ωφελούσαν απευθείας τον αγροτικό τομέα με την αναπτυξιακή στρατηγική αυτή να ονομάζεται «Γεωργική Στρατηγική Ανάπτυξης» και που βασίζεται στην εκτεταμένη εφαρμογή των τεχνολογιών εντατικής αγροτικής εργασίας. Αυτή η στρατηγική ενθαρρύνει την μεγέθυνση που προκύπτει μέσω ενός μοντέρνου (εμπορικού και μεγάλης κλίμακας) και σχετικής έντασης κεφαλαίου που αγνοεί (για πρακτικούς λόγους) την συνιστώσα της αγροτικής παραγωγής. Εκτός από την παραπάνω στρατηγική, υφίσταται και μία πιο απλή προσέγγιση σύμφωνα με την οποία η αγροτική ανάπτυξη απλώθηκε σχετικά ομοιόμορφα πάνω από την πλειονότητα των εργατών της γης συνδυάζοντας τη χρήση αγροτικών ερευνών και τεχνολογίας, την αναδιανομή γης, τη διάθεση εγκαταστάσεων στην ύπαιθρο, την ανάπτυξη των οργανώσεων της υπαίθρου και άλλων μέτρων. Στις παραπάνω δύο περιπτώσεις, η συμμετοχή και η εμπλοκή των «φτωχών» (προκειμένου να έχουν, τρόπον τινά, την κυριότητα αυτής) θεωρήθηκε μία σχεδόν απαραίτητη συνθήκη βιωσιμότητας. Η αλλαγή στην έμφαση της

βοήθειας για καταπολέμηση της φτώχειας, αποδεικνύεται από την παροχή δανείων για καταπολέμηση της φτώχειας, που αυξήθηκε από 5% το 1968-70 σε 30% το 1981-83³⁸.

Η δεκαετία του 1980 άλλαξε τον ρόλο και την ιδέα παροχής της ξένης αναπτυξιακής βοήθειας εξαιτίας της εκτόξευσης του εξωτερικού χρέους των κρατών του αναπτυσσόμενου κόσμου. Ως εκ τούτου, κύριος σκοπός της βοήθειας έγινε: α) μέτρο παύσης της διάσωσης του ασταθούς διεθνούς χρηματοδοτικού συστήματος – επιτρέποντας στις χώρες του Τρίτου Κόσμου να εξυπηρετήσουν τουλάχιστον μέρος του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους κρατώντας τους πιστωτές ικανοποιημένους και β) ενισχυτικό της εφαρμογής των κατάλληλων ρυθμιστικών πολιτικών μέσω κατάλληλων προϋποθέσεων που συνδέονται σε προγράμματα δανεισμού. Το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών (το συνολικό μακροπρόθεσμο χρέος τους υπολογιζόταν σε 1 τρις δολάρια στο τέλος της δεκαετίας του '80) έγινε τόσο βαρύ ώστε οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν σε αυτό με την δημιουργία, εν παραλλήλω, της τάσης να «επισκιασθούν» οι εισροές κεφαλαίων από την αντίστροφη ροή κεφαλαίων (από τον αναπτυσσόμενο στον αναπτυγμένο κόσμο) πλησιάζοντας περίπου 15 δις δολάρια ετησίως κατά τη διάρκεια των ετών 1987-89. Εντούτοις, η ροή της βοήθειας από τις πλούσιες χώρες προς τις αναπτυσσόμενες, βοήθησε να αποφύγουν οι τελευταίες, τουλάχιστον στιγμιαία, την κατάρρευση του χρηματοδοτικού τους συστήματος. Η δεκαετία αυτή, χαρακτηρίζεται από αντικυβερνητική ρητορική, που δημιουργούσε ένα δυνατό συναίσθημα να απαλλαχθούν τελείως από την βοήθεια και να εξεύρουν τυχόν εναλλακτικές ροές ιδιωτικών κεφαλαίων. Έτσι στην αρχή της δεκαετίας η Κυβέρνηση Ρήγκαν/ΗΠΑ δημιούργησε ένα γόνιμο περιβάλλον για συντηρητικές κριτικές επί της βοήθειας που άφηνε να εννοηθεί ότι *«η οικονομική υποστήριξη θα παραμορφώσει την ελεύθερη λειτουργία της Αγοράς και θα παρακωλύσει την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα»*. Είναι ξεκάθαρο λοιπόν ότι το υπερβολικό χρέος αποτελεί μια απογοητευτική εξέλιξη που οδηγεί στην εξάλειψη της βοήθειας. Πέραν τούτου, το ιδιωτικό κεφάλαιο δεν προοριζόταν να «ρεύσει» προς τις αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, μέχρι την αποκατάσταση μιας ελάχιστης μακρό-οικονομικής εξισορρόπησης. Τέλος, ενδιάμεσα της δεκαετίας υπήρξε μία προσπάθεια από πολλά Κράτη-Χορηγούς να ιδιωτικοποιήσουν την βοήθεια με την αυξημένη ροή χρηματοδότησης σε ΜΚΟ και στον ιδιωτικό τομέα³⁹.

Κλείνοντας την παρουσίαση του ρόλου της ξένης βοήθειας (αναπτυξιακή) στον αναπτυσσόμενο κόσμο, θα αναφέρουμε τον ρόλο της στα τελευταία χρόνια (μετά το 1990) του 20^{ου}

³⁸ Οπ. π. 25, Σελ. 32-33.

³⁹ Οπ. π. 25, Σελ. 38.

αιώνα. Πρέπει να πούμε ότι διαπιστώθηκε μία «κούραση της βοήθειας» που αποδεικνύεται από την απόλυτη μείωση της εκταμίευσης της επίσημης αναπτυξιακής υποστήριξης [Official Development Assistance-ODA] μετά το 1992 και με την μείωση του ποσοστού επί του ΑΕΠ, από 0,38% το 1982 σε 0,22% το 1997. Ταυτόχρονα, η ξένη βοήθεια κινήθηκε προς την κατεύθυνση της τομεακής (βιομηχανία, γεωργία κ.α.) χρηματοδότησης με την μεγαλύτερη ποσότητα να διοχετεύεται στις κοινωνικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες (πχ εκπαίδευση, υγεία, παροχή νερού και περίθαλψης) καθώς και στις οικονομικές εγκαταστάσεις μακριά από παραγωγικούς τομείς. Τα προαναφερθέντα δίδουν την τάση υποστήριξης της λειτουργίας των αγορών καθώς και τον σκεπτικισμό των κρατών-χορηγών αλλά και των κρατών-ληπτών να κατευθύνουν την βοήθεια σε τομείς όπως η γεωργία και η βιομηχανία. Ακόμα είχε δημιουργηθεί ο φόβος ότι η βοήθεια θα μπορούσε να δημιουργήσει εξαρτώμενες σχέσεις μεταξύ των κυβερνήσεων φτωχών-πλουσίων. Την περίοδο αυτή βλέποντας το θέμα «βοήθεια» ως εφαρμογή πολιτικής (οιασδήποτε μορφής), μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι κάποιες ρυθμίσεις μεταξύ των χορηγών από την μία πλευρά και των κυβερνήσεων των κρατών-αποδεκτών από την άλλη, δύνανται να ιδωθούν ως διαπραγματευτική διαδικασία. Μέσα στο πλαίσιο που μπορεί να ορίσει μία πολιτική στρατηγικής συνεργασίας των υπόψη μερών, ώστε να επιμηκυνθεί η βοήθεια και προκειμένου να συνεχίσει την παροχή των ωφελημάτων της, μπορεί να αντιμετωπισθεί η προαναφερθείσα στρατηγική συνεργασία ως ένα μοντέλο στο οποίο τόσο τα ενδιαφέροντα των διεθνών οργανισμών όσο και τα αντίστοιχα των κυβερνήσεων των κρατών-ληπτών να μην είναι αντικρουόμενα. Πέραν των πολιτικών απόψεων, υπάρχουν και μελέτες αριθμού επιστημόνων που δείχνουν ότι η βοήθεια μπορεί να αποτελέσει ίσως το ισχυρότερο εργαλείο για επίτευξη οικονομικής μεγέθυνσης και μείωσης της φτώχειας. Υπάρχει όμως μία παραδοχή που πρέπει να γίνει και αφορά στην επιτυχία της βοήθειας εφόσον όμως τα κράτη-λήπτες ακολουθήσουν πολιτικές διαφάνειας και αξιοκρατίας ώστε να ισχυροποιήσουν την μεγέθυνση. Βέβαια υπάρχουν και αντίθετες απόψεις σχετικά με το θέμα της αποτελεσματικότητας της βοήθειας που τη συναρτούν (βοήθεια) σε εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζονται από όρους εμπορίου, από την αστάθεια των εξαγωγών της χώρας, από διάφορους περιβαλλοντικούς παράγοντες και τα ειδικά χαρακτηριστικά των χωρών-ληπτών (πολιτισμική ταυτότητα, κοινωνική-πολιτική διαφθορά, παράδοση-θρησκεία-ήθη-έθιμα, οικονομική ψυχολογία κλπ) προτού σχεδιασθεί και δοθεί το πακέτο της βοήθειας⁴⁰.

⁴⁰ Οπ. π. 25, Σελ.44-46.

Πέρα των παραπάνω στοιχείων που λίγο πολύ μπορούν να εφαρμοσθούν σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, της Νότιο-Ανατολικής Ασίας κ.ά. και επειδή ζούμε σε ένα παγκοσμιοποιημένο πλανήτη (δεκαετία 1990 και μετά) βλέπουμε ότι η κοινωνικό-οικονομική κρίση στην Ασία δημιούργησε τις συνθήκες επανεξέτασης του ρόλου της βοήθειας. Επίσης, αμφισβητήθηκε και ο ρόλος του διεθνούς εμπορίου καθώς και του λοιπού οικοδομήματος που βασιζόταν πάνω στην «Συναίνεση της Ουάσιγκτον» και τους όρους του χρηματοπιστωτικού οικοδομήματος «Bretton-Woods». Την ίδια περίοδο υπήρξαν περιστατικά φτώχειας σε χώρες όπως η Ινδονησία, η Ν. Κορέα (1997) και μαζί με την μη ύπαρξη ενός προστατευτικού δικτιού ασφαλείας από την παγκόσμια οικονομία, δίδεται άμεσα το έναυσμα μελέτης της αναδιανομής της βοήθειας, με σκοπό την καταπολέμηση της φτώχειας αλλά και μείωση των τρωτοτήτων των χωρών-ληπτών από εξωτερικούς παράγοντες. Όμως δεν είναι ο κατάλληλος χώρος για να αναπτύξουμε τον τρόπο που επηρεάζει το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα την αναπτυξιακή βοήθεια (πέραν της προφανούς στενής οικονομικής πλευράς της) αλλά θα πούμε μόνο ότι οι χώρες της Ανατολικής και Νότιο-Ανατολικής Ασίας γνώρισαν την οικονομική μεγέθυνση σε αντίθεση με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής που όπως θα δούμε βρίσκονται παγιδευμένες σε ένα μεγάλο αριθμό εμποδίων που ενισχύουν την υπανάπτυξη και διαιωνίζουν την φτώχεια.

1.4 **Κράτη Χορηγοί Αναπτυξιακής Βοήθειας**

Η θεωρία αν δεν συνδυάζεται με την πράξη είναι ανολοκλήρωτη. Αυτό ισχύει και με την αναπτυξιακή βοήθεια καθόσον ο αναπτυγμένος βορράς βοηθάει τον αναπτυσσόμενο νότο, όχι άνευ υπόσχεσης κέρδους σύμφωνα με μερικές απόψεις. Έτσι, κυρίως οι μεγάλες και πλούσιες χώρες, ανέλαβαν να στηρίζουν οικονομικά, στην αρχή, τις αναπτυσσόμενες χώρες. Τα ελατήρια μπορεί να μην ήταν πάντα αγνά και να έκρυβαν ενίοτε γεωπολιτικές και γεωστρατηγικές σκοπιμότητες αλλά σίγουρα ήταν εκεί κάπου για να εμφανίσουν το χαμένο πρόσωπο της ανθρωπιάς.

Έτσι λοιπόν η κυβέρνηση των ΗΠΑ (Πρόεδρος Τ.Φ. Κέννεντυ) οργάνωσε και ίδρυσε (03 Νοεμβρίου 1961) μία υπηρεσία για προώθηση της αναπτυξιακής βοήθειας ώστε να καταπολεμήσει την ακραία φτώχεια και να βοηθήσει τις δημοκρατικές κοινωνίες παγκοσμίως να προοδεύσουν. Το πλήρες όνομα της υπηρεσίας αυτής είναι «United States Agency for International Development-USAID» και συνέδεσε με αυτήν τους υπάρχοντες οργανισμούς και προ-

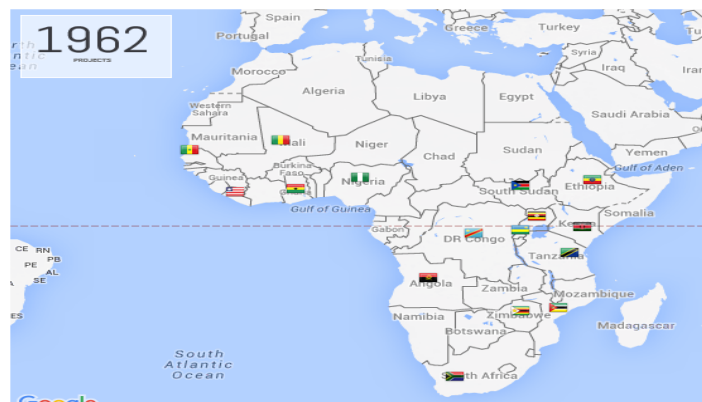
γράμματα εξωτερικής βοήθειας καθόσον μέχρι τότε δρούσαν ανεξάρτητα και, κυρίως, ασυντόνιστα. Η ίδρυσή της βασίσθηκε σε πράξη του Κογκρέσου (*Foreign Assistance Act of 1961*)⁴¹. Παρακάτω θα δούμε συνοπτικά μερικά χρήσιμα στοιχεία για τον ρόλο και τη χρησιμότητα της USAID για τον κόσμο γενικότερα. Είναι γνωστή σε όλους η πρώτη προσπάθεια αναπτυξιακής βοήθειας των ΗΠΑ με το Σχέδιο Μάρσαλ μετά το τέλος του Β'ΠΠ για αποκατάσταση των κατεστραμμένων υποδομών της Ευρώπης και την εν γένει ανάπτυξή της. Σε αυτό το σχέδιο βασίσθηκε και το πρόγραμμα ανάπτυξης του Προέδρου Τρούμαν του 1950 έχοντας δύο αντικειμενικούς σκοπούς: πρώτα τη δημιουργία αγορών μειώνοντας τη φτώχεια και αυξάνοντας την παραγωγή των αναπτυσσόμενων χωρών και, δεύτερον, καταπολεμώντας την απειλή του κομμουνισμού. Η αναπτυξιακή προσπάθεια των ΗΠΑ μέχρι την ίδρυση της υπόψη υπηρεσίας, διακατεχόταν από το σύνδρομο της εξυπηρέτησης πρωτίστως των στοχεύσεων της εξωτερικής τους πολιτικής. Ενώ, από την ίδρυσή της και μετά προσπαθεί να προωθήσει και την ανάπτυξη των τριτοκοσμικών χωρών, την στήριξη των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων (διατροφή, υγεία κλπ), την υποστήριξη της επιστροφής των βοηθούμενων χωρών στις αγορές, την δημοκρατία και την βιωσιμότητα των πολιτικών που εφαρμόζουν τα αναπτυσσόμενα κράτη υποστηριζόμενα από την υπηρεσία και τέλος φθάνοντας την χιλιετία, η USAID στρέφεται στην υποστήριξη και ανοικοδόμηση των κρατών που ήταν σε πόλεμο (Αφγανιστάν, Ιράκ κλπ) που οι ίδιες οι ΗΠΑ είχαν ξεκινήσει. Χωρίς να είναι επί του παρόντος η ανάλυση των αιτιών που έγιναν οι υπόψη πόλεμοι, εντούτοις, βλέπουμε πάλι την εξυπηρέτηση των στόχων της εξωτερικής πολιτικής και συμφερόντων των ΗΠΑ μέσα από την υπηρεσία αυτή, χωρίς να παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι έχει όντως προσφέρει βοήθεια στις χώρες που δραστηριοποιήθηκε.

Σήμερα (2015) η USAID απασχολεί προσωπικό σε εκατό (100) χώρες σε όλο τον κόσμο με σκοπό την υλοποίηση των στόχων της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας και της ελεύθερης αγοράς βοηθώντας παράλληλα τους πολίτες των χωρών να ζήσουν καλύτερα⁴². Στην παρακάτω «Εικόνα 1» βλέπουμε τα προγράμματα που έχει σχεδιάσει και οργανώσει η USAID από το 1992 μέχρι και το 2015, στην Υποσαχάρια Αφρική τα οποία ανέρχονται σε 1962.

Εικόνα 1: Προγράμματα της USAID στην Υποσαχάρια Αφρική την περίοδο 1992-2015.

⁴¹ Βλ. σχετικά για περαιτέρω στοιχεία και προγράμματα της USAID στην ιστοσελίδα <https://www.usaid.gov> με τελευταία ενημέρωση 28 Μαΐ 2015. Ημερομηνία προσπέλασης 01 Οκτ 15.

⁴² Οπ. π. 41, γεγονός που αποδεικνύει ακριβώς αυτό που έχουμε πει και παραπάνω για την διασύνδεση της αναπτυξιακής βοήθειας που παρέχει μία υπερδύναμη με τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής της αλλά και τις στοχεύσεις ασφαλείας και εξυπηρέτησης των εθνικών της συμφερόντων.

Πηγή: <https://www.usaid.gov>

Οι ΗΠΑ σήμερα μέσω της USAID ξοδεύουν το 1% του προϋπολογισμού τους σε βοήθεια σε εκατό δέκα (110) αναπτυξιακά προγράμματα σε εκατό (100) χώρες. Στην «Εικόνα 2» που ακολουθεί παρακάτω, βλέπουμε τις δράσεις και τα ποσοστά κατανομής στα οποία αναλύεται αυτό το «1%».

Εικόνα 2: Σε ποιες δράσεις δίνεται αυτό το 1%;

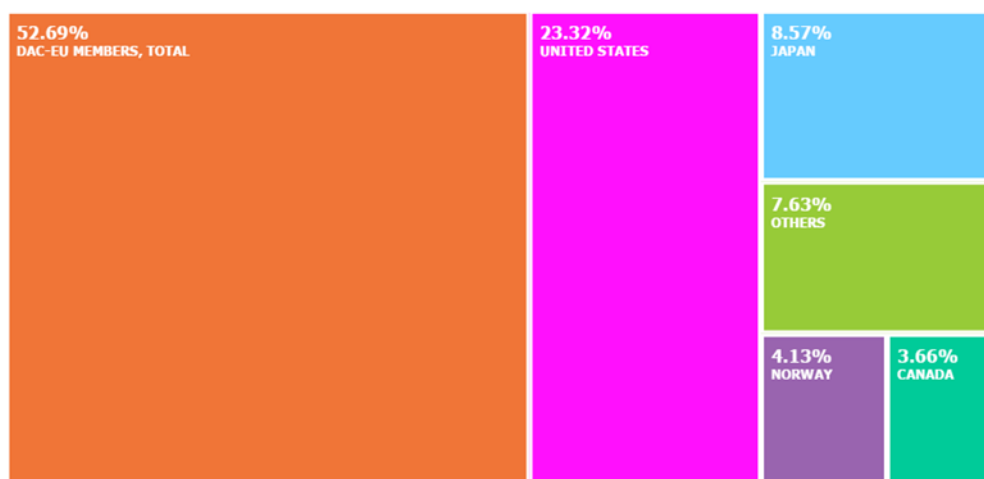
Πηγή: <https://www.usaid.gov>

Αυτό που καταλαβαίνουμε από τα παραπάνω ποσοστά είναι ότι το βάρος πέφτει στην οικονομική μεγέθυνση αλλά και σε δράσεις που αφορούν πχ την ενημέρωση, την εκπαίδευση, την επιμόρφωση των ανθρώπων των χωρών που λαμβάνουν βοήθεια. Εδώ πρέπει να αναλογισθούμε την δημογραφική αύξηση των χωρών αυτών για να κατανοήσουμε την πραγματική αποτύπωση της υπόψη βοήθειας χωρίς αυτό να εμπεριέχει τάσεις μηδενισμού της αποτελεσματικότητάς της. Ας δούμε λίγους αριθμούς ακόμα πριν ολοκληρώσουμε την παρουσίαση της USAID. Έτσι με την βοήθειά της (πέρα από την όποια πολιτική σκοπιμότητα) περισσότεροι από τρία (3) εκατ. άνθρωποι έχουν σωθεί εξαιτίας της χρηματοδότησης προγραμμάτων εμβολιασμού, με 850.000 και πλέον ανθρώπους φορείς του υιού HIV να λαμβάνουν ενημέρωση καθώς και 40.000 να εκπαιδεύονται στην υποστήριξη προγραμμάτων κατά του HIV/AIDS στις

χώρες καταγωγής τους. Περισσότερα από πενήντα (50) εκατ. ζευγάρια χρησιμοποιούν τον οικογενειακό προγραμματισμό ως αποτέλεσμα των αντίστοιχων προγραμμάτων δημογραφικού ελέγχου της USAID.

Ένας μεγάλος χορηγός αναπτυξιακής βοήθειας είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) και μάλιστα, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Ε.Ε είναι ο μεγαλύτερος χορηγός βοήθειας. Η βοήθεια για την οποία συζητάμε αφορά την ODA με τα στατιστικά στοιχεία αυτής να φαίνονται στην «Εικόνα 3».

Εικόνα 3: Top Official Development Assistance (ODA) donors in the world (in percentage) Year 2013

Πηγή: <https://euaidexplorer.ec.europa.eu/AidOverview.do> με τα στοιχεία να προέρχονται από τον «Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)».

Από τα παραπάνω στοιχεία βλέπουμε ότι η Ε.Ε επιχειρεί να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στη διεθνή αναπτυξιακή συνεργασία καθώς αποτελεί μακράν τον μεγαλύτερο χορηγό βοήθειας. Εν ολίγοις η Ε.Ε προσπαθεί και αφιερώνει χρηματοδοτικούς πόρους στην επίτευξη των MDG⁴³ για τους οποίους αναμένεται η έκδοση των σχετικών αποτελεσμάτων της Συνόδου Κορυφής του οργανισμού στην Νέα Υόρκη (25-27 Σεπ 2015) για την Βιώσιμη Ανάπτυξη. Η Ε.Ε⁴⁴ προσπαθεί να επανξήσει την αποτελεσματικότητα της βοήθειας βασισμένη στα αποτελέσματα του Φόρουμ Υψηλού Επιπέδου που έγινε στο Busan της Ν. Κορέας (2011) και στην

⁴³ Βλ περισσότερα στοιχεία στην ιστοσελίδα του ΟΗΕ σχετικά με την εξέλιξη και το γενικότερο έργο της διεθνούς κοινότητας <http://www.un.org/millenniumgoals/>.

⁴⁴ Βλ. σχετικά την ιστοσελίδα του ΥΠΕΞ για την Αναπτυξιακή Πολιτική της ΕΕ <http://www.hellenicaid.gr/euoraike-enose/anaptuxiake-politike-tes-ee/anaptuxiake-politike-tes-ee.html>. Με τελευταία ενημέρωση τον Νοέμβριο 2012 και ημερομηνία προσέλασης την 12 Σεπ 15.

Ατζέντα για Αλλαγή της Accra-2008, η οποία εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Αναπτυξιακής Συνεργασίας τον Μάιο 2012. Για τα υπόψη κείμενα θα αναφερθούμε στο Κεφάλαιο 2 προκειμένου να αντιληφθούμε την επίδρασή τους στην αναπτυξιακή βοήθεια. Ούτως ή άλλως η ΕΕ λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την εξάλειψη της φτώχειας, την αποτελεσματικότητα της βοήθειας λαμβάνοντας υπόψη όλες τις διεθνείς συμφωνίες, συνθήκες και διακηρύξεις. Επίσης στο πλαίσιο της παροχής αναπτυξιακής βοήθειας, η Ε.Ε στηρίζει τους προϋπολογισμούς των αναπτυσσόμενων χωρών με μόνη επιδίωξη τα ανθρώπινα δικαιώματα, την χρηστή χρηματοπιστωτική διαχείριση και μακροοικονομική σταθερότητα. Ακόμα, για την επίτευξη της υπόψη στήριξης πρέπει να καταπολεμηθεί η διαφθορά, να γίνεται προσπάθεια βελτίωσης των δημοσίων υπηρεσιών και κρατικών υποδομών με στόχο τελικά τα κράτη-λήπτες της βοήθειας να μην έχουν ανάγκη την βοήθεια. Στη βοήθεια που παρέχει η ΕΕ συμμετέχει και η χώρα μας παρά την δύσκολη οικονομική συγκυρία των τελευταίων πέντε ετών. Ο στόχος που καλείται να επιτύχει η ΕΕ (και στο ποσοστό που της αναλογεί η χώρα μας) είναι η παροχή του 0,7% του ΑΕΠ στην αναπτυξιακή βοήθεια.

Ένας ακόμα διεθνής δρώντας που παρέχει αναπτυξιακή βοήθεια είναι η Κίνα που όπως θα δούμε έχει «απλωθεί» σχεδόν παντού. Κατά το διαρρέυσαν χρονικό διάστημα και μέχρι το τέλος της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα, η Κίνα έχει επεκτείνει το πρόγραμμα παροχής βοήθειας αρχής γενομένης από μικρά νησιωτικά κράτη του Ειρηνικού (περιοχή ενδιαφέροντος της αλλά και αντιπαλότητας με τις ΗΠΑ-Ιαπωνία). Η βοήθεια που παρέχει «*συμβάλει στην οικοδόμηση των απαραίτητων υποδομών σε αυτές τις χώρες, από το Εθνικό Ιατρικό Κέντρο στην Σαμόα και τις υδραυλικές σωληνώσεις στις νήσους Κουκ, ως τους πανεπιστημιακούς κοιτώνες στην Goroka, στην Παπούα Νέα Γουινέα*»⁴⁵. Η γενναιοδωρία της Κίνας στην παροχή της βοήθειας πετυχαίνει ουσιαστικά να ενισχύει τους φόβους των αποδεκτών της ότι δηλαδή θα ενταχθούν στον «κύκλο επιρροής της». Η ανησυχία τους είναι δικαιολογημένη καθόσον το χρέος τους αυξάνεται μονοσήμαντα σε ένα χορηγό. Τελικά, το ερώτημα αν «η οικονομία είναι το άπαν και η οικονομία το πάν» ακούγεται εντονότερα στις ημέρες μας καθόσον όλοι χρωστάνε σε όλους αλλά το χρήμα δεν βρίσκεται πουθενά. Το συμφέρον όλων είναι ο έλεγχος φυσικών περιοχών και κατ' επέκταση των πόρων τους. Η περαιτέρω ανάλυση είναι αντικείμενο άλλου κλάδου της επιστήμης (πχ των Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών) και ως εκ τούτου δεν θα επεκταθούμε για να μην υποπέσουμε σε λογικά σφάλματα, όμως είναι πιο εύκολο να

⁴⁵ Βλ. σχετικά άρθρο της Philippa Brant «Η γεωπολιτική της κινεζικής βοήθειας: Η χαρτογράφηση της χρηματοδότησης του Πεκίνου στον Ειρηνικό» που αναρτήθηκε την 06 Μαρ 15 στην ιστοσελίδα <http://foreignaffairs.gr/articles/70215/philippa-brant/i-geopolitiki-tis-kinezikis-boitheias?page=show>. Ημερομηνία προσπέλασης η 29 Σεπ 15.

αποκτήσεις πρόσβαση σε μία χώρα μέσω της βοήθειας (νέο-αποικιοκρατικό μοντέλο). Πάντα όμως επειδή μιλάμε για μία οικονομία συγκεντρωτικού ελέγχου από την κεντρική εξουσία (Κουμμουνιστικό Κόμμα Κίνας) τα στοιχεία δεν είναι εντελώς επιβεβαιωμένα για το ύψος της βοήθειας και η όποια εκτίμηση μπορεί να είναι λανθασμένη. Βέβαια, ως προς τη βοήθεια που παρέχει η Κίνα, υπάρχει και εμπλοκή ιδιωτών γεγονός που δυσκολεύει έτι περαιτέρω την καταγραφής στοιχείων για την βοήθεια. Από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, επιβεβαιώθηκε ότι η Κίνα είναι ένας σημαντικός χορηγός βοήθειας στον Ειρηνικό και πιθανώς να ξεπεράσει την Ιαπωνία. Στο παιχνίδι βρίσκεται ως ενεργός παίκτης και η Αυστραλία η οποία από το 2006 έως το 2013 παρείχε διμερή βοήθεια στην περιοχή συνολικού ύψους 6,8 δις δολαρίων αντί των Κινεζικών 1,06 δις δολαρίων. Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο αριθμού ερευνών είναι ότι η Κίνα έχει αναπτύξει ένα πιο ισχυρό όπλο παροχής βοήθειας στην περιοχή του Ειρηνικού που είναι η δανειοδότηση με χρήση πολύ ευνοϊκών όρων. Η χρησιμοποίηση αυτού του εργαλείου διευκολύνει τις υπόψη χώρες καθώς το ΑΕΠ τους είναι μικρό και η παροχή ενός μεγάλου ποσού δανείου κινδυνεύει να υπερκαλύψει το σύνολο του ΑΕΠ της χώρας και να το καταστήσει μη βιώσιμο⁴⁶.

Όλα τα παραπάνω έχουν σχέση με την παρουσία της Κίνας στην περιοχή του Ειρηνικού την οποία την αναφέραμε γιατί είναι η επόμενη μεγάλη περιοχή στην οποία θα δοκιμασθεί η ανθρωπότητα και η Κίνα είναι μία γρήγορα αναπτυσσόμενη οικονομία. Παρόλη την σπουδαιότητα του Ειρηνικού Ωκεανού πρέπει να αναφέρουμε και την βοήθεια της Κίνας προς την Αφρικανική ήπειρο. Οι σχέσεις της λοιπόν με τις αφρικανικές χώρες, ιδίως μετά την κρίση του 2008 (χρηματοπιστωτική κρίση) που χτύπησε ιδιαίτερα τις δυτικές οικονομίες, βρίσκονται σε πάρα πολύ καλό επίπεδο. Το επίπεδο των σχέσεων αυτών προχωράει και στην παροχή βοήθειας που έχει όμως δημιουργήσει ερωτηματικά γύρω από τις δυνατότητές της. Αυτό σημαίνει ότι τίποτα δεν είναι όπως φαίνεται, οπότε για να αποφασίσουμε ή απλά για να γνωρίσουμε τα τεκταινόμενα, αρκεί πρώτα να ερευνήσουμε και να ξεφύγουμε από μυθοπλασίες εσκεμμένες ή μη. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι «η Κίνα συναγωνίζεται τον δυτικό κόσμο με την παρουσία της στην Αφρική»; Ως πρόταση απλή ναι μπορούμε, αλλά όχι και ως γενική αλήθεια. Τα στοιχεία που παρέχονται από ερευνητές – αναλυτές⁴⁷ δείχνουν ότι η υπόψη δήλωση είναι αρκετά απλουστευτική. Αυτό που μπορούμε να πούμε και που προκύπτει από τις υπόψη μελέτες είναι ό,τι σε

⁴⁶ Οπ. π. 45.

⁴⁷ Βλ. σχετικά το άρθρο «Αλήθειες και μύθοι για την κινεζική «επίθεση» στην αφρικανική ήπειρο», όπως δημοσιεύθηκε στην ιστοσελίδα της εφημερίδας ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ, την 07 Σεπτεμβρίου 2014 <http://www.kathimerini.gr/782825/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/alh8eies-kai-my8oi-gia-thn-kinezikh-epi8esh-sthn-afrikanikh-hpeiro>. Ημερομηνία προσπέλασης την 21 Σεπ 15.

όσους διαγωνισμούς συμμετέχει η Κίνα (ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις) βρίσκεται σε καλύτερη θέση λόγω καλύτερων προσφορών.

Η Κινέζικη ανάμειξη στην Αφρική όπως και στην περιοχή του Ειρηνικού, δεν είναι έργο μόνο κρατικών υπηρεσιών αλλά ταυτόχρονα και των ιδιωτών επιχειρηματιών. Να πούμε ότι η Κίνα δεν έχει συγκροτημένη κεντρική στρατηγική για την Αφρική και αυτό αποτελεί αντικείμενο κριτικής εντός της χώρας (τηρουμένων των αναλογιών). Συνεχίζουμε την σκέψη μας και αφηνόμαστε στο σύννεφο της μυθικής θεώρησης ότι η Κίνα παρέχει αριθμό δανείων, σε ύψος αρκετών δισεκατομμυρίων δολαρίων, στις χώρες της Αφρικής με μηδενικό επιτόκιο. Όμως τα δάνεια με «μηδενικό επιτόκιο» αποτελούν ένα πολύ μικρό ποσοστό των προαναφερθέντων δανείων (30% το 2011 και σήμερα το 8,1%) κάνοντας ταυτόχρονα τη σκέψη ότι ουδείς διανοείται να προβεί σε διαγραφή των χρεών των χωρών της Αφρικής⁴⁸.

Είναι γνωστό από τα μέχρι τώρα διαμειφθέντα ότι ουδείς χορηγός δεν ενδιαφέρεται αποκλειστικά για την παροχή οικονομικής βοήθειας. Υπάρχει και είναι σημαντικός, ο πυλώνας της πολιτικής, της ασφάλειας και ο καθαρά ιδεολογικός. Ο τελευταίος μάλιστα ίσως είναι και από τους σημαντικότερους μετά την οικονομία (αύξηση του εθνικού εισοδήματος της χώρας-χορηγού με έμμεσο τρόπο). Από την άλλη πλευρά όμως, για να μην ξεχνάμε και την ουσία του «παιχνιδιού», η Κίνα επιθυμεί να αναλάβει τα ηνία του αναπτυσσόμενου κόσμου καθώς συμμετέχει στην ομάδα των «77», με σαφώς καλύτερους οικονομικούς όρους από τις υπόλοιπες χώρες. Ως εκ τούτου, για να θεωρείται ως «ηγέτης» αυτών, πρέπει να υποστηρίζει τα αιτήματα των υπολοίπων χωρών της ομάδας στις γενικές συνελεύσεις του Ο.Η.Ε. εκμεταλλευόμενη τη θέσης της και στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού. Σαφώς όμως, όπως οι ΗΠΑ και η ΕΕ, με την παροχή βοήθειας προσπαθεί να ελέγξει, μεταξύ άλλων, και θέματα που άπτονται στη ασφάλειά της. Η παγκόσμια κρίση του 2008 έδωσε την ευκαιρία στην Κίνα να αντισταθμίσει τις απώλειες που είχε από την μείωση των εξαγωγών της στη Δύση με το άνοιγμα της αγοράς της Αφρικής⁴⁹. Η Κίνα παρουσιάζεται ακόμα ότι άρπαξε τις πρώτες ύλες των χωρών της Αφρικής και ότι ετοιμάζεται να προβεί στην αρπαγή των καλλιεργήσιμων εδαφών της ηπείρου. Σύμφωνα όμως με μελέτες και έρευνες ειδικών επί των σχέσεων της Κίνας με την Αφρική, βλέπουμε ότι δεν εξετάζει (προς το παρόν τουλάχιστον) την παραγωγή τροφίμων στην Αφρική⁵⁰.

⁴⁸ Οπ. π. 47.

⁴⁹ Οπ. π. 47.

⁵⁰ Οπ. π. 47.

Δεν υπάρχουν μόνο οι μεγάλοι χορηγοί όπως είδαμε παραπάνω αλλά υπάρχουν και λοιποί θεσμοί είτε τοπικοί είτε περιφερειακοί που ασχολούνται με την ανάπτυξη⁵¹. Συγκεκριμένα θα αναφερθούμε σε μερικούς που εντοπίζουν την δράση τους στην Αφρική γενικότερα και στην Υποσαχάρια Αφρική ειδικότερα, όπως και σε άλλες περιοχές της ηπείρου. Οι θεσμοί αυτοί ασχολούνται με την ανάπτυξη των κρατών της ηπείρου έχοντας υπόψη την διαφορετική ταχύτητα ανάπτυξής τους και στους τρεις πυλώνες του αναπτυξιακού φαινομένου. Βέβαια το κύριο μέλημα τους είναι η οικονομική μεγέθυνση και εν συνεχεία η πολιτική της ανάπτυξης δεσμών μεταξύ των χωρών της Αφρικής σε κοινωνικό και σε πολιτικό επίπεδο. Στους παραπάνω θεσμούς συμμετέχουν και όλα τα μεγάλα κράτη του πλούσιου βορρά, όπως για παράδειγμα στην Αφρικανική Τράπεζα Ανάπτυξης οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Γερμανία κ.ά., στην Αραβική Ένωση ή Ένωση των Αραβικών Κρατών βλέπουμε την Σαουδική Αραβία, Κατάρ κ.ά., τέλος ακόμα μία πολύ σημαντική οργάνωση είναι η Ισλαμική Διάσκεψη στην οποία συμμετέχουν 57 κράτη⁵².

Εφόσον η εργασία αυτή αφορά και στην περιοχή των χωρών Σαχέλ, θα αναφερθούμε και στην «Κοινότητα των Κρατών της Σαχέλ-Σαχάρας» που ιδρύθηκε το 1998, με έδρα τη Λιβύη (Τρίπολη). Στην Κοινότητα ανήκουν 28 κράτη της ευρύτερης περιοχής χωρίς εδώ να αναφερόμαστε αποκλειστικά σε αφρικανικά κράτη καθόσον συμπεριλαμβάνονται και ορισμένα νησιωτικά κράτη που γειτνιάζουν με τις ακτές της, όπως για παράδειγμα οι Κομόρες νήσοι, το Σάο Τομέ και Πρίνσιπε⁵³. Η υπόψη κοινότητα έχει οριοθετήσει την στόχευσή της στην θεωρητική προσέγγιση των δεδομένων που έθεσε παγκοσμίως η Διακήρυξη του Ρίο (1992) και που αφορούν στην περιοχή του Σαχέλ-Σαχάρας. Είναι άμεσα κατανοητό και βλέποντας τα παρατιθέμενα στοιχεία στο αντίστοιχο Κεφάλαιο 5 της παρούσας, ότι η κοινότητα δεν έχει τους πόρους (οικονομικούς, ανθρώπινο κεφάλαιο κ.α.) για να μπορέσει να εφαρμόσει τις αρχές του «Ρίο-1992» αλλά προσπαθεί να αναπτύξει τις κοινωνικές δομές των συμμετεχόντων κρατών δίνοντας μεγάλη σημασία στον πολιτισμό, στην εκπαίδευση και την προστασία του περιβάλλοντος. Η απλή γειτνίαση με τη Σαχάρα και σε συνδυασμό με την κλιματική αλλαγή, εξανάγκασαν τα κράτη της κοινότητας να στοχεύσουν στην αναβάθμιση της ποιότητας του νερού, του εδάφους και του αέρα.

⁵¹ Βλ. σχετικά Γρ. Ι. Τσάλτα «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης», Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ/2010, Σελ. 326-328 καθώς και σελ. 329-347. Στις υπόψη σελίδες αναφέρονται πολύ περισσότερα στοιχεία προκειμένου ο αναγνώστης να σχηματίσει μία πιο ολοκληρωμένη άποψη για τον ρόλο και τη σημασία όλων αυτών των θεσμών αλλά και των υπολοίπων που δεν αναγράφονται στο κείμενο της εργασίας.

⁵² Οπ. π. 51.

⁵³ Οπ. π. 51, Σελ 343-344.

1.5 Συμπεράσματα

Σίγουρα το αναπτυξιακό φαινόμενο αποτελεί την κεντρική στόχευση τόσο των αναπτυσσομένων όσο και των αναπτυγμένων κρατών για οποιοδήποτε λόγο και αν συμβαίνει αυτό. Τα πρώτα γιατί θέλουν και επιβάλλεται να ξεκολλήσουν από τον «πυθμένα του βαρελιού» (οικονομικά, περιβαλλοντικά, κοινωνικά και πολιτικά) για να ξεφύγουν από την φτώχεια (κυρίως από την απόλυτη-φτώχεια), τους εμφύλιους πολέμους και τις εθνοτικές συγκρούσεις, τις κακές πολιτικές διαχείρισης του κρατικού τομέα και της κακής διακυβέρνησης. Από την άλλη τα δεύτερα, θεωρητικά, προσπαθούν να εξιλεωθούν από τις κακές αποικιοκρατικές «πολιτικές» του παρελθόντος (όχι όμως και τόσο μακρινού) παρέχοντας αναπτυξιακή βοήθεια τόσο σε επίπεδο κρατικού τομέα (Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια) όσο και σε επίπεδο ιδιωτικού. Ακόμα υπάρχει η ανθρωπιστική και η στρατιωτική βοήθεια ως άμεση παροχή των «αγαθών» διασφάλισης της ειρήνης και της ασφάλειας αλλά και εξασφάλισης των συνθηκών επιβίωσης των προσφυγικών πληθυσμών. Η ανθρωπιστική βοήθεια έχει και έναν ακόμα ρόλο που έρχεται να βοηθήσει και να συνδράμει τις τοπικές κοινωνίες προκειμένου να ανταπεξέλθουν και να προσαρμοσθούν στις συνέπειες των φυσικών καταστροφών. Οι υπόψη καταστροφές πλέον συμβαίνουν πιο έντονα εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής και έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο στους πληθυσμούς του αναπτυσσόμενου νότου. Από όλα τα παραπάνω δεν μπορεί να ξεφύγουν οι χώρες της περιοχής Σαχέλ αλλά για αυτές θα μιλήσουμε στο 3^ο Μέρος.

Από όλα όσα έχουν αναφερθεί για την ανάπτυξη και την αναγκαιότητα επίτευξής της από τον Τρίτο Κόσμο (μέρος αυτού αποτελεί η Υποσαχάρια Αφρική και μάλιστα ένα από τα πιο φτωχά) πρέπει να συνοψίσουμε την έννοια της «οικονομικής μεγέθυνσης». Είδαμε ότι σκοπός όλων είναι η οικονομική σύγκλιση μεταξύ βορρά – νότου μέσω της βοήθειας και μέσω των επενδύσεων (δημόσιες ή ιδιωτικές). Βασιζόμενοι στην εμπειρία των μελετών και ερευνών η ελπίδα έρχεται μέσω της δημιουργίας κατάλληλων συνθηκών ώστε τα αναπτυσσόμενα κράτη να αναπτύξουν δικές τους δομές και αποταμιεύσεις ώστε να αυξήσουν το εθνικό τους εισόδημα με επενδύσεις που θα κάνουν τα ίδια (κρατικά ή ιδιωτικά, αν και οι πρώτες στην αρχή είναι δύσκολο να συμβούν). Σαφώς οι συνθήκες είναι δύσκολες γιατί τα φτωχά κράτη δεν έχουν υποδομές βιομηχανικής παραγωγής, δεν έχουν εκπαιδευμένο τεχνικό εργατικό δυναμικό, δεν έχουν κατάλληλες υποδομές για να υποστηρίξουν τον βασικό πυλώνα της οικονομίας τους που δεν είναι άλλος από την αγροτική παραγωγή. Επίσης μέσα σε όλα τα προβλήματα, πρέπει να

αναφέρουμε και την ανεξέλεγκτη δημογραφική αύξηση γεγονός που μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα που μπορεί να μοιρασθεί καθώς και το παρονομαστή του κλάσματος «εθνικό εισόδημα ή πλούτος/πληθυσμός»⁵⁴.

Τέλος προσπαθήσαμε να δώσουμε το πνεύμα των δογμάτων περί ανάπτυξης από το 1950 μέχρι τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, όπου είδαμε (συνοπτικά είναι αλήθεια) την στενή σχέση μεταξύ των αναπτυξιακών στόχων των χωρών-χορηγών και αποδεκτών καθώς και το πώς αυτά συνδέονται με την γεωπολιτική αξία του «βοηθούμενου» για τον αναπτυγμένο που χορηγεί με το αζημίωτο. Ακόμα είδαμε κάποιες από τις στρατηγικές που ακολουθήθηκαν, το εννοιολογικό τους πλαίσιο και το ρόλο της αναπτυξιακής βοήθειας. Κυρίως όμως διαπιστώσαμε ότι η επιτυχία της διαδικασίας ανάπτυξης είναι ένα σύνθετο πρόβλημα, η επίλυση του οποίου αφορά σε όλη την παγκόσμια κοινότητα (ελέω παγκοσμιοποίησης) και δεν είναι πρόβλημα μεταξύ χορηγού-λήπτη της βοήθειας, της επιστημονικής κοινότητας και των διεθνών οργανισμών που δραστηριοποιούνται στο τομέα της ανακούφισης του ανθρώπου.

⁵⁴ Για περαιτέρω οικονομική ανάλυση του φαινομένου της μεγέθυνσης και πώς αυτό αναλύεται βλέπε σχετικά Thomas Piketty «Το Κεφάλαιο τον 21^{ον} Αιώνα», Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ/2014 (για την Γαλλική Έκδοση «EDITIONS DU SEUIL/2013»), Σελ. 100.

ΣΕΛΙΔΑ

ΣΚΟΠΙΜΩΣ

ΚΕΝΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΡΙΟ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

2.1 Εισαγωγικά

Στο προηγούμενο Κεφάλαιο 1, αντιμετωπίσαμε το θέμα της αναπτυξιακής βοήθειας προς τον αναπτυσσόμενο κόσμο, όσο το δυνατόν πιο θεωρητικά αν και το θέμα είναι πρακτικό ή τουλάχιστον έχει πολλές πρακτικές εκφάνσεις. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, θα προσπαθήσουμε να δούμε μερικά πιο πρακτικά αντικείμενα σχετιζόμενα με την αναπτυξιακή βοήθεια αλλά και με την βοήθεια γενικότερα. Για παράδειγμα, θα δούμε ότι οι ΗΠΑ, ένας από τους μεγαλύτερους χορηγούς βοήθειας παγκόσμια, την περίοδο της δεκαετίας του 1970 (για την ακρίβεια το 1977) το 40% αυτής της βοήθειας δόθηκε στο Ισραήλ και στην Αίγυπτο, για προφανής γεωπολιτικούς λόγους. Το υπόλοιπο 60% δόθηκε σε χώρες που έχουν να διαδραματίσουν ένα σημαντικό ρόλο στον γενικότερο γεωστρατηγικό σχεδιασμό των ΗΠΑ όπως η Τουρκία, το Πακιστάν και κάποιες χώρες της Κεντρικής Αμερικής. Φυσικά στο παιχνίδι αυτό δεν ήταν μόνες τους οι ΗΠΑ. Έτσι λοιπόν η Γαλλία δίνει το 40% της αναπτυξιακής της βοήθειας σε υπερπόντια διαμερίσματά της και εδάφη ως πρώην αποικιοκρατική δύναμη (να σκεφθούμε ότι ένα τέτοιο πρώην έδαφος ήταν κάποιες χώρες της Ζώνης Σαχέλ) αλλά και η άλλη υπερδύναμη της εποχής, η Σοβιετική Ένωση, έδινε το 80% της βοήθειας στο Βιετνάμ, στην Κούβα και στη Μογγολία⁵⁵. Όπως φαίνεται δεν είχαν ως κύριο ενδιαφέρον την ανακούφιση της φτώχειας ή άλλο θεάρεστο ανιδιοτελές κίνητρο.

Αλλά επειδή αναφερθήκαμε στις ΗΠΑ πρέπει να πούμε ότι ο προϋπολογισμός του 2016 για ανάγκες αναπτυξιακής βοήθειας που αιτήθηκε ο Πρόεδρος των ΗΠΑ (Μπαράκ Ομπάμα) ανέρχεται στο ποσό 22,3 δις δολάρια εκ των οποίων τα 10,7 δις θα δοθούν από τον επίσημο οργανισμό της αμερικανικής κυβέρνησης (USAID) σε λογαριασμούς που αφορούν σε Αναπτυξιακή Βοήθεια (Development Assistance), σε παγκόσμια προγράμματα υγείας, σε διεθνή προγράμματα ανακούφισης από καταστροφές, σε προγράμματα επισιτιστικής βοήθειας και σε κάλυψη των διοικητικών αναγκών της USAID παντού στον κόσμο⁵⁶.

⁵⁵ Βλ. Κείμενο Χαράλαμπου Τσαρδανίδη «Εξωτερική Πολιτική και Αναπτυξιακή Βοήθεια: Τα κίνητρα των Δωρητών»/Σελ. 29, στο Αστέρης Χουλιάρας (επιμέλεια) «Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21ο αιώνα», Αθήνα-ΕΞΑΝΤΑΣ/1998.

⁵⁶ Βλ. σχετικά για περαιτέρω στοιχεία και προγράμματα της USAID στην ιστοσελίδα <https://www.usaid.gov> με τελευταία ενημέρωση 28 Μαΐ 2015. Ημερομηνία προσπέλασης 01 Οκτ 15.

2.2 Η Αναπτυξιακή Βοήθεια σήμερα

Η ODA ως χρηματοδοτικές ροές, σε χώρες και περιοχές που βρίσκονται στην κατάσταση των χωρών-αποδεκτών της Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας (DAC) της ODA⁵⁷ αλλά και σε πολυμερείς αναπτυξιακούς οργανισμούς, παρέχονται από επίσημες υπηρεσίες των κυβερνήσεων και μέσα από κάθε ροή κεφαλαίου που πραγματοποιείται επιδιώκεται (κυρίως) η οικονομική ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών. Έτσι λοιπόν, η οικονομική ανάπτυξη και ευημερία, ως κύριος αντικειμενικός σκοπός, είναι πολύ συχνά το αποφασιστικό κριτήριο καθορισμού των προϋποθέσεων της ODA. Να αναφέρουμε πάλι ότι δεν παύει το κριτήριο των «προθέσεων» των χορηγών να είναι ένα σοβαρότατο αλλά τυπικά μοναδικό (όχι ως αριθμητική έννοια) κριτήριο που συνδέει και συγκρατεί μεταξύ τους, όλα τα εργαλεία ασκήσεως πολιτικής και στρατηγικής ενός κράτους. Τα κράτη μέλη της ODA, έχοντας ως σκοπό να προάγουν το έργο της αναπτυξιακής βοήθειας, προχώρησαν στην δημιουργία κοινών αναφορών, μακριά από υποκειμενικές μεταφράσεις και, τέλος, στην τήρηση συγκρίσιμων δεδομένων για να τα εκμεταλλεύονται κατάλληλα οι ενδιαφερόμενοι. Έτσι, αποφάσισαν σχετικά με το τι είδους χρηματοροή θα ενταχθεί στην ODA οπότε και προχώρησαν στην εξαίρεση της «στρατιωτικής βοήθειας» που αφορά στην προμήθεια στρατιωτικού εξοπλισμού και υπηρεσιών. Επίσης το «σβήσιμο» του χρέους για στρατιωτικούς σκοπούς δεν καταχωρείται ως ODA ενώ αντιθέτως θεωρούνται συμβατές με τον όρο αυτό, οι δαπάνες εκείνες που αφορούν στις στρατιωτικές δυνάμεις του κράτους-χορηγού που θα χρησιμοποιηθούν στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας ή αναπτυξιακών υπηρεσιών. Συνεχίζοντας στο τι καθορίζεται ως ODA, να πούμε ότι δεν συμπεριλαμβάνεται οι δράσεις διατήρησης της ειρήνης όμως συμπεριλαμβάνονται όλες εκείνες οι δαπάνες που τελούν υπό την αιγίδα του ΟΗΕ (ή διατάσσονται από αυτόν) και πραγματοποιούνται από τους χορηγούς. Οι υπόψη δαπάνες αφορούν στην χρηματοδότηση ενεργειών υποστήριξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην παρακολούθηση της διεξαγωγής εκλογών, στην «αποστρατιωτικοποίηση» πρώην στρατιωτών-μαχητών, στην παρακολούθηση και εκπαίδευση των κυβερνητικών αξιωματούχων και λοιπών δομών του κράτους (όπως η αστυνομία, η οικονομία, τα τελωνεία κλπ). Από την άλλη αναφέρονται ως δραστηριότητες ODA εκείνες που συμβαίνουν για αναπτυξιακούς λόγους αλλά δεν έρχονται σε αντίθεση με τον κώδικα διατήρησης της ειρήνης. Όμως στις υπόψη δραστηριότητες δεν καταγράφονται αυτές, που επί παραδείγματι αφορούν στην εκκαθάριση ναρκοπεδίων για υλοποίηση κύκλου στρατιωτικής εκπαί-

⁵⁷ Βλ. για περισσότερες πληροφορίες την ιστοσελίδα www.oecd.org/dac/stats. Ημερομηνία προσπέλασης η 30 Σεπ 15.

δευσης. Η εκπαίδευση της αστυνομίας του κράτους που λαμβάνει βοήθεια είναι εντός του πλαισίου βοήθειας χωρίς όμως να συμπεριλαμβάνεται σε αυτήν η χρηματοδότηση πολιτικών και στρατηγικών αντιμετώπισης και συλλογής πληροφοριών κατά της τρομοκρατίας. Παραθέτοντας περαιτέρω το τι εντάσσεται στην αναπτυξιακή βοήθεια, θα αναφέρουμε τα κοινωνικά και πολιτιστικά προγράμματα όπου υπάρχει διαφορά μεταξύ χρηματοδότησης μουσείων, βιβλιοθηκών, τέχνης, αθλητικών εγκαταστάσεων (που είναι ODA). Όμως δεν αποτελούν ODA η χρηματοδότηση συναυλιών ή η χρηματοδότηση πολιτιστικών εκδηλώσεων που προάγουν την αντίληψη του πληθυσμού υπέρ του κράτους-χορηγού (ως διαφημιστικές δραστηριότητες). Παρακάτω συναντάμε την βοήθεια σε πρόσφυγες, την ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας καθώς και την χρήση της βοήθειας για την «έρευνα και ανάπτυξη» προκειμένου για τη λύση των προβλημάτων των αναπτυσσόμενων κρατών⁵⁸.

Υπάρχει η βοήθεια που δίδεται από συνεργάτες των Η.Ε. στους αντίστοιχους οργανισμούς του ΟΗΕ με την προϋπόθεση ότι μέρος των δραστηριοτήτων τους αφορά στις διαδικασίες της ανάπτυξης. Οι «συνεργάτες» αναθεωρούνται κάθε 5 χρόνια σε συνεννόηση με τους αντίστοιχους συνεργαζόμενους οργανισμούς του ΟΗΕ με το ίδιο να ισχύει για τους εθνικούς ΜΚΟ. Υφίστανται ακόμα, οι επίσημοι οργανισμοί οι οποίοι περιλαμβάνουν τις συνδιαλλαγές που αναλαμβάνονται από τον επίσημο τομέα (πχ Κυβέρνηση) με δικό τους κίνδυνο και υπευθυνότητα, ασχέτως της πηγής των κεφαλαίων (από φόρους ή από δανεισμό από τον ιδιωτικό τομέα). Μερικές φορές ένας επίσημος οργανισμός επιδοτεί έναν άλλον και καθώς η επιδότηση αυτή κινείται στο εσωτερικό του επίσημου τομέα του κράτους-χορηγού δεν αναφέρεται ως «ροή» βοήθειας. Εντούτοις, η καταγραφή της «ροής» γίνεται εις όφελος του επιδοτούμενου οργανισμού και του αναπτυσσόμενου κράτους. Οι επίσημες επιδοτήσεις σε ιδιωτικές εταιρείες μπορεί να καταγραφούν ως άλλες επίσημες ροές. Αυτές δεν νοούνται ότι πληρούν τους ελέγχους της καθώς εξ' ορισμού υποστηρίζουν δραστηριότητες που έχουν ως μέλημά τους καθαρά εμπορικούς σκοπούς. Τέλος, οι επίσημες επιδοτήσεις σε ιδιωτικούς μη-κερδοσκοπικούς οργανισμούς που είναι ενεργοί στην αναπτυξιακή βοήθεια, αναφέρονται ως ODA. Ως «ροές» θεωρούνται οι μεταφορές πόρων είτε σε μορφή χρήματος είτε με την μορφή αγαθών - υπηρεσιών, με τα δάνεια ενός έτους ή και λιγότερο, να μην καταγράφονται στα στατιστικά της ODA. Οι αποπληρωμές των βασικών δανείων ODA μετρούνται ως αρνητικές «ροές», αφαιρούνται από την καθαρή ODA έτσι ώστε όταν το δάνειο αποπληρωθεί η καθαρή ροή να είναι μηδέν με τους

⁵⁸ Βλ. σχετικά το κείμενο «IS IT ODA? Factsheet» όπως αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>, τον Νοέμβριο του 2008. Ημερομηνία προσπέλασης 25 Σεπ 15.

τόκους να καταγράφονται αλλά να μην καταμετρώνται στα στατιστικά. Ορισμένες χρηματοδοτικές κινήσεις που δεν έχουν καταγραφεί ως μεταφορές πληρωμών και στατιστικά, δεν μπορούν να καταγραφούν ως επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια από την στιγμή που αντιπροσωπεύουν την ξεκάθαρη προσπάθεια του επίσημου τομέα να ενισχύσει την ανάπτυξη. Αυτές οι μεταφορές χρημάτων (χρηματοδοτήσεις) συμπεριλαμβάνουν τα κόστη ανάπτυξης της σχετικής δευτεροβάθμιας-τριοβάθμιας και επαγγελματικής εκπαίδευσης που παρέχονται στα αναπτυσσόμενα κράτη, τα διοικητικά κόστη των προγραμμάτων της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας, τις επιδοτήσεις σε ΜΚΟ, τα κόστη χορηγίας σε πρόσφυγες και τα προγράμματα που θα βοηθήσουν την αναπτυξιακή συνείδηση στα κράτη-χορηγούς. Όπως έχουμε δει, τα κράτη-χορηγοί ως μέλη του OECD, συμφώνησαν ότι η ODA αντιπροσωπεύει μία προσπάθεια βοήθειας των αναπτυσσόμενων κρατών από τον επίσημο τομέα και ως εκ τούτου, αποφάσισαν να αποκλείσουν τα δάνεια εκείνα που δίνονται με όρους «αγοράς». Όταν στις αρχές της δεκαετίας του 1970 τα ποσοστά των επιτοκίων είχαν ξεκινήσει να αυξάνονται με ταχείς ρυθμούς, ήταν περαιτέρω ξεκάθαρο ότι τα δάνεια θα μπορούσαν να αναφέρονται ως ODA μόνο αν είχαν ένα στοιχείο επιχορήγησης τουλάχιστον 25%, υπολογιζόμενο έναντι ενός πλασματικού επιτοκίου αναφοράς 10% ετησίως με τα δεδομένα αυτά να παραμένουν μέχρι και σήμερα. Στα τελευταία χρόνια, τα μακροχρόνια επιτόκια στις περισσότερες χώρες-μέλη του OECD έχουν πέσει πολύ κάτω του 10%, έτσι ώστε το ποσοστό επιχορήγησης του 25% να είναι ευκολότερο να επιτευχθεί. Όμως για να πιστοποιηθούν τα δάνεια ως ODA, πρέπει να έχουν επιτόκιο κάτω από τα αντίστοιχα επιτόκια της αγοράς και με χαρακτήρα παραχωρητικό⁵⁹.

Ένας διεθνής παίκτης που ασχολείται με την αναπτυξιακή βοήθεια σε παγκόσμιο επίπεδο είναι η «Παγκόσμια Τράπεζα» η οποία έχει μία πολυετή ιστορία στην χορήγηση αναπτυξιακών δανείων στον αναπτυσσόμενο κόσμο και κυρίως προς τα κράτη της Υποσαχάριας Αφρικής της οποίας, παρεμπιπτόντως, η μεγέθυνση προβλέπεται ότι θα είναι για το έτος 2015 περίπου -4,2% αντί του -4,6% του έτους 2014. Η διαφορά οφείλεται στην επανεκτίμηση της οικονομικής προοπτικής μεγάλων χωρών όπως η Νιγηρία, η Αγκόλα και η Νότια Αφρική. Εντούτοις, παρά την επιβράδυνση των μεγάλων οικονομιών της ηπείρου το ΑΕΠ της περιοχής (Υποσαχάρια Αφρική), αναμένεται ότι θα αυξηθεί από 4,6% το 2016 σε 5% το 2017. Η υπόψη

⁵⁹ Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με τους καταλόγους «DAC List of ODA Recipients Effective for reporting on 2014, 2015 and 2016 flows» βλέπε την ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/DAC%20List%20of%20ODA%20Recipients%202014%20finalpdf>. Ακόμα μπορούμε να βρούμε περισσότερα στοιχεία σχετικά με τους πίνακες των χρηματοδοτικών ροών ανά περιοχή μπορούμε να επισκεφθούμε την ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/2%20Africa%20-%20Development%20Aid%20at%20a%20Glance%202015.pdf> με θέμα «DEVELOPMENT AID AT A GLANCE: STATISTICS BY REGION». Με ημερομηνία προσπέλασης 25 Σεπ 15.

αύξηση θα προωθείται από την εγχώρια ζήτηση, υποστηριζόμενη παράλληλα από συνεχής επενδύσεις σε υποδομές-εγκαταστάσεις και από την ιδιωτική κατανάλωση που αναμένεται ότι θα βοηθηθεί από τις χαμηλές τιμές πετρελαίου. Με τη σειρά της, η εξωτερική ζήτηση είναι επίσης αναμενόμενο να υποστηρίξει την μεγέθυνση εξαιτίας ισχυρών προοπτικών στις χαμηλού εισοδήματος οικονομίες. Η μεγέθυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης αναμένεται να επιβραδυνθεί στις χώρες που εξάγουν πετρέλαιο καθώς οι περικοπές στις επιδοτήσεις μετριάζουν τις πιέσεις επί των αποτελεσμάτων στον προϋπολογισμό στα υψηλά κόστη καυσίμου. Επίσης αναμένεται να μειωθεί η αγοραστική ισχύ εξαιτίας της αδυναμίας του νομίσματος η οποία θα πιέσει ανοδικά το κόστος των εισαγωγών σε εγχώριο νόμισμα. Αντιθέτως, οι χαμηλές τιμές καυσίμων αναμένεται να συνεισφέρουν στον χαμηλό πληθωρισμό των χωρών εισαγωγής πετρελαίου, που θα πρέπει να βοηθήσει την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και να υποστηρίξει την εγχώρια ζήτηση. Το αντίκτυπο του επιπέδου τιμών θα επηρεάσει την υποτίμηση του νομίσματος το οποίο εντούτοις θα μπορούσε να αμβλύνει ορισμένα από αυτά τα αποτελέσματα. Η ροή των εμβασμάτων στην περιοχή προβλέπεται επίσης να επιβραδυνθεί εντός του 2015, αντανakλώντας εν μέρει την ανατίμηση του δολαρίου των ΗΠΑ, πριν αρχίσει σταδιακά να αυξάνει εντός των ετών 2016-17. Η επιβράδυνση των κινεζικών επενδύσεων και οι χαμηλές τιμές των αγροτικών προϊόντων, υποδηλώνουν ότι η ροή Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (Foreign Direct Investment-FDI) πιθανώς να μην παρέχουν ιδιαίτερη υποστήριξη στην μεγέθυνση.

Οι κίνδυνοι που διατρέχουν την Υποσαχάρια Αφρική έχουν αρνητική προοπτική και κατά συνέπεια οι υπάρχοντες πολιτικοί λόγοι (πχ εκλογές σε αριθμό κρατών) και εξεγέρσεις (συμπεριλαμβάνεται και η τρομοκρατία) αποτελούν τους κύριους παράγοντες που θα απειλούν την ασφάλεια στην περιοχή εντός του 2015. Ακόμα ένας κίνδυνος που προκαλεί ανησυχία, είναι τα αδύναμα συστήματα υγείας όπως φάνηκε με την κρίση του ιού Έμπολα όπου πλέον είναι ξεκάθαρη η ανάγκη για ένα καλύτερο, επαρκώς χρηματοδοτούμενο και ελαστικότερο σύστημα υγείας στην ήπειρο για να περιορισθούν οι κίνδυνοι εμφάνισης ασθενειών όπως ελονοσία, φυματίωση και HIV/AIDS. Αντιθέτως στο εξωτερικό μέτωπο, μία εντονότερη από το αναμενόμενο επιβράδυνση στην οικονομία της Κίνας μαζί με μία επιπλέον μείωση στις τιμές του πετρελαίου, αποτελούν κινδύνους για μία παύση της ανάκαμψης στην Ευρώπη ή επιδείνωση της παγκόσμιας κατάστασης στη ρευστότητα⁶⁰.

Για να καταλάβουμε το μέγεθος των δεδομένων και των αριθμών θα αναφέρουμε τα συνολικά στοιχεία όλων των ειδών προγραμμάτων που «τρέχει» η Παγκόσμια Τράπεζα που

⁶⁰ Βλ. για όλα τα παραπάνω στοιχεία την ιστοσελίδα της Παγκόσμιας Τράπεζας <http://www.worldbank.org/en/region/afr/overview#1> με τελευταία ενημέρωση στοιχείων την 20 Σεπ 15. Ημερομηνία προσπέλασης η 27 Σεπ 15.

είναι (κατά είδος) τα εξής: ενεργά (Active) 931, «κλειστά» (Closed) 3.846, προτεινόμενα (Proposed ή pipeline) 102 και τα παρατημένα (dropped) 154. Μία σύντομη περιγραφή των παραπάνω φαίνεται στην Εικόνα 4 που ακολουθεί, δείχνοντας την ποσότητα των προγραμμάτων της τράπεζας⁶¹. Για παράδειγμα, ένα από τα εν ισχύ προγράμματα είναι το «Σχέδιο: Sahel Malaria and Neglected Tropical Diseases» που εφαρμόζεται στην περιοχή Σαχέλ της Υποσαχάριας Αφρικής. Το υπόψη σχέδιο εγκρίθηκε από την Παγκόσμια Τράπεζα τον Ιούνιο 2015 με ημερομηνία περατώσεως τον Δεκέμβριο 2019 με συνολικό ύψος διατιθέμενου ποσού να ανέρχεται σε 121 εκατ. δολαρίων⁶².

Εικόνα 4: Απόσπασμα προγραμμάτων της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Showing 21 - 40 of 5034 results

> Sort by Project Title Project Title	> Sort by Project ID Project ID	> Sort by Commitment Amount Commitment Amount *	> Sort by Status Status	> Sort by Approval Date Approval Date
RURAL ROADS EMERGENCY MAINTENANCE PROJECT	P156236	3.0	Active	August 21, 2015
Niger Investment Climate Support	P148839	18.28	Active	August 19, 2015
Somalia Capacity Injection	P149971	40.0	Active	August 11, 2015
Social Safety Nets Additional Financing	P154454	10.0	Active	August 6, 2015
Mauritania Sustainable Landscape Management Project under the SAWAP	P144183	4.81	Active	August 4, 2015

Πηγή: <http://www.worldbank.org/en/region/afr/projects/all>.

Πέρα των αναφερομένων παραπάνω για τις δράσεις των ΗΠΑ και της Παγκόσμιας Τράπεζας υπάρχουν οι δράσεις και τα διακηρυκτικά κείμενα του ΟΗΕ που στην ουσία βρίσκονται στο κέντρο του δικαίου του προγραμματισμού και τα οποία βοηθούν την διεθνή κοινότητα να προωθήσει (όχι πάντα χωρίς προβλήματα) το αναπτυξιακό φαινόμενο παγκοσμίως⁶³. Στο πλαίσιο αυτό και στο 2^ο «*High Level Forum*» για την αποτελεσματικότητα της ανάπτυξης το 2005, αναγνωρίστηκε το γεγονός ότι η βοήθεια, σε οιαδήποτε μορφή της, θα πρέπει να παίζει έναν πιο σημαντικό ρόλο και να παράξει έτσι καλύτερα αποτελέσματα για τους αναπτυσσόμε-

⁶¹ Περισσότερα για τα προγράμματα της «Εικόνας 4» μπορούμε να συμβουλευθούμε την ιστοσελίδα <http://www.worldbank.org/en/region/afr/projects/all>.

⁶² Οπ. π. 61.

⁶³ Βλ., Γρ. Ι. Τσάλτας «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης», Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ/Αθήνα 2010, Σελ 285 έως και 291 όπου αναγράφεται αναλυτικά η σχέση του Διεθνούς Δικαίου και του Δικαίου της Ανάπτυξης στο οποίο συμπεριλαμβάνονται το Δίκαιο των Διακηρύξεων και του Προγραμματισμού. Σε αυτά αλλά και στα διεθνή κείμενα που βρίσκονται πίσω από αυτά αλλά και στις αρχές που τα θεμελιώσαν, έχουν στηριχθεί οι αναπτυσσόμενες χώρες για να προωθήσουν το δικαίωμά τους στην ανάπτυξη.

νους. Η «Διακήρυξη των Παρισίων» ήρθε να ενισχύσει και να βασίσει τις αναπτυξιακές προσπάθειες, που θα λάβουν χώρα στη συνέχεια, στα ήδη υπάρχοντα συμπεράσματα που εξάχθηκαν από την μέχρι τώρα εφαρμογή της βοήθειας. Να υπενθυμίσουμε ότι οι Στόχοι της Χιλιετίας για την καταπολέμηση της φτώχειας είναι σε εφαρμογή ως βασική στόχευση της διεθνούς κοινότητας για να ξεφύγουν οι αναπτυσσόμενοι από την πείνα και την απόλυτη-φτώχεια.

Η υπόψη διακήρυξη αποτελεί ένα πρακτικό κείμενο, έναν «οδικό χάρτη», δράσεων με σκοπό την βελτίωση της παρεχόμενης βοήθειας στον ποιοτικό τομέα αλλά και στην επίδρασή της στην ανάπτυξη. Έτσι παρέχει συγκεκριμένες εφαρμοστικές διατάξεις και εγκαθιδρύει σύστημα παρακολούθησής, για να αξιολογεί την πρόοδο και να εξασφαλίζει ότι οι χορηγοί και οι λήπτες της βοήθειας «κρατούν λογαριασμό» και είναι υπεύθυνοι των δεσμεύσεών τους. Το υπόψη κείμενο διακήρυξης είναι των Παρισίων το οποίο βασίζεται και θέτει τις παρακάτω 5 βασικές αρχές ώστε η παρεχόμενη από την διεθνή κοινότητα βοήθεια να είναι πιο αποτελεσματική: α) η κυριότητα των προγραμμάτων βοήθειας να ανήκει στα αναπτυσσόμενα κράτη ώστε να θέτουν τις δικές τους στρατηγικές μείωσης-καταπολέμησης της φτώχειας και βελτίωσης των θεσμών, β) η ευθυγράμμιση των χορηγών πίσω από αυτούς τους σκοπούς για να χρησιμοποιούν τα τοπικά συστήματα, γ) η εναρμόνιση των χορηγών ώστε να είναι συντονισμένοι κάνοντας χρήση απλών διαδικασιών και να μοιράζονται τις πληροφορίες ώστε να αποφεύγεται η διπλή προσπάθεια στον ίδιο στόχο, δ) η διαχείριση με βάση τα αποτελέσματα δηλαδή οι αναπτυσσόμενες χώρες και οι χορηγοί, να επικεντρώνουν γρήγορα την προσοχή τους στα αποτελέσματα της ανάπτυξης ώστε να είναι μετρήσιμα, και ε) η αμοιβαία υπευθυνότητα των χορηγών και των συνεταίρων τους για αποτελέσματα στη ανάπτυξη.

Το 2008 τελείται το 3^ο «*High Level Forum*» για την αποτελεσματικότητα της βοήθειας όπου ένας ακόμα μεγαλύτερος και διαφορετικός αριθμός χωρών και ενδιαφερομένων, υποστήριξαν την «*Accra Agenda for Action-AAA*». Η AAA επιβεβαιώνει την δέσμευση των συμμετεχόντων στην «Διακήρυξη των Παρισίων» (2005) και καλεί άπαντες σε συστράτευση και συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων στην ανάπτυξη και την βοήθεια⁶⁴. Είναι επίσης, έτσι σχεδιασμένη ώστε να ενδυναμώνει και να εμβαθύνει την εφαρμογή της Διακήρυξης των Παρισίων καθορίζοντας την ημερήσια διάταξη (ατζέντα) των θεμάτων που θα οδηγήσουν στην επίτευξη των στόχων που θέτει η υπόψη διακήρυξη. Ως εκ τούτου, προτείνει τους ακόλουθους 4 κύριους άξονες για βελτίωση οι οποίοι, όπως θα φανεί παρακάτω, είναι όμοιοι με τις αντίστοιχες αρχές της διακήρυξης: α) για θέματα κυριότητας επί των προγραμμάτων βοήθειας έχουν σίγουρα να

⁶⁴ Βλ σχετικά την ιστοσελίδα του OECD σχετικά με την Διακήρυξη των Παρισίων και την «Accra Agenda for Action» <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm> με ημερομηνία προσπέλασης την 29 Σεπ 15.

πουν κάτι παραπάνω οι αναπτυσσόμενες χώρες συμμετέχοντας ευρέως στην διαδικασία διαμορφώσεώς τους με το να εφαρμόζουν ισχυρότερη ηγεσία στον συντονισμό της βοήθειας και στο να χρησιμοποιούν πιο πολύ τα συστήματα των χωρών τους για την παράδοση της βοήθειας, β) αποκλειστικές συνεργασίες που σημαίνει ότι όλα τα συμμετέχοντα κράτη-μέλη στην Επιτροπή Αναπτυξιακής Βοήθειας (DAC) του OECD, συμπεριλαμβανομένων των χορηγών, τις αναπτυσσόμενες χώρες όπως επίσης τους διεθνείς οργανισμούς και την κοινωνία των πολιτών, θα συνεργάζονται απόλυτα μεταξύ τους, γ) η βοήθεια βασίζεται ουσιαστικά σε μετρήσιμα αποτελέσματα που επηρεάζουν την ανάπτυξη και όχι σε κάτι μη μετρήσιμο και δ) την ανάπτυξη δυνατοτήτων ώστε να χτισθεί η ικανότητα των κρατών να διαχειρίζονται μόνες τους το μέλλον τους⁶⁵.

Το 4^ο «*High-Level Forum*» για την αποτελεσματικότητα της βοήθειας έλαβε χώρα στην Ν. Κορέα στο Busan από 29 Νοε έως 01 Δεκ 2011 έχοντας πάλι σαν στόχο να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα της βοήθειας αλλά και πάλι να θέσει μία ατζέντα για το μέλλον. Οι λόγοι που ουσιαστικά επέβαλλαν πάλι τη συζήτηση επί της αποτελεσματικότητας της βοήθειας (από την «Διακήρυξη των Παρισίων» το 2005 και μετά) είναι ότι ο κόσμος πλέον έχει γνωρίσει-αντιμετωπίσει την παγκόσμια οικονομική κρίση, τον συνεχώς διευρυμένο ρόλο των αναδυόμενων οικονομιών και την πρακτική διαφοροποίηση που παρατηρείται με την εφαρμογή της ανάπτυξης. Αυτό σημαίνει ότι η διεθνής συνεργασία δεν μπορεί να εκλαμβάνεται σαν μια απλή σχέση μεταξύ «πλούσιων» και «φτωχών» κρατών αλλά πλέον αποτελεί μία πολύπλοκη σχέση καθόσον περιλαμβάνει ακόμα και δράσεις από χώρες «μεσαίου εισοδήματος» που είναι ταυτόχρονα «χορηγοί και παραλήπτες βοήθειας» (πλαίσιο συνεργασία «Νότου-Νότου»), δράσεις από πολυμερείς οργανισμούς, δράσεις από διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και τέλος δράσεις από ΜΚΟ (του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα). Επίσης, είναι αναγκαίο να διευρυνθεί ο ρόλος που θα κληθεί να παίζει ο ιδιωτικός τομέας στην μάχη έναντι της διαφθοράς και της φοροδιαφυγής καθόσον όλα τα παραπάνω αποτελούν τις κύριες αιτίες που τα αναπτυσσόμενα κράτη χάνουν τα όποια έσοδα που τελικά δημιουργούν προβλήματα στην ανάπτυξη. Τα θέματα, αλλά και οι αξίες, που τέθηκαν από το κείμενο του Busan αφορούν και πηγάζουν από τις αρχές της «Διακήρυξης των Παρισίων» οι οποίες απαιτούνται για την αποτελεσματική αναπτυξιακή συνεργασία. Δηλαδή, το υπόψη κείμενο αναφέρθηκε στην κυριότητα των προτεραιοτήτων ανάπτυξης που θέτουν τα αναπτυσσόμενα κράτη, καθώς αυτά καθορίζουν το μοντέλο που επιθυμούν να ακολουθήσουν, στην αναπτυξιακή συνεργασία με το δεδομένο ότι η ανάπτυξη έρχεται μέσα από την κοινή προσπάθεια όλων, και τελικά στην διαφάνεια σε όλες

⁶⁵ Οπ. π. 64.

τις αναπτυξιακές δράσεις καθώς και στην αμοιβαία ευθύνη που έχουν όλοι οι συμμετέχοντες στις αναπτυξιακές δράσεις. Όλα τα παραπάνω αφορούν και είναι αναγνωρισμένα από όλους όσους συμμετέχουν στην αναπτυξιακή συνεργασία και προγράμματα, όπως χορηγοί και λήπτες, κυβερνήσεις στο πλαίσιο της συνεργασίας «Νότου-Νότου», κοινωνία πολιτών, ΜΚΟ. Η παρατήρηση και η ανάλυση των γεγονότων που συνδέονται με την ανάπτυξη από τη σύνοδο στο Busan έδειξε ότι ακόμα υπάρχουν πολλά να γίνουν προκειμένου να επιτευχθούν πλήρως οι αρχές-άξονες που είχαν τεθεί με την Διακήρυξη των Παρισίων και την ατζέντα της Accra, αντίστοιχα. Έτσι, οι συμμετέχοντες συμφώνησαν σε ορισμένες δράσεις (που θα επιταχύνουν την επίτευξη των στόχων), όπως παρακάτω: α) χρησιμοποίηση των αποτελεσμάτων σύμφωνα με τις ανάγκες του κράτους εταίρου που θα του ανήκει η διεύθυνση των αναγκαίων διευθετήσεων, β) απελευθέρωση της βοήθειας σε όση δυνατή έκταση είναι εφικτό και επανέλεγχο της επίτευξης των στόχων, γ) χρήση των δημόσιων συστημάτων διαχείρισης των οικονομικών που έχει η χώρα ενδιαφέροντος και υποστήριξη τυχόν απαραίτητων αλλαγών σε αυτά, δ) ενδυνάμωση της διαφάνειας και επικύρωση κοινών δεδομένων για την ηλεκτρονική δημοσίευση των στοιχείων της αναπτυξιακής συνεργασίας ώστε να είναι πλήρως εφαρμόσιμα μέχρι το 2015, ε) εγκαθίδρυση κοινών αρχών για να προληφθεί η ταχεία εξάπλωση των πολυμερών οργανισμών και παγκόσμιων προγραμμάτων και κεφαλαίων καθώς και εγκαθίδρυση κοινών αρχών για να αντιμετωπισθούν τα θέματα των χωρών που λαμβάνουν ανεπαρκή βοήθεια, στ) παροχή των χρονικά αναγκασιούτων παρατάσεων στα τριετή έως πενταετή προγράμματα και σχεδίων εκταμίευσης από τις λήπτριες χώρες, ζ) την αυξανόμενη υποστήριξη στα κοινοβούλια και στις τοπικές κυβερνήσεις για να φέρουν εις πέρας τις λειτουργίες τους και τέλος την ενθάρρυνση ενός κατάλληλου περιβάλλοντος ώστε να μπορούν να διαδραματίσουν σημαίνοντα ρόλο οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που ασχολούνται με την αναπτυξιακή διαδικασία.

Στο Busan επίσης συμφωνήθηκε η προώθηση των προσπαθειών που ασχολούνται με την ισότητα των δύο φύλλων και την υιοθέτηση των δημόσιων πολιτικών. Επίσης συμφωνήθηκε η υποστήριξη της προώθησης της βιώσιμης ανάπτυξης σε περιπτώσεις συγκρούσεων και στην υποστήριξη της προσαρμοστικότητας στις καταστροφές. Τελικά, η Διάσκεψη στο Busan αναγνώρισε την θεμελιώδη συνεισφορά των δράσεων σε επίπεδο «νότου-νότου» και των λοιπών τριγωνικών συνεργασιών για την βιώσιμη ανάπτυξη η οποία σίγουρα κινείται πέρα και πάνω από την απλή οικονομική συνεργασία. Από την αποτελεσματικότητα της βοήθειας στην αποτελεσματική αναπτυξιακή συνεργασία, υπάρχει ένα κύριο χαρακτηριστικό στη συνεργασία του Busan που είναι η έμφαση στον ρόλο της βοήθειας ως συμπληρωματικό στοιχείο άλλων πηγών χρηματοδότησης της ανάπτυξης καθώς και η βοήθεια από μόνη της δεν μπορεί να

σπάσει τον φαύλο κύκλο της φτώχειας. Συνεπώς, η αναπτυξιακή συνεργασία θα πρέπει να αποτελέσει τον καταλύτη ώστε να κινητοποιηθούν οι πηγές που θα επιτύχουν την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων. Οι εταίροι στη διαδικασία ανάπτυξης, οφείλουν να σκεφθούν το «πώς και για ποιο λόγο» η βοήθεια, που έχει επενδυθεί, πρέπει να βρίσκεται σε συμφωνία με τις αναληφθείσες δεσμεύσεις ως προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις συνθήκες εργασίας, την ισότητα των δύο φύλων και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Η συνεργασία που επιτεύχθηκε στο Busan προτείνει: α) την μάχη έναντι της διαφθοράς και φοροδιαφυγής σε τοπικό επίπεδο ώστε να επιτύχει η κινητοποίηση των εγχώριων πόρων, β) την ισχυρή υποστήριξη στην προσπάθεια ενδυνάμωσης των εθνικών θεσμών κάτω από την ηγεσία των αναπτυσσόμενων χωρών, γ) το «χτίσιμο» ισχυρών σχέσεων μεταξύ αναπτυξιακής συνεργασίας και ιδιωτικού τομέα με την υποστήριξη ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για διαφορετικούς εταίρους καθώς επίσης και την ενίσχυση των σχέσεων συνεργασίας ιδιωτικού-δημόσιου τομέα, και δ) την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των εμπλεκόμενων στην χρηματοδότηση προγραμμάτων κατά της κλιματικής αλλαγής με μοναδικό σκοπό την καλύτερη χρήση των πόρων εις τρόπον ώστε να συμφωνούν με τις αναπτυξιακές πολιτικές.

Η παρακολούθηση του πλαισίου σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, ως ένα από τα διδάγματα της Διακήρυξης των Παρισίων και του Busan⁶⁶ ήταν η σπουδαιότητα αυτής ως εργαλείο χρήσης από τους εταίρους, προκειμένου όλοι να είναι αμοιβαία υπεύθυνοι για τις δεσμεύσεις που είχαν αναλάβει. Κατά συνέπεια, στο Busan, καθορίστηκαν 3 διαδικασίες που μαζί με άλλες πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να παρακολουθούν αυτές τις δεσμεύσεις ως κάτωθι: α) η εγκαθίδρυση ενδεικτών και στόχων ανά κράτος που θα είναι καθορισμένοι σύμφωνα με τις προτεραιότητες της χώρας αυτής και αυτό θα χρησιμοποιηθεί για να αξιολογηθεί η πρόοδος που θα γινόταν από διαφορετικούς παίκτες επί των δεσμεύσεών τους τα αποτελέσματα των οποίων θα είναι δημόσια προσβάσιμα, β) ένα παγκόσμιο πλαίσιο παρακολούθησης με ενδείκτες και κοινούς στόχους ώστε να προωθείται η διακρατική σύγκριση και να ενισχύεται η διεθνή ευθύνη με την δημοσίευση περιοδικών εκθέσεων⁶⁷, γ) η δημιουργία μίας παγκόσμιας συνεργασίας με το όνομα «*Global Partnership for Effective Development Co-operation*» ως ένα

⁶⁶ Βλ. σχετικά το κείμενο για την συνάντηση στο Busan όπως αναγράφεται στην ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/Busan%20partnership.pdf> αλλά καθώς και για την αποτελεσματικότητα της Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας στην <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/34428351.pdf> που επίσης αναπτύσσεται πλήρως η «The Paris Declaration on Aid Effectiveness and the Accra Agenda for Action». Ημερομηνία προσπέλασης η 30 Σεπ 15.

⁶⁷ Το υπόψη σύστημα εποπτικής δομής και λειτουργίας της συμβατικής περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, αναπτύσσεται στο Ε. Ραυτόπουλος «Συμβατική Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Μεσόγειος ή Plus Ultra, ο κύκλος των αποβλήτων», Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ/2006-Σελ. 138 τόσο σε περιφερειακό επίπεδο (Σύμβαση Βαρκελώνης για την Προστασία του Περιβάλλοντος και των Παρακτίων Περιοχών της Μεσογείου) αλλά και σε διεθνές επίπεδο.

αποκλειστικό και αντιπροσωπευτικό φόρουμ το οποίο θα επιβλέπει και θα δίνει πολιτική υποστήριξη στην επίτευξη των συμφωνιών.

Ο επόμενος σταθμός είναι η Ε.Ε⁶⁸ που αποτελεί και τον σημαντικότερο παίκτη διεθνώς καθώς χορηγεί αναπτυξιακή βοήθεια από την ημέρα της δημιουργίας της ένωσης «άνθρακα και μετάλλου» κατά την δεκαετία του 1950, και επικεντρώνεται στις χώρες με τις μεγαλύτερες ανάγκες. Η ΕΕ χορηγεί λοιπόν, αναπτυξιακή βοήθεια σε περίπου 150 χώρες παγκοσμίως ώστε πολλοί αναπτυσσόμενοι να πετυχαίνουν σημαντική οικονομική ανάπτυξη και μείωση ποσοστών φτώχειας. Προς τούτο, από το 2014 η ΕΕ ξεκίνησε να καταργεί σταδιακά τις άμεσες ενισχύσεις σε μεγάλες χώρες (Ινδία, Μαλαισία ή σε πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής) οριοθετώντας τη διαδικασία αυτή ως «διαβάθμιση» επικεντρώνοντας τη δράση της στις φτωχότερες περιοχές του κόσμου. Την περίοδο 2014-2020, το 75% περίπου της στήριξης που θα παράξει η Ε.Ε θα διατεθεί σε χώρες που όχι μόνο ανήκουν στις φτωχότερες, αλλά συχνά έχουν πληγεί από φυσικές καταστροφές ή συγκρούσεις, κάτι που καθιστά τους πληθυσμούς τους ιδιαίτερα ευάλωτους. Η Ε.Ε το έτος 2000 μαζί με την διεθνή κοινότητα, συμφώνησε στους MDG θέτοντας ως χρονικό όριο επίτευξης και επαναξιολόγησής τους, το 2015. Οι MDG αναφέρονται από την μείωση της «έσχατης φτώχειας» στο μισό και καταλήγουν να αναφέρονται στην ανάσχεση της εξάπλωσης ασθενειών όπως το HIV/AIDS καθώς και στην παροχή πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε όλα τα παιδιά του κόσμου. Κατά την τελευταία δεκαετία με τις χρηματοδοτήσεις της ΕΕ επιτεύχθηκε η συμμετοχή στην εκπαίδευση 14 εκατ. μαθητών, η πρόσβαση περισσότερων από 70 εκατ. ατόμων σε καθαρό πόσιμο νερό και ακόμα, πάνω από 7,5 εκατ. γεννήσεις υποβοηθήθηκαν από εξειδικευμένο ιατρικό - υγειονομικό προσωπικό, με άμεσο αποτέλεσμα να σωθούν τόσο η ζωή της μητέρας όσο και του βρέφους.

Από τα αναφερόμενα στη «Διακήρυξη των Παρισίων» και στην 4η Συνδιάσκεψη του «Υψηλού Πολιτικού Φόρουμ» στο Busan είδαμε τη στόχευση της διεθνούς κοινότητας στην εξασφάλιση διαφάνειας κατά την παροχή της αναπτυξιακής βοήθειας και συνεργασίας, με την ΕΕ να έχει πολλάκις καταταχθεί στους πλέον διαφανείς χορηγούς βοήθειας. Η παροχή πληροφοριών σχετικά με το ύψος και τον τρόπο διάθεσης της βοήθειας, καθώς και τους αποδέκτες της, βοηθά τους φορολογούμενους να ελέγχουν ότι τα χρήματά τους χρησιμοποιούνται με συ-

⁶⁸ Βλ. το κείμενο «15 πράγματα που ίσως δεν γνωρίζετε για την αναπτυξιακή συνεργασία της ΕΕ το 2015» στην ιστοσελίδα <https://europa.eu/eyd2015/el/content/eu-development-aid>, για όλα τα στοιχεία που αφορούν την αναπτυξιακή βοήθεια και συνεργασία που αφορούν στην ΕΕ, με ημερομηνία προσπέλασης 30 Σεπ 15.

νετό-χρηστό τρόπο. Συμβάλλει επίσης, στην αποφυγή αλληλοεπικαλύψεων μεταξύ των διαφόρων χορηγών βοήθειας και στην πρόληψη της διαφθοράς και της κατάχρησης των πόρων⁶⁹. Η βοήθεια αυτή ελέγχεται για να προλαμβάνεται η απάτη και η διαφθορά, με τα προγράμματα της ΕΕ να υποβάλλονται σε ανεξάρτητους και συνεχείς ελέγχους για να εξασφαλίζεται η ορθότητα και πιστότητα των λογαριασμών.

Το «Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο» ελέγχει κάθε χρόνο συγκεκριμένα σχέδια και προγράμματα ανά χώρα και εφόσον υπάρχει υπόνοια απάτης ή διαφθοράς, η «Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης» μπορεί να προβεί σε περαιτέρω ενδελεχή εξέταση των ύποπτων υποθέσεων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι αντιπροσωπείες της ΕΕ στις χώρες-δικοιούχους παρακολουθούν και ελέγχουν τα χρηματοδοτούμενα έργα και προγράμματα, μεταξύ άλλων, πραγματοποιώντας τακτικές «επί τόπου» επισκέψεις. Αν, στο πλαίσιο του εν λόγω συστήματος ελέγχου και αξιολόγησης, προκύψουν σοβαρές υπόνοιες ότι οι διαθέσιμοι πόροι χρησιμοποιούνται με ανορθόδοξο/παράνομο τρόπο, η ΕΕ μπορεί να σταματήσει τη χρηματοδότηση και να λάβει τα αναγκαία μέτρα στα οποία συγκαταλέγεται η ανάκτηση των ήδη παρεχομένων κονδυλίων. Αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι η ΕΕ και τα κράτη-μέλη (Κ-Μ) της, κατά το 2013 παρείχαν πάνω από το μισό της δημόσιας ενίσχυσης ή της «επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας», όπως ορίζεται από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Από κοινού, το 2013 δαπάνησαν 56,5 δισ. ευρώ για υποστήριξη χωρών κατά της φτώχειας. Συνεχίζοντας στην εφαρμογή των αρχών της «Διακήρυξης των Παρισίων» και της «Ατζέντας της Accra» βλέπουμε ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν λόγο για το πώς δαπανάται η βοήθεια της ΕΕ, για το τι πρέπει να γίνει και πού⁷⁰. Ακόμα εφαρμόζοντας τις αρχές και το πνεύμα αυτών η ΕΕ χρηματοδοτεί μη κυβερνητικές οργανώσεις, όπως η Διεθνής Αμνηστία, για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Περίπου το 25% της βοήθειας που δίνει η ΕΕ, παρέχεται απευθείας στις κυβερνήσεις, ώστε να μπορούν να φέρουν εις πέρας το έργο τους, σύμφωνα με τις προτεραιότητες που καθορίζουν οι ίδιες. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται «δημοσιονομική στήριξη» και βοηθά τις χώ-

⁶⁹ Βλ σχετικά για τα στοιχεία της οικονομικής βοήθειας που δίνει η ΕΕ το «EU Aid Explorer» διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://euaidexplorer.jrc.ec.europa.eu> με ημερομηνία προσπέλασης η 30 Σεπ 15. Επίσης για το σύστημα δημοσιονομικής διαφάνειας της ΕΕ το οποίο δείχνει ποιος χρηματοδοτείται ετησίως, συμβουλευτείτε την ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/budget/fts/about_en.htm με ημερομηνία προσπέλασης την 30 Σεπ 15.

⁷⁰ Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με την αρχή «οικειοποίηση από τη χώρα» στην ΕΕ βλέπε το «Πρόγραμμα Δράσης για Αλλαγή» της ΕΕ, όπου περιγράφεται το πώς η μελλοντική βοήθεια της θα επικεντρώνεται περισσότερο σε τομείς, όπως η χρηστή διακυβέρνηση, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία, η υγεία, η εκπαίδευση, αλλά και η γεωργία και η ενέργεια στην ιστοσελίδα <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52011DC0637&qid=1412922281378> με ημερομηνία προσπέλασης την 30 Σεπ 15.

ρες να παίρνουν στα «χέρια τους» την ευθύνη για την ανάπτυξή τους, π.χ. μέσω της μεταρρύθμισης και του εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης. Δίνοντας στις κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών τον πρώτο λόγο, η ΕΕ στηρίζει άμεσα τις πολιτικές και τα συστήματα των ιδίων των χωρών έτσι ώστε να επιτυγχάνονται βιώσιμα αποτελέσματα. Παράλληλα, συνδέει τη δημοσιονομική στήριξη με τη διεξαγωγή συνεχούς διαλόγου με την κυβέρνηση της χώρας-αποδέκτη, σχετικά με θέματα στο πλαίσιο που αφορούν για παράδειγμα τη χρηστή διακυβέρνηση, τη διαχείριση του δημόσιου χρήματος κ.ά⁷¹.

Η Ε.Ε. διαθέτει 139 αντιπροσωπείες και γραφεία σε όλο τον κόσμο, περισσότερα από κάθε κράτος μέλος της ξεχωριστά με την παρεχόμενη από αυτήν βοήθεια να ισοδυναμεί με λιγότερο από το ένα δέκατο (1/10) του προϋπολογισμού της. Το συνολικό ποσό που η Ε.Ε. δέσμευσε για εξωτερική βοήθεια το 2013 ανερχόταν σε 14,86 δισ. ευρώ, ποσό που αντιστοιχεί στο 9% περίπου του συνολικού προϋπολογισμού της. Σε πολλές χώρες, η ΕΕ και τα κράτη-μέλη της συνδυάζουν τις αναπτυξιακές τους προσπάθειες για στενότερη συνεργασία και αποφυγή τυχόν αλληλοεπικαλύψεων. Σε περισσότερες από 40 χώρες, η Ε.Ε ξεκίνησε τον «κοινό προγραμματισμό» που σημαίνει ότι η ΕΕ αξιολογεί ποια είναι τα μεγαλύτερα προβλήματα και οι προκλήσεις σε μια αναπτυσσόμενη χώρα, και στη συνέχεια καθορίζουν τους τομείς που θα επικεντρωθούν οι δράσεις πριν από την εκπόνηση ενός κοινού πλαισίου. Με βάση τα δυνατά σημεία, την εμπειρία, τη γνώση και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα κάθε χορηγού, αποφασίζεται ο τρόπος κατανομής της εργασίας. Όπου είναι δυνατόν, η κυβέρνηση της δικαιούχου χώρας αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο σε αυτή την προσπάθεια, έτσι ώστε να λαμβάνεται υπόψη ο προγραμματισμός και η αναπτυξιακή στρατηγική που η ίδια η χώρα θέτει. Ενώ όλοι οι χορηγοί βοήθειας εξακολουθούν να εφαρμόζουν τα δικά τους προγράμματα δεν παύουν να είναι μέρος της κοινής προσπάθειας. Η ΕΕ προσπαθεί να διασφαλίσει ότι το έργο που επιθυμεί να επιτελέσει στο εμπόριο, στη γεωργία κλπ, και ότι αυτό θα συμβάλλει ικανοποιητικά στην εξάλειψη της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η διαδικασία αυτή ονομάζεται «Συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής» με μεγάλο μέρος της δράσης τόσο της Ε.Ε. όσο και των Κ-Μ να συνδέεται με την ανάπτυξη⁷².

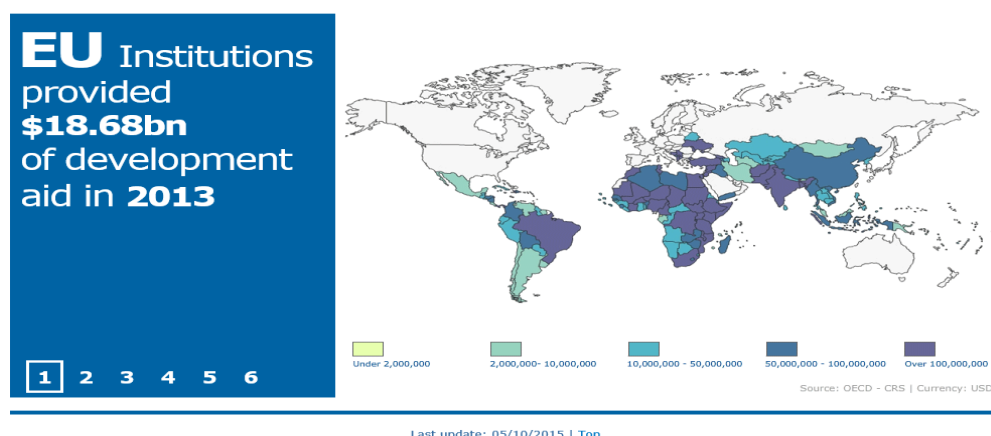
Η ανθρωπιστική βοήθεια που παρέχει η Ε.Ε. και η αναπτυξιακή συνεργασία είναι δύο διαφορετικές και αλληλοσυμπληρούμενες δράσεις. Σε καταστάσεις κρίσης, η ανθρωπιστική βοήθεια δρα άμεσα σώζοντας ανθρώπινες ζωές καλύπτοντας τις βασικές ανάγκες των πληγέντων πληθυσμών σε τροφή, στέγη ή ιατρική περίθαλψη. Αντίθετα, η αναπτυξιακή συνεργασία

⁷¹ Οπ. π. 69.

⁷² Οπ. π. 69.

υποστηρίζει τις χώρες μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, ούτως ώστε να μπορέσουν να επιτύχουν βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη προς όφελος όλης της κοινωνίας. Πολλές περιοχές του κόσμου πλήττονται από επαναλαμβανόμενες κρίσεις, εξαιτίας, για παράδειγμα, της κλιματικής αλλαγής. Ως εκ τούτου, οι ειδικοί της ανθρωπιστικής βοήθειας και της ανάπτυξης πρέπει να συνεργάζονται για να βοηθήνε αποτελεσματικότερα τους τοπικούς πληθυσμούς και τις κοινότητες των υπόψη περιοχών. Αυτό σημαίνει ότι απαιτείται η ενίσχυση της ετοιμότητας ενός κράτους για αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών ή η ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων και των ατόμων ξεχωριστά, για να προλαμβάνουν (κατά το δυνατόν), να διαχειρίζονται τους κινδύνους και να ανακτούν δυνάμεις μετά από κρίσεις που οφείλονται για παράδειγμα σε ξηρασίες, συγκρούσεις και φυσικές καταστροφές. Τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε ότι προκαλούν, ανάμεσα σε πολλά άλλα δεινά, την φτώχεια και την πείνα. Έχουμε αναφέρει ξανά ότι η παγκόσμια κοινότητα κατάφερε να μειώσει το ποσοστό των ατόμων σε ακραία φτώχεια πάνω από το μισό, σε σχέση με το 1990 με την εφαρμογή των MDG. Ως «ακραία φτώχεια» ορίζεται λοιπόν διεθνώς η κατάσταση των ατόμων τα οποία διαθέτουν λιγότερο από 1,25 δολάριο την ημέρα για να ζήσουν. Ο αριθμός των ατόμων κάτω από το όριο αυτό μειώθηκε κατά 700 εκατ. σε σχέση με το 1990. Ωστόσο, πολλά απομένουν να γίνουν καθώς 1,2 δισεκατομμύρια άνθρωποι σήμερα βρίσκονται σε κατάσταση ακραίας φτώχειας και ένας στους οκτώ ανθρώπους στον κόσμο δεν έχει αρκετή τροφή. Στις εικόνες που ακολουθούν βλέπουμε όλα τα παραπάνω να αποτυπώνονται χαρακτηριστικά με αριθμούς και στοιχεία⁷³.

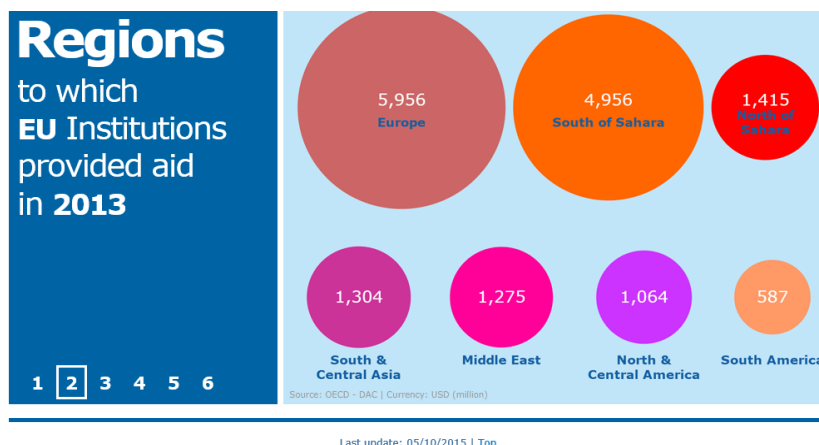
Εικόνα 5: Αναπτυξιακή Βοήθεια το 2013 από την ΕΕ.

Πηγή : <https://euaidexplorer.ec.europa.eu/MainHomePageAction.do>

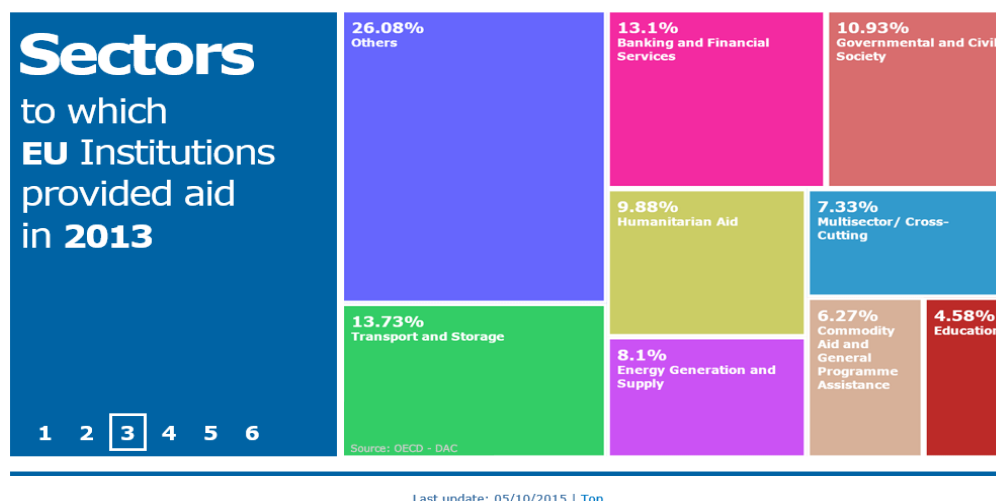
Εικόνα 6: Περιοχές του Κόσμου που έχει χορηγήσει βοήθεια η ΕΕ το 2013

⁷³ Οπ. π. 69.

Πηγή : <https://euaidexplorer.ec.europa.eu/MainHomePageAction.do>

Εικόνα 7: Τομείς που δίνει Αναπτυξιακή Βοήθεια η ΕΕ το 2013.

Πηγή : <https://euaidexplorer.ec.europa.eu/MainHomePageAction.do>

2.3 Η Αναπτυξιακή Βοήθεια στον κόσμο: δράσεις-αντιδράσεις, κίνητρα-αντικίνητρα και γενικότεροι προβληματισμοί.

Έχουμε δει ότι μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου των υπερδυνάμεων της περιόδου από την λήξη του Β΄ΠΠ μέχρι την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, ξεκίνησε μία νέα ιδεολογική αντιπαράθεση για τους υποστηρικτές της μίας ή της άλλης «σχολής» (Καπιταλισμός-Κομμουνισμός). Οι «νικητές» (Δυτικός Κόσμος) υποστήριζαν την θριαμβευτική νίκη του οικονομικού φιλελευθερισμού και της πολυκομματικής δημοκρατίας τα οποία τα παρουσίαζαν σαν παγκόσμια συνταγή οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης⁷⁴. Ο πρώην «μισητός» εχθρός

⁷⁴ Βλ. το κείμενο του Αλεξ. Γιάννη «Η Αναπτυξιακή Βοήθεια και η Επίλυση των Συγκρούσεων: Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης», όπως αναγράφεται στο «Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21ο αιώνα»/Επιμέλεια Αστέρης Χουλιάρas, Αθήνα-ΕΞΑΝΤΑΣ/1998, Σελ 125-146.

πλέον έχει καταπέσει και είναι αναγκασμένος να διαβιώνει σε συνθήκες φτώχειας, διαφθοράς και ανασφάλειας. Θα περίμενε όμως κανείς ότι αυτό θα έλυνε τα προβλήματα των ανθρώπων παγκοσμίως και θα οδηγούσε την ανθρωπότητα στην «ευτυχία και την ειρήνη». Αντίθετα, είδαμε τις παλαιές εντάσεις να διατηρούνται καθώς τίποτα δεν είχε επιλυθεί από την προηγούμενη ψυχροπολεμική κατάσταση καθώς και την εμφάνιση νέων κρίσεων και συγκρούσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε αυτό το πλαίσιο είδαμε την προσπάθεια ανεξαρτητοποίησης των χωρών του «νότου» και την αναπτυξιακή διαδικασία, να κινούνται ταυτόχρονα αλλά και έναν μεγάλο αριθμό συγκρούσεων τόσο μεταξύ τους όσο και στο εσωτερικό τους, εν μέρει λόγω της μη ύπαρξης της «διαχωριστικής γραμμής» που έθεταν οι δύο πρώην συνασπισμοί. Το φαινόμενο βλέπουμε να εμφανίζεται και στις χώρες της Αφρικής. Έτσι, έχουμε λοιπόν 47 βίαιες εσωτερικές κρίσεις το 1993 ενώ ένα χρόνο μετά (1994) οι 65 από τις 79 χώρες που βίωναν ανοικτές συγκρούσεις και πολιτική βία, ανήκαν στον αναπτυσσόμενο κόσμο⁷⁵.

Από τα μέχρι τώρα διαμειφθέντα έχουμε κατανοήσει ότι τα κράτη-χορηγοί αναπτυξιακής βοήθειας διακατέχονται από τα δικά τους κίνητρα τα οποία τις περισσότερες φορές δεν είναι και τόσο αλτρουιστικά. Ως εκ τούτου, οι ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση θέτουν λόγους εξυπηρέτησης των στόχων της εξωτερικής τους πολιτικής και ασφαλείας ώστε να δικαιολογήσουν και να προωθήσουν αντίστοιχα προγράμματα αναπτυξιακής βοήθειας. Διακρίνουμε τέσσερις παράγοντες που επηρεάζουν τα κίνητρα για υλοποίηση προγραμμάτων βοήθειας: α) το ποσοστό του ΑΕΠ που θα δοθεί ως βοήθεια, β) η διατήρηση ιστορικών δεσμών με την περιοχή (πχ πρώην αποικία) αλλά και οι υπάρχουσες σχέσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων στην συγκεκριμένη χρονική στιγμή με παράδειγμα το 1973 ως περίοδος *«καλών σχέσεων των δύο υπερδυνάμεων το 78% της βοήθειας των ΗΠΑ είχε έναν αναπτυξιακό χαρακτήρα, ενώ το 1984 (περίοδος έντασης) το 67% της βοήθειας δινόταν για λόγους ασφαλείας»*⁷⁶, γ) η υποστήριξη της κυβέρνησης στις υπηρεσίες παροχής βοήθειας που μπορεί να εκφρασθεί με προώθηση εξαγωγών ή των στόχων της εξωτερικής πολιτικής, και δ) η ύπαρξη και ένταξη «ειδικών στόχων» στον γενικότερο στρατηγικό σχεδιασμό που θα εκφρασθεί και με την αναπτυξιακή βοήθεια.

Είδαμε ακόμα ότι η αναπτυξιακή βοήθεια αποτέλεσε «βασικό εργαλείο» στην πολυεπίπεδη «διαμάχη» των υπερδυνάμεων της εποχής. Η διαπίστωση αυτή ακολουθείται και από ακόμα μία που μας λέει ότι παρόλη την υπόψη διαμάχη μεταξύ των υπερδυνάμεων, υλοποιήθηκαν αναπτυξιακά προγράμματα σε εφαρμογή του σοβαρότατου ανταγωνισμού μεταξύ τους.

⁷⁵ Οπ. π. 74.

⁷⁶ Οπ. π. 74.

Ο ανταγωνισμός αυτός, δικαιολόγησε το γεγονός ότι οι ΗΠΑ από το 1945 έως το 1990, αποτέλεσε τον μεγαλύτερο χορηγό αναπτυξιακής βοήθειας παρέχοντας πλέον των 210 δις δολαρίων σε «Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια». Παρομοίως και η Σοβιετική Ένωση μέσω της παρεχόμενης βοήθειας, ήθελε να ενισχύσει και να επεκτείνει τις σφαίρες επιρροής της, με την υπόψη προσπάθεια να διακόπτεται στο τέλος του 1989. Στην όλη συγκρουσιακή κατάσταση ήρθε να προστεθεί και η οικονομική κρίση, από την άνοδο των πετρελαϊκών τιμών κατά το 1973, που ξαφνικά δημιούργησε αναπτυξιακές ευκαιρίες στα πετρελαιοπαραγωγά κράτη της Μέσης Ανατολής για να γίνουν πάροχοι βοήθειας, κυρίως, σε φτωχά αραβικά κράτη και μουσουλμανικά κράτη. Διαπιστώνεται ότι η παρεχόμενη βοήθεια δεν αφορούσε στις πολύ φτωχές χώρες καθόσον τα κίνητρα δεν ήταν η καταπολέμηση της φτώχειας και η οικονομική ανάπτυξη των υπόψη χωρών. Παράδειγμα αυτού, ήταν το 1988 όπου το 41% της αναπτυξιακής βοήθειας προωθήθηκε σε χώρες μεσαίου ή υψηλού εισοδήματος, κυρίως για πολιτικούς λόγους⁷⁷. Οι λόγοι αυτοί αφορούσαν (όπως έχουμε ήδη αναφέρει) κυρίως στην εξυπηρέτηση της εξωτερικής πολιτικής των κρατών-χορηγών με ανάπτυξη συμμαχικών δεσμών, με δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για τα συμφέροντα του κράτους-χορηγού, με την υλοποίηση στόχων της οικονομικής διπλωματίας των κρατών-χορηγών.

Στην νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε, τα κίνητρα παροχής βοήθειας άλλαξαν και ο κόσμος γνώρισε την ταχεία πρόοδο της παγκοσμιοποίησης με τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες να αποτελούν (όπως έχει προαναφερθεί) κράτη-αποδέκτες βοήθειας. Η σημερινή μετακομμουνιστική εποχή, χαρακτηρίζεται από την αξία που δίνει ο κόσμος στην γεωπολιτική που εξακολουθεί να διαδραματίζει ένα σημαντικότατο ρόλο ως κίνητρο και ως προσδιοριστικός παράγοντας για την παροχή και την κατανομή της βοήθειας. Τα υπόψη κίνητρα είναι που ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό, για την κατασπατάληση της αναπτυξιακής βοήθειας που χωρίς αμφιβολία έδωσαν οι αναπτυγμένες χώρες (τόσο του δυτικού όσο και του ανατολικού συνασπισμού) διατηρώντας στην εξουσία αυταρχικά καθεστώτα με μύριες όσες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ακόμα, αυτά τα ίδια κίνητρα ήταν που συνέχισαν να δίνουν ζωή σε λανθασμένες πολιτικές στον αγροτικό και πρωτογενή τομέα των αναπτυσσομένων χωρών όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο⁷⁸. Η διατήρηση αυτών των καθεστώτων στην εξουσία άρχισε να κλονίζεται από την μείωση της ODA και σε πολλές περιπτώσεις ήταν η αφορμή που οδήγησε στην έναρξη εμφυλίων συγκρούσεων και γενοκτονιών. Είδαμε επίσης, ότι ένα από τα

⁷⁷ Οπ. π. 74.

⁷⁸ Βλ. Αστέρης Χουλιάρας «Η Αποτελεσματικότητα της Αναπτυξιακής Βοήθειας», που περιλαμβάνεται στο συλλογικό έργο «Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21ο αιώνα»/Επιμέλεια Αστέρης Χουλιάρας, Αθήνα-ΕΞΑΝΤΑΣ/1998, Σελ. 25-40.

γεωπολιτικά κίνητρα ήταν η κατανομή της βοήθειας με παράδειγμα το 1990, όταν η Γκαμπόν, η Μποτσουάνα, η Μαυριτανία και η Σενεγάλη δέχθηκαν βοήθεια μεγαλύτερη από 100 δολάρια κατά κεφαλήν, ενώ η Νιγηρία και η Ινδία δέχθηκαν βοήθεια μόλις 2 και 3 δολαρίων κατά κεφαλήν αντιστοίχως για εξασφάλιση επιρροής με εργαλείο την βοήθεια⁷⁹.

Οι δυτικές κυβερνήσεις στα πλαίσια του νέου διεθνούς πολιτικού και οικονομικού περιβάλλοντος είναι ελεύθερες να επιδιώξουν την επίτευξη πολιτικών στόχων που δεν ήταν ανάμεσα στις προτεραιότητές τους κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η ενδυνάμωση της «περιφερειοποίησης» της αναπτυξιακής διμερούς βοήθειας τείνει να ενισχύσει την επιβολή προϋποθέσεων στην παροχή βοήθειας (conditionality). Αυτή συνδέεται μεταξύ άλλων με την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ανάπτυξη της οικονομίας της αγοράς, την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, την αποθάρρυνση της παράνομης μετανάστευσης, την παρεμπόδιση εξάπλωσης των όπλων μαζικής καταστροφής και τη λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος. Η βοήθεια θα έρχεται μετά από λήψη μέτρων από τη χώρα-αποδέκτη με μεγάλο αριθμό όρων που τελικά θα έχει αντίθετα αποτελέσματα από τα επιδιωκόμενα. Με δεδομένο ότι υπάρχει ένας αυξανόμενος παγκόσμιος οικονομικός ανταγωνισμός και το δεδομένο ότι πάντα θα υπάρχει διασύνδεση οικονομίας και εξωτερικής πολιτικής, θα πρέπει να πούμε ότι η παροχή διμερούς βοήθειας διαπνέεται από την επίτευξη των στόχων της «δεσμευμένης» βοήθειας δηλαδή αυτής που δίνεται με τον όρο να δαπανάται για την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών που προέρχονται από το κράτος-χορηγό. Ως εκ τούτου, υπάρχουν υπολογισμοί ότι γύρω στο 90% της διμερούς βοήθειας των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας είχε τη μορφή της «δεσμευμένης» βοήθειας⁸⁰.

Η βοήθεια από μόνη της δεν αρκεί για να εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη. Ως εκ τούτου υπάρχουν 47 κράτη της Υποσαχάριας Αφρικής που έλαβαν βοήθεια 21,85 δολάρια κατά κεφαλήν, κατά την περίοδο 1980-1988. Την ίδια περίοδο το ΑΕΠ τους αυξήθηκε μόλις 1,8% το χρόνο, σε σχέση με το 3,1% όλων των αναπτυσσόμενων χωρών με χαμηλό και μεσαίο εισόδημα. Η αιτία προς τούτο, είναι η δημογραφική αύξηση που τελικά μειώνει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Υποσαχάριας Αφρικής κατά 2% το χρόνο παρά τα τεράστια ποσά της αναπτυξιακής βοήθειας που συνέχιζαν να λαμβάνουν τα κράτη της περιοχής. Βέβαια, υπάρχουν και αντίθετες απόψεις σχετικά με την παροχή της αναπτυξιακής βοήθειας που θεωρείται ότι διαιωνίζει την εξάρτηση, στηρίζει αυταρχικά και καταπιεστικά καθεστώτα διαστρεβλώνοντας αυτήν την έννοια της ανάπτυξης. Επίσης, οι υποστηρικτές της παραπάνω άποψης λένε ότι η αναπτυξιακή

⁷⁹ Οπ. π. 78.

⁸⁰ Οπ. π. 74.

βοήθεια είναι μία μορφή ιμπεριαλισμού με σκοπό να υποτάξει τους φτωχούς και αδύνατους στα συμφέροντα των πλουσίων και ισχυρών, ως μία νέα μορφής αποικιοκρατία. Έτσι, η «ξένη βοήθεια» επιδιώκει να εξασφαλίσει το άνοιγμα των αγορών των αναπτυσσόμενων κρατών σε ξένους ιδιώτες επενδυτές και σε πολυεθνικές επιχειρήσεις. Πάντως οφείλουμε να αναφέρουμε ότι η άποψη που θεωρεί την αναπτυξιακή βοήθεια ιμπεριαλιστική δεν έχει επιβεβαιωθεί⁸¹.

Μιλώντας παραπάνω για την «δεσμευμένη βοήθεια» δημιουργούνται ερωτηματικά γύρω από το «γιατί» χρησιμοποιείται. Έτσι, τα κράτη-χορηγοί την χρησιμοποιούν για να επιτύχουν αύξηση των εξαγωγών τους (μέσω χρηματοδότησής τους) ώστε να επιτύχουν μεγαλύτερη οικονομική διεύθυνση στις αγορές των αναπτυσσόμενων χωρών. Το αποτέλεσμα αυτής της πρακτικής για τις χώρες-αποδέκτες, είναι η ανικανότητα χρήσης των διατιθεμένων πιστώσεων για να προμηθευθούν τον φθηνότερο ή τον πλέον κατάλληλο εξοπλισμό. Αυτή η πρακτική μειώνει σημαντικά την αξία της παρεχόμενης αναπτυξιακής βοήθειας. Το άμεσο κόστος της δεσμευμένης βοήθειας μπορεί να υπολογισθεί ως η διαφορά μεταξύ του κόστους εισαγωγής από την δεσμευμένη πηγή και του κόστους εισαγωγής των ίδιων αγαθών από την φθηνότερη πηγή. Η DAC του ΟΟΣΑ υπολογίζει ότι η δέσμευση της βοήθειας μειώνει την αξία της κατά περίπου 15%. Άλλες έμμεσες επιπτώσεις της δεσμευμένης βοήθειας είναι η υπερβολική χρήση εισαγόμενου εξοπλισμού, η εξάρτηση από ακατάλληλες τεχνολογίες και η εξάπλωση ασυμβίβαστων κανόνων στις χώρες-αποδέκτες. Σε γενικές γραμμές, η δεσμευμένη βοήθεια έδωσε στη Δύση (στα κατά τεκμήριο πλούσια κράτη) την δυνατότητα να ξεπεράσει την ύφεση της δεκαετίας του 1970. Όσο ο νόμος της αγοράς συνεχίζει να χαρακτηρίζει τις πολιτικές των ανεπτυγμένων κρατών, τόσο αυτές θα συνεχίσουν να παρέχουν δεσμευμένη βοήθεια στις αναπτυσσόμενες χώρες γεγονός που αποτελεί μέθοδο διατήρησης θέσεων εργασίας στον εξαγωγικό τομέα και βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου.

Θέματα όπως το «εμπορικό ισοζύγιο», οι «εξαγωγές» και γενικώς το εμπόριο ως οικονομική δραστηριότητα έχει αποτελέσει ή και συνεχίζει να αποτελεί μοχλό ανάπτυξης. Η υπόψη σκέψη βρίσκεται σε διάφορα κείμενα αλλά εδώ θα αναφέρουμε την άποψη των οικονομολόγων Joseph E. Stiglitz – Andrew Charlton οι οποίοι αναλύουν το θέμα «εμπόριο και ανάπτυξη» λέγοντας «*International trade can have a significant positive effect on economic growth and development.*»⁸². Σαφώς και μία φράση δεν μπορεί να αποδώσει το θέμα που συζητάμε, αλλά δεν κρίνεται σκόπιμο να αναπτυχθούν όλες οι πτυχές του στην ανά χείρας εργασία. Αυτό που

⁸¹ Βλ. Κείμενο Χαράλαμπου Τσαρδανίδη «Εξωτερική Πολιτική και Αναπτυξιακή Βοήθεια: Τα κίνητρα των Δωρητών» που περιλαμβάνεται στο συλλογικό έργο Αστέρης Χουλιάρας (επιμέλεια) «Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21ο αιώνα», Αθήνα-ΕΞΑΝΤΑΣ/1998., Σελ 43-66.

⁸² Βλ. Joseph E. Stiglitz – Andrew Charlton, «Fair Trade For All. How Trade can Promote Development», OXFORD-University Press/2005, Σελ. 11.

θα τονίσουμε είναι, ότι για να μπορέσει το εμπόριο να λειτουργήσει ως αναπτυξιακό εργαλείο θα πρέπει η αγορά να είναι «τέλεια» αλλά όμως η τυχόν ύπαρξη «στρεβλώσεων» στις ακολουθούμενες πολιτικές εμπορίου, τότε το εμπόριο θα μειώσει το επίπεδο διαβίωσης της κοινωνίας. Και από την άλλη πλευρά, όταν υπάρχουν στρεβλώσεις στην αγορά της χώρας τότε οι πολιτικές εμπορίου δεν είναι το καλύτερο εργαλείο της χώρας για να τις υπερβεί⁸³. Ακόμη, η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου στον αγροτικό τομέα των αναπτυσσομένων, παρά τα όποια προγράμματα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας, όχι μόνο δεν βοήθησε στην αντιμετώπιση του επισιτιστικού προβλήματος που αντιμετωπίζουν 800 εκατ άνθρωποι, αλλά συνέβαλε, τουλάχιστον σε μερικές χώρες, ακόμη και στη μείωση της αγροτικής παραγωγής. Εφόσον μιλάμε για διεθνές εμπόριο είναι σαφές ότι δεν πρέπει να παραλείψουμε τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) [World Trade Organization-WTO], την GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) και τους κανονισμούς που έχουν αναπτύξει για να προστατέψουν την ορθή χρήση του εργαλείου του διεθνούς εμπορίου, χωρίς όμως να είναι όλα ρόδινα ή χωρίς να υπάρχουν σοβαρότατα προβλήματα από την μέχρι σήμερα λειτουργία του. Οφείλουμε όμως να είμαστε δίκαιοι και να αναφερθούμε, τουλάχιστον, στο Άρθρο XVIII/GATT το οποίο προστατεύει τις αναπτυσσόμενες χώρες με το να τους παρέχει το δικαίωμα να είναι μέλη της χωρίς να έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις με τις αναπτυγμένες χώρες⁸⁴.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει η ανάπτυξη της διασύνδεσης του εμπορίου με την αναπτυξιακή διαδικασία, που καλείται να εφαρμόσει ένα κράτος του Τρίτου Κόσμου, είναι μία πολύπλοκη διαδικασία και συνήθως μονόπλευρη καθώς μιλάει μόνο για την οικονομική ανάπτυξη και όχι για τους λοιπούς πυλώνες του αναπτυξιακού φαινομένου. Πέρα από το εμπόριο και τα κίνητρα που οδηγούν στην παροχή βοήθειας είτε με χρηματοδότηση είτε με ροή κεφαλαίων, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η βοήθεια εμφανιζόταν και με την μορφή της «τεχνική βοήθειας» που δινόταν από τα κράτη-χορηγούς. Η αναπτυξιακή βοήθεια πέρασε, κατά την εξελικτική της πορεία, από τα κεφάλαια στην δημιουργία θεσμών και στις επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο που ονομάστηκε «τεχνική βοήθεια» που αποσκοπούσε στη διάδοση γνώσεων και δεξιοτήτων. Περίπου, το 70-80% αυτής, δίνεται σε ειδικούς εργαζόμενους και εμπειρογνώμονες από τα κράτη-χορηγούς για να παρέχουν εργασία και γνώση στα κράτη-αποδέκτες. Τα έξοδα για την πληρωμή μισθών και λοιπών εξόδων διαβίωσης αυτού του προσωπικού αναλαμβάνονται εξολοκλήρου από τα κράτη-χορηγούς. Πέρα από τα κράτη-χορηγούς, υπάρχουν οργανισμοί όπως το UNDP (United Nations Development Program), που προσλαμβάνουν έναν μεγάλο αριθμό

⁸³ Οπ. π. 82, Σελ. 39.

⁸⁴ Οπ. π. 82, Σελ. 42-43.

προσωπικού από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου εκ των οποίων, μόνο ένα μικρό μέρος εργάζεται στην χώρα καταγωγής του. Πέρα από τα προφανή οφέλη που απολαμβάνουν οι άνθρωποι αυτοί, δημιουργούνται και προβλήματα με την απόκτηση γνώσεων - εμπειριών από το εγχώριο προσωπικό και αξιωματούχους. Επίσης, εξαιτίας αυτού του φαινομένου, παρουσιάζεται μετανάστευση του εγχώριου εργατικού και επιστημονικού προσωπικού, γεγονός το οποίο υποβαθμίζει (μακροπρόθεσμα) περαιτέρω το κράτος που την υφίσταται. Η «τεχνική βοήθεια», πέρα από τη δημιουργία του προβλήματος της φυγής εκπαιδευμένου προσωπικού, δημιούργησε και το πρόβλημα του υπερβολικά μεγάλου αριθμού έργων τα οποία για διάφορους λόγους γοήτρου των «χορηγών τους» χρηματοδοτήθηκαν χωρίς να είναι σε θέση το κράτος-αποδέκτης να μπορεί να τα διαχειρισθεί. Τα έργα γινόντουσαν χωρίς την ύπαρξη έστω και στοιχειώδους συντονισμού των χορηγών, με συνέπεια την έλλειψη οικονομιών κλίμακας και υψηλά διοικητικά κόστη τόσο για χορηγούς όσο και για τους αποδέκτες. Για παράδειγμα βλέπουμε την περίπτωση της Μπουρκίνα Φάσο, την οποία επισκέφθηκαν σε μια και μόνη χρονιά (αρχές δεκαετίας 1980), 350 διαφορετικές αποστολές εμπειρογνομόνων. Πέρα από τις όποιες προσπάθειες συντονισμού, αποδεικνύεται ότι οι διαδικασίες έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα χρονοβόρες και περίπλοκες, με την ύπαρξη όμως και κυβερνήσεων αποδεκτών που εξυπηρέτησαν τις πολιτικές τους επιδιώξεις μέσω του αποσυντονισμού των χορηγών⁸⁵.

Παραπάνω μιλήσαμε για τα κίνητρα χορήγησης βοήθειας στους αναπτυσσόμενους, για το θέμα του εμπορίου και την διασύνδεσή του με την ανάπτυξη αλλά και την αύξηση των εξαγωγών των αναπτυσσόμενων χωρών. Ακόμα, πρέπει να πούμε ότι από την αντίθετη πλευρά υπάρχει η «ανθρωπιστική βοήθεια» που παρέχει τρόφιμα για τα οποία έχει υπολογισθεί περίπου στο 10% του συνόλου της ODA και πρακτικά έχει ενισχύσει τις εξαγωγές των χορηγών. Τη δεκαετία του 1980 οι δυτικές χώρες έδιναν 1 δις δολάρια ετησίως για να «παρέχουν» εκατομμύρια τόνους τροφίμων στην υποσιτισμένη Αφρική, με σχεδόν το 50% να είναι δωρεάν. Αυτό όμως δημιούργησε σοβαρά προβλήματα καθώς μειώσε τις τιμές των αγροτικών προϊόντων των χωρών που ελάμβαναν βοήθεια. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι παρέχοντας τρόφιμα ως βοήθεια αυτό πιθανώς να αποτελούσε αντικίνητρο για κάποιους, ώστε να προβούν σε δράσεις εκσυγχρονισμού του αγροτικού τομέα οδηγώντας τους έτσι στην «επισιτιστική εξάρτηση»⁸⁶.

Δημιουργούνται σκέψεις ότι από την μια η ανθρωπιστική βοήθεια παρείχε σημαντική υποστήριξη στην ανακούφιση προβλημάτων από φυσικές καταστροφές και κάθε είδους συ-

⁸⁵ Οπ. π. 81.

⁸⁶ Οπ. π. 81.

γκρούσεις (εμφύλιοι πόλεμοι, εθνοτικές συγκρούσεις κ.ά.) και από την άλλη δημιουργήσε προβλήματα. Είναι όμως γεγονός ότι πρώτον, η υπόψη βοήθεια παρέχεται από κράτη, διεθνείς οργανισμούς και ΜΚΟ σε πρόσφυγες και αναξιοπαθούντες ως αποτέλεσμα των συγκρούσεων και ότι δεύτερον, εξασφαλίζει τροφή, στέγη και περίθαλψη στους παραπάνω ανθρώπους. Επειδή αναφερθήκαμε παραπάνω για τα προβλήματα που προκαλεί η ανθρωπιστική βοήθεια, βλέπουμε ότι υπάρχουν απόψεις που τη θεωρούν ως υλικό που συντηρεί τις συγκρούσεις ακόμα και ότι τις ενισχύει. Έχουν υπάρξει παραδείγματα, όπως Αφγανοί πρόσφυγες στο Πακιστάν ή οι Κόντρας της Νικαράγουας, που χρησιμοποίησαν την ανθρωπιστική βοήθεια για να ενισχύσουν τις στρατιωτικές βλέψεις των οργανώσεων ανταρτών που είχαν δημιουργήσει. Ένα ακόμα παράδειγμα που δείχνει ότι η ανθρωπιστική βοήθεια μπορεί να αποτελέσει μία συγκαλυμμένη «πολεμική» βοήθεια, είναι η Ρουάντα⁸⁷. Έτσι, το 1994 η ανθρωπιστική βοήθεια που θα πήγαινε στους πρόσφυγες κατέληξε να γίνει μηχανισμός στήριξης των ενόχων για την γενοκτονία στη Ρουάντα. Το υπόψη γεγονός έλαβε χώρα όταν η διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας ελέγχθηκε από τους πολιτοφύλακες (αντάρτες) που ευθύνονταν για τη γενοκτονία στη χώρα καθόσον ελέγχοντας τα τρόφιμα μπορούσαν, όπως ήταν φυσικό, να ελέγχουν πιο εύκολα τους πρόσφυγες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διευκολυνθούν στη στρατολόγηση ανδρών για να καταφέρουν να ανακτήσουν μελλοντικά την εξουσία.

Όλα τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι λογικά θα υπάρχουν κριτήρια που έχουν να κάνουν με την αποτελεσματικότητα της βοήθειας και την βελτίωσή της. Σύμφωνα λοιπόν, με το UNDP έχει καθορισθεί ένας «Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης» ο οποίος κατατάσσει όλες τις χώρες του κόσμου ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης σε μία σειρά τομέων όπως για παράδειγμα η εκπαίδευση κλπ⁸⁸. Χωρίς να μπορούμε να ξεφύγουμε από τις προβλέψεις διαφόρων οικονομολόγων (πχ Piketty) για την αύξηση των ανισοτήτων οι οποίες συμβαδίζουν με την επιδιωκόμενη οικονομική ανάπτυξη που παρέχεται μέσω της αναπτυξιακής βοήθειας. Αυτό το φαινόμενο είναι γνωστό ως «ανάπτυξη χωρίς περίσκεψη»⁸⁹. Για να αντιμετωπισθούν τέτοια προβλήματα ανισοτήτων τα αναπτυσσόμενα κράτη (που όπως αναφέραμε είναι υπέρχρεωμένα) έχουν υπερεκμεταλλευθεί τους φυσικούς τους πόρους για να προσελκύσουν ξένες

⁸⁷ Οπ. π. 81.

⁸⁸ Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ) (Human Development Index-HDI) είναι στατιστικός δείκτης ο οποίος χρησιμοποιείται από το Πρόγραμμα Ανάπτυξης του ΟΗΕ, για να κατατάσσει τις χώρες με βάση την «ανθρώπινη ανάπτυξη». Αποτελεί ένα σύνθετο μέτρο που κατασκευάζεται με βάση τρεις επί μέρους δείκτες οι οποίοι σχετίζονται με το προσδόκιμο ζωής, τον βαθμό εκπαίδευσης και την ποιότητα ζωής. Με βάση το ΔΑΑ γίνεται χαρακτηρισμός μιας χώρας σε υπανάπτυκτη, αναπτυσσόμενη ή αναπτυγμένη. Χρησιμοποιείται επίσης για να μετρήσει την επίδραση των οικονομικών πολιτικών στην ποιότητα ζωής. Αναλυτικές λεπτομέρειες για κάθε χώρα βλ. στην ιστοσελίδα του UNDP <http://hdr.undp.org/en/countries> με ημερομηνία προσπέλασης την 15 Οκτ 15.

⁸⁹ Οπ. π. 81.

επενδύσεις (ως διμερή βοήθεια που όμως αφορά, κυρίως, στο ιδιωτικό επίπεδο). Θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί τι θα γινόταν αν δεν δινόταν η αναπτυξιακή βοήθεια που όμως δεν είναι σκόπιμο να αποτολμήσουμε μία απάντηση γιατί εκτιμάται ότι θα έπρεπε να αποτελέσει το αντικείμενο άλλης εργασίας. Πάντως, το θέμα δεν είναι η βοήθεια αλλά τελικά η χρήση που κάνουμε σε αυτήν όπως άλλωστε και σε όλα τα «ανθρώπινα δημιουργήματα». Αυτό όμως που θα αναφέρουμε σχετικά είναι ότι «ορισμένοι» μπορεί να θεωρούν ότι η χρήση της βοήθειας είναι κυρίως για να εξοικονομηθούν πόροι της εγχώριας οικονομίας και να δοθούν σε τομείς όπως οι στρατιωτικές δαπάνες, προκειμένου να διατηρηθούν στην εξουσία οι «ελίτ». Τέλος, η αποτίμηση της αναπτυξιακής βοήθειας μπορεί να χαρακτηριστεί από την κακή χρήση και εφαρμογή της σε σχέση με τον χρόνο. Δηλαδή τα αποτελέσματα αυτής μπορεί να είναι ικανά να βοηθήσουν στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών σε βραχυπρόθεσμο χρονικό περιθώριο αλλά και πάλι αυτό είναι θέμα της «συνειδησιακής χρήσης-κατάχρησης» της βοήθειας. Διεθνείς φορείς όπως η Παγκόσμια Τράπεζα έχουν αναφέρει ότι η βοήθεια από μόνη της δεν μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα εφόσον το κράτος-αποδέκτης εφαρμόζει λανθασμένες πολιτικές διαχείρισης και οικονομικής ανάπτυξης⁹⁰. Πάλι τίθεται το αιώνιο ερώτημα περί «κακού και καλού» ή «σωστού –λάθους». Ποιος θα καθορίσει ποιον είναι αυτό; Σίγουρα δεν θα απαντήσουμε σε αυτό εδώ, αλλά οφείλουμε να αναγνωρίσουμε το δικαίωμα των αναπτυσσόμενων χωρών να καθορίζουν μόνες τους το μέλλον τους ή τις πολιτικές που θα εφαρμόσουν. Γυρνάμε όμως και πάλι στην διαπίστωση ότι ευθύνονται οι «πλούσιοι», ελέω αποικιοκρατίας, για την σημερινή κατάσταση των αναπτυσσόμενων χωρών και ως εκ τούτου πρέπει να τους βοηθήσουν να αναπτυχθούν. Με ποιο όμως μοντέλο; Αν όλοι αναπτυχθούμε με το καπιταλιστικό μοντέλο ή το αντίστοιχο νέο-φιλελεύθερο, χωρίς σεβασμό στο αύριο (βιώσιμη ανάπτυξη) μάλλον θα χρειασθούμε έναν πλανήτη ακόμα για να παρέχει τα πάντα από την αρχή και για δεύτερη φορά.

Στη σφαίρα του πραγματικού, αντιμετωπίζουμε την χαμηλή αποτελεσματικότητα της βοήθειας στην Αφρική καθόσον, όπως αναφέραμε, πλήττεται από χαμηλή διοικητική ικανότητα, κακή οργάνωση, ανεπάρκεια εξειδικευμένου προσωπικού και διαφθορά των υπηρεσιακών παραγόντων που χειρίζονται την βοήθεια. Επίσης βλέπουμε τις λανθασμένες οικονομικές πολιτικές που επηρεάζουν δυσμενώς την διαχείριση της βοήθειας, αφού τα μεγάλα οικονομικά ελλείμματα δυσχεραίνουν την εξασφάλιση ικανοποιητικών μισθών για το εξειδικευμένο προσωπικό. Πάλι τίθεται ένα ερώτημα που έχει να κάνει με το πώς οι χορηγοί της βοήθειας (διμερής ή πολυμερής) εξασφαλίζουν την σωστή (για αυτούς) διαχείριση της βοήθειας. Έτσι οι χορηγοί αφενός μεν, επιδιώκουν να πιέσουν μέσω της βοήθειας τους αποδέκτες να εφαρμόσουν

⁹⁰ Οπ. π. 81.

συγκεκριμένες αναπτυξιακές πολιτικές και αφετέρου δε, στοχεύουν να κατευθύνουν τις πιστώσεις σε εκείνες τις χώρες όπου πιστεύουν ότι η βοήθεια θα είναι περισσότερο αποτελεσματική. Πάλι επιστρέφουμε στο προαναφερθέν ερώτημα για το ποιος καθορίζει το σωστό ή λάθος.

Έτσι, έχει εμφανισθεί τόσο η οικονομική όσο και η πολιτική αιρεσιμότητα των προγραμμάτων βοήθειας που έχουν να κάνουν με τις υποχρεώσεις των κρατών-αποδεκτών ώστε να εφαρμόζουν συγκεκριμένα αναπτυξιακά προγράμματα που τα καθορίζουν οι χορηγοί. Η «πολιτική αιρεσιμότητα» αφορά στην καλή ή κακή διακυβέρνηση και ανάλογα αν η βοήθεια είναι διμερής ή πολυμερείς οι πολιτικές προϋποθέσεις (τήρηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων κλπ) παροχής βοήθειας αλλάζουν. Εντούτοις, οι χορηγοί αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα στην εφαρμογή της αρχής της «πολιτικής αιρεσιμότητας», καθώς η τελευταία έρχεται συχνά σε σύγκρουση με τα οικονομικά τους συμφέροντα. Προς τούτο οφείλουμε να πούμε ότι η πολυμερής βοήθεια διαθέτει σημαντικά πλεονεκτήματα σε σχέση με την διμερή καθόσον επηρεάζεται λιγότερο από τα συμφέροντα των χορηγών και αποφεύγεται η πρακτική της δέσμευσης. Η επιβολή προϋποθέσεων στην παροχή της βοήθειας γίνεται πιο εφικτή με την πολυμερή βοήθεια η οποία διευκολύνει το συντονισμό των προγραμμάτων βοήθειας από διάφορες πηγές, τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με τις αναπτυξιακές προτεραιότητες των αποδεκτών. Επίσης, η βοήθεια από τους πολυμερείς χορηγούς επιτρέπει τη επίτευξη οικονομιών κλίμακας στη διαχείρισή της, κυρίως μέσω της μείωσης των πάσης φύσεως διοικητικών δαπανών. Τελικά παρά τα πλεονεκτήματα αυτής έναντι της διμερούς αναπτυξιακής βοήθειας και παρά την αύξησή της τα τελευταία χρόνια, η πολυμερής αποτελεί λιγότερο από το 1/3 του συνόλου της ODA (29,3% το 1993).

2.4 **Το Μέλλον της Αναπτυξιακής Βοήθειας**

Συνοψίζοντας τα διαλαμβανόμενα στο υπόψη 1^ο Μέρος της εργασίας θα αναφέρουμε ορισμένες απόψεις σχετικά με το παρελθόν και το μέλλον της αναπτυξιακής βοήθειας. Βλέπουμε λοιπόν, ότι στην Υποσαχάρια Αφρική οι μεγάλες χώρες, όπως οι ΗΠΑ, η Κίνα καθώς και οι μεγάλες διεθνείς οντότητες, ανταγωνίζονται μεταξύ τους για τον έλεγχο των πρώτων υλών και του πετρελαίου καθόσον είναι απαραίτητα αγαθά για τις οικονομίες τους. Η υπόψη ανταγωνιστικότητα και σύγκρουση συμφερόντων, σε συνδυασμό με την υπανάπτυξη, την φτώχεια, την οικολογική υποβάθμιση και την πληθυσμιακή έκρηξη, οδηγούν σε έκρυθμες καταστάσεις και σε αντιπαλότητες-εχθροπραξίες. Όλα τα παραπάνω, επίσης έχουν προάγει και ουσιαστικά ανέπτυξαν τα φαινόμενα σύστασης εξτρεμιστικών και τρομοκρατικών ομάδων που προέβησαν σε γενοκτονίες (πχ στην Ρουάντα) και σε εμφύλιους πολέμους (πχ Σιέρρα Λεόνε).

Μιλώντας για τις μεγάλες χώρες και οικονομίες, θα ξεκινήσουμε από την Κίνα (χωρίς κάποιο ιδιαίτερο λόγο) που είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος καταναλωτής πετρελαίου στον κόσμο (μετά τις ΗΠΑ), έχοντας θέσει ως στόχο τη διερεύνηση, τη διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας πρώτων υλών αλλά και την εξασφάλιση των προμηθειών της αυτών (το 2020 θα καλύπτει το 60% των αναγκών της σε πετρέλαιο με εισαγωγές). Η παραγωγή πετρελαίου στις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής εκτιμάται ότι πλησίασε τα 7 εκατ βαρέλια ημερησίως το 2008 (έναντι 85 εκατ που είναι η παγκόσμια ημερήσια παραγωγή) και θα ξεπεράσει τα 9 εκατ βαρέλια το 2030. Η Κίνα πραγματοποιεί ήδη το 20% των συνολικών εισαγωγών της σε πετρέλαιο από την Υποσαχάρια Αφρική, και κυρίως από τις χώρες του Κόλπου της Γουινέας (Νιγηρία, Δημοκρατία του Κονγκό, Ισημερινή Γουινέα και Αγκόλα) καθώς και από το Σουδάν. Η Κίνα δε διστάζει να παραχωρεί δάνεια στις Αφρικανικές χώρες υποθηκεύοντας το πετρέλαιό τους (όπως έκανε το 2004 με την Αγκόλα, στην οποία δάνεισε 2 δις δολάρια). Τέλος, λόγω των όλο και στενότερων οικονομικών και γεωπολιτικών σχέσεων της Κίνας με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, η πρώτη διοργάνωσε το 2006 στο Πεκίνο μία μεγάλη διάσκεψη (το τρίτο φόρουμ συνεργασίας Κίνας-Αφρικής), όπου εκπροσωπήθηκαν 48 αφρικανικές χώρες και 40 αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων. Από την άλλη πλευρά βρίσκονται οι ΗΠΑ που ανησυχούν για την παρουσία των Κινέζων στην Αφρική που αποφάσισαν να επανακάμψουν στην ήπειρο αυτή, αυξάνοντας τις επενδύσεις τους στον ενεργειακό, και όχι μόνο, τομέα. Εξίσου σημαντικές είναι οι εισαγωγές πρώτων υλών που πραγματοποιούν οι ΗΠΑ από τις αφρικανικές χώρες. Δεν είναι, λοιπόν, άνευ σημασίας το γεγονός ότι αποφάσισαν πρόσφατα να δημιουργήσουν το African Command (AFRICOM) ώστε να συντονίσουν καλύτερα τις δράσεις τους στη αφρικανική ήπειρο. Σκοπός των ΗΠΑ, ήταν να αυξήσουν τις στρατιωτικές επενδύσεις στην Αφρική και να ενισχύσουν την αμυντική συνεργασία με τις χώρες της ηπείρου αυτής, ώστε να προστατέψουν τις ευαίσθητες περιοχές όπου παράγεται το πετρέλαιο και να καταπολεμήσουν τις εστίες της τρομοκρατίας (πχ με το πρόγραμμα Trans - Sahara Counter-Terrorism Initiative [TSCTI], που αφορά τις χώρες των περιοχών Σαχέλ και Μαγκρέμπ, και με την ανάπτυξη ειδικών δυνάμεων στην Ανατολική Αφρική [Combined Joint Task Force-Horn of Africa], που εδρεύουν στο Τζιμπουτί, ενώ νέες βάσεις προβλέπεται να δημιουργηθούν στο Σαο Τομέ, στην Ουγκάντα και στη Σενεγάλη)⁹¹. Είχε προηγηθεί η ψήφιση από το αμερικανικό Κογκρέσο ενός νόμου για την ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής (African Growth and Opportunity Act-AGOA). Ο νόμος αυτός προβλέπει, σε ένα αυστηρά διμερές επίπεδο, την α-

⁹¹ Βλ. Παν. Ρουμελιώτης «Προς έναν Πολυπολικό Κόσμο», Εκδοτικός Οργανισμός ΛΙΒΑΝΗ/2009. Σελ. 139-145.

πελευθέρωση των εισαγωγών από τις χώρες αυτές όσον αφορά ορισμένα προϊόντα (πχ υφαντουργικά, αγροτικά κ.α), με αντάλλαγμα την προώθηση οικονομικών μεταρρυθμίσεων από τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής.

Η ΕΕ, που διατηρεί παραδοσιακά σχέσεις με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής λόγω του αποικιοκρατικού παρελθόντος ορισμένων κρατών-μελών της, αντιμετωπίζει στη περιοχή αυτή αυξημένο ανταγωνισμό από τις ΗΠΑ και την Κίνα. Η Ευρώπη εξακολουθεί να αποτελεί τη σημαντικότερη αγορά για τα προϊόντα των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής, απορροφώντας το 47,7% των συνολικών τους εξαγωγών (έναντι μόλις 7,2% της Βόρειας Αμερικής και 21,9% των ασιατικών χωρών), ενώ τα ευρωπαϊκά προϊόντα δεν ξεπερνούν το 43% των συνολικών εισαγωγών στην αγορά της υπόψη περιοχής (έναντι 18,7% της Βόρειας Αμερικής και 16,8% των ασιατικών χωρών). Οι Συμφωνίες Λομέ - Κοτονού⁹² με τις χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ), είναι τα βασικά εργαλεία της αναπτυξιακής συνεργασίας που εξασφαλίζουν την πρόσβαση αφρικανικών προϊόντων στην ΕΕ, τη σταθεροποίηση των εσόδων των αφρικανικών χωρών από τις εξαγωγές πρώτων υλών και αγροτικών προϊόντων και την αναπτυξιακή βοήθεια της ΕΕ προς τις χώρες αυτές. Στον αμυντικό τομέα, η Γαλλία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ασφάλεια ορισμένων πρώην αποικιών της (πχ Τσάντ, Αγκτή Ελεφαντοστού) σε συνεργασία με τον ΟΗΕ και την Ε.Ε. Οι κοινές δράσεις της Ε.Ε στο στρατιωτικό τομέα έχουν αρχίσει να αναπτύσσονται δειλά, χωρίς όμως η εμβέλειά τους να θεωρείται σημαντική⁹³. Πρέπει να προσεχθεί ότι η κατάσταση στην Υποσαχάρια Αφρική παραμένει ασταθής με παραδείγματα την κρίση στο Νταρφούρ ή την κρίση στη Σομαλία και τις διενέξεις της με την Αιθιοπία ως μερικές μόνο περιπτώσεις. Επαναστατικές, απελευθερωτικές, τρομοκρατικές, ακόμα και πειρατικές ομάδες έχουν δυναμική δράση στην περιοχή. Οι εθνοτικές, κοινοτικές και φυλετικές διενέξεις είναι συνεχείς και ο πολλαπλασιασμός των αλληλοσυγκρουόμενων ομάδων, που χειραγωγούνται πολλές φορές από τις κυβερνήσεις των χωρών της περιοχής, αλλά και από ξένες χώρες, δυσχεραίνει τον έλεγχο και την εξεύρεση λύσης.

Από τα αναφερόμενα περί «στρατηγικών ανάπτυξης» στο Κεφάλαιο 1, μπορούμε να πούμε ότι πρώτα προωθήθηκε η «αναπτυξιακή προσέγγιση» η οποία αντιμετωπίζει την ανάπτυξη ως μια διαδικασία συσσώρευσης κεφαλαίου, που πρέπει να επιδιωχθεί μέσα από την εκβιομηχάνιση. Η χρηματοδότηση θα γίνει, κατά προτεραιότητα, με την μεταφορά πλεονάσμα-

⁹² Βλ. Αστέρης Χουλιάρης «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Υπό-σαχαρική Αφρική» που βρίσκεται αναρτημένο στην ιστοσελίδα <http://www.idec.gr/iier/new/tomos11/H%20Europaiki%20Enosi%20kai%20h%20Ypo-saxaria%20Afriki-%20Asteris%20Houliaras.pdf> με ημερομηνία προσπέλασης 18 Οκτ 15.

⁹³ Οπ. π. 91.

τος από τον αγροτικό στον βιομηχανικό τομέα με το κράτος να πρέπει να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην κινητοποίηση και στην κατανομή πόρων. Εν συνεχεία, έχουμε την «ετερογενή και εναλλακτική προσέγγιση» κατά την οποία η υπανάπτυξη θεωρείται προϊόν της ανάπτυξης και τοποθετείται μεταξύ της φιλελεύθερης και της μαρξιστικής και νέο-μαρξιστικής θεώρησης, αναδεικνύοντας τις κοινωνικές σχέσεις και τους συσχετισμούς δύναμης μεταξύ των κρατών. Η έννοια της άνιση ανάπτυξης πλούσιων και φτωχών χωρών βρίσκεται στο επίκεντρο της ανάλυσης αυτής, καθώς και των προτάσεων για αυτοδύναμη ανάπτυξη προτείνοντας ριζικές κοινωνικές αλλαγές ώστε να αντιμετωπισθεί η υπανάπτυξη. Από την άλλη, υπάρχει η «φιλελεύθερη προσέγγιση» που προσπαθεί να καθορίσει οικουμενικούς οικονομικούς νόμους. Ειδικότερα, υποστηρίζει την ελεύθερη λειτουργία της αγοράς (για κατανομή πόρων), με το ελεύθερο εμπόριο να αποτελεί επιδίωξη προκειμένου να υπάρξει εξειδίκευση και καλύτερη κατανομή των πόρων αλλά με το κράτος να έχει ένα περιορισμένο ρυθμιστικό ρόλο στην αγορά. Η διαδικασία της ανάπτυξης αφορά κυρίως στην κατάργηση ορισμένων εμποδίων στις κοινωνικές σχέσεις και στην προώθηση πολιτικών και πολιτιστικών μεταρρυθμίσεων. Τέλος, για τους οικονομολόγους της φιλελεύθερης προσέγγισης δεν υπάρχει σύγκρουση ιδιωτικού και συνολικού συμφέροντος καθώς μέσα από τους μηχανισμούς της αγοράς διασφαλίζεται το συνολικό συμφέρον⁹⁴.

Παρόλες τις στρατηγικές και τα σχέδια ανάπτυξης η πραγματικότητα συνήθως διαφέρει. Συνεπεία αυτού είναι, μεγάλο ποσοστό της βοήθειας να έχει χρησιμοποιηθεί αντίθετα με το σκοπό του. Ένα άλλο ποσοστό της βοήθειας χρησιμοποιήθηκε για τον πλουτισμό των πολιτικών ελίτ ή απορροφήθηκε από την διαφθορά. Αν η θεωρία της χρηματοδοτικής στήριξης των αναπτυσσόμενων χωρών από τις αναπτυγμένες προκειμένου να καλυφθεί το γενικότερο έλλειμμα τους και να αυξηθεί το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ευσταθούσε, τότε η Ζάμπια (που απορρόφησε 2 δις δολάρια ξένης βοήθειας) θα έπρεπε να είχε το 1993 κατά κεφαλήν ΑΕΠ 20.500 δολαρίων και όχι 500 περίπου δολαρίων⁹⁵.

Από τα παραπάνω δημιουργείται η ανάπτυξη αποτελεσμάτων και η κριτική των πολιτικών ανάπτυξης, που στηρίχθηκαν στον εξωτερικό δανεισμό για την αγορά εξοπλισμού το οποίο οδήγησε σε υπερχρέωση και νομισματικές κρίσεις τις περισσότερες χώρες. Οι υψηλές ισοτιμίες των εθνικών νομισμάτων που εφάρμοσαν οι χώρες αυτές, λειτούργησαν αποθαρρυντικά για τις εξαγωγές και υποβοηθητικά για τις εισαγωγές, με αποτέλεσμα τη διεύρυνση του εξωτερικού χρέους. Από την άλλη πλευρά, η πολιτική των διαρθρωτικών προσαρμογών δεν

⁹⁴ Οπ. π. 91, Σελ. 507-511.

⁹⁵ Οπ. π. 91, Σελ. 514-515.

είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα στις περισσότερες χώρες όπου εφαρμόστηκε την περίοδο 1980-1990 με τον μέσο ρυθμό αύξηση του ΑΕΠ στην Υποσαχάρια Αφρική να μην ξεπερνάει το 1,7% και στη Βόρεια Αφρική το 0,2%. Το ποσοστό των εξαγωγών των αφρικανικών χωρών στην παγκόσμια αγορά μειώθηκε από 2,4% την περίοδο 1970-1979 σε 1,2% την περίοδο 1980-1990 ενώ το ποσοστό των επενδύσεων επίσης μειώθηκε από 23% το 1980 σε 17% το 1995 στην Υποσαχάρια Αφρική. Επειδή έχουμε αναφέρει ότι υφίστανται πολυμερείς διεθνείς οργανισμοί (ΔΝΤ και Παγκόσμια Τράπεζα) που ασχολούνται με την παροχή προγραμμάτων ανάπτυξης, ας δούμε σύντομα τα αίτια αποτυχίας πολιτικών διαρθρωτικών προσαρμογών που έχουν εφαρμόσει-προτείνει. Γενικά, οι πολιτικές τους είχαν ως συνέπεια την αύξηση των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων, λόγω της υποτίμησης του εθνικού νομίσματος. Αντίθετα, οι εξαγωγές δεν μπόρεσαν να ανταποκριθούν στον ρόλο τους μετά την υποτίμηση, λόγω των διαρθρωτικών εμποδίων (έλλειψη επενδύσεων, εξειδικευμένου προσωπικού, υποδομών κ.α.). Η αύξηση των επιτοκίων δυσχέρανε τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων, ενώ δε συνέβαλε στην αύξηση της αποταμίευσης, λόγω του χαμηλού εισοδήματος του μεγαλύτερου ποσοστού του πληθυσμού. Επίσης, το βάρος του εξωτερικού χρέους παρεμπόδιζε τη δημιουργία δημόσιας αποταμίευσης καθώς και την προώθηση δημόσιων επενδύσεων. Τα θεσμικά και άλλα εμπόδια (πχ. γραφειοκρατία, διαφθορά, αυταρχισμός, εμφύλιοι πόλεμοι κ.α.) αποθάρρυναν τις άμεσες διεθνείς επενδύσεις. Σε πολλές χώρες η φτώχεια αυξήθηκε, με τις κοινωνικές δαπάνες να μειώνονται και με την αγορά να μην λειτουργεί λόγω της παραοικονομίας⁹⁶.

Ποιες είναι όμως οι προοπτικές όλων των προαναφερόμενων, σχετικά με κίνητρα, πολιτικών και στρατηγικών ανάπτυξης; Από όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες, η περιοχή που συγκεντρώνει τα μεγαλύτερα προβλήματα είναι η Υποσαχάρια Αφρική, η οποία συμμετέχει ελάχιστα στο διεθνές εμπόριο και μάλιστα παρουσιάζει τάσεις περαιτέρω μείωσης. Επειδή χρησιμοποιούμε ποσοστά, ένα ακόμα ποσοστό που βρίσκεται σε υψηλή θέση (με αρνητική σημασία), είναι αυτό της φτώχειας, που είναι το υψηλότερο σε παγκόσμια κλίμακα που σε συνδυασμό με τον ρυθμό δημογραφικής αύξησης (από τους μεγαλύτερους παγκόσμια) και τα ποσοστά ασθενειών, δημιουργείται ένα εκρηκτικό μείγμα απόλυτης ένδειας και τραγικότητας. Εξίσου δυσάρεστα είναι και τα ποσοστά μεγέθυνσης των οικονομιών της περιοχής που απέχουν πολύ από αυτά που θα ευνοήσουν την κατά το δυνατόν επίτευξη των Στόχων της Χιλιετίας (πχ μείωση 50% των φτωχών). Ακόμα, θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η κατάσταση με τις έντονες διαφοροποιήσεις των τιμών πετρελαίου και φυσικού αερίου κάθε άλλο από ευνοϊκή θα είναι για τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής. Βλέπουμε επίσης, ότι η Υποσαχάρια Αφρική έχει

⁹⁶ Οπ. π. 91, Σελ. 526-529.

προβλήματα και με έναν βασικό πυλώνα της οικονομίας της όπως είναι ο αγροτικός. Τα φαινόμενα που παρουσιάζει και δικαιολογούν ακριβώς την διαπίστωση αυτή είναι η χαμηλή παραγωγικότητα, η ερημοποίηση, η ανεπάρκεια των αρδεύσεων και των έργων υποδομής. Ακόμα, αν τα παραπάνω συνδυασθούν με την δημογραφική αύξηση και με τις ασθένειες που απαγορεύουν σε πολλούς να εργασθούν στην αγροτική παραγωγή, τότε θα έχουμε ένα αποτέλεσμα που θα περιλαμβάνει σοβαρές επισιτιστικές κρίσεις για όλη την περιοχή. Σε συνέχεια των παραπάνω να πούμε ότι με τις πολιτικές του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας, η Υποσαχάρια Αφρική δεν έλυσε το πρόβλημα, προβαίνοντας σε εισαγωγές ξένων αγροτικών προϊόντων που όπως αναφέραμε παραπάνω, επιβεβαιώνει τον κανόνα της εξάρτησης από τους ξένους ακόμα και για τα βασικά διατροφικά είδη. Λύση υπάρχει ή θα συνεχισθεί το ίδιο πρόβλημα; Στην υπό συζήτηση περιοχή, υπάρχουν διαθέσιμες εκτάσεις για αγροτική εκμετάλλευση όμως η έλλειψη πόρων δεν ευνοεί την ανάπτυξη μεταποιητικών επιχειρήσεων και υποδομών.

Παράλληλα με τα παραπάνω η περιοχή μαστίζεται και από αμφίβολης δημοκρατικότητας κυβερνήσεις που παρεμποδίζουν για ίδιο όφελος την ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Έτσι, χρησιμοποιούν ένα μεγάλο μέρος της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας για εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων. Επίσης να μην ξεχνάμε ότι είναι σχετικά εύκολο για αυτές και τους συνεργάτες τους να εκμεταλλεύονται τις πλουτοπαραγωγικές πηγές των χωρών (πρώτες ύλες, πολύτιμους λίθους, χρυσό κ.ά.) χωρίς να αποδίδουν το κέρδος στους πολίτες των χωρών, ενώ η ύπαρξη εμφυλίων και εθνοτικών πολέμων κατασπαταλούν το μεγαλύτερο ποσοστό του πλούτου τους σε προμήθειες μικρών και ελαφρών όπλων

Στο 3^ο Μέρος της παρούσας θα δούμε την περιοχή Σαχέλ που ένεκα της θέσης της ενώνει την βόρεια Αφρική με την υπόλοιπη αλλά και την Δυτική με την Ανατολική Αφρική, γεγονός που όπως θα δούμε αμέσως μετά είναι μέσα στις περιοχές της Αφρικής που μαστίζονται από αστάθεια. Λοιπόν μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι υπάρχουν ζώνες αστάθειας που απειλούν τη σταθερότητα και την ευημερία της ευρύτερης περιοχής και εντοπίζονται στην Δυτική Αφρική, στην περιοχή των Μεγάλων Λιμνών και στην Κεντρική Αφρική. Στη Δυτική Αφρική βλέπουμε την Νιγηρία όπου ένοπλες οργανώσεις διαφόρων εθνοτήτων συγκρούονται στις πετρελαιοπαραγωγούς περιοχές της (Νότια Νιγηρία) για τον έλεγχο αυτών με ταυτόχρονη εμφάνιση κινημάτων ανεξαρτητοποίησης του Νότου. Στη συνέχεια συναντάμε την περιοχή των Μεγάλων Λιμνών (Ουγκάντα, Ρουάντα, Μπουρούντι, Κονγκό), όπου όλοι θυμόμαστε τις γενοκτονίες (πχ Ρουάντα), τις συγκρούσεις μεταξύ Τούτσι και Χούτου. Εκτιμάται ότι οι υπόψη συγκρούσεις-γενοκτονίες υποκρύπτουν οικονομικά συμφέροντα όμορων χωρών και ιδιωτικών ξένων επιχειρήσεων που επιθυμούν τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών περιοχών αυτών. Στην επόμενη μεγάλη προβληματική περιοχή (πάλι βλέπουμε την ύπαρξη χώρας που ανήκει

στη Ζώνη Σαχέλ) συναντάμε την Κεντρική Αφρική (Νταρφούρ, Τσάντ, Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, Σουδάν) που έχουμε συγκρούσεις μεταξύ ενόπλων ομάδων με διαφορετικά εθνοτικά και οικονομικά συμφέροντα (αραβικά το Σουδάν, αφρικανικά το Νταρφούρ, το Τσάντ και η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία). Επιπλέον, να μην ξεχνάμε τα προβλήματα στο Μάλι και τον κίνδυνο διάσπασης του Σουδάν σε βόρειο και νότιο (μουσουλμανικό-χριστιανικό κομμάτι) το οποίο έχει πετρέλαιο. Στο όλο αυτό το σύμπλεγμα προβλημάτων εμπλέκεται και ο ανταγωνισμός μεταξύ των «μεγάλων οικονομικά δυνάμεων» (ΗΠΑ, Ευρώπης, Κίνας κλπ) για τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών. Οι τοπικές αντιπαραθέσεις που ακροθιγώς περιγράψαμε παραπάνω εκτιμάται ότι θα οξυνθούν περαιτέρω με την υποστήριξη που δείχνουν οι μεγάλες δυνάμεις στα κράτη της αρεσκείας τους (πχ το Σουδάν υποστηρίζεται από την Κίνα στην υπόθεση του Νταρφούρ, ενώ το Τσάντ και το Νταρφούρ από τη Δύση)⁹⁷. Τελικά το μόνο που μπορεί να ειπωθεί σχετικά με το μέλλον της αναπτυξιακής βοήθειας είναι η εκτίμηση για την μη προβλεπόμενη χρήση της για την ευημερία των πληθυσμών των χωρών αυτών, που οι πιο πολλοί «διαβιούν» με λιγότερο του 1 δολαρίου ημερησίως.

⁹⁷ Οπ. π. 91, Σελ. 542-544.

ΣΕΛΙΔΑ

ΣΚΟΠΙΜΩΣ

ΚΕΝΗ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΑΠΟ ΒΟΡΑ ΠΡΟΣ ΝΟΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ»

3.1 Θεωρητική Τοποθέτηση

Έχουμε ήδη αντιμετωπίσει (1^ο Μέρος) την ανασφάλεια που γεννήθηκε σταδιακά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μεταξύ των δύο τότε υπερδυνάμεων (ΗΠΑ-Σοβιετική Ένωση) που ουσιαστικά άλλαξε τις στοχεύσεις της βοήθειας αλλά και την ανάγκη εγκαθίδρυσης νέων τρόπων συνεννόησης μεταξύ των πρώην εχθρών. Ως συνέπεια του τέλους του Ψυχρού Πολέμου είχαμε την σταδιακή αναθέρμανση εθνοτικών διαφορών που βρίσκονταν σε βαθιά ψύξη λόγω του ανταγωνισμού των «μεγάλων» για ιδεολογική και στρατιωτική υπεροχή. Η αντιμετώπιση των συγκρούσεων αυτών, από το 1990 και μετά, απαίτησε από τις Ένοπλες Δυνάμεις και Υπουργεία Άμυνας των «σταθερών χωρών» να αναλάβουν ένα μεγάλο αριθμό ειρηνευτικών συνεργασιών και αποστολών. Στην Ευρώπη οι σύμμαχοι στο NATO έχουν ξεκινήσει να εκτελούν κοινές στρατιωτικές ασκήσεις με τους πρώην εχθρούς του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Στην Ασία οι ΗΠΑ έχουν αναπτύξει μία νέα στρατιωτική συνεργασία με την Κίνα και την Ινδία κατά την διάρκεια που έχουν ξεκινήσει οι συζητήσεις στο πλαίσιο του οργανισμού «South East Nations-ASEAN». Στην Αμερικανική ήπειρο στο πλαίσιο του οργανισμού «American States-OAS» έχουν λάβει χώρα αρκετές συναντήσεις των υπουργών αμύνης με αποτέλεσμα κράτη της Λατινικής Αμερικής να εγκαθιδρύουν νέες διμερείς αμυντικούς δεσμούς και νέες στρατιωτικές σχέσεις μεταξύ τους και με τις ΗΠΑ. Στην Αφρική οι κυβερνήσεις του δυτικού κόσμου παρέχουν υποστήριξη στα κράτη της ηπείρου για να αναμορφώσουν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις και να αποκτήσουν δυνατότητες ανάληψης επιχειρήσεων διατήρησης της ειρήνης ταυτόχρονα με την προσπάθεια της Αφρικανικής Ένωσης και λοιπών περιφερειακών οργανισμών να εγκαθιδρύσουν διάφορες διαδικασίες αμυντικής συνεργασίας. Τόσο στις μεταπολεμικές χώρες της Αφρικής όσο και σε άλλες περιοχές του κόσμου, οι εξωτερικές δυνάμεις βοηθούν τις κυβερνήσεις αυτών να ξανακτίσουν τις Ε.Δ τους. Οι δραστηριότητες αυτές αναδεικνύουν τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο συνεργάζονται οι Ε.Δ σε περίοδο πολέμου και ειρήνης, με την αμυντική διπλωματία να είναι ένας από αυτούς.

Ο ρόλος των στρατιωτικών δυνάμεων παραδοσιακά έχει να κάνει με την χρήση ή την απειλή χρήσης της δύναμής τους για λόγους άμυνας, αποτροπής, συμμόρφωσης ή παρέμβασης. Σε αντίθεση με αυτήν, η αμυντική διπλωματία εμπλέκει την καλή συνεργασία από τον καιρό

της ειρήνης μεταξύ των στρατιωτικών δυνάμεων (σε επίπεδο υποδομών, εργοστασίων κ.α) προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας με το ρόλο αυτόν να έχει διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στην ανάπτυξη υπαρχόντων ή μη διακρατικών σχέσεων, κατά την τελευταία χρονική περίοδο. Οι Ε.Δ των δυτικών χωρών άρχισαν να εμβαθύνουν στο νέο διπλωματικό τους καθήκον και ρόλο το οποίο αφορά στο να διατηρήσουν την ειρήνη χωρίς χρήση δύναμης όταν και όπου ήταν δυνατόν. Προς τούτο, έπρεπε να αναπτυχθούν οι εγχώριες στρατιωτικές δυνάμεις ώστε να μπορούν να αναλαμβάνουν δράση χωρίς να δημιουργούνται θέματα κυριαρχίας έχοντας πρωτύτερα ενισχύσει τις υπάρχουσες σχέσεις συνεργασίας μεταξύ τους. Η αμυντική διπλωματία συμπεριλαμβάνει λοιπόν έναν μεγάλο αριθμό δραστηριοτήτων που πιθανώς να έχουν παλαιότερα αναγνωρισθεί ως «στρατιωτική συνεργασία ή στρατιωτική βοήθεια» (όπως Πίνακας 1). Ένα από τα μέτρα που είχε εφαρμοσθεί από τον 19^ο αιώνα και βρίσκεται στο πνεύμα της αμυντικής διπλωματίας είναι η τοποθέτηση ακολούθων άμυνας χωρίς να αναφέρουμε τα αρνητικά αυτής της πρακτικής που μας οδηγούν σε φαινόμενα επικυρίαρχου-αποικίας⁹⁸.

Πίνακας 1: Δραστηριότητες Αμυντικής Διπλωματίας

Table 1: Defence diplomacy activities
• Bilateral and multilateral contacts between senior military and civilian defence officials.
• Appointment of defence attaches to foreign countries.
• Bilateral defence cooperation agreements.
• Training of foreign military and civilian defence personnel.
• Provision of expertise and advice on the democratic control of armed forces, defence management and military technical areas.
• Contacts and exchanges between military personnel and units, and ship visits.
• Placement of military or civilian personnel in partner countries' defence ministries or armed forces.
• Deployment of training teams.
• Provision of military equipment and other material aid.
• Bilateral or multilateral military exercises for training purposes.

Πηγή: Βλέπε σχετικά την υποσημείωση «98».

Η διαδικασία της αποποικιοποίησης βρίσκει τις στρατιωτικές δυνάμεις των πρώην αποικιών να προσπαθούν να διατηρήσουν σχέσεις με τις αντίστοιχες δυνάμεις των αποικιοκρατών (κυρίως για τις Βρετανικές και Γαλλικές αποικίες). Επειδή έχουμε δει την χρήση της αναπτυξιακής βοήθειας από τις υπερδυνάμεις του Ψυχρού Πολέμου πρέπει να πούμε ότι κάτι παρόμοιο συνέβηκε και με τις στρατιωτικές σχέσεις που αυτές δημιουργούσαν παρέχοντας οπλισμό, εκπαίδευση και άλλες μορφές βοήθειας με σκοπό την τελική ανάπτυξη τόσο διμερών όσο

⁹⁸ Βλ. Andrew Cottey and Anthony Forster, «Reshaping Defence Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance». First published April 2004 by Oxford University Press for «The International Institute for Strategic Studies». Published by Routledge for the «International Institute for Strategic Studies». Διαθέσιμο στο www.iiss.org, Σελ.5-14. Ημερομηνία προσπέλασης 10 Οκτ 15.

και πολυμερών αμυντικών συνεργασιών. Από το τέλος της Σοβιετικής Ένωσης (1990) και μετά όλοι οι συσχετισμοί άλλαξαν, κυριότερα για τις δυτικές στρατιωτικές δυνάμεις που αναγκάστηκαν να προσαρμόσουν τα εθνικά τους συμφέροντα στις νέες παγκόσμιες καταστάσεις (πολιτική, στρατιωτική και οικονομική ζωή). Με τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, έπρεπε να βρουν τρόπους για να προφυλάξουν την ασφάλειά τους μέσω της προστασίας των συμμάχων τους. Έτσι η χρήση των στρατιωτικών δυνάμεων συνδέεται με την στρατιωτική συνεργασία για ανάπτυξη νέων σχέσεων και συνεργασιών μεταξύ φιλικών ή μη κρατών. Ακόμα βλέπουμε ότι προσπαθούν, μέσω της στρατιωτικής συνεργασίας, να αναπτύξουν τον δημοκρατικό έλεγχο των ΕΔ των χωρών με αυταρχικά καθεστάτα στο πλαίσιο ενός γενικότερου εκδημοκρατισμού θεσμών και διακυβέρνησης των χωρών αυτών.

Το πρόβλημα των στρατιωτικών συνεργασιών των δυτικών χωρών ήρθε να γίνει πιο πολύπλοκο καθώς από το 2001 και μετά έχει προστεθεί στην εξίσωση ο παράγοντας της τρομοκρατίας. Προς τούτο, οι δυτικές κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν δύσκολα διλήμματα στην εξισορρόπηση μεταξύ της στρατιωτικής συνεργασίας με τους μακροχρόνιους συμμάχους τους και στη στρατηγική εμπλοκή με πιθανούς εχθρούς. Ομοίως, καθώς οι δυτικές κυβερνήσεις απέδωσαν μεγαλύτερη σημασία στην προώθηση της δημοκρατικής πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας έπρεπε σε κάποιες περιπτώσεις να συνεργασθούν με τα απολυταρχικά καθεστάτα που θεωρητικά ήταν στο αντίπαλο στρατόπεδο και κυρίως με τη Σαουδική Αραβία και τα υπόλοιπα κράτη του Περσικού Κόλπου. Στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών, καίριο ρόλο παίζει το NATO που πλέον προωθεί το νέο μοντέλο αμυντικής διπλωματίας που είναι το πρόγραμμα «Partnership for Peace-Pfp»⁹⁹ κυρίως όμως με τις χώρες της Κεντρικής –Ανατολικής Ευρώπης (πρώην Σοβιετικού Μπλοκ)¹⁰⁰. Στον κόσμο των στρατιωτικών συνεργασιών βλέπουμε την πρώην αυτοκρατορία Μ. Βρετανία να έχει αναπτύξει ένα πρόγραμμα συνεργασιών με χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ένα πρόγραμμα δραστηριοτήτων αμυντικής διπλωματίας σε άλλα μέρη του κόσμου και τέλος πρόγραμμα ελέγχου της διακίνησης και μη-διάδοσης των όπλων. Η Γαλλία, ως άλλη αποικιοκρατική δύναμη, διατήρησε τις καλές αμυντικές της σχέσεις με τις πρώην αποικίες. Ιδιαίτερα προσπάθησε να αλλάξει ρότα με την Αφρική και από απλές πωλήσεις στρατιωτικού εξοπλισμού να βαδίζει σε νέους τόπους συνεργασιών με

⁹⁹ Βλ. σχετικά την επίσημη ιστοσελίδα του NATO <http://www.nato.int/>. Το υπόψη πρόγραμμα είναι πολυποίκιλο σε δράσεις και όντως είχε προωθήσει σχέσεις συνεργασίας μεταξύ των δύο πρώην εχθρών. Τα πράγματα άλλαξαν τα τελευταία χρόνια με την προσπάθεια των ΗΠΑ να εγκλωβίσουν τη Ρωσία τόσο στην Ευρώπη όσο και στον Ειρηνικό.

¹⁰⁰ Οπ. π. 98.

ευρύτερους στόχους την προώθηση δημοκρατικών πολιτικό-στρατιωτικών σχέσεων, την υποστήριξη της ανάπτυξης δυνατοτήτων ανάληψης επιχειρήσεων διατήρησης ειρήνης¹⁰¹.

Στο χρονικό διάστημα ενδιαφέροντός μας (1990 και μετά) θα δούμε κάποιες αλλαγές στην μεθοδολογία της αμυντικής διπλωματίας. Μια από αυτές ήταν η αυξημένη χρήση της στρατιωτικής συνεργασίας και βοήθειας, όχι μέσω του παραδοσιακού ρόλου των στρατιωτικών συνεργασιών και βοήθειας (ενίσχυση συμμάχων), αλλά κυρίως ως όργανο ανοικοδόμησης σχέσεων συνεργασίας με πρώην ή δυνητικούς αντιπάλους προκειμένου να προληφθούν πιθανές συγκρούσεις. Η αμυντική διπλωματία λειτουργεί πολύ-επίπεδα και με διαφορετικούς τρόπους, ως προς την στρατιωτική συνεργασία, θέτοντας νέες διαστάσεις όπως να μεταβληθεί α) σε σύμβολο προώθησης της εξωτερικής συνεργασίας και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, β) σε μέσο προώθησης της διαφάνειας στις αμυντικές σχέσεις, γ) σε μέσο ανάπτυξης ή ενίσχυσης της αντίληψης περί κοινών ενδιαφερόντων, δ) σε μέσο αλλαγής του τρόπου που σκέφτονται οι Ε.Δ των συμμαχικών κρατών, και ε) σε μέσο υποστήριξης ειδικών, συμπαγών αμυντικών μεταρρυθμίσεων στα συμμαχικά κράτη. Στο στρατηγικό επίπεδο η σχετιζόμενη με την άμυνα βοήθεια μπορεί να είναι εξαρτώμενη ή να συνδέεται με την συμπεριφορά των συμμαχικών κρατών σε θέματα που άπτονται γενικότερων θεμάτων πολιτικής. Η χρήση της στρατιωτικής συνεργασίας ως εργαλείο οικοδόμησης εμπιστοσύνης και βελτίωσης των πολιτικών σχέσεων μίας χώρας με υποθετικούς αντιπάλους θέτει έναν αυξημένο αριθμό προβλημάτων και διλημμάτων. Πίσω από την χρήση της στρατιωτικής συνεργασίας, ως μέσον στρατηγικής επιλογής, υπάρχουν μεγάλα ερωτηματικά που τίθενται εξετάζοντας τις αιτίες αλλά και τις αφορμές των διεθνών συγκρούσεων καθώς και για την σύνδεση στρατιωτικής ισχύος και πολιτικών σχέσεων μεταξύ των κρατών. Όμως θα ήταν πολύ δύσκολο να αναπτυχθούν οι απαντήσεις στα ερωτηματικά αυτά σε αυτήν την εργασία λόγω της διαφορετικής της στόχευσης. Εντούτοις, βλέπουμε ότι τόσο η αναπτυξιακή βοήθεια όσο και η αμυντική διπλωματία έχουν υπάρξει όργανα ή εργαλεία ασκήσεως εξωτερικής πολιτικής και διασφάλισης της εσωτερικής τάξης των αναπτυγμένων κρατών¹⁰².

3.2 Οι λόγοι που οδηγούν στην παροχή Στρατιωτικής Βοήθειας

Ας προχωρήσουμε στην κατά το δυνατόν συντομότερη ανάπτυξη των λόγων που οδηγούν ένα κράτος, συνήθως μεγάλο/ισχυρό, στην παροχή στρατιωτικής βοήθειας εκτός του πλαισίου που αναφέρθηκε παραπάνω και το οποίο αφορούσε στους ευρύτερους πολιτικούς και

¹⁰¹ Οπ. π. 98.

¹⁰² Οπ. π. 98, Σελ. 15-19

αμυντικούς σχεδιασμούς των μεγάλων κρατών και των συμμαχιών. Να μην ξεχνάμε ότι για πολλά χρόνια ο πλανήτης ζούσε υπό την αίρεση του αν θα γίνει πυρηνικός πόλεμος μεταξύ των υπερδυνάμεων. Σήμερα σε αντίθεση με το παρελθόν αυτό το οποίο φοβίζει πιο πολύ από τα ίδια τα όπλα, είναι η αδυναμία ελέγχου των κατόχων πυρηνικών όπλων (Ινδία, Πακιστάν, Ρωσία, ΗΠΑ, Μ. Βρετανία, Ισραήλ, Β. Κορέα, Κίνα, Ιράν;) καθώς και του εκάστου μεγαλοϊδεατικού ηγεμόνα ή, χειρότερα, ηγεμονίσκου.

Εκφράζοντας λοιπόν την ανάγκη ελέγχου και υπεράσπισης των εθνικών συμφερόντων οι ΗΠΑ οπουδήποτε στον πλανήτη, έχουν ιδρύσει διάφορες διοικήσεις στρατηγικού-επιχειρησιακού επιπέδου. Έτσι λοιπόν το 2007, ο Πρόεδρος G.W.Bush ανακοινώνει την δημιουργία μίας νέας στρατιωτικής διοίκησης που θα ασχολείται με την Αφρική, αντανακλώντας με τον τρόπο αυτό την αξία της Αφρικής σε στρατηγικό επίπεδο, για τις ΗΠΑ. Η ονομασία αυτής είναι AFRICOM (όπως έχουμε αναφέρει στο κεφάλαιο 2) και η λειτουργία της άρχισε την 01 Οκτ 08, έχοντας ως αποστολή την προώθηση των στρατηγικών αντικειμενικών σκοπών των ΗΠΑ, συνεργαζόμενη με τους Αφρικανούς εταίρους των ΗΠΑ προκειμένου να ενισχυθεί η σταθερότητα και η ασφάλεια της περιοχής. Το σημαντικό στοιχείο στην λειτουργία και στην αποστολή της υπόψη διοικήσεως, είναι η παροχή υποστήριξης στις προσπάθειες και των άλλων υπηρεσιών και υπουργείων. Αλλά πέραν αυτών πρόκειται για στρατιωτική υπηρεσία με αποστολή και ρόλο που αφορά στον έλεγχο και στην διοίκηση των στρατιωτικών επιχειρήσεων, όταν πραγματοποιούνται, για περιορισμό τυχόν φαινομένων επιθετικότητας και απάντηση σε κρίσεις. Η διοίκηση αυτή φτιάχτηκε επίσης για να καλύψει θέματα συντονισμού επιχειρήσεων κυρίως μεταξύ των EUCOM και CENTCOM (υπάρχουν ακόμα PACOM για τον Ειρηνικό Ωκεανό, SOUTHCOM για Κεντρική-Λατινική Αμερική). Η AFRICOM ήρθε να καλύψει το κενό που παρουσιαζόταν στις αρμοδιότητες του EUCOM για την Αφρική αλλά με την αίρεση ότι έπρεπε πρώτα να καλυφθούν ορισμένα ερωτήματα, όπως το ποια είναι τα στρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ στην Αφρική, πώς τα υπόψη στρατηγικά συμφέροντα επηρεάζουν το μέγεθος και τον σκοπό του στρατιωτικού αποτυπώματος της χώρας στην Αφρική και ποια θα είναι η επίδραση της AFRICOM στις μελλοντικές στρατιωτικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ στην Αφρική. Ακόμα, θα έπρεπε να επιλυθούν και θέματα όπως, πώς για παράδειγμα θα αντιλαμβάνονται οι υπόλοιπες χώρες τις στρατιωτικές προσπάθειες των ΗΠΑ στην Αφρική, της Κίνας συμπερι-

λαμβανομένης, και τέλος ποιος θα είναι ο ρόλος που θα διαδραματίσουν οι εξωτερικοί «εργολάβου», εφόσον υπάρχουν, στις επιχειρήσεις που θα διεξάγει η διοίκηση κ.ά.¹⁰³. Σύμφωνα λοιπόν, με έναν από τους παλαιούς διοικητές της AFRICOM, Στρατηγό Kip Ward, η διοίκηση θα έπρεπε να είχε διαδραματίσει έναν σημαντικότερο ρόλο στις αναπτυξιακές δραστηριότητες από τον αντίστοιχο των άλλων διοικήσεων, αλλά περιορίστηκε στο ότι θα έπρεπε ο ρόλος της να είναι υποστηρικτικός των δραστηριοτήτων της USAID για την ανάπτυξη και τους ανθρώπους. Η κατεύθυνση του υπόψη διοικητή της AFRICOM για την ανθρωπιστική και κοινωνική βοήθεια, ήταν να μην ταυτίζεται η δράση της διοίκησης με αντίστοιχες δράσεις και δραστηριότητες των άλλων υπηρεσιών της κυβέρνησης των ΗΠΑ, όπως επίσης θα έπρεπε να χρησιμοποιηθεί για να ενισχύσει τις σχέσεις στον τομέα της ασφάλειας. Η AFRICOM λοιπόν θα πρέπει να εφαρμόζει τακτικές και στρατηγικές που οι παραπάνω δραστηριότητες (ανθρωπιστική και κοινωνική βοήθεια) να είναι σύμφωνες με τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ (στην περιοχή) και των στρατηγικών αντικειμενικών σκοπών αυτής στο έкаστο θέατρο επιχειρήσεων. Επίσης, θα πρέπει προ της εφαρμογής, να έχουν λάβει την έγκριση του Πρέσβη των ΗΠΑ και του Δντή Αποστολής της USAID στην χώρα ενδιαφέροντος. Η προσπάθεια της AFRICOM να περιορίσει ή και να αποτρέψει τις συγκρούσεις αντανακλά μία βελτίωση στην αντίληψη περί επιχειρήσεων του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ. Η εντολή (mandate) που λαμβάνει η διοίκηση είναι να βοηθήσει στην ανάπτυξη ενός σταθερού περιβάλλοντος στο οποίο θα μπορεί να αναπτυχθεί η κοινωνία των πολιτών ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες και η ποιότητα της ζωής τους. Η ικανότητα του ΥΠΑΜ των ΗΠΑ, να επιλύει ειρηνικά τις συγκρούσεις ή και να τις προλαμβάνει γεννά ερωτηματικά για το αν δρα ως συνεταίρος της USAID το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε στρατιωτικοποίηση της βοήθειας που η τελευταία παρέχει¹⁰⁴.

Σύμφωνα με στρατιωτικούς αναλυτές κατά τον Ψυχρό Πόλεμο η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ για την Υποσαχάρια Αφρική μάλλον δεν είχε και πολύ σχέση με αυτήν. Έτσι μέχρι το 1995 η στρατιωτική εμπλοκή τους ήταν μικρή ενώ το ίδιο έτος έλαβε χώρα ανακοίνωση περί του μικρού στρατηγικού ενδιαφέροντος των ΗΠΑ για την Αφρική. Όμως οι βομβιστικές επιθέσεις σε πρεσβείες των ΗΠΑ στην Ανατολική Αφρική και η επίθεση σε φαρμακευτικό εργοστάσιο στο Σουδάν το 1998 ανάγκασαν τις ΗΠΑ να αλλάξουν πολιτική και στρατηγική έναντι

¹⁰³ Βλ. Lauren Ploch «Africa Command: U.S. Strategic Interests and the Role of the U.S. Military in Africa», Congressional Research Service: Report for Congress/Apr, 03 2010 διαθέσιμο στο https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=4Ryi_Q3-cAC&oi=fnd&pg=PA1&dq=military+aid+in+africa&ots=8-rvM7jGUI&sig=begNulnNktBvyClwJ8_t7cA7NPE#v=onepage&q=military%20aid%20in%20africa&f=false, σελ. 1-3. Ημερομηνία προ-σέλασης την 15 Οκτ 15.

¹⁰⁴ Οπ. π. 103, Σελ. 5-6.

της περιοχής και της ηπείρου γενικότερα. Η κυβέρνηση Bush G το έτος 2002, άλλαξε την στρατηγική των ΗΠΑ για θέματα ασφαλείας προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες του πολέμου έναντι της τρομοκρατίας. Για να το επιτύχει αυτό η υπόψη στρατηγική ασφαλείας έδωσε βαρύτητα στο χτίσιμο ενδογενών δυνατοτήτων ασφαλείας και πληροφοριών των κρατών «της συμμαχίας των προθύμων» με την υπογραφή διμερών συμφωνιών. Η επόμενη κυβέρνηση των ΗΠΑ, υπό τον Μπαράκ Ομπάμα και πριν εκδόσει νέα Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας, σε ομιλία του τον Ιούλιο του 2009 στην Γκάνα, είχε πει: *«when there is genocide in Darfur or terrorists in Somalia, there are not simply African problems, they are global security challenges, and they demand a global response.....And let me be clear: our Africa Command is focused not on establishing a foothold on the continent, but on confronting these common challenges to advance the security of America, Africa and the world»*¹⁰⁵. Όπως καταλαβαίνουμε συνδέει τα προβλήματα ασφαλείας στην Αφρική με την διεθνή κοινότητα, άρα και τις ΗΠΑ, δίνοντας την δυνατότητα στην στρατιωτική μηχανή της, εφόσον χρειασθεί, να επέμβει χωρίς να εννοεί κατ' ανάγκη την χρήση «ωμής δύναμης». Η συνέχεια των σχέσεων των ΗΠΑ με την Υποσαχάρια Αφρική παρουσιάζονται πιο έντονες. Ως εκ τούτου, αυξάνονται οι οικονομικές σχέσεις ΗΠΑ-Υποσαχάριας Αφρικής και τριπλασιάζονται οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ ΗΠΑ-Αφρικής από το 2000 και μετά δείχνουν την αυξημένη σημασία της ηπείρου για τις ΗΠΑ. Η κυβέρνηση Κλίντον το 2000 υπογράφει την πράξη «African Growth and Opportunity» που εισάγει μια νέα επενδυτική πολιτική για την ήπειρο, που είχε ως αποτέλεσμα η Αφρική να προμηθεύει με πετρέλαιο, εξίσου με την Μέση Ανατολή, τις ΗΠΑ με την Νιγηρία να είναι η 5^η πάροχος πετρελαίου για τις ΗΠΑ¹⁰⁶.

Οι πολιτικές συγκρούσεις και η αστάθεια σε περιοχές της Αφρικής έχουν προκαλέσει μαζικές απώλειες ανθρώπων αλλά και πόνο. Επίσης, έχουν βλάψει την οικονομική, κοινωνική και πολιτική ανάπτυξη των περιοχών και των αντίστοιχων κρατών. Αν και ο αριθμός των συγκρούσεων στην Αφρική έχει μειωθεί τα τελευταία χρόνια, η ήπειρος «φιλοξενεί» την πλειονότητα των επιχειρήσεων ειρήνης του ΟΗΕ (UNAMID/Darfur-Sudan, UNMIS/Sudan, UNOCI/Cote d'Ivoire, UNMIL/Liberia, MONUC/Democratic Republic of Congo, MINURCAT/Chad-CAR, MINURSO/Western Sahara). Τα κράτη της Αφρικής συμμετέχουν με στρατιωτικές δυνάμεις στις επιχειρήσεις αυτές μόνες τους αλλά και μέσω της ECOWAS¹⁰⁷ με τα

¹⁰⁵ Οπ. π. 103, Σελ. 14-20.

¹⁰⁶ Οπ. π. 105.

¹⁰⁷ Η υπόψη οργάνωση σημαίνει «Economic Community of West African States-ECOWAS» και εγκαθιδρύθηκε την 28 Μαΐου 1975, με τη Συνθήκη του Λάγος. Η ECOWAS έχει 15 κράτη της Δυτικής Αφρικής (σχεδόν όλα τα κράτη της Σαχέλ: Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Cote d'Ivoire, The Gambia, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Liberia, Mali, Niger, Nigeria, Sierra Leone, Senegal και Togo) ως μέλη έχοντας την εντολή να προωθήσει την

περισσότερα από αυτά να μην διαθέτουν τις απαραίτητες δυνάμεις, υποδομές, χρήματα, εκπαίδευση και υποστήριξη να διεξάγουν τέτοιου είδους επιχειρήσεις. Η αστάθεια στην Αφρική απαιτεί ουσιαστική υποβοήθηση και πόρους για ανθρωπιστικές και αμυντικές επιχειρήσεις από την διεθνή κοινότητα. Οι ΗΠΑ αλλά και τα λοιπά κράτη-χορηγοί της διεθνούς κοινότητας, έχουν αναγνωρίσει την χρησιμότητα και την σχέση «κόστους-αποτελέσματος» με το να βοηθούν τις στρατιωτικές δυνάμεις των Αφρικανικών κρατών να βελτιώσουν τις δυνατότητές τους ώστε να συμμετέχουν στις επιχειρήσεις ειρήνης¹⁰⁸. Σε συνέχεια των παραπάνω, βλέπουμε το ενδιαφέρον και τις δράσεις των ΗΠΑ να έχουν πολλαπλασιαστεί για να αντιμετωπίσουν τις τρομοκρατικές-εξτρεμιστικές απειλές από ομάδες που ενεργούν σε περιοχές της Αφρικής (πχ Σαχέλ, Σιέρρα Λεόνε) και προωθούν δραστηριότητες οργανωμένου εγκλήματος αποσταθεροποιώντας έτι περαιτέρω τις περιοχές αυτές. Επιπλέον των παραπάνω προβλημάτων, η Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας των ΗΠΑ¹⁰⁹ εξετάζει θέματα που ξεκινούν από τις φυλετικές διακρίσεις και τη θέση των γυναικών μέχρι την ενεργειακή ασφάλειά τους και την ακραία φτώχεια, όπως επίσης τις ασθένειες, όπως το HIV/AIDS. Σύμφωνα με τον ΟΗΕ υπάρχουν περισσότεροι από 22 εκατ. θετικοί φορείς του ιού HIV στην Αφρική μόνο το 2008 οι οποίοι ως ποσοστό αποτελούν το 67% των παγκοσμίως νοσούντων από την ασθένεια και η οποία αποτελεί την μεγαλύτερη αιτία θανάτου στην Αφρική. Ο βαθμός της μόλυνσης προσωπικού των δυνάμεων ασφαλείας ορισμένων κρατών είναι σε ανησυχητικό βαθμό υψηλός, γεγονός που δημιουργεί ερωτηματικά για την ικανότητά τους να επέμβουν όταν αυτό είναι απαιτητό. Πάλι η εμπλοκή των Ε.Δ των ΗΠΑ σε προγράμματα αντιμετώπισης των παραπάνω είναι σημαντική και γίνεται μέσω ερευνητικών και εκπαιδευτικών κέντρων. Η βοήθεια των Ε.Δ των ΗΠΑ και η επέκταση της συνεργασίας τους για θέματα ασφαλείας με κράτη της Αφρικής βασίζεται στο ότι το Υ-ΠΑΜ της χώρας διεξάγει μία ποικιλία δραστηριοτήτων στην Αφρική για να υποστηρίξει τα εθνικά συμφέροντα αυτής. Οι επιχειρησιακές δραστηριότητες μπορεί να περιλαμβάνουν (όχι απαραίτητα) την ανθρωπιστική ανακούφιση, την διατήρηση της ειρήνης, τις επιχειρήσεις κατά

οικονομική ανάπτυξη και συνεργασία σε όλα τα επίπεδα των κρατών της περιοχής της Δ. Αφρικής. Περισσότερα στοιχεία βλ. την επίσημη ιστοσελίδα <http://www.ecowas.int> με ημερομηνία προσπέλασης την 17 Οκτ 15.

¹⁰⁸ Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι το NATO (ως διεθνείς πολυμερείς οργανισμός ασφαλείας) τον Ιούνιο 2007 βοήθησε την αποστολή της Αφρικανικής Ένωσης στη Σομαλία (AU Mission in Somalia-AMISOM) παρέχοντας υποστήριξη με την αερομεταφορά των στρατιωτικών δυνάμεων της AU. Κατόπιν αιτήματος της AU το NATO ανανέωσε την παρεχόμενη υποστήριξη και συνεργάζεται με την Αφρικανική Ένωση για την εξεύρεση περαιτέρω πεδίων συνεργασίας για να υποστηρίξει την Αφρικανική Δύναμη Ετοιμότητας (African Standby Force). Λοιπές πληροφορίες σχετικά με τις επιχειρήσεις και αποστολές του NATO είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm. Ημερομηνία προσπέλασης η 15 Οκτ 15.

¹⁰⁹ Για περισσότερα στοιχεία για τον τρόπο που βλέπουν και αντιμετωπίζουν την Ασφάλεια ως γενική έννοια αλλά και τι στρατηγική θα ακολουθήσουν οι ΗΠΑ βλέπε «NATIONAL SECURITY STRATEGY-2015» https://ekdoseispiotita.files.wordpress.com/2015/02/2015_national_security_strategy.pdf. Ημερομηνία προσπέλασης την 15 Οκτ 15.

των ναρκωτικών, την επιβολή κυρώσεων, τις επιχειρήσεις ναυτικού αποκλεισμού, τις επιχειρήσεις εκκαθαρίσεως ναρκοπεδίων και εκκενώσεως αμάχων. Οι Ε.Δ των ΗΠΑ βοηθούν στην ανάπτυξη δυνατοτήτων των Ε.Δ των Αφρικανικών Κρατών ώστε να μπορούν να παρέχουν ασφάλεια και σταθερότητα στις επικράτειές τους¹¹⁰. Μερικές από τις παραπάνω επιχειρήσεις που διεξάγει το ΥΠΑΜ/ΗΠΑ είναι μέρος προγραμμάτων παροχής στρατιωτικής βοήθειας που έχει ιδρύσει το ΥΠΕΞ/ΗΠΑ με σκοπό την προώθηση της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των κανόνων δικαίου. Επίσης, διαθέτουν, περιστασιακά, συμβούλους σε αποστολές διατήρησης της ειρήνης στην Αφρική (πχ Σουδάν, Σομαλία κ.ά.)¹¹¹.

Υπάρχει επίσης το κέντρο «Στρατηγικών Σπουδών» που τρέχει προγράμματα ακαδημαϊκών σπουδών στις στρατηγικές σπουδές με τη συμμετοχή κυρίως Αφρικανών, Αμερικανών και Ευρωπαίων στρατιωτικών και πολιτικών Αξιωματούχων. Σκοπός του κέντρου, είναι η προώθηση της καλής διακυβέρνησης, των δημοκρατικών αξιών, της ιδεολογικής αντιμετώπισης της τρομοκρατίας και ενίσχυσης της τοπικής συνεργασίας στους τομείς της άμυνας και ασφάλειας στην Αφρική. Το κέντρο βρίσκεται στην Ουάσιγκτον με γραφεία στο Dakar, Senegal, Addis Ababa και Ethiopia. Από την άλλη οι ΗΠΑ ενισχύουν τους δεσμούς τους με αριθμό κρατών της Αφρικής πωλώντας στρατιωτικό υλικό στις κυβερνήσεις των κρατών αυτών μέσω της διαδικασίας «Foreign Military Sales-FMS» αλλά και μέσω δανείων στις κυβερνήσεις τους για να χρηματοδοτήσουν την προμήθεια του υπόψη στρατιωτικού υλικού που λέγονται «Foreign Military Financing-FMF»¹¹². Υπάρχουν, πέραν των παραπάνω, προγράμματα παροχής αμυντικού εξοπλισμού σε επιλεγμένες χώρες της Αφρικής μέσω του «African Coastal and Border Security Program-ACBSP», το πρόγραμμα «Excess Defense Articles-EDA» καθώς και μέσω ειδικών υπηρεσιών του ΥΠΑΜ/ΗΠΑ¹¹³.

¹¹⁰ Οπ. π. 109, Σελ. 26 και συγκεκριμένα « *We are deepening our security partnerships with African countries and institutions, exemplified by our partnerships with the U.N. and AU in Mali and Somalia. Such efforts will help to resolve conflicts, strengthen African peacekeeping capacity, and counter transnational security threats while respecting human rights and the rule of law.* ».

¹¹¹ Οπ. π. 103, Σελ 14-20.

¹¹² Το πρόγραμμα «Foreign Military Sales-FMS»: « *is a form of security assistance authorized by the Arms Export Control Act (AECA) and a fundamental tool of U.S. foreign policy. Under Section 3, of the AECA, the U.S. may sell defense articles and services to foreign countries and international organizations when the President formally finds that to do so will strengthen the security of the U.S. and promote world peace. Under FMS the US Government and a foreign government enter into a government-to-government sales agreement. The international agreement is called a Letter of Offer and Acceptance (LOA)*», περισσότερα και για το FMF στην ιστοσελίδα <http://www.dsca.mil/programs/foreign-military-sales-fms>.

¹¹³ Οπ. π. 103, Σελ. 14-20. Επίσης για περισσότερα στοιχεία επί των στρατιωτικών εμπλοκών των ΗΠΑ αλλά και την χρήση στρατιωτικών δυνάμεων στην Αφρική από το 1956 έως το 2009, βλ. Παραρτήματα «Α» και «Β» στις Σελ. 32 και 35 αντίστοιχα.

3.3 Διασύνδεση και Επίδραση των Στρατιωτικών Δαπανών στα Κράτη-Αποδέκτες

Ένα από τα πολλά και σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει ένα κράτος (αναπτυσσόμενο ή μη) είναι η ανάγκη ύπαρξης στρατιωτικών δαπανών, αντί δαπανών με πιο ανθρώπινο πρόσωπο. Το υπόψη πρόβλημα έχει άμεσες επιπτώσεις στον κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό τομείς. Έτσι σε απόλυτους αριθμούς και όταν συσχετισθούν με το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) κάθε χώρας, συνάγεται πως αντιπροσωπεύουν ποσοστό 3% - 6% του ΑΕΠ¹¹⁴. Τεράστιες εκτάσεις γης έχουν διατεθεί για στρατιωτικές εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνται για τις ανάγκες διαβίωσης και εκπαίδευσης των στρατιωτών, ενώ οι παντός είδους δοκιμές όπλων και οπλικών συστημάτων μολύνουν την ατμόσφαιρα¹¹⁵. Παράλληλα σήμερα ως απόρροια της τελευταίας οικονομικής κρίσης του 2008, παρουσιάζονται προβλήματα τόσο στις αναπτυγμένες όσο και στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες που αφορούν στον κοινωνικό, στον οικονομικό και στον πολιτικό τομέα. Τα προβλήματα αυτά είναι ιδιαίτερα εμφανή και εμφανίζονται εντονότερα στις αναπτυσσόμενες χώρες εγκυμονώντας κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς κινδύνους ώστε να είναι σε θέση να αποσταθεροποιήσουν τη διεθνή τάξη. Μία σειρά επιστημονικών ερευνών έχει αποδείξει ότι οι στρατιωτικές δαπάνες επιβραδύνουν την οικονομική μεγέθυνση των αναπτυγμένων χωρών ενώ για τις αναπτυσσόμενες χώρες έχουν παράσχει μόνο ενδείξεις, οι οποίες, αν και αντιφατικές, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι υψηλές στρατιωτικές δαπάνες συνυπάρχουν με υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης¹¹⁶. Η οικονομική μεγέθυνση δεν θα πρέπει να συγχέεται με την οικονομική ανάπτυξη. Η πρώτη είναι καθαρά ποσοτικό μέγεθος και μετρά τη μεταβολή του πραγματικού εθνικού προϊόντος ανά χρονική μονάδα. Η οικονομική ανάπτυξη έχει ορισθεί συμβατικά ως ο ρυθμός μεταβολής του κατά κεφαλήν πραγματικού ακαθάριστου εθνικού προϊόντος. Ο ορισμός αυτός κρίνεται ανεπαρκής. Η οικονομική ανάπτυξη (όπως έχουμε δει και στο 1^ο Μέρος) είναι περισσότερο ποιοτικό και λιγότερο ποσοτικό μέγεθος. Σχετίζεται με τη διάρθρωση της παραγωγής, τις οικονομικές σχέσεις και την ποιότητα ζωής του συνόλου του πληθυσμού. Οικονομική μεγέθυνση σημαίνει αύξηση του πραγματικού ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (ή εισοδήματος), είτε σε απόλυτο μέγεθος είτε ακριβέστερα κατά κεφαλή του πληθυσμού¹¹⁷.

¹¹⁴ Βλέπε Ανδ. Κούτρης «Στρατιωτικές Δαπάνες και Οικονομική Μεγέθυνση στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991, σελ 3-6.

¹¹⁵ Το θέμα της μόλυνσης από χερσαίες πηγές δεν ανήκει στην εργασία αυτή αλλά είναι θέμα που εκμεταλλεύονται συνήθως τα αναπτυγμένα κράτη όταν χρησιμοποιούν στρατιωτικές εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις σε εδάφη άλλων κρατών με όχι και τόσο αυστηρή περιβαλλοντική νομοθεσία ή μεγαλύτερη ανάγκη χρηματικών πόρων.

¹¹⁶ Οπ. π. 114.

¹¹⁷ Οπ. π. 114.

Η οικονομική επιστήμη και έρευνα δεν έχει καταφέρει να εκφράσει, όχι τουλάχιστον με έναν σαφή και κατηγορηματικό τρόπο, το αν οι στρατιωτικές δαπάνες επιβραδύνουν ή όχι την οικονομική μεγέθυνση των αναπτυσσόμενων. Πού όμως βασίζεται αυτή η διαπίστωση – θεώρηση; Υφίστανται λοιπόν, σε αριθμό μελετών, αντιφατικές ενδείξεις που δυσκολεύουν τους ερευνητές να αποδεχθούν το γεγονός ότι καταλήγουν στην διαπίστωση ότι οι στρατιωτικές δαπάνες έχουν θετική επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών. Πού όμως βασίζουν αυτήν την διαπίστωση; Μήπως βασίζονται σε ασαφείς υποθέσεις ή χρησιμοποιούν μαθηματικές εξισώσεις και τύπους που πιθανώς να μην είναι οι κατάλληλοι; Μία από τις υποθέσεις που κάνουν είναι η αποδοχή του στοιχείου πως οι στρατιωτικές δυνάμεις έχουν τάσεις εκσυγχρονισμού της κοινωνίας. Αυτή η υπόθεση βασίζεται στην άποψη ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις ενός κράτους του αναπτυσσόμενου κόσμου, προκειμένου να εξασφαλίσουν τις περισσότερες φορές την διατήρηση στην εξουσία της υπάρχουσας ελίτ, διαθέτουν τις πιο σύγχρονες δομές και υπηρεσίες στο εσωτερικό του κράτους. Είναι γεγονός για παράδειγμα ότι υπάρχουν συγγραφείς που θεωρούν ότι η παρεχόμενη εκπαίδευση από τον στρατό σε αναλφάβητους πολίτες είναι προσφορά στοιχειώδους εκπαίδευσης, ότι η κατασκευή έργων υποδομής για εξυπηρέτηση της στρατιωτικής ανάπτυξης-υποστήριξης είναι απόδειξη γενικότερης ανάπτυξης καθόσον δίνει εργασία στο κατά κανόνα ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό της χώρας. Βλέπουμε λοιπόν ότι ενώ οι στρατιωτικές δυνάμεις σε μία αναπτυγμένη χώρα αλλά και στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την ανακούφιση του πληθυσμού αλλά και για την παροχή βοήθειας στους αναπτυσσόμενους, εντούτοις δεν μπορούμε να πούμε ότι το ίδιο ισχύει για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Τέλος, παρουσιάζεται και συνέπεια μεταξύ της θεωρίας των υποθέσεων καθόσον ο εκμοντερνιστικός χαρακτήρας των στρατιωτικών δυνάμεων δεν είναι βάσιμη θεώρηση¹¹⁸.

Η προσεκτική μελέτη των υπόψη εργασιών που χρησιμοποιούν ως υπόθεση εργασίας τις εκμοντερνιστικές επιδράσεις των στρατιωτικών δυνάμεων στις κοινωνίες των αναπτυσσόμενων χωρών παρουσιάζουν ασυνέπειες. Στην υπόθεση ότι υπάρχει η παραπάνω λογική, αυτή εδραιώνεται στο ότι οι τις στρατιωτικές δυνάμεις παρέχουν βασική εκπαίδευση, κατασκευάζουν βασικές υποδομές. Ακόμα από την υπόθεση αυτή λείπει το στοιχείο του «κόστους ευκαιρίας». Αυτό έχει ένα απλό και ξεκάθαρο ορισμό που τίθεται μέσω ενός ερωτήματος του τύπου «είναι οι στρατιωτικές δαπάνες ο πιο πρόσφορος τρόπος για να γίνουν τα προαναφερόμενα έργα;». Είναι γνωστό ότι τα ποσά που διατίθενται για άμυνα απλά λείπουν από κάποιο άλλο δημόσιο πρόγραμμα (πχ υγεία, δημόσια έργα). Επίσης, είναι γνωστό ότι κατά την διάρκεια

¹¹⁸ Οπ. π. 114, Σελ. 28.

εκτέλεσης του προϋπολογισμού το κράτος δύναται να περικόψει ανά πάσα στιγμή κονδύλια λόγω εκτάκτων αναγκών ή, γιατί απλά υπάρχει έλλειμα. Αντίθετα, ο αντίστοιχος προϋπολογισμός για την άμυνα είναι ίσως το δυσκολότερο κομμάτι που, συνήθως, εκτελείται πλήρως χωρίς πολλές περικοπές. Βλέπουμε δηλαδή, ότι ο στρατιωτικός τομέας, όσο και αν είναι χρήσιμος και αναγκαίος, αποστερεί πόρους από τους άλλους κλπ. Επομένως τίθεται το θέμα της εξέτασης εναλλακτικής χρησιμοποίησης των κεφαλαίων και πόρων που διατίθενται για τις στρατιωτικές ανάγκες. Μπορεί να γίνει μία μελέτη που θα καθορίζει τελικά αν οι στρατιωτικές δαπάνες επιδρούν επιβραδυντικά στον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης μίας χώρας και μάλιστα αναπτυσσόμενης, που ούτως ή άλλως δεν διαθέτει πόρους ούτε από εσωτερικές επενδύσεις ούτε από τις αποταμιεύσεις του πληθυσμού που όπως είδαμε στο 1^ο Μέρος είναι αναγκαία συνθήκη για υποστήριξη της ανάπτυξης με ίδια μέσα. Αν καθορισθεί ότι υπάρχει εναλλακτική χρησιμοποίηση των πόρων που δίνονται για στρατιωτικές δαπάνες με την οποία θα επιτύχουμε υψηλότερη οικονομική ανάπτυξη (ως ρυθμός) τότε θα έχουμε αποδείξει ότι οι στρατιωτικές δαπάνες δρουν επιβραδυντικά. Ίσως θα μπορούσαμε να μετρήσουμε και να συγκρίνουμε την παραγωγικότητα του στρατιωτικού τομέα με την αντίστοιχη του υπόλοιπου κρατικού τομέα¹¹⁹.

Εφόσον αποδειχθεί η χαμηλότερη παραγωγικότητά του τότε το κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών είναι υψηλό και ως, εκ τούτου, δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως «οικονομική ανάπτυξη» οι εκμοντερνιστικές επιδράσεις που θέλουν να αποδώσουν στο στρατιωτικό τομέα. Πολλές από τις αναπτυσσόμενες χώρες, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, αδυνατούν να σχεδιάσουν κατάλληλες δομές ή δεν μπορούν να έχουν την κατάλληλη οικονομική διάρθρωση - θεσμούς για να βρουν τις απαραίτητες επενδύσεις και όπως είπαμε οι στρατιωτικές δαπάνες καταναλώνουν τα ήδη ελλιπή χρηματικά κεφάλαια χωρίς να μένει οποιοδήποτε απόθεμα για χρηματοδότηση (επαρκώς) των υπόλοιπων έργων. Οιαδήποτε χώρα ακολουθεί πορεία ισορροπίας στην οικονομική μεγέθυνση έχει αποδειχθεί από διάφορους επιστήμονες ότι ο ρυθμός μεγέθυνσης που προκύπτει δεν είναι ο μέγιστος που μπορεί να επιτευχθεί σε βραχυχρόνια περίοδο αλλά με παρεκτροπές μπορεί να επιτευχθούν ταχύτεροι ρυθμοί μεγέθυνσης που όμως διατηρούνται μόνο σε βραχυπρόθεσμα γιατί μακροπρόθεσμα δημιουργούνται καταστάσεις ανισορροπίας στην οικονομία. Οι στρατιωτικές δαπάνες στις αναπτυσσόμενες χώρες επειδή δεν δημιουργούν συσσωρευτικά αποτελέσματα, θα πρέπει να θεωρηθούν ως εκτροπή από τη πορεία μεγέθυνσης και γι' αυτό λειτουργούν επιβραδυντικά μακροπρόθεσμα. Η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι μέγεθος ποσοτικό αλλά είναι σχετική με τη διάρθρωση της παραγωγής και των οικο-

¹¹⁹ Οπ. π. 114, Σελ. 30-36.

νομικών σχέσεων. Η επίτευξή της απαιτεί οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που θα οδηγήσουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής ολοκλήρου του πληθυσμού. Η οικονομική μεγέθυνση είναι αναγκαία προϋπόθεση για την ανάπτυξη όχι όμως και ικανή συνθήκη καθόσον για να αναπτυχθεί το κράτος πρέπει να καταπολεμήσει τη φτώχεια και να καλύψει ταυτόχρονα τις βασικές κοινωνικές ανάγκες. Για τις αναπτυσσόμενες χώρες (όπως έχουμε αναφέρει πολλάκις) είναι η τροφή, η στέγη, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και η παιδεία¹²⁰.

Απελευθερώνοντας πόρους από τις στρατιωτικές δαπάνες, μπορούμε να βοηθήσουμε την ανάπτυξη στις αναπτυσσόμενες χώρες καθόσον είναι υψηλότερες από το σύνολο των δαπανών υγείας και παιδείας. Το στοιχείο αυτό προκειμένου να μας βοηθήσει στην εξαγωγή συμπερασμάτων είναι σκόπιμο να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες αλλά και τις ανάγκες των χωρών στις οποίες αναφέρεται. Μην ξεχνάμε ότι τις περισσότερες φορές η εθνολογική ταυτότητα αποτελεί ισχυρότερο κίνητρο επίλυσης παλαιών διαφορών μεταξύ των φυλών που αποτελούν τις χώρες της περιοχής Σαχέλ ή της ευρύτερης περιοχής της Υποσαχάριας Αφρικής. Οποσδήποτε όμως μία αναφορά στην οικονομική ανάπτυξη έχει δυσκολίες μετρήσεως και εξαγωγής δεικτών αλλά έχει και ευρύ πεδίο εμπειρικής έρευνας με ιδιαίτερη πρακτική χρησιμότητα αναφορικά με τις στρατιωτικές δαπάνες. Αυτό μπορεί να γίνει καθορίζοντας ένα συγκεκριμένο ποσό μείωσης των στρατιωτικών δαπανών και πως αυτό επιδρά στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας αλλά κυρίως στην ανάπτυξη. Όπως έχουμε αναφέρει, όλα τα παραπάνω είναι συνάρτηση συγκεκριμένων παραγόντων και υποθέσεων για κάθε χώρα ξεχωριστά. Δηλαδή, αλλιώς θα αντιμετωπισθεί η μελέτη του Μάλι ή του Νίγηρα (που έχουν πολλά προβλήματα και περιβάλλονται από προβληματικά κράτη) και αλλιώς της Αιγύπτου που λόγω θέσης (πχ Διώρυγα Σουέζ, Μεσόγειος κλπ) και γειτόνων έχει διαφορετική αντιμετώπιση από τις ΗΠΑ και τη Ρωσία¹²¹.

3.4 Συμπεράσματα

Από τα ως τώρα διαλαμβανόμενα, βλέπουμε τη διασύνδεση της αναπτυξιακής βοήθειας, της αμυντικής διπλωματίας-στρατιωτικής βοήθειας και της εξωτερικής πολιτικής. Είναι εντελώς ξεκάθαρο ότι η παροχή βοήθειας συνδέεται με την εξυπηρέτηση των στόχων της εξωτερικής πολιτικής με σκοπό τελικά την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων των κρατών-χορηγών. Όλα τα παραπάνω είδαμε ότι μεγάλες χώρες όπως οι ΗΠΑ τα συνδέουν με την εθνική

¹²⁰ Οπ. π. 114, Σελ. 30-36.

¹²¹ Οπ. π. 114, Σελ. 30-36.

τους στρατηγική για την ασφάλεια της χώρας αφού όλοι γνωρίζουν την δυνατότητα «μετανάστευσης» των προβλημάτων.

Αυτό που ονομάζουμε «στρατιωτική βοήθεια» εντάσσεται πλέον στον ευρύτερο όρο της «αμυντικής διπλωματίας». Αφορά εν ολίγοις, στην παροχή εκπαίδευσης ή/και συμβούλων για αντιμετώπιση των δύσκολων καταστάσεων που αντιμετωπίζουν οι αναπτυσσόμενες χώρες καθώς και ευκολίες προμήθειας στρατιωτικού εξοπλισμού μέσω των κυβερνητικών καναλιών και όχι πλαγίων οδών. Επίσης διαφάνηκε και, μιλώντας για τις ΗΠΑ, η βεβαιότητα ότι δημιουργούνται στρατιωτικές διοικήσεις που ελέγχουν και συντονίζουν το έργο των λοιπών υπηρεσιών παροχής βοήθειας. Επίσης, κατανοήσαμε ότι ο ανώτερος στρατιωτικός διοικητής αναλαμβάνει και τον ρόλο συντονιστή όλων των μορφών βοήθειας είτε πρόκειται για αντιμετώπιση ανθρωπιστικών κρίσεων και επιδημιών είτε πρόκειται για φυσικές καταστροφές. Λόγω όμως της οικονομικής κρίσης που επικρατεί αλλά και της ανάγκης απεμπλοκής από την μακροχρόνια έκθεση των χορηγών στα εσωτερικά τεκταινόμενα των αναπτυσσόμενων χωρών, οι χορηγοί έχουν αρχίσει να δίνουν πρωτεύοντα ρόλο σε ελεγχόμενες από αυτούς στρατιωτικές δυνάμεις (καθόσον πρώτα τους έχουν εκπαιδεύσει ως προς τον τρόπο λειτουργίας τους) με ταυτόχρονη δικιά τους απεμπλοκή.

Είδαμε ακόμα ότι μεγάλα κράτη-χορηγοί (ΗΠΑ), εντάσσοντας την αντιμετώπιση των κακών διακυβερνήσεων και της κρατικής διαφθοράς που δημιουργεί σοβαρές οχλήσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα απανταχού του πλανήτη, έχουν δώσει τον ρόλο του ελεγκτή στις στρατιωτικές τους δυνάμεις όχι μόνο γιατί πρέπει να είναι οι παγκόσμιοι ηγέτες αλλά και γιατί θέλουν να προστατέψουν την ίδια τους την εθνική υπόσταση.

Μέσα στον κυκεώνα των θεωριών ανάπτυξης προσπαθήσαμε να καταλάβουμε το ρόλο που διαδραματίζουν οι στρατιωτικές δαπάνες είτε χρηματοδοτούνται από το ίδιο το κράτος (κατά ένα μέρος) είτε δίδονται χρήματα από τους χορηγούς μέσω των καναλιών της εκπαίδευσης και των διακρατικών συμφωνιών προμήθειας όπλων. Βραχυπρόθεσμα μπορεί να είναι θετικό το ισοζύγιο των στρατιωτικών δαπανών αλλά σε βάθος χρόνου μάλλον είναι αρνητικό καθόσον «κρατάει» κονδύλια από τους λοιπούς τομείς της οικονομίας. Εν τέλει όλα εξαρτώνται από τις ιδιαιτερότητες που ισχύουν σε κάθε κράτος ξεχωριστά και κυρίως από το κατά πόσο είναι «προσανατολισμένη» η όλη διαδικασία ανάπτυξης που, όπως είδαμε, επηρεάζεται από τις συνθήκες ασφαλείας που ισχύουν στο αναπτυσσόμενο κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

4.1 Εισαγωγικά

Είδαμε από το προηγούμενο κεφάλαιο ότι στη «Στρατιωτική Βοήθεια» συμπεριλαμβάνεται αριθμός δράσεων όπως η παροχή εκπαίδευσης και τεχνικής υποστήριξης στις ένοπλες δυνάμεις του αναπτυσσόμενου κράτους, η παροχή στρατιωτικού εξοπλισμού μέσω διακρατικών συμφωνιών και δανείων με ευνοϊκούς όρους κ.ά. Επίσης, μπορούμε να πούμε ότι οι στρατιωτικές δαπάνες ενός κράτους επηρεάζουν αρνητικά την ανάπτυξη σε μακροπρόθεσμο επίπεδο ενώ σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο μπορούν να αποδειχθούν ως ενισχυτικό στοιχείο. Η αλήθεια είναι ότι οι υπόψη δαπάνες «κόβουν» κονδύλια από τους άλλους τομείς ενδιαφέροντος ενός κράτους, όπως η παιδεία, η υγεία κ.ά., αλλά το θέμα αξιολόγησης και προτεραιοποίησης της αξίας των τομέων δραστηριοτήτων των κρατών είναι θέμα άλλου είδους εργασίας.

Η Αφρική παρουσιάζει ακόμα και σήμερα αβεβαιότητα ως προς το μέλλον της, αλλά και εμφάνιση φαινομένων όπως εντάσεις και φυλετικές διαφορές, που οδηγούν σε συρράξεις και σε πολέμους. Ακόμα υπάρχουν και ευδοκιμούν, η πείνα και η φτώχεια, οι ασθένειες και η κακή διακυβέρνηση με έντονη την διαφθορά μεταξύ των θεσμών και υπηρεσιών των κρατών της ηπείρου. Άπαντες γνωρίζουν, τόσο τον πλούτο των φυσικών πόρων που διαθέτει η ήπειρος όσο και το γεγονός ότι όλα τα πλούσια κράτη (δυτικά ή πχ η Κίνα, παρά το ότι συγκαταλέγεται στους αναπτυσσόμενους) επικεντρώνουν την προσοχή τους στην εκμετάλλευση των υπόψη φυσικών πόρων. Όπως προαναφέραμε, οι έντονες φυλετικές και εθνοτικές διαφορές τροφοδοτούν τις διαμάχες και τους πολέμους τόσο στο εσωτερικό όσο και μεταξύ των κρατών, δημιουργώντας έτσι ανάγκες προμήθειας του «κατάλληλου εξοπλισμού». Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η Αφρική είναι μία ευρύτερη περιοχή όπου ευδοκιμούν οι αυξημένες αγοραπωλησίες φορητού οπλισμού και η μετακίνηση μισθοφόρων. Ως εκ τούτου, δημιουργούνται ζητήματα ασφαλείας που αφορούν στην διακίνηση παράνομου «ελαφρού οπλισμού» με αποτέλεσμα την διατήρηση εμφυλίων συρράξεων και διακρατικών συγκρούσεων, έχοντας πάντα κατά νου το γεγονός της ραγδαίας ανάπτυξης της στρατιωτικής τεχνολογίας που δυστυχώς ευνοεί την ευκολότερη πρόσβαση σε στρατιωτικό εξοπλισμό απ' ότι στο παρελθόν. Το ορόσημο σε όλα τα παραπάνω (όπως και σε όλη την σύγχρονη παγκόσμια πολιτική ιστορία) είναι ο Ψυχρός Πόλεμος καθόσον στα χρόνια που ήταν ενεργή η αντιπαλότητα των δύο υπερδυνάμεων και

,κυρίως, η στρατηγική της πυρηνικής αποτροπής¹²² το ενδιαφέρον της ανθρωπότητας διατηρήθηκε (για μεγάλο χρονικό διάστημα) μακριά από τις πωλήσεις «ελαφρών και μικρών όπλων» κυρίως σε χώρες με την αγοραστική δυνατότητα των αναπτυσσόμενων χωρών. Η αγορά και η διακίνηση τέτοιων όπλων θεωρείται, και είναι, μία πολύ εύκολη διαδικασία που δημιουργεί μεγάλη ανησυχία στη διεθνή κοινότητα καθόσον εκτιμάται ότι θα κινηθεί μελλοντικά με αυξητικές τάσεις. Υπάρχουν αναφορές διεθνών οργανισμών, όπως το «*Διεθνές Ινστιτούτο Έρευνας της Ειρήνης*», που τονίζουν ότι η ευκολία απόκτησης των υπόψη όπλων διευκόλυνε τους πολέμους και τις εσωτερικές διαμάχες-συγκρούσεις να μετατραπούν σε πολύνεκρες και μάλιστα σε επίπεδο γενοκτονίας. Φυσικά όμως δεν μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι για τις συγκρούσεις αυτές φταίει αποκλειστικά και μόνο η αγορά των υπόψη όπλων¹²³.

Πριν συνεχίσουμε, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν οι, τυχόν, υπάρχοντες ορισμοί σχετικά με τα «μικρά και ελαφρά όπλα». Ως εκ τούτου, δεν υπάρχουν σύγχρονοι και αποδεκτοί ορισμοί των εννοιών «Μικρά Όπλα» ή «Ελαφρά Όπλα» εξαναγκάζοντας έτσι την οργάνωση «The Small Arms Survey» να αποδεχθεί την χρήση των προτάσεων που είχε έθεσε κατά το 1997 το «UN Panel of Governmental Expert»¹²⁴ που θεωρούσε την φορητότητα ως το βασικό χαρακτηριστικό στοιχείο αυτών των όρων. Το υπόψη πάνελ, συνέταξε λίστα η οποία περιλάμβανε όλα τα όπλα εκείνα (πολιτικά, ιδιωτικά και στρατιωτικά) τα οποία βάλλουν βλήμα με την προϋπόθεση όμως ότι η μονάδα ή το σύστημα βολής, να μεταφέρεται από μεμονωμένο άτομο ή από ομάδα ατόμων ή από ομάδα ζώων ή τέλος, από ελαφρύ όχημα. Η παραπάνω λίστα είναι οργανωμένη σε «Μικρά Όπλα» και «Ελαφρά Όπλα», όπως παρακάτω:

α. Μικρά Όπλα: περίστροφα και αυτογεμή πιστόλια, τυφέκια και αραβίδες (κοντά, ελαφριά και επαναληπτικά τυφέκια), τυφέκια εφόδου, υποπολυβόλα και ελαφριά πολυβόλα.

β. Ελαφρά Όπλα: βαριά πολυβόλα, εκτοξευτές βομβίδων-χειροβομβίδων σ' όλους τους τύπους, φορητά αντί-αεροπορικά όπλα, φορητά αντί-αρματικά όπλα, τυφέκια χωρίς οπισθοδρόμηση, φορητά συστήματα εκτοξευτών αντί-αρματικών πυραύλων-ρουκετών, φορητοί εκτοξευτές αντί-αεροπορικών πυραύλων (MANPADS) και τέλος όλμοι με διάμετρο μικρότερη των 100 χιλιοστών. Στην παραπάνω λίστα, η οργάνωση πρόσθεσε τις εκτοξευόμενες ρουκέτες

¹²² Η στρατηγική της αποτροπής βασίζεται στο γεγονός ότι ο επιτιθέμενος έχει να χάσει περισσότερα από αυτά που θα κερδίσει αν πραγματοποιήσει την ενέργειά του. Σε αυτό το σημείο η καταστροφικότητα των πυρηνικών όπλων αποτελεί από μόνη της την δύναμη αποτροπής για τέτοιου είδους ενέργειες. Η περαιτέρω ανάπτυξη της υπόψη έννοιας, εκτιμάται ότι δεν είναι χρήσιμο να αναληφθεί από την παρούσα εργασία.

¹²³ Βλ., Μαίρη Μπόση «Η Εμπορία και Διακίνηση Ελαφρού Οπλισμού ως Κεντρική Παράμετρος των Συρράξεων της Αφρικανικής Ηπείρου» που περιλαμβάνεται στο Γρ. Ι. Τσάλτας (Επιμέλεια-Παρουσίαση) «Αφρική και Ανάπτυξη: Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση/Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ/Αθήνα 2003, Σελ. 269-271.

¹²⁴ Λοιπά στοιχεία είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα www.un.org, με ημερομηνία προσπέλασης την 19 Οκτ 15.

από μονό εκτοξευτή και τους όλμους 120χιλ. καθόσον μπορούν να μεταφερθούν και να λειτουργήσουν (όπως προαναφέρθηκε) από ένα ελαφρύ όχημα. Η οργάνωση μπορεί να χρησιμοποιεί τους όρους «μικρά όπλα» και «ελαφρά όπλα» συμπεριλαμβάνοντας τα πυρομαχικά τους, τα μέρη τους καθώς και τα αξεσουάρ αυτών¹²⁵.

4.2 Διασύνδεση Στρατιωτικής Βοήθειας με την Αναπτυξιακή Βοήθεια

Στη συνέχεια των ορισμών των «ελαφρών και μικρών όπλων» θα πρέπει να πούμε ότι ο τρόπος και η αιτιολογία χρήσης των όπλων αυτών δεν αποτελεί θέμα προς εξέταση αλλά θα ασχοληθούμε, κυρίως, με το αν η παραπάνω χρήση επηρεάζει την ανάπτυξη ενός κράτους που σίγουρα θα βρίσκεται σε κρίση. Επίσης όπως έχουμε αναφέρει, τα όπλα αυτά είναι αντικείμενο ενδιαφέροντος τόσο των επίσημων φορέων των κυβερνήσεων όσο και των εγκληματικών και τρομοκρατικών-εξτρεμιστικών οργανώσεων που υπάρχουν εν αφθονία στην Αφρική ως αποτέλεσμα της φτώχειας και της υπανάπτυξης. Η μη ορθή χρήση των «μικρών και ελαφρών όπλων», έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ανάπτυξη με αποτέλεσμα η ένοπλη βία που εφαρμόζεται τόσο από τις κρατικές δυνάμεις ασφαλείας όσο και από τις διάφορες εγκληματικές ομάδες (κυρίως εξοπλίζονται με τα υπόψη όπλα καθόσον δεν έχουν λεφτά για τίποτα περισσότερο ή γιατί είναι ευκολότερα μεταφέρσιμα) μπορεί να πυροδοτήσει βίαιες μετατοπίσεις πληθυσμών, να διαβρώσει το κοινωνικό κεφάλαιο και να καταστρέψει τις υποδομές. Η ένοπλη βία λοιπόν, εμποδίζει τις επενδύσεις στην ανοικοδόμηση του κράτους, στη συμφιλίωση του πληθυσμού, υπονομεύει τους δημόσιους θεσμούς και διευκολύνει την διαφθορά διατηρώντας ένα κλίμα ατιμωρησίας. Επίσης, συνεισφέρει και συντηρείται στο/από το πολυεθνικό έγκλημα, συμπεριλαμβάνοντας την διακίνηση ατόμων, ναρκωτικών και όπλων. Σαφώς η ένοπλη βία όταν σχετίζεται με το φυλετικό και διαπροσωπικό έγκλημα, διαταράσσει το κοινωνικό, το κοινοτικό και τον οικογενειακό ιστό. Η ένοπλη βία όμως ως αιτία υπανάπτυξης και ως αποτέλεσμα αυτής, συνδέεται και αλληλοεπιδρά με διάφορους παράγοντες κινδύνου στους οποίους περιλαμβάνονται οι αδύναμοι θεσμοί, οι συστημικές οικονομικές και οριζόντιες ανισότητες, οι αποκλεισμοί εθνικών μειονοτήτων, οι φυλετικές ανισότητες, οι περιορισμένες εκπαιδευτικές ευκαιρίες, η

¹²⁵ Βλ. σχετικά «Definitions of Small Arms and Light Weapons» που είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.smallarmssurvey.org/weapons-and-markets/definitions.html> με ημερομηνία προσπέλασης η 11 Οκτ 15. Επίσης πρέπει να αναφέρουμε ότι η στρατιωτική τεχνολογία με την ανάπτυξη που παρουσιάζει μπορεί να αλλάξει τα δεδομένα στα χρόνια που έρχονται αναφορικά με την καταστροφικότητα αυτών σε σχέση με το μέγεθός τους, οπότε μάλλον θα αλλάξουν οι παραπάνω ορισμοί. Ακόμα θα πρέπει να λάβουμε υπόψη και την απόφαση A/52/298 της 27 Αυγ 1997 του ΟΗΕ «General and Complete Disarmament: Small Arms» διαθέσιμη στο www.un.org.

συνεχής ανεργία, το οργανωμένο έγκλημα και η διαθεσιμότητα-προσβασιμότητα των παράνομων όπλων και ναρκωτικών¹²⁶.

Η ένοπλη βία στο εσωτερικό των κρατών αλλά και μεταξύ των κρατών, αποτελεί μία αιτία και αφορμή για να επέμβουν οι μεγάλες δυνάμεις, όπως οι ΗΠΑ αλλά και η διεθνής κοινότητα, καθόσον θεωρούν ότι αυτή γεννά τις αιτίες που οδηγούν σε μεταναστεύσεις πληθυσμών και, κυρίως, υποθάλλουν τα γενεσιουργά αίτια των εξτρεμιστικών – τρομοκρατικών οργανώσεων που υποβοηθούνται από τα ακραία θρησκευτικά στοιχεία του Ισλάμ της ηπείρου. Το στοιχείο αυτό το παρατηρούμε στην Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας των ΗΠΑ και θα αποτελέσει την βάση στο σημείο αυτό της παρούσας εργασίας, για να συνδεθεί η στρατιωτική βοήθεια/διπλωματία με το αναπτυξιακό φαινόμενο. Η αιτιολόγηση αυτού έγκειται στη διεθνή πραγματικότητα σχετικά με το γεγονός ότι οι ΗΠΑ, τουλάχιστον την παρούσα φάση, είναι η μοναδική υπερδύναμη και οι δράσεις της (καλώς ή κακώς) μας επηρεάζουν στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι η οποιαδήποτε κριτική επί της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής συχνά επικεντρώνεται όχι στο τι είναι αλλά στο πώς εφαρμόζεται. Έτσι, στο ερώτημα αν είναι δίκαιο οι ΗΠΑ να προστατεύονται κατά της τρομοκρατίας είναι ναι, αλλά όχι με το να παραβιάζουν την εθνική κυριαρχία ενός άλλου κράτους κάνοντας για παράδειγμα επιθέσεις με την χρήση μη επανδρωμένων αεροχημάτων ή θέτοντας κυρώσεις σε εταιρείες που έχουν αναπτύξει επιχειρήσεις με το «ύποπτο κράτος». Η επιλογή όμως των τρόπων που θα χρησιμοποιήσουν οι ΗΠΑ για να κατανικήσουν τα τρομοκρατικά φαινόμενα, ανήκει σε αυτές και μόνο, αφού λάβουν υπόψη την αποτελεσματικότητά τους, την νομιμότητα αυτών αλλά και του κόστους τους στην οικονομία, στην κοινωνία και διεθνώς στην ανάπτυξη.

Βλέποντας μέσα από την αχλή του χρόνου, διακρίνουμε την δεσπόζουσα θέση των ΗΠΑ στα θέματα που απασχολούν τον πλανήτη. Ξεκινώντας, ας αναφέρουμε ότι έχουν επηρεάσει την δημιουργία μεγάλων διεθνών πολυμερών οργανισμών όπως η Κοινωνία των Εθνών και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, το Σύστημα Θεσμών του «Bretton Woods» (που συμπεριλαμβάνει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα). Ας μην ξεχνάμε και την εμπλοκή των ΗΠΑ σε 2 παγκόσμιους πολέμους, στον πόλεμο της Κορέας, στο Βιετνάμ, στα Βαλκάνια και τελευταίως στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είχαν πάντα «δίκιο». Όλα τα παραπάνω, τουλάχιστον αποδεικνύουν την παγκόσμια ισχύ της χώρας αυτής και το γεγονός ότι έχουν «αποκτήσει το δικαίωμα» να επεμβαίνουν και να καθορίζουν τις πολιτικές των οργανισμών στους οποίους συμμετέχουν καθόσον στηρίζονται στο διεθνές

¹²⁶ Βλ. σχετικά το κείμενο «Impact on Development» που είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.smallarmssurvey.org/armed-violence/social-and-economic-costs/impact-on-development.html> με ημερομηνία προέλευσης 11 Οκτ 15.

δίκαιο όσο και αν καμιά φορά το εφαρμόζουν κατά το δοκούν¹²⁷. Για να κάνουμε και μια μικρή αναφορά σε θέματα γεωπολιτικής, πρέπει να πούμε ότι τα ίδια έχει κάνει και η πρώην Σοβιετική Ένωση και λοιπές μεγάλες δυνάμεις περιφερειακού και τοπικού επιπέδου. Η ζωοποιός διαφορά είναι ότι η οικονομική κυριαρχία του αμερικανικού καπιταλισμού έδωσε την ηγετική θέση στις ΗΠΑ, χωρίς πάλι να ξεχνάμε τα αρνητικά που κληροδότησε στον πλανήτη. Όλα αυτά όμως αποτελούν θέμα μίας άλλης συζήτησης και όχι της παρούσας εργασίας.

Αυτό που αποτελεί την αιχμή της κριτικής είναι ότι οι ΗΠΑ έχουν γίνει ο παγκόσμιος «χωροφύλακας» με την χρήση στρατιωτικής δύναμης η ανάλυση των οποίων δεν ανήκουν στο γνωστικό αντικείμενο της παρούσης καίτοι συνδέονται (Παναμάς, Περσικός 1990, Βαλκάνια 1993, Σουδάν 1998 κ.ά). Αυτό όμως που είναι της παρούσης είναι το γεγονός ότι ο Bush Sr και ο Clinton, χρησιμοποίησαν την αναπτυξιακή βοήθεια ως εργαλείο ασκήσεως εξωτερικής πολιτικής. Η «νέα παγκόσμια τάξη» του Bush και το «δόγμα μεγέθυνσης» του Clinton¹²⁸ επιζητούσαν να δημιουργήσουν ένα παγκόσμιο μετά ψυχροπολεμικό σύστημα στο οποίο οι ΗΠΑ θα αντιμετώπιζονταν ως «πανίσχυρος και αγαθοεργής γίγαντας» (εξ' ου και η υποστήριξη του Clinton στην παροχή οικονομικής βοήθειας από τις ΗΠΑ στη Ρωσία και το έργο του Bush για την καταπολέμηση της πείνας στη Σομαλία) χωρίς να μπορούμε να αποκλείσουμε και κάποια «εσωτερικά και απώτερα» κίνητρα στις πολιτικές αυτές¹²⁹. Παρά ταύτα είδαμε ότι η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίστηκε από την μείωση της παρεχόμενης βοήθειας.

Η χρήση δύναμης για την προαγωγή των συμφερόντων των ΗΠΑ έγινε πιο αμφιλεγόμενη στα χρόνια της Προεδρίας George W. Bush. Στην διάρκεια της θητείας του έγινε πρώτη φορά χρήση του Άρθρου 5 του NATO¹³⁰ για να εισβάλουν οι ΗΠΑ στο Αφγανιστάν με σκοπό την κατανίκηση και καταστροφή της κεφαλής της διεθνούς τρομοκρατίας που άκουγε στο όνομα «Al-Qaeda» και των σκληροπυρηνικών Taliban. Μιλώντας για την περίπτωση του Αφγανιστάν και σχετικά με την εμπλοκή των ΕΔ των ΗΠΑ ταυτόχρονα με την παρεχόμενη από αυτές ανθρωπιστική βοήθεια, θα πρέπει να αναφέρουμε ορισμένα στοιχεία. Τα ζωτικά στοιχεία

¹²⁷ Είναι γνωστά τα δημοσιεύματα περί της μη νομιμότητας της επέμβασης στο Ιράκ το 2003 με κατασκευασμένες αιτιάσεις περί όπλων μαζικής καταστροφής από το Σαντάμ Χουσεΐν.

¹²⁸ Για περαιτέρω πληροφορίες περί των υπόψη δογμάτων αλλά και για ακόμα περισσότερα επ' αυτών βλ. την ιστοσελίδα <http://www.washingtoninstitute.org> με ημερομηνία προσπέλασης την 25 Οκτ 15.

¹²⁹ Όλοι θυμόμαστε την εποχή εκείνη που όλη η διεθνής κοινότητα φοβόταν μήπως πέσουν οι πυρηνικές κεφαλές της άναρχης και ακυβέρνητης Ρωσίας σε «λάθος χέρια» με ασύλληπτα καταστροφικές συνέπειες για τον κόσμο.

¹³⁰ Το Άρθρο 5/NATO αφορά στη «Συλλογική Άμυνα-Collective defence» η οποία αφορά στην «*The principle of collective defence is at the very heart of NATO's founding treaty. It remains a unique and enduring principle that binds its members together, committing them to protect each other and setting a spirit of solidarity within the Alliance*». Το υπόψη Άρθρο σημαίνει ότι όταν δέχεται επίθεση ένα κράτος-μέλος της συμμαχίας τότε τα υπόλοιπα βοηθάνε στην άμυνα αυτού. Λεπτομέρειες βλ. στην ιστοσελίδα http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm?selectedLocale=en με ημερομηνία προσπέλασης η 20 Οκτ 15.

από την περίπτωση αυτή, είχαν να κάνουν αποκλειστικά και μόνο, τουλάχιστον στην αρχή, με την ανθρωπιστική βοήθεια η οποία δεν ήταν όμοια με καμία προηγούμενη περίπτωση. Έτσι δεν υπήρχε εντολή από την διεθνή κοινότητα για επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης εκτός των ορίων της Καμπούλ που σε συνδυασμό με την μικρή στρατιωτική παρουσία και τους κανόνες που έθετε η στρατιωτική διοίκηση για την ασφάλεια, εμπόδιζε την κίνηση και εμπλοκή των πολιτών που εμπλέκονταν με την παροχή βοήθειας. Παρά ταύτα, από την υπόψη εμπειρία στην περιοχή αυτή του κόσμου βγήκαν ορισμένα συμπεράσματα (θετικά και αρνητικά) τα οποία πολύ συνοπτικά αφορούν στην επιτυχή συνεργασία-συντονισμό του ΥΠΙΑΜ/ΗΠΑ με την USAID, στην ικανοποιητική λειτουργία των συνδέσμων μεταξύ των παραπάνω υπηρεσιών με τους διεθνείς οργανισμούς και τις ΜΚΟ, στην μη ικανοποιητική συνεργασία των ΜΚΟ και των Διεθνών Οργανισμών με το στρατιωτικό προσωπικό σε επιχειρησιακό επίπεδο, στην μη ελεύθερη και ικανοποιητική κίνηση του προσωπικού της USAID σε μη-ασφαλής περιοχές για εφαρμογή των σχεδίων της υπηρεσίας κ.α.¹³¹.

Στη συνέχεια, το 2002 εκδίδεται η Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας των ΗΠΑ όπου για πρώτη φορά αναφέρεται στον «προληπτικό πόλεμο» και αφορούσε στην εκτόξευση επίθεσης σε άλλη χώρα με σκοπό την πρόληψη μιας μη αναμενόμενης επίθεσης από αυτήν¹³². Είδαμε ότι την δεκαετία του 1990 είχαμε μειώσεις στη διεθνή βοήθεια γεγονός το οποίο έδωσε στις ΕΔ των ΗΠΑ τη ευκαιρία να αναλάβουν νέους ρόλους που σχετίζονταν με την διανομή της ξένης βοήθειας και με την εφαρμογή σχεδίων ανοικοδόμησης των κρατών-αποδεκτών, βοηθώντας ουσιαστικά τις υπηρεσίες των ΗΠΑ που δεν ήταν σε θέση να επιβλέψουν τα υπόψη έργα - δράσεις. Η εμπλοκή των ΗΠΑ σε δύο μεγάλες πολεμικές επιχειρήσεις έδωσε την ευκαιρία στον Πρόεδρο Bush να επιβλέπει την ανάπτυξη προγραμμάτων βοήθειας όπως τα «Millennium Challenge Corporation-MCC» και το «President's Emergency Plan for AIDS Relief-PEPFAR» για τα οποία δεσμεύτηκαν για το μεν MCC 5 δις δολάρια ετησίως ενώ για το δε PEPFAR, 15 δις δολάρια για 5 χρόνια, με τα υπόψη προγράμματα να θεωρούνται από τα πιο ισχυρά και εκτεταμένα. Τελικά, ο Bush πρότεινε προγράμματα που αύξαναν την ετήσια βοήθεια έχοντας ως αποτέλεσμα, το 2005 η ΟΔΑ των ΗΠΑ να αυξηθεί στο 36,5% και να ανέρχεται σε ύψος περίπου τα 27,6 δις δολαρίων¹³³.

¹³¹ Βλ. Olga Oliker, Richard Kauzlarich, James Dobbins, Kurt W. Basseuner, Donald L. Sampler, John G. McGinn, Michael J. Dziedzic, Adam Grissom, Bruce Pirnie, Nora Bensahel, A. Istar Guven. «Aid During Conflict Interaction Between Military and Civilian Assistance Providers in Afghanistan, September 2001– June 2002», Σελ xi-xv. Published 2004 by the RAND Corporation. Διαθέσιμο στο RAND URL: <http://www.rand.org/>.

¹³² Βλ. Xenia Dormandy, «Americas Program Paper AMP PP 2012/03: US Election Note: The Military vs Development Aid», Chatham House July 2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.chathamhouse.org> με ημερομηνία προσπέλασης την 30 Σεπ 15.

¹³³ Οπ. π. 132.

Η πολιτική της βοήθειας, μετά την τρομοκρατική επίθεση της 9ης Σεπ, επαναπροσανατολίστηκε δίνοντας έμφαση στην παροχή βοήθειας στους συμμάχους των ΗΠΑ και στα έργα κατά της τρομοκρατίας. Η υπηρεσία USAID, όπως είδαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, συγχωνεύθηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών για να διευκολυνθεί ακριβώς η χρήση της ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής παρά ως εργαλείο ανάπτυξης. Ένας από τους κύριους αντικειμενικούς σκοπούς της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησεως Bush ήταν η προώθηση της δημοκρατίας. Αν και παλαιότερα (1^η περίοδος Bush) οι ΗΠΑ δεν επέμεναν να εμπλακούν σε επιχειρήσεις ανοικοδόμησης ενός έθνους τελικά αποδείχθηκε ότι αυτό έκαναν στην περίπτωση του Ιράκ και του Αφγανιστάν. Το 2008 απαιτήθηκε το ποσό του 1,4 δις δολαρίων για να προωθηθούν ακριβώς η ορθή διακυβέρνηση και η δημοκρατία παντού στον κόσμο, με την Μέση Ανατολή να λαμβάνει το πλείστον αυτής της βοήθειας. Το 2011 το Κογκρέσο ψήφισε την «Πράξη Ελέγχου Προϋπολογισμού» η οποία οδήγησε το Πεντάγωνο σε νέα Οδηγία Αμυντικής Στρατηγικής και την ανακοίνωση 487 δις δολαρίων μειώσεων στην άμυνα σε βάθος δεκαετίας. Οι οικονομικοί περιορισμοί, το έλλειμα και οι συζητήσεις για την οροφή του χρέους το 2011, οδήγησαν στην ανακοίνωση πιθανών αυτόματων περικοπών στα έξοδα στην αρχή το 2013, το οποίο αφορούσε στην περικοπή επιπλέον 600 δις δολάρια σε βάθος δεκαετίας. Υπό το φως αυτών των δημοσιονομικών περικοπών, πολλοί φοβήθηκαν ότι η κίνηση των ΕΔ των ΗΠΑ προς ένα μοντέλο «smaller and leaner» θα μπορούσε να τις οδηγήσει σε μικρότερο «βάθος». Επίσης υπήρχε η ανησυχία (από τους θιασώτες και αυτούς που είχαν επενδύσει στην αξιοποίηση της «ήπιας ισχύος»¹³⁴) ότι οι παραπάνω περικοπές θα περιόριζαν τις επενδύσεις στην ανάπτυξη και στην διπλωματία.

Παραδοσιακά στις ΗΠΑ τα 2 κόμματα έχουν διαφορετικές απόψεις όταν προτεραιοποιούν τις δυνατότητες μεταξύ της άμυνας και της ανάπτυξης. Ιστορικά οι Ρεπουμπλικάνοι δίνουν έμφαση στη διατήρηση των αμυντικών δυνατοτήτων των ΗΠΑ στο δυνατόν υψηλότερο επίπεδο. Την ίδια στιγμή, πολλοί Ρεπουμπλικάνοι θεωρούσαν την χρηματοδότηση της ανάπτυξης ως «πεταμένα λεφτά» τα οποία θα έπρεπε να ξοδεύονται στο εσωτερικό της χώρας. Σε αντίθεση οι Δημοκρατικοί, έχουν την τάση να κινούνται σε αντίθετη κατεύθυνση υποστηρίζοντας τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης ως μέσο επίτευξης των στόχων της εξωτερικής πολιτικής τηρώντας μία πιο επιφυλακτική στάση για τη χρήση στρατιωτικής ισχύος. Βέβαια ανάμεσα στους Ρεπουμπλικάνους υπήρχαν και αυτοί που πίστευαν στην αναπτυξιακή βοήθεια και τη

¹³⁴ Η σημασία του όρου της «ήπιας ισχύος» τοποθετείται το τέλος της δεκαετίας του 1980 από τον Nye ως «soft power» ο οποίος είπε ότι αφορά στην «*the ability of a country to persuade others to do what it wants without force or coercion*». Για περισσότερα βλ. Joseph S. Nye, Jr. Reviewed by G. John Ikenberry, «Soft Power: The Means to Success in World Politics» που είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2004-05-01/soft-power-means-success-world-politics>. Ημερομηνία Προσπέλασης η 15 Οκτ 15.

χρησιμότητά της, γεγονός που οδήγησε στην διαμόρφωση των σημερινών μικτών πολιτικών απόψεων σε συνδυασμό με κάποιες απόψεις Δημοκρατικών που πίστευαν, και πίεζαν, σε μία αποτελεσματική-δυναμική άμυνα και στη χρήση της στρατιωτικής ισχύος στην εξωτερική πολιτική¹³⁵.

Ουσιαστικά τα τελευταία χρόνια έχουμε παρατηρήσει μία αλλαγή στη φιλοσοφία χρήσης των στρατιωτικών δυνάμεων των ΗΠΑ σε όλο τον κόσμο. Αυτό είναι και η διαφοροποίηση της δεύτερης θητείας του Προέδρου Ομπάμα, που είναι πολύ προσεκτικός στην χρήση και στην ανάπτυξη μεγάλου αριθμού συμβατικών δυνάμεων δείχνοντας φανερά μία προτίμηση στην πραγματοποίηση μικρής κλίμακας επιχειρήσεων με καθαρούς στόχους και με παράλληλη χρήση, όπου είναι δυνατόν, εξοπλισμένων ΜΕΑ ή με χρήση τμημάτων ειδικών επιχειρήσεων. Παρά τις μειώσεις στον αμυντικό προϋπολογισμό, ο Ομπάμα προσπάθησε να προστατέψει τον αντίστοιχο προϋπολογισμό του ΥΠΕΞ και μαζί την USAID. Το ΥΠΕΞ και ο Διευθυντής της USAID/ΗΠΑ, δίνουν έμφαση στην «έξυπνη ισχύ/smart power»¹³⁶ και στην ανάγκη διεύρυνσης της συμμετοχής των πολιτών. Ο Obama πιθανώς πιέζει για την προώθηση της αναπτυξιακής βοήθειας ως το πιο κατάλληλο εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής. Υπάρχει και το κλίμα που θέλει την αύξηση των στρατιωτικών δαπανών καθώς οι ΗΠΑ θα πρέπει να διατηρήσουν την στρατιωτική τους επιρροή σε παγκόσμιο επίπεδο και τελικά να προστατέψουν την χώρα και τους συμμάχους τους από τους εκάστοτε δυνητικούς εχθρούς. Η τελευταία αυτή άποψη εκφράζόμενη από κύκλους των ΗΠΑ, βρίσκεται σε αντίθεση με την πραγματικότητα της οικονομίας να μην ευνοεί την ανάπτυξη τέτοιου είδους απόψεις¹³⁷. Αν φύγουν οι ΗΠΑ από το αξίωμα ότι η αναπτυξιακή βοήθεια αποτελεί βασικό πυλώνα της εξωτερικής τους πολιτικής τότε είναι σίγουρο ότι το κενό θα το καλύψουν οι άλλοι μεγάλοι χορηγοί (σε διμερές επίπεδο) όπως για παράδειγμα η Κίνα, η Ρωσία κ.ά. Βέβαια, υπάρχουν πολλοί στην μεγάλη αυτή χώρα που θεωρούν ότι και να σταματήσουν να δίνουν βοήθεια σε διμερές επίπεδο, τότε οι ήδη υπάρχοντες οργανισμοί, ιδρύματα και κοινωνικά σωματεία θα μπορούσαν να υποστηρίξουν, τουλάχιστον, την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Έτσι όλα δείχνουν την διαφοροποίηση μεταξύ ανθρωπι-

¹³⁵ Οπ. π. 132.

¹³⁶ Η «έξυπνη ισχύ/Smart power» είναι ένας όρος που αναπτύχθηκε το 2003 για να αντικρούσει την εσφαλμένη εκτίμηση ότι μόνη της η «ήπια ισχύ» μπορεί να παράγει αποτελεσματική εξωτερική ισχύ. Με την «Ισχύ/Power» να αναφέρεται στην ικανότητα ενός κράτους να επηρεάζει τη συμπεριφορά των άλλων για να πάρει αυτό που θέλει. Υπάρχουν τρεις τρόποι που μπορεί να γίνει αυτό: ο καταναγκασμός, οι πληρωμές και τα θέλγητρα. Για περισσότερα βλ. Joseph S. Nye Jr, «Get Smart Combining Hard and Soft Power» διαθέσιμο στο <https://www.foreignaffairs.com/articles/2009-07-01/get-smart> με ημερομηνία προσπέλασης την 17 Οκτ 15.

¹³⁷ Οπ. π. 132.

στικής βοήθειας και αναπτυξιακής βοήθειας, αν και η δεύτερη καλύπτει τις δράσεις της πρώτης, κατά την επιλογή τους ως εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής¹³⁸. Επίσης βλέπουμε και κατανοούμε, ότι αυτή η διαφοροποίηση ενσωματώνεται στη στρατηγική σχεδίαση των μεγάλων χωρών χορηγών βοήθειας.

Ανεξάρτητα των παραπάνω, δεν κρίνεται σκόπιμο να αφήσουμε εκτός της σκέψης μας το θέμα της στρατιωτικής βοήθειας και το ό,τι η σοβούσα ένοπλη βία σε πολλά κράτη (πχ της Αφρικής και ιδιαίτερα της Υποσαχάριας Αφρικής) είναι ένα ζωτικό πρόβλημα που ερευνάται από την διεθνή κοινότητα. Υπάρχουν λοιπόν εκθέσεις-έρευνες, που εξετάζουν την αναγκαιότητα επίτευξης των στόχων της χιλιετίας και της ατζέντας «Post-2015» αναφορικά με τους βίαιους θανάτους στις αναπτυσσόμενες χώρες. Έχουμε λοιπόν την έκθεση της διπλωματικής πρωτοβουλίας «Geneva Declaration» να παρουσιάζει στοιχεία για το έτος 2015 σχετικά με την ασφάλεια υπολογίζοντας ότι 508.000 άνθρωποι πέθαναν βίαια σε ετήσια βάση, εξαιτίας διαφορών συγκρούσεων κατά την περίοδο 2007 – 2012, που όμως παρουσιάζονται μειωμένες σε σχέση με τους 526.000 θανάτους της περιόδου 2004-2009¹³⁹.

Ας προσπαθήσουμε να συνδέσουμε τα παραπάνω, με την ακμάζουσα αγορά «μικρών και ελαφρών όπλων» καθώς και η ελάχιστη δυνατότητα των φτωχών κρατών και των μεμονωμένων εγκληματικών και τρομοκρατικών-εξτρεμιστικών ομάδων, για να εξοπλιστούν ξεφεύγοντας από την προσοχή της διεθνούς κοινότητας. Έτσι βρίσκουμε και άλλες μελέτες που ερευνούν το ευρύ πεδίο της υπόψη «αγοράς» με τα στοιχεία τους να μας ενημερώνουν, ότι παρά την μείωση των ενόπλων συγκρούσεων, τα τελευταία χρόνια παραμένει υψηλός ο αριθμός των ανθρώπων που πεθαίνουν από την ένοπλη βία. Περισσότεροι, λοιπόν από 740.000 άνδρες, γυναίκες και παιδιά πεθαίνουν κάθε χρόνο ως αποτέλεσμα της ένοπλης βίας με την πλειοψηφία αυτών των θανάτων (490.000) να συμβαίνουν σε χώρες οι οποίες δεν έχουν επηρεασθεί από ένοπλες συγκρούσεις¹⁴⁰. Η ένοπλη βία είναι γνωστό ότι επηρεάζει ποικιλοτρόπως τις κοινωνίες του ανθρώπου σε όλες τις χώρες ανεξαρτήτως επιπέδου διαβίωσης καθώς και με αυτήν ασκείται σκόπιμα δύναμη για την πρόκληση φυσικής και ψυχολογικής βλάβης, η οποία συνοδεύεται από κοινωνικές και οικονομικές «απώλειες». Μία από τις οικονομικές απώλειες, που συνδέεται με την ανάπτυξη ή με την δυνατότητα απορρόφησης της παρεχόμενης βοήθειας,

¹³⁸ Οπ. π. 132.

¹³⁹ Βλ. «Global Burden of Armed Violence 2015: Every Body Counts» της 08 Μαΐ 15, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <http://www.genevadeclaration.org/measurability/global-burden-of-armed-violence/global-burden-of-armed-violence-2015.html> ως έργο της διπλωματικής πρωτοβουλίας «Geneva Declaration on Armed Violence and Development» που στοχεύει στην μελέτη της διασύνδεσης μεταξύ της ένοπλης βίας και της ανάπτυξης. Ημερομηνία προσπέλασης 25 Οκτ 15.

¹⁴⁰ Βλ σχετικά την έκθεση «Small Arms Survey 2015» διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <http://www.smallarmssurvey.org/publications/by-type/yearbook/small-arms-survey-2015.html>. Ημερομηνία Προσπέλασης 25 Οκτ 15.

είναι η απώλεια της παραγωγικότητας που παρουσιάζεται σε συνθήκες μη-σύγκρουσης και υπολογίζεται περίπου ανάμεσα σε 95 έως και 163 δις δολάρια ετησίως. Σε συνέχεια αυτής της παραδοχής, οι εμφύλιες συγκρούσεις μπορούν να μειώσουν την ετήσια μεγέθυνση μίας τυπικής οικονομίας περίπου κατά 2%. Η μελέτη του «Small Arms Survey» σε συνεργασία με την «Geneva Declaration Secretariat» εξετάζει όλες τις κατηγορίες της ένοπλης βίας, τους παράγοντες κινδύνου και τις συνέπειές τους. Επίσης, συνεργάζεται με το UN Development Program, τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, το γραφείο του ΟΗΕ για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UN Office on Drugs and Crime) και πολλούς άλλους ερευνητικούς οργανισμούς με σκοπό την παραγωγή αξιοποιήσιμων δεδομένων και αναλύσεων περί των τάσεων και των μοτίβων των ενόπλων συγκρούσεων¹⁴¹.

Οι πολλές εκφάνσεις της ένοπλης βίας δημιουργούν λοιπόν ένα μεγάλο εύρος αρνητικών επιπτώσεων στην ανάπτυξη των κρατών, των κοινωνιών καθώς επίσης και στην ευημερία των πληθυσμών. Στα πρόσφατα χρόνια αρκετές μελέτες έχουν αποδείξει τη σύνδεση μεταξύ της ασφάλειας, της βίας και της ανάπτυξης, αλλά και διάφορες αναλύσεις έχουν εξετάσει την τοπική, την περιφερειακή και την εθνική επίπτωση της βίας στην ανάπτυξη. Όμως οι αποδείξεις αυτές είναι συχνά περιστασιακές και καταλήγουν σε δύο σημαντικά συμπεράσματα: πρώτον τα αποτελέσματα της ένοπλης βίας είναι πέρα και πάνω από την «απλή» απώλεια της ζωής και δεύτερον, ότι τα παγκόσμια κόστη και αποτελέσματα της ένοπλης βίας είναι πολύ μεγαλύτερα σε καταστάσεις μη-συγκρουσιακές. Το κόστος της ένοπλης βίας αντανακλάται στην ανάπτυξη και περιλαμβάνει τα έξοδα δημόσιας τάξης - εσωτερικής ασφάλειας, τις εκταμιεύσεις στην ιδιωτική ασφάλεια για επιχειρήσεις-ιδιώτες και τέλος στο κόστος που προέρχεται από τα βιαίως εκτοπισμένα άτομα. Μόνο το 2013, εκτιμάται ότι 51,2 εκατ. άνθρωποι εκτοπίστηκαν βιαίως σε παγκόσμια κλίμακα, γεγονός που αποτελεί τον υψηλότερο αριθμό από το 1989 σύμφωνα με τα καταγεγραμμένα στοιχεία με το κόστος στην ευημερία από τη συλλογική και διαπροσωπική βία, να εκτιμάται ότι ανέρχεται περίπου στο 1,63% του παγκόσμιου ΑΕΠ ή 1,4 τρις δολάρια¹⁴². Οι εκτιμήσεις όμως δεν προσδίδουν την επίπτωση της βίας και της ανασφάλειας, σε όρους πόνου και δοκιμασιών των ανθρώπων ή το αρνητικό αντίκτυπο στις ανθρώπινες συμπεριφορές και δραστηριότητες. Σε καταστάσεις συγκρούσεων η καταστροφή των υποδομών (δρόμοι, κτήρια, κλινικές, σχολεία κ.α.) και του ανθρώπινου κεφαλαίου μέσω εκτοπίσεων, μετανάστευσης και θανάτων, αντιπροσωπεύουν σοβαρά αναπτυξιακά κόστη. Θεωρούμε ότι είναι επίσης σημαντικό να μην υποτιμούμε τον ρόλο της εγκληματικής - διαπροσωπικής βίας στην κρατική

¹⁴¹ Οπ. π. 140.

¹⁴² Οπ. π. 140.

οντότητα, στο επιχειρηματικό περιβάλλον και στην κοινωνική ανάπτυξη τα οποία είναι φυσικό να πιέζονται από τα υψηλά επίπεδα βίας που προκαλούνται από το οργανωμένο έγκλημα και την διαφθορά¹⁴³.

Οι εξασθενημένοι θεσμοί, η κακή διακυβέρνηση, η οικονομική στασιμότητα (όπως είδαμε και η υπανάπτυξη) και οι κοινωνικές - οικονομικές ανισότητες είναι συχνά αναγνωρισμένα ως αιτίες και αποτελέσματα της παραμένουσας βίας. Η πειρατεία, για παράδειγμα γύρω από το Κέρας της Αφρικής, εκτιμάται ότι κοστίζει 5,7 – 6,1 δις δολάρια ΗΠΑ (το 2012) με το κόστος των στρατιωτικών επιχειρήσεων και εξοπλισμού ασφαλείας να υπολογίζεται ότι κοστίζει περίπου το μισό του παραπάνω ποσού δηλαδή 2,7–3,2 δις δολάρια ΗΠΑ. Στο μεταξύ υπάρχουν και οι επιπτώσεις της βίας και της ανασφάλειας στον τουρισμό, οι οποίες έχει υπολογισθεί ότι ανέρχονται, για παράδειγμα, σε ζημίες ύψους 2,5 δις δολάρια ΗΠΑ από το 2011 έως το 2013 μόνο για την Αίγυπτο. Ακόμα, και παρά τις απώλειες που συνδέονται με αναταραχές, μόνο ένα μικρό κλάσμα της αναπτυξιακής βοήθειας αφιερώθηκε στην μείωση της κοινωνικής βίας και του εγκλήματος, όπου σχετικά μικρά ποσά ξοδεύονται στην πρόληψη συγκρούσεων, στην προσαρμογή και στην μετά-συγκρουσιακή οικοδόμηση της ειρήνης. Δεδομένων των αποδείξεων, η μείωση της βίας δεν αντιπροσωπεύει μόνο ένα μέσο για να επιτύχουμε τους αναπτυξιακούς στόχους (όπως οι MDGs) αλλά αποτελεί και ένα αναπτυξιακό στόχο από μόνη της. Υπάρχει λοιπόν η εκτίμηση ότι συνολικά έχει μειωθεί (έστω και λίγο) η θανάσιμη βία (κατά 3,4%) αλλά παρουσιάζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε διαφορετικές κατηγορίες και περιοχές του κόσμου. Μία σύγκριση του παγκόσμιου ποσοστού θανάσιμης βίας για τις περιόδους 2004–2009 και 2007–2012 δείχνει ότι οι θάνατοι που οφείλονται σε εσκεμμένα εγκλήματα μειώθηκαν περίπου κατά 5% ετησίως, με την Αμερικανική Ήπειρο να είναι η μόνη περιοχή που παρατηρείται μία αύξηση του ποσοστού δολοφονιών (περίπου 10% ετησίως). Σε πλήρη αντίθεση, οι θάνατοι που σχετίζονται με τις συγκρούσεις εκτοξεύθηκαν στο 27%. Οι περισσότερες από τις υπόψη αλλαγές προσμετριοούνται με βάση 2 παράγοντες: ο πρώτος αφορά στην πραγματική μείωση του ποσοστού των δολοφονιών στην Αφρική και ο δεύτερος στον μεγάλο αριθμό θανάτων από τις εξεγέρσεις των Αράβων στη Συρία και στη Λιβύη. Με εξαίρεση την Αφρικανική και την Ασιατική Ήπειρο (κυρίως εξαιτίας των συγκρούσεων στο Αφγανιστάν, στο Ιράκ, στη Συρία και στη Λιβύη), όλες οι περιοχές επέδειξαν σημαντικές μειώσεις της θανάσιμης βίας την περίοδο 2007–12. Υπό το φως αυτών των δεδομένων, παρέχεται μία

¹⁴³ Οπ. π. 140.

περίληψη του πώς και γιατί, η ανάπτυξη και η ασφάλεια διασυνδέονται όπως φαίνεται ξεκάθαρα στο έγγραφο «Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development»¹⁴⁴.

Τα παραπάνω θέτουν ένα συνειρμικό ερώτημα αναφορικά με το αφού υπάρχει αγοραστές για όλα αυτά τα όπλα ποιος είναι ο «πωλητής» και επιπλέον έχουν καμία σχέση με την παρεχόμενη αναπτυξιακή βοήθεια (κυρίως για την διμερή). Υπάρχει λοιπόν η οργάνωση «Διεθνής Αμνηστία» η οποία μας παρέχει συγκεκριμένα στοιχεία σχετικά με τους έξι μεγαλύτερους εξαγωγείς όπλων τα οποία συνοπτικά θα δούμε στη συνέχεια. Η αναφορά μας θα ξεκινήσει από την Κίνα γιατί είναι η μεγαλύτερη αναδυόμενη οικονομία και κατέχει καίρια θέση ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Όμως, δεν υπάρχουν πολλά επίσημα στατιστικά στοιχεία για το εμπόριο Κινεζικών όπλων αλλά το διεθνές ερευνητικό ινστιτούτο «Stockholm International Peace Research Institute-SIPRI»¹⁴⁵ υπολογίζει ότι κατέχει το 3% του παγκόσμιου εμπορίου συμβατικών όπλων. Η Κίνα προμηθεύει το Σουδάν με μικρά όπλα και πυρομαχικά τα οποία χρησιμοποιούνται στο Νταρφούρ από τις δυνάμεις ασφαλείας που υποστηρίζονται και από κυβερνητικές παραστρατιωτικές ομάδες¹⁴⁶. Να αναφέρουμε ότι η Κίνα δεν έχει υπογράψει καμία διεθνή συνθήκη για την εξαγωγή όπλων (πχ την «Arms Trade Treaty-ATT»), αλλά όμως αποδέχεται την ανάγκη ύπαρξης μίας συνθήκης που θα αναγνωρίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα σε παγκόσμια βάση. Έχουν υπάρξει παρεμβάσεις από την Κίνα με σκοπό να μειώσουν το εύρος της ATT¹⁴⁷ αποκλείοντας τα μικρά και ελαφρά όπλα, καθώς επίσης της συναλλαγές μεταξύ κυβερνήσεων.

Η ΕΕ δεν αποτελεί προμηθευτή οπλικών συστημάτων ή μικρών και ελαφρών όπλων αλλά τρεις χώρες-μέλη αυτής συγκαταλέγονται ανάμεσα στους μεγαλύτερους παραγωγούς όπλων παγκοσμίως. Έτσι η Γαλλία, η Γερμανία και η Μ. Βρετανία βρίσκονται πολύ υψηλά στην παγκόσμια κατάταξη της κλίμακας εξαγωγών όπλων καταλαμβάνοντας την τρίτη, τέταρτη και

¹⁴⁴ Βλ. σχετικά το προτεινόμενο κείμενο Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 με τίτλο «Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development» http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E. Ημερομηνία προσπέλασης 25 Οκτ 15. Περισσότερα στοιχεία για την «Post-2015 Agenda» στην ιστοσελίδα <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/summit>.

¹⁴⁵ Βλ. περισσότερα στοιχεία στην επίσημη ιστοσελίδα του οργανισμού <http://www.sipri.org/>.

¹⁴⁶ Βλ. άρθρο της Διεθνούς Αμνηστίας με τίτλο «The 'Big Six' arms exporters» με ημερομηνία δημοσίευσης την 11 Ιουν 2012 που είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/06/big-six-arms-exporters/>. Για περισσότερα στοιχεία επί θεμάτων αφοπλισμού στην ιστοσελίδα <http://www.un.org/disarmament/ATT/>. Ημερομηνία Προσπέλασης 20 Οκτ 15.

¹⁴⁷ Να αναφέρουμε στο σημείο αυτό ότι η υπόψη συνθήκη «Arms Trade Treaty (ATT)», ρυθμίζει το διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων «from small arms to battle tanks, combat aircraft and warships». Τέθηκε σε ισχύ την 24 Δεκ 2014 και την έχουν υπογράψει 130 χώρες ενώ είναι Κράτη-Μέλη τα 77. Για περισσότερα στοιχεία επί της ATT βλ την ιστοσελίδα <http://disarmament.un.org/treaties/t/att>. Ημερομηνία προσπέλασης 20 Οκτ 15.

πέμπτη αντίστοιχα. Οι βασικές χώρες που προμηθεύονται όπλα από την Γαλλία είναι μεταξύ άλλων η Σιγκαπούρη, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Ελλάδα και άλλα κράτη-σύμμαχοι του NATO, της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής αλλά και των Γαλλόφωνων χωρών αυτής. Για τις παράνομες συναλλαγές η Γαλλία, γενικά υποστηρίζει τα αυστηρά κριτήρια που ισχύουν στις συναλλαγές όπλων, έχει όμως προμηθεύσει όπλα σε χώρες όπου υπάρχουν υποψίες για παράβαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, παρείχε πυρομαχικά και οπλισμό στη Λιβύη (με Καντάφι), πυρομαχικά και τεθωρακισμένα οχήματα στην Αίγυπτο και στο Τσάντ, και πυρομαχικά στη Συρία κατά την περίοδο 2005 - 2009. Η θέση που έλαβε η Γαλλία επί της συνθήκης της ΑΤΤ, ήταν προοδευτική και γενικά σύμφωνη με την κοινή θέση που εξέφρασε η ΕΕ για τις εξαγωγές όπλων και έχει διαμορφωθεί από κοινού με την Μ. Βρετανία και τις λοιπές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις¹⁴⁸. Γενικά υποστηρίζει την ένταξη ενός δεσμευτικού κανόνα ανάμεσα στις γραμμές του «Χρυσού Κανόνα»¹⁴⁹ της Διεθνούς Αμνηστίας. Η Γαλλία έχει πιέσει για μία αναλυτική συνθήκη και ισχυρούς μηχανισμούς επιβολής, συμπεριλαμβάνοντας την ποινικοποίηση της διακίνησης όπλων στους εθνικούς κανόνες δικαίου. Η επόμενη χώρα στην κατάταξη, όπως είπαμε, είναι η Γερμανία μη μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, είναι οικονομικός ηγέτης της ΕΕ και ανήκει ακόμα και σε άλλους πολυμερείς οργανισμούς όπως για παράδειγμα η «Wassenaar Arrangement»¹⁵⁰. Η Γερμανία πέραν των παραπάνω είναι από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς όπλων της ΕΕ στην Μ. Ανατολή και στην Αφρική. Πελάτες της είναι η Νότια Αφρική, η Ελλάδα, η Τουρκία και άλλα κράτη-μέλη του NATO καθώς επίσης χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής. Γενικά υποστηρίζει τα αυστηρά κριτήρια των μεταφορών όπλων αλλά παρά ταύτα έχει προμηθεύσει με όπλα χώρες

¹⁴⁸ Για πληροφορίες επί της θέσης της ΕΕ βλ. «Disarmament, Non-Proliferation, and Arms Export Control» όπου αναφέρεται στη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής (πυρηνικά, χημικά και βιολογικά) και στην πιθανή απόκτησή τους από τρομοκρατικές ομάδες τις οποίες χαρακτηρίστηκαν το 2003 από την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας ως από τις πιο σημαντικές απειλές για την ασφάλεια της Ευρώπης. Περισσότερες λεπτομέρειες για την Στρατηγική της ΕΕ για αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μικρών όπλων επίσης αναγράφονται στο ίδιο κείμενο που είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://eeas.europa.eu/non-proliferation-and-disarmament/about/index_en.htm. Ημερομηνία Προσπέλασης την 25 Οκτ 15.

¹⁴⁹ Ο «Χρυσός Κανόνας» ρυθμίζει ότι οι Κυβερνήσεις πρέπει να προλαμβάνουν τις μεταφορές όπλων σε χώρες και μέρη όπου υπάρχει κίνδυνος για πιθανή παραβίαση των διεθνών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ανθρωπιστικού δικαίου. Περισσότερα στοιχεία επ' αυτού είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα <https://www.amnesty.ie/news/%E2%80%9Cgolden-rule%E2%80%9D-human-rights-essential-effective-arms-trade-treaty-55-irish-parliamentarians-sign>. Ημερομηνία προσπέλασης η 29 Σεπ 15.

¹⁵⁰ Η «Wassenaar Arrangement» μεταξύ άλλων συνεισφέρει στην περιφερειακή και διεθνή ασφάλεια και σταθερότητα, προωθεί την διαφάνεια και την μεγαλύτερη υπευθυνότητα στις μεταφορές όπλων και υλικών-τεχνολογίας διπλής χρήσης, χρησιμοποιεί ως μεθοδολογία τον έλεγχο των εξαγωγών προκειμένου να καταπολεμηθεί η τρομοκρατία. Για περισσότερα στοιχεία επί των τρόπων ανταλλαγής πληροφοριών ή στις ανταλλαγές στοιχείων επί των όπλων που θέτει η συμφωνία και τους σκοπούς της είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα <http://www.wassenaar.org/introduction/overview.html>. Ημερομηνία προσπέλασης η 29 Σεπ 15.

όπου υπάρχει κίνδυνος να διαπραχθούν παραβάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, έχει προμηθεύσει με τεθωρακισμένα οχήματα την Υεμένη και την Λιβύη (με Καντάφι) όπως και στο Μπαχρέιν, την Αίγυπτο, την Γουατεμάλα και τις Φιλιππίνες. Κατά τα άλλα συμφωνεί με την θέση της ΕΕ για την συνθήκη ΑΤΤ και υποστηρίζει τον «Χρυσό Κανόνα»¹⁵¹.

Η επόμενη χώρα στην κατάταξή είναι η Ρωσία, που έρχεται δεύτερη στην κατάταξη των εμπορών όπλων, βάσει της αξίας των εξαγωγών της και η οποία προμηθεύει χώρες όπως η Ινδία, η Συρία, η Αλγερία, το Σουδάν και πολλές Αφρικανικές. Την τελευταία δεκαετία η Ρωσική βιομηχανία όπλων έχει αναπτύξει σύγχρονες στρατιωτικές τεχνολογίες ώστε να «κερδίσει το χαμένο έδαφος» στην κούρσα με τις ΗΠΑ στην παραγωγή ποιοτικών και ποσοτικών όπλων. Με τη σειρά της και αυτή έχει προμηθεύσει όπλα σε χώρες με αμφίβολη πρακτική για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επίσης, έχει προμηθεύσει τυφέκια τύπου της γενιάς Καλάσνικοφ στην Λιβύη (με Καντάφι), επιθετικά ελικόπτερα στο Σουδάν όπου έχουν χρησιμοποιηθεί εναντίον πολιτών στο Νταρφούρ και αλλού. Φαίνεται να μην επιθυμεί η συμφωνία ΑΤΤ να περιλαμβάνει δεσμευτικούς κανόνες για τα διεθνή ανθρώπινα δικαιώματα με την επιχειρηματολογία των Ρώσων να υποστηρίζει ότι τέτοιοι κανόνες μπορούν να μεταφρασθούν υποκειμενικά και ιδεολογικά. Εντούτοις, η χώρα έχει ήδη συμφωνήσει στον OSCE και στην «Wassenaar Arrangement», οι οποίες περιέχουν αρχές που σέβονται το δίκαιο των διεθνών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο σε ότι αφορά τις μεταφορές όπλων¹⁵².

Η επόμενη χώρα στην κατάταξή μας είναι η Μ. Βρετανία (Μ.Β) με χώρες-πελάτες τις ΗΠΑ, τη Σαουδική Αραβία, την Ινδία, την Νότια Αφρική και διάφορες χώρες που είναι σύμμαχοί της στο ΝΑΤΟ. Επίσης αποτελεί ένα μεγάλο εξαγωγέα όπλων σε χώρες της Μ. Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής όπως επίσης και στην Υποσαχάρια Αφρική, αφήνοντας ακριβώς τις ίδιες υπόνοιες για πώληση όπλων σε χώρες που δείχνουν μικρό σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα. Για παράδειγμα, η Μ.Β. προμήθευσε όπλα στην κυβέρνηση της Σρι Λάνκα γνωρίζοντας ότι οι μέθοδοι καταστολής που χρησιμοποιεί δεν είναι και «λίαν ανθρωπιστικές». Το 2005, έγινε η πρώτη εξαγωγική χώρα όπλων που υποστήριξε την ΑΤΤ και μαζί με την Γαλλία βοήθησε στην εγκαθίδρυση του κώδικα της ΕΕ που μετέπειτα έγινε ο «Common Position on Arms Exports». Έχει επίσης συγγράψει διάφορες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ μεταξύ 2006 και 2009 όντας επικεφαλής διαπραγματεύσεων. Γενικά, υποστηρίζει τον «Χρυσό Κανόνα» που αναφέραμε παραπάνω, έχει προοδευτικές θέσεις για τον σκοπό της συνθήκης

¹⁵¹ Οπ. π. 146.

¹⁵² Οπ. π. 146.

καθώς και μηχανισμούς επιβολής (πχ υποστηρίζοντας αυστηρά μέτρα διαφάνειας). Αλλά επειδή μιλήσαμε για τις ΗΠΑ και για τον ρόλο τους σε όλη την ζωή στον πλανήτη (καλώς ή κακώς επηρεάζουν εκατομμύρια ανθρώπους και θέτουν απόψεις και τρόπο ζωής ως σύγχρονοι «ιδεολογικοί αποικιοκράτες») βλέπουμε ότι είναι η μεγαλύτερη εξαγωγική χώρα με το ποσοστό πωλήσεων να προσεγγίζει το 30% των συνολικών συναλλαγών συμβατικών όπλων (σε αξία). Προμηθεύει όπλα σε περισσότερες από 170 χώρες ενώ από την άλλη μπορεί και διακόπτει την προμήθεια όπλων με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για παράδειγμα, απαγόρευσε την μεταφορά όπλων στην Μιανμάρ, Κίνα, Σρι Λάνκα και Ζιμπάμπουε, επιπρόσθετα του εμπάργκο όπλων που είχε εφαρμόσει ο ΟΗΕ. Εντούτοις, προμήθευσε όπλα σε χώρες όπως η Σρι Λάνκα, το Μπαχρέιν, η Αίγυπτος και η Υεμένη, όταν υπήρχαν υπόνοιες για παραβάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εξουσιοδότησε την πώληση μικρών όπλων, εκατομμύρια πυρομαχικών και χημικών παραγόντων για καταστολή πλήθους στην Αίγυπτο, παρά το γεγονός ότι οι δυνάμεις ασφαλείας ξεσπούσαν βίαια στους διαδηλωτές. Τέλος, οι ΗΠΑ επιθυμούν όπως η ΑΤΤ να τηρήσει υψηλά τα διεθνή πρότυπα ελέγχου εξαγωγών όπλων αλλά θα προτιμούσαν ένα ελαφρύ και χαλαρό κείμενο συνθήκης το οποίο θα θέτει γενικές αρχές που θα λαμβάνονται υπόψη αντί για ισχυρά δεσμευτικά μέτρα¹⁵³.

4.3 Η Στρατιωτική Βοήθεια και το Αναπτυξιακό Φαινόμενο

Έχουμε αντιμετωπίσει την πραγματικότητα ότι μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου οι Ένοπλες Δυνάμεις των ΗΠΑ πραγματοποίησαν διάφορες επεμβάσεις παντού στον κόσμο για να βοηθήσουν χώρες, και κατ' επέκταση, τους ντόπιους πληθυσμούς που δοκιμάζονταν από φυσικές καταστροφές και συγκρούσεις, με σκοπό να βοηθήσουν την ανάπτυξη του μετά-συγκρουσιακού κρατικού και κοινωνικού ιστού. Αυτό έγινε σε συνεργασία με την καθ' ύλη αρμόδια υπηρεσία USAID και το ΥΠΕΞ της χώρας, εξυπηρετώντας στόχους της εξωτερικής τους πολιτικής. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω επεμβάσεων ήταν η ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ της στρατιωτικής και πολιτικής συνιστώσας του κράτους. Η πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία στην παροχή βοήθειας (παντός είδους) είναι θεμιτή αλλά και αντικείμενο πολλών μελετών που έλαβαν χώρα κυρίως μετά τις επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν. Επίσης πρέπει να πούμε, ότι τα ίδια εφόδια (είδη διαβίωσης, στέγη κλπ) της ανθρωπιστικής βοήθειας παρέχονται και από την στρατιωτική βοήθεια μέσω των στρατιωτικών δυνάμεων που βρίσκονται επί τόπου και αφού πρώτα έχουν «ασφαλίσει» την περιοχή που θα πραγματοποιηθεί η δράση. Στο σημείο αυτό

¹⁵³ Οπ. π. 146.

εμπλέκονται και οι διεθνείς οργανισμοί και ΜΚΟ που έχουν σχέση με την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, καθόσον πρέπει να τους εξασφαλισθεί ο κατάλληλος χώρος για να πράξουν την εργασία τους, χωρίς να υπάρχει διατάραξη-ενόχληση αυτού του έργου από τους αντιμαχόμενους και (πιθανώς) τις κυβερνήσεις των κρατών. Η προσπάθεια «ανοικοδόμησης ενός έθνους» είναι από τη φύση της εξαιρετικά πολύπλοκη και έχει δημιουργήσει πολλές αντιπαράθεσεις κυρίως τα τελευταία χρόνια. Επιπλέον αυτού, πρέπει να αναφερθούμε και στο γεγονός ότι σήμερα η φύση μίας στρατιωτικής επιχείρησης σπάνια είναι απλή για να μπορέσει να επιλύσει τέτοιου είδους θέματα¹⁵⁴.

Παραπάνω αναφερθήκαμε σε φυσικές καταστροφές ως μία κατάσταση που προκαλεί την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας τόσο από τον πολιτικό όσο και από το στρατιωτικό τομέα. Ο προβληματισμός που γεννάται εδώ είναι, αν και πόσο μπορεί ο πολιτικός τομέας να επέμβει άμεσα, να ανακουφίσει τον πληγέντα (και όχι μόνο) πληθυσμό και, τέλος, να βοηθήσει την πληγείσα κοινωνία να προσαρμοσθεί στις νέες καταστάσεις μετά την καταστροφή. Ομολογούμενως, αυτό είναι δύσκολο και τις περισσότερες φορές είναι αναγκαία η άμεση συνδρομή των στρατιωτικών δυνάμεων λόγω οργανωτικών δυνατοτήτων και της άμεσης διάθεσης βαρέως τύπου μηχανολογικού εξοπλισμού δρώντας, κυρίως, υποστηρικτικά στην παρεχόμενη ανθρωπιστική βοήθεια. Μέχρι τώρα είναι ξεκάθαρο το κοινωνικό σκέλος της στρατιωτικής βοήθειας καθόσον είναι άμεσα συνδεδεμένο με την ανθρωπιστική βοήθεια για κοινωνική ανακούφιση και όχι με την γενικότερη αναπτυξιακή διάσταση¹⁵⁵.

Ένα διαφορετικό είδος στρατιωτικής συνδρομής (ή βοήθειας) που έρχεται (ως διαδικασία σε πρώιμο όμως στάδιο) να βοηθήσει την ανάπτυξη, είναι οι «επιχειρήσεις ειρήνης» που ακροθιγώς αναφερθήκαμε. Η όλη φιλοσοφία των υπόψη επιχειρήσεων, βρίσκεται κατ' αρχήν στην νομιμοποίηση που λαμβάνουν από ένα κεντρικά θεσμικό όργανο, για παράδειγμα το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, ασχέτως αν μερικές φορές κάπου χάνεται η σωστή διαδικασία στα γρανάζια των συμφερόντων των «μεγάλων δυνάμεων». Σε αυτές τις επιχειρήσεις είναι σύνηθες να υπάρχει εμπλοκή σε μάχη ταυτόχρονα με την παροχή βοήθειας. Συνήθως είναι απαραίτητη η έγκριση της επιτόπιας στρατιωτικής αρχής καθώς και η εξασφάλιση της περιοχής για την ασφαλή δράση των πολιτικών φορέων. Τα θέματα που αφορούν στο συντονισμό αυτών

¹⁵⁴ Βλ. Olga Oliker, Richard Kauzlarich, James Dobbins, Kurt W. Basseuner, Donald L. Sampler, John G. McGinn, Michael J. Dziedzic, Adam Grissom, Bruce Pirnie, Nora Bensahel, A. Istar Guven. «Aid During Conflict Interaction Between Military and Civilian Assistance Providers in Afghanistan, September 2001– June 2002», Σελ. 5-22. Published 2004 by the RAND Corporation. Διαθέσιμο στο RAND URL: <http://www.rand.org/>.

¹⁵⁵ Οπ. π. 154.

των οργανισμών με τις στρατιωτικές δυνάμεις κυρίως για την ασφάλειά τους, δημιουργεί εντάσεις, συνθήκες αμφίβολης αποτελεσματικότητας και επιτυχίας του έργου της συνδρομής στους τοπικούς πληθυσμούς¹⁵⁶. Υπάρχουν όμως κάποια παραδείγματα των παραπάνω δράσεων;

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δίνεται από την κοινή επιχείρηση δυνάμεων του ΟΗΕ και της στρατιωτικής μηχανής των ΗΠΑ στη Σομαλία στην οποία όμως χαρακτηρίζεται και από δράσεις/έργα που πρέπει να τα αποφεύγει κάποιος. Έτσι οι ΗΠΑ (κυβέρνηση Bush) επενέβη στη Σομαλία για να προστατέψει την παροχή και την διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας καθόσον η αντίστοιχη δύναμη του ΟΗΕ (UN Mission in Somalia -UNOSOM¹⁵⁷) ήταν μικρή και δεν μπορούσε να το κάνει. Η δύναμη των ΗΠΑ μαζί με τους συμμάχους της βοήθησαν στην διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας και στη συνέχεια επέκτειναν την υπόψη συνδρομή με το να λειτουργήσουν (κατά το δυνατόν) τα λιμάνια, τα αεροδρόμια, τις γέφυρες και τις οδικές αρτηρίες. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η ύπαρξη όπλων (μικρών και ελαφρών) δεν βοηθάει καθόλου την ειρηνική λειτουργία της κοινωνίας με την ένοπλη βία να μην βοηθάει στην επίλυση των προβλημάτων. Ο αφοπλισμός των ντόπιων στοιχείων ως προ-απαιτούμενη διαδικασία της υπόψη επιχείρησης, δεν είχε ολοκληρωθεί με την αποχώρηση της πλειονότητας των στρατευμάτων των ΗΠΑ. Τα αποτελέσματα ήταν δυσάρεστα για την όλη εξέλιξη της επιχείρησης και η Σομαλία δεν συνήλθε ποτέ. Ο «πολιτικός τομέας» λοιπόν, έχει συνεργασθεί με τις στρατιωτικές δυνάμεις των ΗΠΑ και έχει αποκτήσει πολλές εμπειρίες στην αντιμετώπιση ανθρωπογενών καταστροφών. Η ανθρωπιστική παρέμβαση για βοήθεια των πληθυσμών ανέδειξε την πραγματικότητα ότι η ανθρωπιστική και στρατιωτική βοήθεια αποτελούν ξεκάθαρα εργαλεία της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Οι μεγάλες αντίστοιχες διεθνείς ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές ανοικοδόμησης στο Κόσσοβο και στο Ανατολικό Τιμόρ, βοήθησαν να εγκαθιδρυθεί μία σχέση αλληλεπίδρασης που οικοδομήθηκε πάνω στην παραδοχή ότι είναι καλύτερο οι στρατιωτικές δυνάμεις των ΗΠΑ να δρουν στο πλαίσιο του ΟΗΕ παρά να είναι μέρος της σύγκρουσης που υποτίθεται ότι θα καταπολεμούσαν¹⁵⁸.

Από τα μέχρι τώρα αναφερθέντα έχουμε αντιληφθεί ότι μία σύγκρουση που λαμβάνει χώρα εντός μίας χώρας καταστρέφει τον κοινωνικό ιστό και κάθε υποδομή. Σε αυτό συμβάλλει η προμήθεια όπλων που οι ενδείξεις μας, λένε ότι διάφορες κυβερνήσεις εξαιτίας της διαφθοράς και των κακών πολιτικών διακυβέρνησης, χρησιμοποιούν την βοήθεια αλλά και μέρος των

¹⁵⁶ Οπ. π. 154.

¹⁵⁷ Η υπόψη επιχείρηση αφορά ουσιαστικά σε δύο (2) επιχειρήσεις που έλαβαν χώρα από Απρ 1992-Μαρ 1993 η «UNOSOM-I» (διαθέσιμα στοιχεία στην ιστοσελίδα <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosomi.htm>) και από Μαρ 1993-Μαρ 1995 η «UNOSOM-II» (διαθέσιμα στοιχεία στην ιστοσελίδα <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2.htm>). Ημερομηνία Προσπέλασης 28 Οκτ 15.

¹⁵⁸ Οπ. π. 154.

φυσικών πόρων για να χρηματοδοτήσουν την ανάγκη τους να παραμείνουν στην εξουσία μέσω των «όπλων». Η βία είναι επακόλουθο συγκρούσεων, εμφυλίων πολέμων και ενίοτε πραξικοπημάτων, που υποβαθμίζουν τις κοινωνίες, τις οικονομίες τους αλλά και όλο το κρατικό οικονομικό υποδομολόγιο, ένα φαύλο κύκλο φτώχειας εξαιτίας του υψηλού κόστους τους σε όλους τους πυλώνες του αναπτυξιακού φαινομένου. Η προώθηση της ανάπτυξης ως ολοκληρωμένου φαινομένου δεν είναι κάτι αυτονόητο στις αναπτυσσόμενες χώρες γιατί υπάρχουν, όπως είπαμε, εμπόδια που γεννώνται από τις συγκρούσεις και τους εμφύλιους πολέμους. Το 73% των πολιτών των αναπτυσσόμενων χωρών έχουν βιώσει ένα εμφύλιο πόλεμο ή βιώνουν ήδη έναν τέτοιο, που τελικά περιορίζει την οικονομική μεγέθυνση. Τι προκαλεί όμως έναν εμφύλιο πόλεμο ή σύγκρουση; Πιθανές αιτίες βρίσκονται σε παράγοντες κοινωνικούς-εθνολογικούς, πολιτικούς, γεωγραφικούς ή/και οικονομικούς. Οι οικονομικοί λόγοι που οδηγούν στον εμφύλιο σπαραγμό είναι το (ήδη υπάρχον) χαμηλό εισόδημα όπου μία μείωσή του στο ήμισυ σχεδόν διπλασιάζει τον κίνδυνο εμφυλίου πολέμου¹⁵⁹.

Οι παραπάνω αιτίες είναι πραγματικές βασιζόμενες στο παρελθόν των χωρών αυτών; Οι κακές πολιτικές των κυβερνήσεων σε συνδυασμό με την διαφθορά παίζουν κάποιο ρόλο ή υπάρχουν και άλλες αιτίες που κρύβονται πίσω από κοινωνικές επαναστάσεις και τελικά εμφυλίους πολέμους; Οι υπάρχουσες εθνικές διαφορές παίζουν κάποιο ρόλο στην ουσιαστική υποβάθμιση του αναπτυξιακού φαινομένου μέσω του εμφυλίου; Υφίστανται, σε απάντηση αυτών, πολλές πολυεθνικές κοινωνίες που διαβιούν ειρηνικά σε αντίθεση με ορισμένες από τις φτωχότερες χώρες που είναι εθνικά αμιγείς και σπαράσσονται από εμφύλιες διαμάχες με συνεπακόλουθη κυβερνητική κατάρρευση. Στατιστικά δεν υπάρχουν στοιχεία για να αποδείξουν τη σχέση μεταξύ εθνικής διαφορετικότητας και τάσης για εμφύλιο πόλεμο. Πάλι στα θέματα αυτά υφίσταται το ζωτικό στοιχείο του χαμηλού εισοδήματος αλλά όπως έχει προαναφερθεί, η δημιουργούμενη ανισότητα στην κατανομή του εθνικού πλούτου, θέτει τις βάσεις έναρξης και διάρκειας των εμφυλίων πολέμων και συγκρούσεων. Ένα ακόμα στοιχείο που βοηθάει είναι η διαχείριση των φυσικών πόρων που χρηματοδοτούν τις διαμάχες και όχι την ανάπτυξη της οικονομίας και της κοινωνίας. Παράδειγμα αυτού είναι η περίπτωση της Αγκόλα που τα διαμάντια χρηματοδοτούσαν τους επαναστάτες ενώ το πετρέλαιο τις κυβερνητικές δυνάμεις¹⁶⁰.

Όταν τελειώσει το συγκρουσιακό κομμάτι ενός εμφυλίου και σταματήσουν οι απώλειες ανθρωπίνων ζωών, οι κυβερνήσεις των κρατών αυτών, αναγνωρίζοντας το πόσο επικίνδυνη είναι η κατάσταση στην κοινωνία, αντιδρούν διατηρώντας σε υψηλό επίπεδο τις στρατιωτικές

¹⁵⁹ Βλ. Paul Collier «The Bottom Million: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It» OXFORD UNIVERSITY PRESS/2008, Σελ. 17-19.

¹⁶⁰ Οπ. π. 159, Σελ. 22-39.

δαπάνες. Οι ΕΔ της χώρας βρίσκονται σε κατάσταση ετοιμότητας για πόλεμο και όχι για ειρήνη όχι μόνο σε επίπεδο εξοπλισμού αλλά και σε επίπεδο ψυχολογίας και νοητικών διαδρομών. Είναι πολύ δύσκολο να επανέλθουν οι στρατιώτες μετά από πολεμικές επιχειρήσεις στην καθημερινότητα και στην ειρηνική διαβίωση. Επειδή τα κονδύλια κατευθύνονται σε δράσεις ασφαλείας και όχι σε αποκατάσταση των πρώην μαχητών, αυτοί σε μεγάλο ποσοστό μάλλον συνεχίζουν να αναζητούν τον πόλεμο και όχι την ειρηνική συμβίωση με τους λοιπούς ανθρώπους. Ο κόστος λοιπόν ενός εμφυλίου πολέμου πέραν των παραπάνω κοινωνικών διαταραχών, είναι μία αιτία της υπανάπτυξης και το παιδί αυτής (συνήθως), καθόσον βλάπτει τόσο τη χώρα όσο και τους γείτονές της. Στην ίδια τη χώρα λοιπόν, προκαλεί μείωση της μεγέθυνσης 2,3% ετησίως οπότε για ένα εμφύλιο 7-ετούς διάρκειας έχουμε συνολική μείωση της μεγέθυνσης 15% κάνοντας έτσι τη χώρα φτωχότερη. Πέραν τούτου, οι εμφύλιοι πόλεμοι αλλά και γενικά οι πόλεμοι, δημιουργούν πρόσφυγες και μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών, κατάρρευση της δημόσιας υγείας, δημιουργία επιδημιών και μία σοβαρή υποβάθμιση του περιβάλλοντος που απλά δεν μπορεί να συντηρήσει τη ζωή ούτε ανθρώπων ούτε ζώων. Όλα τα παραπάνω είναι σημαντικό να πούμε ότι συνεχίζουν να υπάρχουν και μετά το πέρας των όποιων πολεμικών επιχειρήσεων¹⁶¹ με το χρόνο αποκατάστασης να είναι μακρύς.

Οι γειτονικές χώρες καλούνται και αυτές να τη σειρά τους να γευτούν τα «δώρα» της εμφυλιοπολεμικής κατάστασης του γείτονα εξαιτίας των μεταναστεύσεων-μετακινήσεων πληθυσμών και των ασθενειών – επιδημιών οι οποίες δεν γνωρίζουν σύνορα. Το ίδιο συμβαίνει και με το γενικότερο κοινωνικό σκέλος του κόστους, στο οποίο μπορεί να συμπεριλαμβάνεται για παράδειγμα η διεύρυνση της πώλησης ναρκωτικών και της λειτουργίας των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων. Για παράδειγμα, το 95% της παγκόσμιας παραγωγής σκληρών ναρκωτικών προέρχεται από εμπόλεμες χώρες με τους λόγους να είναι προφανείς. Οι χώρες που βρίσκονται σε εμφύλιο πόλεμο έχουν «συγκριτικό πλεονέκτημα» στην παραγωγή του διεθνούς εγκλήματος και της τρομοκρατίας. Η εξάπλωση λοιμωδών ασθενειών και επιδημιών στην Αφρική και μέσα σε αυτές ανήκει και το AIDS, πιθανώς να οφείλεται μερικώς (πέραν της παντελούς έλλειψης παιδείας, μέσων προφύλαξης και θρησκευτικών προκαταλήψεων) και στους εμφύλιους που ήταν σε εξέλιξη και διευκόλυναν πέραν όλων των άλλων, τους μαζικούς βιασμούς¹⁶².

Υποθέτοντας τώρα ότι μια χώρα ξεκινάει την διαδικασία της ανεξαρτησίας της έχοντας ορισμένα από τα ακόλουθα οικονομικά χαρακτηριστικά (τα οποία δυνητικά προκαλούν την

¹⁶¹ Οπ. π. 154.

¹⁶² Οπ. π. 154.

έναρξη ενός εμφύλιου πολέμου): χαμηλό εισόδημα, τον μικρό ρυθμό μεγέθυνσης και εξάρτηση από την εξαγωγή των κυρίων αγροτικών προϊόντων. Ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας είτε είναι μικρός είτε είναι μεγάλος βοηθά κυρίως στο να μειωθεί το ρίσκο έναρξης μίας εσωτερικής σύγκρουσης ή εμφύλιου πολέμου¹⁶³. Η έναρξη ενός εσωτερικού πολέμου προκαλεί οικονομική ζημία που αναιρεί την όποια οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη κατά την ειρήνη. Επιπλέον, εκτοξεύεται ο κίνδυνος συνέχισης των εσωτερικών συγκρούσεων, αφήνοντας, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, ως κληρονομιά «οργανωμένους φόνους» που δύσκολα ξεχνιόνται. Ο φόνος και η βία αποτελούν ίσως τον μοναδικό τρόπο επιβίωσης βλέποντας την ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού μικρών όπλων σε χαμηλές τιμές που οποιοσδήποτε θέλει, μπορεί να προμηθευθεί μέσω πολλών καναλιών. Η φτώχεια, η οικονομική στασιμότητα και η εξάρτηση της οικονομίας μόνο στην παραγωγή κύριων αγροτικών προϊόντων, αποτελούν τα χαρακτηριστικά που βρίσκονται σε άνθιση στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό δεν σημαίνει ότι όλες οι χώρες αυτές είναι έρμαια των συγκρούσεων αλλά ότι έχουν μία προδιάθεση για σύγκρουση, με τον κίνδυνο αυτό να διαφέρει ανάλογα με τα οικονομικά χαρακτηριστικά της χώρας και αυτά με την σειρά τους επηρεάζονται από τις συγκρούσεις¹⁶⁴.

Από την άλλη πλευρά στις χώρες αυτές υπάρχουν τόσο τα προβλήματα των επαναστάσεων όσο και των πραξικοπημάτων. Θα εξετάσουμε μόνο τα τελευταία από την πλευρά που αφορά στους πυλώνες του αναπτυξιακού φαινομένου και όχι στα τυχόν ιδεοληπτικά ή πολιτικά θέματα, εντοπίζοντας δύο παράγοντες στους οποίους βασίζονται και είναι πάλι το χαμηλό εισόδημα και η μικρή μεγέθυνση της οικονομίας. Τα πραξικοπήματα δεν επηρεάζονται ή δεν εξαρτώνται (καταρχήν) από τους φυσικούς πόρους σε αντίθεση με τις επαναστάσεις. Η εξήγηση σε αυτό βρίσκεται στο γεγονός ότι η επανάσταση χρειάζεται άμεσα «πόρους» για την αγορά όπλων ή/και στρατευμάτων, ενώ το πραξικόπημα ήδη έχει ένα στράτευμα που πληρώνεται από την κυβέρνηση που στο τέλος θα καταλύσει. Ως εκ τούτου, και επειδή η Αφρική είναι στο επίκεντρο των χαμηλών εισοδημάτων και των μικρών οικονομικών μεγεθύνσεων, έχει γίνει το «κέντρο» των πραξικοπημάτων. Οι πόλεμοι και τα πραξικοπήματα έχουν δεσμεύσει τις χώρες με χαμηλό εισόδημα σε εξίσου χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης, βασιζόμενες, κυρίως, στις εξαγωγές των αγροτικών τους προϊόντων χωρίς να μπορούν να διαθέσουν πόρους σε άλλες δραστηριότητες (πχ επενδύσεις στον βιομηχανικό ή μεταπρατικό τομέα). Δημιουργείται έτσι ένας φαύλος κύκλος αυτοτροφοδότησής τους (πόλεμοι και πραξικοπήματα) από τα προαναφερόμενα προβλήματα. Για να υπάρξει μία λύση θα απαιτηθεί να εφαρμοσθούν χρηστές πολιτικές

¹⁶³ Οπ. π. 154.

¹⁶⁴ Οπ. π. 154.

διοίκησης και προστασία των δημοκρατικών δικαιωμάτων των πολιτών που όμως είναι δύσκολο να εγκαθιδρυθούν και τελικά δεν μειώνουν ιδιαιτέρως τον κίνδυνο εμφυλίου και πραξικοπήματος. Όταν λοιπόν, σε μια κοινωνία που περιγράψαμε παραπάνω, η οικονομική μεγέθυνση αποτυγχάνει, τότε η κοινωνία αυτή, ή το κράτος αυτό, είναι δύσκολο να ελέγξει τους κινδύνους που γεννώνται. Χωρίς η οικονομία να είναι το ΠΑΝ, η οικονομική μεγέθυνση είναι βασικό προ-απαιτούμενο για την ειρήνη στη χώρα¹⁶⁵.

Επειδή παραπάνω μιλήσαμε για «φυσικούς πόρους» και πώς τους εκμεταλλεύονται οι εμπλεκόμενοι στις εσωτερικές συγκρούσεις, θα πρέπει να δούμε και το γεγονός ότι οι ίδιοι οι φυσικοί πόροι μπορεί να εμπλέξουν την αναπτυσσόμενη χώρα σε ένα κυκλώνα κακής διαχείρισης. Οι χώρες για τις οποίες αναφερόμαστε μαστίζονται από την φτώχεια (πολλές φορές από την ακραία μορφή της) με την ανακάλυψη φυσικού πλούτου δυνητικά να γίνεται όχημα ανάπτυξης, δείχνοντας σεβασμό στο περιβάλλον εφόσον θέλουμε να μιλάμε για αναπτυξιακό φαινόμενο. Αυτό ίσως σε ορισμένες περιπτώσεις να ισχύει αλλά φαίνεται ότι αποτελεί την εξαιρέση, με τον παραγόμενο πλούτο να οδηγεί τη χώρα στην εμφάνιση συγκρούσεων. Ακόμα όμως και αν δεν οδηγηθεί σε σύγκρουση, η χώρα συνεχίζει να παραμένει σε κατάσταση τουλάχιστον «μη ανάπτυξης» ή στασιμότητας. Οι αναπτυσσόμενες χώρες παραμένουν φτωχές παρά το φυσικό πλούτο τους καθόσον η κατάρα των φυσικών πόρων γεννάει την «Ολλανδική Ασθένεια»¹⁶⁶. Γιατί όμως ισχύει αυτό στις αναπτυσσόμενες χώρες ενώ βλέπουμε ότι, για παράδειγμα, το πετρέλαιο βοήθησε την Νορβηγία αλλά όχι το Τσάντ; Η απάντηση σύμφωνα με την οικονομική επιστήμη είναι ότι ευθύνεται η υπόψη «ασθένεια» και η αστάθεια στις τιμές των αγορών που περιορίζουν την οικονομική μεγέθυνση. Σύμφωνα με την πολιτική επιστήμη η απάντηση βρίσκεται στο γεγονός ότι η ενοικίαση των πόρων είναι πιθανό να προκαλούν φαινόμενα «κυβέρνησης του ενός»¹⁶⁷. Περαιτέρω ανάλυση με τα δεδομένα της πολιτικής επιστήμης ξεφεύγει της παρούσης εργασίας αλλά μας δεικνύει την σπουδαιότητα που πρέπει να δίνουμε στην πολιτική συνιστώσα του κοινωνικού πυλώνα του αναπτυξιακού φαινομένου γιατί κρύβει μέσα της την δημιουργία φαινομένων απολυταρχικών καθεστώτων, που εκμεταλλευόμενα τον φυσικό πλούτο οδηγούνται σε φαινόμενα φτώχειας αλλά και ανάγκης παροχής βοήθειας από τους χορηγούς. Οι υπόψη χορηγοί θα τη δώσουν εφόσον θα έχουν να απολαύσουν

¹⁶⁵ Οπ. π. 154.

¹⁶⁶ Οπ. π. 154. Επιπλέον ο όρος αυτός σημαίνει ότι η εξαγωγή αυτών προκαλεί την άνοδο της τιμής του νομίσματος σε σχέση με τα άλλα (νομισματική ισοτιμία). Αυτό προκαλεί πτώση των εξαγωγών της χώρας λόγω του ότι γίνονται ακριβότερες και ως εκ τούτου μη ανταγωνιστικές, οι οποίες μπορεί να αποτελούν τελικά τον καλύτερο τρόπο για τεχνολογική πρόοδο. Αυτή η «ασθένεια» συναντάται και στην περίπτωση των αποτελεσμάτων της βοήθειας σε ένα κράτος, που για την ανθρωπιστική βοήθεια σε τρόφιμα το έχουμε ήδη δει παραπάνω στην εργασία.

¹⁶⁷ Οπ. π. 154, Σελ. 50.

τα κέρδη από την αποκλειστική εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου της χώρας μέσω της παροχής ας πούμε των όπλων που θα εξασφαλίσουν την μακροβιότητα των «προθύμων»-συμμάχων τους.

Από τα παραπάνω, έγινε κατανοητό ότι υφίσταται μία «τοπική παγκοσμιοποίηση» των προβλημάτων για τις αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής, ιδιαίτερα της Υποσαχάριας, που ενισχύονται από τις εσωτερικές και μη συγκρούσεις. Επίσης είδαμε ότι όταν ο γείτονας νοσεί η ασθένειά του μεταδίδεται σε όλα τα όμορα κράτη με κυρίαρχο σύμπτωμα την ανάσχεση του αναπτυξιακού ρυθμού της οικονομίας και της κοινωνίας γενικότερα, αλλά και την ενίσχυση των πωλήσεων όπλων. Τι γίνεται όμως στις περιπτώσεις όπως για παράδειγμα της Ζώνης Σαχέλ που τα μισά κράτη αυτής είναι περικλειστά και άμεσα εξαρτώμενα από τους γείτονες και μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις οι γείτονες να είναι η Σαχάρα; Δηλαδή, για παράδειγμα βλέπουμε ότι η Ουγκάντα είναι φτωχή και η Ελβετία είναι πλούσια γιατί η πρώτη περιορίζεται στο να χρησιμοποιεί τις φτωχές υποδομές της Κένυα ενώ η δεύτερη τις πλούσιες της Γερμανίας και Ιταλίας. Κατανοούμε ότι είναι δύσκολο να προωθηθούν οι εξαγωγές μιας χώρας αν περιστοιχίζεται από χώρες φτωχού μεταφορικού δικτύου με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η ανάπτυξη της οικονομίας. Δεν μπορεί να γίνει οιαδήποτε σύγκριση Γερμανίας, Ιταλίας, Γαλλίας και Αυστρίας που περικλείουν την Ελβετία με τις αντίστοιχες της Ουγκάντας (Κένυα, Σουδάν, Ρουάντα, Σομαλία) που όλες μαστίζονται από φτώχεια, πολέμους-γενοκτονίες ή εμφύλιους, και που ουσιαστικά δεικνύει την ορθότητα του επιχειρήματος. Γενικά όλες οι χώρες, περικλειστές ή μη, ωφελούνται από τα κέρδη των οικονομιών των γειτονικών τους χωρών. Μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι αν ο πλούσιος γείτονας αναπτύσσεται με ρυθμό 1% τότε ο φτωχός γείτονας αναπτύσσεται με περίπου 0,7%¹⁶⁸. Περίπου το 30% του πληθυσμού της Αφρικής ζει σε περικλειστές χώρες, χωρίς φυσικούς πόρους με τις οικονομικές δομές τους να μην είναι προσανατολισμένες προς τους γείτονές τους (όπως φυσιολογικά αναμενόταν) λόγω των αποικιοκρατικών συνηθειών της μη επικοινωνίας μεταξύ τους ή των εθνολογικών-φυλετικών διαφορών τους κ.ά.¹⁶⁹. Το σίγουρο είναι ότι «ποτέ δεν φταίει μόνο ο ένας» σε μία σχέση αναπτυξιακής προσπάθειας μεταξύ χορηγού-αποδέκτη. Η στρατιωτική βοήθεια, θα αναρωτηθεί κάποιος πώς εμπλέκεται στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία; Καίτοι δεν μπορεί να μετρηθεί η στρατιωτική βοήθεια, υπό κανονικές συνθήκες, βοηθάει το κράτος-αποδέκτη να εξασφαλίσει και να διατηρήσει τις συνθήκες ασφαλείας που θα δώσουν το κίνητρο στον πληθυσμό του να επιτύχει την

¹⁶⁸ Οπ. π. 154, Σελ. 55-57.

¹⁶⁹ Οπ. π. 154, Σελ. 55-57.

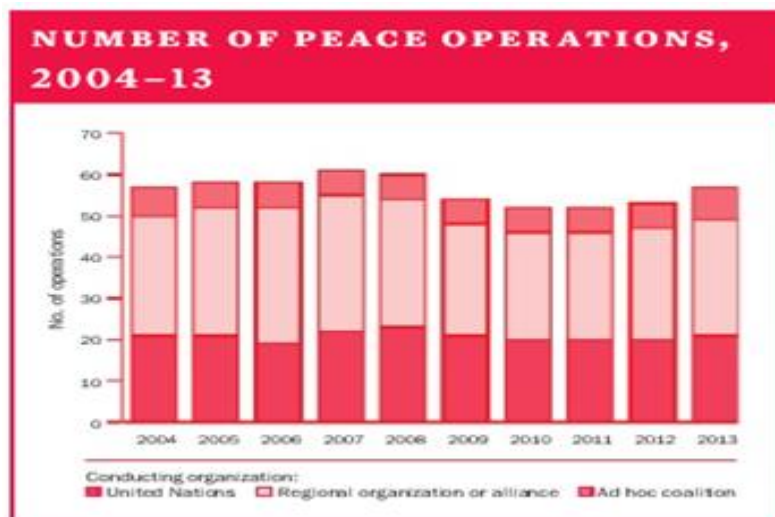
ευημερία του και εν συνεχεία να βοηθήσει το ίδιο (μέσω ειρηνευτικών αποστολών που θα αναλαμβάνουν τα αναπτυσσόμενα έθνη του νότου στο πλαίσιο της συνεργασίας «νότου-νότου») τα λοιπά κράτη της πολύπαθης αφρικανικής ηπείρου. Αν όμως γίνεται εργαλείο πολιτικών ή κυριαρχικών επιδιώξεων τότε αλλάζει το θέμα και απλά μετατρέπεται σε «εργαλείο επιβολής».

Σε όλα τα παραπάνω δεν εμφανίζεται άμεσα το περιβάλλον ή τουλάχιστον έτσι φαίνεται να είναι. Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική καθώς το περιβάλλον είναι ο καταλύτης που επηρεάζει άпасες τις δραστηριότητες του ανθρώπου στην περιοχή. Είναι γνωστό και αδιαμφισβήτητο ότι ο «άνθρωπος του βορρά» (πλούσιες-αναπτυγμένες χώρες) υιοθετώντας ένα μοντέλο ανεξέλεγκτης και χωρίς ηθικούς φραγμούς ανάπτυξης, υιοθέτησε διάφορα μοντέλα τα οποία τελικά δεν βοήθησαν και πολύ το περιβάλλον. Αντιθέτως, προώθησαν γρηγορότερα την κλιματική αλλαγή και το δικαίωμα στους αναπτυσσόμενους να ζητούν δικαίωση για τις «φθορές/βλάβες» που υφίστανται από αυτήν. Ακόμα, η αποικιοκρατία έδωσε την δυνατότητα στους πλούσιους να εκμεταλλευθούν ακόμα περισσότερο το «περιβάλλον» των αναπτυσσομένων. Οι πόλεμοι μεταξύ των κρατών της αναπτυσσόμενης πλευράς του πλανήτη μόνο καταστροφή έφεραν στις υποδομές και στο περιβάλλον τους, η οποία ενισχύθηκε από την κλιματική αλλαγή. Τέλος, η εγκατάλειψη και η καταστροφή των εδαφών, ως αποτέλεσμα πολέμων και εσωτερικών συγκρούσεων, είναι γεγονός που διατρέχει όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής (Υποσαχάριας ή μη).

4.4 Συμπεράσματα

Η αναπτυξιακή βοήθεια (κυρίως η διμερής) προέρχεται από σχηματισμούς υπηρεσιών που κατευθύνουν την βοήθεια σε χώρες σύμφωνα με τις στοχεύσεις της εξωτερικής πολιτικής των κρατών-χορηγών. Σε αυτό το σημείο έρχεται να προστεθεί και ο ρόλος των στρατιωτικών δυνάμεων των χωρών-χορηγών που παρέχουν τη συνδρομή τους τόσο με προσωπικό όσο και με εξοπλισμό. Οι λόγοι διαφέρουν από την απλή ενίσχυση ενός συμμαχικού έθνους μέχρι την βοήθεια για την ανάπτυξη δυνατοτήτων παροχής και συμμετοχής των ιδίων των αποδεκτών της βοήθειας σε επιχειρήσεις που θα γίνονται σε άλλες αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής. Οι λόγοι προφανείς. Έχουν να κάνουν με την ευκολότερη αποδοχή των δυνάμεων αυτών από τους τοπικούς πληθυσμούς αποφεύγοντας την δημιουργία εντυπώσεων «εισβολής» ή «επικυριαρχίας». Στην Εικόνα 8 που ακολουθεί βλέπουμε τις επιχειρήσεων ειρήνης από 2004-2013.

Εικόνα 8: Επιχειρήσεις Ειρήνης (παγκόσμια) από το 2004-2013.

Πηγή: <http://www.scribd.com/doc/244752631/SIPRI-Yearbook-2014-Summary-in-English>.

Διαπιστώνουμε ότι η παγκόσμια προσοχή μετακινήθηκε από το Αφγανιστάν στην Αφρική και ιδιαίτερα στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία (Central African Republic-CAR), στην Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (Democratic Republic of the Congo-DRC), στο Μάλι, στη Σομαλία και στο Νότιο Σουδάν. Οι οκτώ νέες επιχειρήσεις ειρήνης το 2013 έλαβαν χώρα στην Αφρική με τη συμμετοχή πολλών οργανισμών και διεθνών παικτών. Τέσσερις από τις οκτώ νέες επιχειρήσεις το 2013 αναπτύχθηκαν στο Μάλι, τρεις στην CAR και μια στη Σομαλία. Δύο από αυτές ήταν υπό Αφρικανικούς οργανισμούς ως εξής: η «*International Support Mission to Mali (AFISMA)*», υπό την «*Economic Community of the West African States (ECOWAS)*» και την «*African Union (AU)*», και τέλος η «*International Support Mission to the CAR (MISCA)*» υπό την «*AU*»¹⁷⁰.

Η σημασία των πωλήσεων όπλων αποτελεί την μεγάλη πληγή ή ελπίδα για τις οικονομίες των χωρών ανάλογα από την πλευρά που βρίσκεται ο παρατηρητής. Παρά τα όποια στοιχεία που ήδη έχουμε αναφέρει, στην παρακάτω Εικόνα 9 θα δούμε τους μεγαλύτερους εξαγωγείς κύριων οπλικών συστημάτων αλλά και αντίστοιχους εισαγωγείς.

Εικόνα 9: Κύριοι Εισαγωγείς και Εξαγωγείς Κύριων Οπλικών Συστημάτων

¹⁷⁰ Βλ. σχετικά την «Έκθεση Έτους 2014» του οργανισμού SIPRI διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <http://www.scribd.com/doc/244752631/SIPRI-Yearbook-2014-Summary-in-English>. Ημερομηνία προσπέλασης 25 Οκτ 15.

THE MAIN IMPORTERS AND EXPORTERS OF MAJOR ARMS, 2009–13

Exporter	Global share (%)	Importer	Global share (%)
1. USA	29	1. India	14
2. Russia	27	2. China	5
3. Germany	7	3. Pakistan	5
4. China	6	4. UAE	4
5. France	5	5. Saudi Arabia	4
6. UK	4	6. USA	4
7. Spain	3	7. Australia	4
8. Ukraine	3	8. South Korea	4
9. Italy	3	9. Singapore	3
10. Israel	2	10. Algeria	3

Πηγή: <http://www.scribd.com/doc/244752631/SIPRI-Yearbook-2014-Summary-in-English>.

Ο όγκος των διεθνών μεταβιβάσεων κυρίων οπλικών συστημάτων αυξήθηκε κατά 14% μεταξύ 2004 - 2008 και 2009 – 2013, με τους πέντε πρώτους εξαγωγείς από το 2009 – 2013 να καλύπτουν το 74% του συνόλου των εξαγωγών. Σύμφωνα με στοιχεία του οργανισμού SIPRI εκτιμάται ότι η συνολική αξία του παγκόσμιου εμπορίου όπλων το 2012 ανερχόταν στο ποσό των 58 δις δολαρίων κατ' ελάχιστον¹⁷¹.

Το κόστος φαινομένων όπως οι εσωτερικές συγκρούσεις ή οι εμφύλιοι πόλεμοι αλλά και η κακή διαχείριση των φυσικών πόρων καθώς επίσης και η μετατροπή των πόρων της βοήθειας σε στρατιωτικό εξοπλισμό, αν και δεν μπορεί να αποδειχθεί ευκόλως, δεν παύει να είναι μία πραγματικότητα, επιφέροντας μία τεράστια ζημία στις οικονομίες των αναπτυσσόμενων κρατών. Το αποτέλεσμα αυτών είναι ορατό με το επίπεδο της φτώχειας που βιώνουν αυτά τα κράτη. Επίσης τα φαινόμενα αυτά είναι μεταδοτικά και δύσκολα περιορίσιμα μεταξύ γειτονικών και ενίοτε προβληματικών κρατών.

Παρά την σπουδαιότητα των συνδέσεων ανάμεσα στην βία, στην ανασφάλεια και στην αναπτυξιακή διαδικασία, υφίσταται συμφωνία ότι οι συνδέσεις υπάρχουν και είναι αμοιβαία ενισχυόμενες. Επίσης άμεση σημασία και σύνδεση έχει η ατζέντα «post-2015» του αναπτυξιακού πλαισίου του ΟΗΕ για ειρηνικές και ευημερούσες κοινωνίες με συγκεκριμένους στόχους άμεσα υλοποιήσιμους. Στις περισσότερες εκδοχές ενός στόχου που αφορά στην υιοθέτηση μιας ειρηνικής και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίας, η μέτρηση και η παρακολούθηση της θανάσιμης βίας, φαίνεται και είναι ένας σημαντικός και βιώσιμος ενδείκτης παρακολούθησης της προόδου των στόχων και των επιδιώξεων προς την ειρήνη και την ασφάλεια. Η έκφραση του στόχου

¹⁷¹ Οπ. π. 167.

εξάλειψης της θανάσιμης βίας και κυρίως της ένοπλης βίας θα φανεί μόνο μέσω του περιορισμού όλων εκείνων των συνθηκών που δημιουργούν την ανάγκη προμήθειας μικρών και ελαφρών όπλων.

ΣΕΛΙΔΑ
ΣΚΟΠΙΜΩΣ
ΚΕΝΗ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ «ΣΑΧΕΛ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ «ΣΑΧΕΛ»

5.1 Γενικά

Στο Κεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσουμε την γεωγραφία της περιοχής και μία γενική τοποθέτηση στοιχείων των χωρών της περιοχής Σαχέλ. Η Ζώνη Σαχέλ ή Περιοχή Σαχέλ, είναι η περιοχή εκείνη που συνδέει τον βορρά της Αφρικής με την υπόλοιπη Αφρική (Μαγκρέμπ – Υποσαχάρια Αφρική) όχι μόνο γεωγραφικά αλλά και πολιτιστικά, εθνολογικά, κοινωνικά. Επίσης συνδέει τις παραπάνω περιοχές με τα προβλήματα της τρομοκρατίας και της γενικότερης ανασφάλειας που επικρατεί στο βορρά της ηπείρου. Θα γίνει λοιπόν, μία προσπάθεια να δείξουμε ότι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στους πληθυσμούς, στις κοινωνίες και στις οικονομίες των χωρών της περιοχής επηρεάζουν εξίσου τις χώρες αυτές και δημιουργούν ένα φαύλο κύκλο βίας και φτώχειας. Η ένταση των αποτελεσμάτων τους, ενισχύεται από τις ψευδαισθήσεις που δημιουργούν οι αντιπρόσωποι των θρησκειών προκειμένου να προσελκύσουν νέα θύματα ή νέους εργάτες των επιδιώξεών τους.

Ένα σημαντικό βήμα για να γνωρίσουμε την Υποσαχάρια Αφρική είναι τα στοιχεία που ακολουθούν. Ο πληθυσμός της θα αυξηθεί από 731 εκατ άτομα το 2009 σε 1,04 δις το 2025, με το ποσοστό νέων μέχρι 24 ετών να παραμένει υψηλό (περίπου το 59% του συνολικού πληθυσμού το 2025). Ωστόσο, ο αφρικανικός πληθυσμός πλήττεται περισσότερο από επιδημικές ασθένειες τύπου AIDS και ελονοσίας. Μέχρι το 2020 στην Αφρική θα υπάρχουν 11 μεγαλουπόλεις των 5 εκατ κατοίκων και 700 πόλεις άνω των 100.000 κατοίκων. Η έλλειψη υποδομών στις μεγαλουπόλεις, θα οξύνει τα προβλήματα υγιεινής και θα αυξήσει τον αριθμό των ατόμων που θα πληγούν από ασθένειες¹⁷². Οι διαθέσιμοι υδάτινοι πόροι θα περιοριστούν σε ορισμένες περιοχές με την αποξήρανση της λίμνης Τσάντ και το λιώσιμο των πάγων στο όρος Κιλιμάντζαρο να είναι ένα μικρό μέρος των αρνητικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στην περιοχή. Η έλλειψη υδάτινων πόρων και η ερημοποίηση (46% της αφρικανικής ηπείρου) με τη σειρά τους θα προκαλέσουν δραστική μείωση της αγροτικής παραγωγής και μετανάστευση του αγροτικού πληθυσμού. Ήδη 300 εκατ άτομα είναι χωρίς πρόσβαση σε πόσιμο νερό και 14 χώρες αυτής πλήττονται από έλλειψη υδάτινων πόρων. Μέχρι το 2025 υπολογίζεται ότι ο αριθμός

¹⁷² Βλ Παν. Ρουμελιώτης «Προς έναν Πολυπολικό Κόσμο», Εκδοτικός Οργανισμός ΛΙΒΑΝΗ/2009, Σελ. 568.

των υπόψη χωρών θα ξεπεράσει τις 28, ενώ το 40% του πληθυσμού της Υποσαχάριας Αφρικής δεν θα έχει πρόσβαση σε υγιεινούς υδάτινους πόρους¹⁷³.

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα δεν σταματούν εδώ. Η αποξήλωση των δασών και η εντατική αγροτική εκμετάλλευση θα έχουν αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον με το 93% του αγροτικού πληθυσμού να χρησιμοποιεί ακόμα ξυλεία για οικιακές και παραγωγικές δραστηριότητες πασιφανώς αποδεικνύει ότι το φαινόμενο της αποδάσωσης θα συνεχιστεί. Τα παραπάνω, θα αυξήσουν τη διατροφική εξάρτηση της Υποσαχάριας Αφρικής από το εξωτερικό. Τέλος, η άνοδος της θερμοκρασίας θα αυξήσει τον αριθμό των ατόμων που θα πληγούν από τροπικές ασθένειες¹⁷⁴.

5.2 Γεωγραφική Τοποθέτηση-Παρουσίαση της περιοχής

5.2.1 Γενική και Γεωγραφική Τοποθέτηση

Πριν την παρουσίαση της περιοχής του Σαχέλ από γεωγραφική σκοπιά, θα γίνει μία σύντομη παρουσίαση της Αφρικής ως ηπείρου καθόσον η υπόψη περιοχή αποτελεί τμήμα αυτής. Έτσι λοιπόν, η Αφρική αποτελεί το 20,3% της ηπειρωτικής επιφάνειας του Πλανήτη και είναι σε έκταση η δεύτερη ήπειρος¹⁷⁵. Η Αφρική βρέχεται από τον Ατλαντικό Ωκεανό στα Δυτικά της, τον Ινδικό Ωκεανό και την Θάλασσα στα Ανατολικά καθώς επίσης και από την Μεσόγειο Θάλασσα στα Βόρεια της ηπείρου. Η Αφρική είναι ένας σημαντικότερος κρίκος στον έλεγχο του άξονα: Άπω και Μέση Ανατολή-Αραβική Χερσόνησος-Αφρική ή Ευρώπη (μέσω της Διώρυγας του Σουέζ και εν συνεχεία μέσω της Μεσογείου Θάλασσας) με ότι αυτό μπορεί να σημαίνει για την γεωστρατηγική αξία της ηπείρου. Στον τομέα της μορφολογίας του εδάφους της ηπείρου παρατηρούμε, ότι είναι μία επίπεδη ήπειρος χωρίς μεγάλες εδαφικές εξάρσεις με μέσο υψόμετρο 580 μέτρα, εκτός από την περιοχή της Κένυας-Τανζανίας όπου υπάρχει το όρος Κιλιμάντζαρο και το όρος Κένυα.

Επίσης μπορούμε να πούμε ότι η Αφρική διαθέτει μία ήπια ακτογραμμή αλλά και τον μεγαλύτερο ποταμό του Πλανήτη, τον Νείλο. Σε αντίθεση τούτου διαθέτει και την μεγαλύτερη έρημο του Πλανήτη, τη Σαχάρα με έκταση 9.400.000 τ. χλμ που εκτείνεται από την περιοχή της Ερυθράς Θάλασσας μέχρι και τον Ατλαντικό Ωκεανό. Ακόμα η Σαχάρα, συνδέει την Μεσόγειο Θάλασσα με την περιοχή του Σαχέλ αποτελώντας έτσι την διαχωριστική ζώνη μεταξύ της Βόρειας και της Υποσαχάριας Αφρικής. Σαφώς, η Σαχάρα αποτελεί ένα «ζωντανό» και

¹⁷³ Οπ. π. 172, Σελ. 574.

¹⁷⁴ Οπ. π. 172.

¹⁷⁵ Βλ. Γρ. Ι. Τσάλτας (Γενική Επιμ-Παρ), «Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές: Μία Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας», Εκδόσεις Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ, 2011. Σελ 115.

επεκτεινόμενο φυσικό σύνορο των υπόψη περιοχών το οποίο χαρακτηρίζει την οικονομία των χωρών που «βρέχονται» από τον υπόψη «ωκεανό άμμου». Επίσης, είναι γεγονός ότι εδώ και χρόνια η Σαχάρα επεκτείνεται τόσο προς το βορρά όσο και προς το νότο, λόγω της φυσικής απερίμωσης τους εδάφους, χωρίς να μπορούμε να αποφύγουμε τον πειρασμό να σκεφθούμε ότι μπορεί να οφείλεται στην κλιματική αλλαγή ή στο φαινόμενο του θερμοκηπίου. Η σκέψη αυτή όμως δεν ευσταθεί καθώς στη Σαχάρα όντως επικρατεί έντονη ξηρασία που δεν επιτρέπει την ανάπτυξη οιασδήποτε οικονομικής ζωής και παραδοσιακής δραστηριότητας (πέραν των μελετών που αφορούν στην ανάπτυξη εγκαταστάσεων εκμεταλλεύσεως ηλιακής ενέργειας). Η ύπαρξη αρκετών οάσεων δημιουργούν, υπό προϋποθέσεις, κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης 2 εκατ. ανθρώπων, γεγονός όμως που δεν είναι αρκετό για να υποστηρίξει την οικονομία των κρατών που περιέχουν τμήματα της Σαχάρας στην επικράτειά τους. Στην Εικόνα 10 που ακολουθεί βλέπουμε αποτυπωμένα όλα τα παραπάνω. Παρατηρώντας τον πολιτικό χάρτη της ηπείρου, βλέπουμε ότι μετά την αποτίναξη του αποικιοκρατικού ζυγού η χάραξη των συνόρων έγιναν με ευθείες γραμμές που φυσικά δεν συμπεριλαμβάνουν τις εθνότητες και τις «ιδιαιτερότητες» των αυτοχθόνων λαών.

Εικόνα 10: Γεωμορφολογική άποψη της Αφρικής¹⁷⁶

Τα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί από την κατάσταση αυτή την βλέπουμε ακόμα και σήμερα με αριθμό εθνοτικών συγκρούσεων ή εμφυλίων πολέμων¹⁷⁷. Ο υπερπληθυσμός, ως

¹⁷⁶ Βλ. https://www.google.gr/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAY_QjB1qFQoTCKqraeFwscCFYu2GgodSvQEig&url=http%3A%2F%2Ffebooks.edu.gr%2Fmodules%2Ffebook%2Fshow.php%2FDSGL100%2F418%2F2821%2C10655%2Fextras%2Fgstd37_africa_geo_map%2Findex.html&ei=KTnbVeryNYvtasrok9AI&psig=AFQjCNHn_zZN0U4MQBHDrHVD8LzCso1cDQ&ust=1440516774459525. Ημερομηνία προσπέλασης η 24 Αυγ 15.

¹⁷⁷ Οπ. π 175, Σελ. 116-117.

ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της ηπείρου, αναφορικά με το περιβάλλον, και η συγκέντρωση πολύ μεγάλου αριθμού ανθρώπων στις πόλεις σε συνδυασμό και με την υπερεκμετάλλευση των υπαρχόντων-διαθεσίμων αγροτικών γαιών έχουν συμβάλλει σημαντικά στην υποβάθμιση της αγροτικής οικονομίας, που για πολλές από τις χώρες της Αφρικής αποτελεί την κυριότερη πηγή εσόδων. Η φτώχεια λοιπόν, είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της ηπείρου και ως εκ τούτου την έχει κατατάξει σαν τη φτωχότερη παγκοσμίως παρότι υπάρχουν χώρες εντός αυτής με πλούσιους φυσικούς πόρους όπως πετρέλαιο (πχ Σουδάν), διαμάντια (πχ Σιέρα Λεόνε) και πλούσια κοιτάσματα διαφόρων άλλων ορυκτών.

Συνεχίζοντας στον χάρτη της ηπείρου συναντάμε την Υποσαχάρια Αφρική η οποία με τη σειρά της, χωρίζεται στις εξής περιφέρειες: την Δυτική, την Κεντρική και την Νότια Υποσαχάρια Αφρική. Πέρα από τον προαναφερόμενο διαχωρισμό, η ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Αφρικής, περιλαμβάνει την περιοχή του ΣΑΧΕΛ στην οποία ανήκουν χώρες όπως: η Σενεγάλη, η Γκάμπια, η Μαυριτανία, το Μάλι, η Μπουρκίνα Φάσο, ο Νίγηρας και το Τσάντ, και γεωγραφικά προστίθεται το Πράσινο Ακρωτήριο που βρίσκεται απέναντι των δυτικών ακτών της Αφρικής στον Ατλαντικό Ωκεανό¹⁷⁸. Παρακάτω στην Εικόνα 11 βλέπουμε την υπόψη περιοχή.

Εικόνα 11: Η Περιοχή ΣΑΧΕΛ (πορτοκαλί χρώμα).

Οι υπόψη χώρες τελούσαν για πολλά χρόνια υπό το Γαλλικό αποικιοκρατικό σύστημα πλην της Γκάμπια και του Πράσινου Ακρωτηρίου που ήταν υπό Βρετανική και Πορτογαλική κυριαρχία, αντίστοιχα. Δηλαδή, η Υποσαχάρια Αφρική είναι «χωρισμένη» σε ευρύτερες Γαλλόφωνες περιοχές, η περιοχή «STERLING» στην οποία συμπεριλαμβάνονται πρώην Βρετανικές αποικίες, με μία αντιπαλότητα μεταξύ τους να αναγκάζει την Παγκόσμια Τράπεζα να προβεί σε μία υπό-κατηγοριοποίηση αυτές (βασιζόμενη στις παραδόσεις, στα έθιμα, στη γλώσσα που σμίλεψαν τις διαφορές σε κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο)¹⁷⁹. Το κλίμα των χωρών της περιοχής χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερο καθόσον συνδυάζει την απόλυτη ξηρασία της Σαχάρας με

¹⁷⁸ Οπ. π. 175, Σελ. 118-119.

¹⁷⁹ Βλ. George C. Abbott, «Debt Relief and Sustainable Development in Sub-Saharan Africa» EDWARD ELGAR Publishing Limited-1993], Σελ 10-12.

την στέπα της Υποσαχάριας Αφρικής και την λίμνη του Τσάντ, δημιουργώντας έτσι δύσκολες-πιστικές καταστάσεις στην εκμετάλλευση της αγροτικής γης από τους ντόπιους πληθυσμούς. Ακόμα, οι έντονες βροχοπτώσεις στο νότιο τομέα της περιοχής, συντείνουν έτι περαιτέρω στην ενίσχυση του φαινομένου της ερημοποίησης της περιοχής λόγω της παράσυρσης των επιφανειακών εδαφών από τα νερά της βροχής. Παρακάτω θα δούμε την γεωπολιτική αξία της περιοχής αλλά και τα προβλήματα που δημιουργούνται στην ασφάλεια τόσο των χωρών στην ολότητά τους όσο και στους ντόπιους πληθυσμούς. Θα προσπαθήσουμε δε, να αναδείξουμε ακόμα και τα διάφορα προβλήματα που γεννώνται από την «μετανάστευση» των προβλημάτων που προκάλεσε η «Αραβική Άνοιξη» στις χώρες της βόρειας Αφρικής, στις χώρες του Σαχέλ.

Αυτό που δημιουργεί εντύπωση βλέποντας το χάρτη της περιοχής (Εικόνα 11), είναι η ύπαρξη «περίκλειστων κρατών» με σχεδόν το 1/3 των κρατών της Αφρικής να ανήκει στην κατηγορία αυτή, και τα οποία ορίζονται ως κράτη χωρίς διέξοδο/πρόσβαση στη θάλασσα. Το γεγονός αυτό προκαλεί ιδιαίτερα προβλήματα στην ανάπτυξη τους, που σε συνδυασμό με πολιτικά προβλήματα και τυχόν εθνοτικές διαφορές, δημιουργούν τις συνθήκες εκείνες που ευνοούν την υπανάπτυξη και τη φτώχεια. Παρατηρώντας την εικόνα της περιοχής Σαχέλ (Εικόνα 11) βλέπουμε ότι σχεδόν τα μισά κράτη αυτής (εκτός από το Πράσινο Ακρωτήριο, τη Γκάμπια, τη Σενεγάλη και τη Μαυριτανία) είναι περικλειστά με ότι αυτό συνεπάγεται για το επίπεδο ανάπτυξης τους. Ακόμα, είναι απόλυτα κατανοητό ότι τα περικλειστά κράτη βασίζονται κατά κύριο λόγο στις υπάρχουσες μεταφορικές δομές των γειτονικών κρατών προκειμένου για την λειτουργία του εμπορίου και την μεταφορά προϊόντων από και προς την χώρα (εισαγωγές – εξαγωγές)¹⁸⁰.

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι όλη η Υποσαχάρια Αφρική έχει πλούσιους φυσικούς πόρους και εντούτοις μεγάλος αριθμός των χωρών αυτής να συγκαταλέγονται στις αναπτυσσόμενες ή και Ελάχιστα Αναπτυγμένες Χώρες. Σε συνέχεια των αναφορών μας στο 2^ο Μέρος πρέπει να υπενθυμίσουμε τη σχέση ύπαρξης πλούσιων φυσικών πόρων και εμφυλίων ή/και πολεμικών συγκρούσεων εντός της επικράτειας των χωρών αυτών¹⁸¹.

5.2.2 Παρουσίαση Χωρών της Περιοχής

Συνοπτικά θα παρουσιάσουμε την γενικότερη κατάσταση, που επικρατεί στις χώρες που αποτελούν την περιοχή Σαχέλ (ή Ζώνη Σαχέλ) με σκοπό να συνδέσουμε αυτή με την επι-

¹⁸⁰ Οπ.π 175, Σελ. 124-125.

¹⁸¹ Οπ.π. 2, Σελ. 127 και επιπλέον βλ σχετικά και Paul Collier «The Bottom Million: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It» OXFORD UNIVERSITY PRESS/2008.

κρατούσα κατάσταση ασφαλείας στην υπόψη περιοχή και θα παρουσιασθεί σε επόμενη παράγραφο. Αναφορικά με την κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική κατάσταση θα αναφερθούμε στις παρακάτω παραγράφους ώστε να συνδέσουμε τα όποια συμπεράσματα των προηγούμενων δύο μερών της εργασίας με την παρούσα κατάσταση στις χώρες του Σαχέλ στους άξονες φυσικά του αναπτυξιακού φαινομένου.

Α. Η αναφορά μας ξεκινάει με την Σενεγάλη και την Γκάμπια, που φαίνονται ως μία αλλά δεν είναι. Το 1959 συγχωνεύονται οι Γαλλικές αποικίες της Σενεγάλης και το Γαλλικό Σουδάν οι οποίες ανεξαρτητοποιήθηκαν το 1960 με την ονομασία «Ομοσπονδία του Μάλι». Η ένωση διαλύθηκε μερικώς μήνες μετά και η Σενεγάλη ενώθηκε με την Γκάμπια σχηματίζοντας τη «Συνομοσπονδία της Σενεγκάμπια» το 1982 η οποία διαλύεται το 1989. Η Σενεγάλη, μετά από μικρό αριθμό διασπαστικών κινημάτων, παραμένει ως ένα από τα σταθερότερα (πολιτικά) κράτη της περιοχής με μία προεδρική δημοκρατία. Ο τελευταίος χρονικά πρόεδρος της, προσπαθεί να την επαναφέρει σε δρόμο οικονομικής ανάπτυξης έχοντας εφαρμόσει μία πολιτική διαφάνειας σε όλους τους τομείς της ζωής της χώρας¹⁸². Από την άλλη πλευρά, η Γκάμπια ανεξαρτητοποιήθηκε από την Μ. Βρετανία το 1965 και πέρα από τη συνομοσπονδία με τη Σενεγάλη, που όπως προαναφέρθηκε έσπασε το 1989, η χώρα βίωσε το 1994 ένα στρατιωτικό πραξικόπημα από τον νυν πρόεδρό της, τον Yahya JAMMEH. Ο JAMMEH το 1996 έφτιαξε νέο σύνταγμα και προκήρυξε εκλογές στη χώρα επαναφέροντάς της έτσι σε τροχιά πολιτικών διαδικασιών.

Β. Το Πράσινο Ακρωτήριο είναι η μοναδική νησιωτική χώρα της Ζώνης Σαχέλ που αποτελείται από 10 (περίπου) μεγάλα νησιά και αριθμό μικρότερων. Τα νησιά αυτά ανακαλύφθηκαν τον 15^ο αιώνα από τους Πορτογάλους οι οποίοι τα έκαναν εμπορικό κέντρο. Τα προϊόντα που διακινούσαν ήταν (στην αρχή) σκλάβοι και εν συνεχεία άνθρακας και διάφορα άλλα εφόδια που εξυπηρετούσαν τα πλοία που έκανα υπερατλαντικά ταξίδια ή ασχολούνταν με την φαλαιοθηρία. Το υπόψη νησιωτικό κράτος ανεξαρτητοποιήθηκε το 1975 και από τότε, με διάφορες αλλαγές, εγκαθιδρύεται μέσω διενέργειας εκλογών το 1990 μία σταθερή Κυβέρνηση. Η χώρα υπέφερε από ξηρασίες και πολλαπλές κακουχίες που προκλήθηκαν εξαιτίας των ξηρασιών, που τελικά εξανάγκασαν τον τοπικό πληθυσμό να μεταναστεύσει, με αποτέλεσμα μετά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα οι ξενιτεμένοι να είναι περισσότεροι από τους ντόπιους κατοίκους¹⁸³.

¹⁸² Βλ σχετικά την ιστοσελίδα της CIA <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cv.html>. Ημερομηνία Πρόσβασης 24 Αυγ 15.

¹⁸³ Οπ. π. 182.

Γ. Μία ακόμα πρώην Γαλλική αποικία (η Γαλλία αποτέλεσε μία από τις κύριες αποικιοκρατικές δυνάμεις στην Υποσαχάρια Αφρική) είναι η Μαυριτανία, που ανεξαρτητοποιήθηκε το 1960. Μια σειρά από διάφορα πραξικοπήματα αλλά και εντάσεις, χαρακτηρίζουν την πολιτική ζωή της χώρας η οποία φαίνεται (τρόπον τινά) να ομαλοποιείται μετά τον Ιούλιο του 2009. Αυτό συνέβηκε με την πραξικοπηματική άνοδο στην εξουσία του Στρατηγού Mohamed Ould Abdel AZIZ, τον Αύγουστο του 2008, ο οποίος κήρυξε εκλογές ένα χρόνο περίπου, αργότερα εκλέχτηκε και «νόμιμα» (χωρίς να εξετάζεται το κατά πόσο νόμιμες ήταν οι υπόψη εκλογές). Ο AZIZ επανεκλέγεται το 2014 για τη δεύτερη και τελευταία θητεία του ως Πρόεδρος της χώρας, σύμφωνα με το σύνταγμά της. Η χώρα συνεχίζει να αντιμετωπίζει εντάσεις οι οποίες δημιουργούνται μεταξύ των τριών (3) μεγαλύτερων εθνικών ομάδων: τους Αραβόφωνους απόγονους των σκλάβων, τους επίσης Αραβόφωνους Bidhan και μέλη των υποσαχαρίων εθνικών ομάδων που διαβιούν κυρίως στην κοιλάδα του ποταμού Σενεγάλη. Ακόμα, η επιρροή και τελικά η απειλή της τρομοκρατικής οργάνωσης «Αλ Καϊντα» συνεχίζει να υφίσταται καθόσον το διάστημα μεταξύ 2005-2010 προέβη σε επιθέσεις εντός της επικράτειας της Μαυριτανίας, γεγονός που αποδεικνύει τη στενή σχέση μεταξύ των οιοδήποτε τρομοκρατικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στις χώρες του Ισλαμικού Μαγκρέμπ αλλά και των χωρών της περιοχής Σαχέλ¹⁸⁴.

Δ. Η Ομοσπονδία του Μάλι, ως αποτέλεσμα της ανεξαρτητοποίησης δύο (2) πρώην Γαλλικών αποικιών, δημιουργείται το 1960, αλλά και όπως είδαμε στα προαναφερόμενα της παραπάνω υποπαραγράφου «Α», με την απομάκρυνση από την Ομοσπονδία έμεινε μόνο η Σουδανική Δημοκρατία. Αυτή μετονομάστηκε σε Μάλι το οποίο στα χρόνια που ακολούθησαν, μετά το 1991, συγκλονίστηκε από δικτατορίες, πραξικοπήματα, αναταραχές, εκλογικά αποτελέσματα αμφίβολης αξίας αλλά και κατάληψη των βορείων επαρχιών από Ισλαμιστές αντάρτες. Η κρίση αυτή άρχισε να εξαπλώνεται και στο νότο γεγονός που οδήγησε και εξανάγκασε την διεθνή κοινότητα να επέμβει στρατιωτικά τον Ιανουάριο του 2013 με σκοπό να βοηθήσει στην αποκατάσταση της ασφάλειας και της τάξης, η οποία τελικά επετεύχθη τον Αύγουστο του ιδίου έτους με διεξαγωγή εκλογών. Αξίζει να αναφερθεί στο σημείο αυτό, ο εμφανής ρόλος των πραξικοπημάτων και της κακής διακυβέρνησης σε ένα κράτος αλλά και των επαναστάσεων – εθνοτικών διαφορών στην ανάπτυξη του συγκεκριμένου κράτους, όπως έχουμε ήδη αναφερθεί στο 2^ο Μέρος της εργασίας¹⁸⁵.

¹⁸⁴ Οπ. π 182.

¹⁸⁵ Οπ. π 182.

Ε. Η Μπουρκίνα Φάσο επέτυχε να ανεξαρτητοποιηθεί από την Γαλλική κυριαρχία το 1960. Τις δεκαετίες που ακολούθησαν (1970 και 1980) έλαβε χώρα αριθμός πραξικοπημάτων τα οποία τελικά κατέληξαν σε μία έναρξη εκλογικής δραστηριότητας στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Μετά από την προηγούμενη δραστηριότητα, σήμερα υφίσταται ο σχεδιασμός για προεδρικές και βουλευτικές εκλογές που εκτιμάται να διεξαχθούν στο τέλος του 2015. Τα κυρίαρχα προβλήματα της χώρας είναι ο υψηλός ρυθμός δημογραφικής μεγέθυνσης σε συνδυασμό με τους περιορισμένους φυσικούς πόρους γεγονός που επιδράει αρνητικά στο οικονομικό μέλλον των κατοίκων¹⁸⁶. Έχει αναφερθεί και η άποψη σύμφωνα με τον Paul Collier, του αν πρέπει να υφίστανται κράτη που είναι περικλειστα, με φτωχούς φυσικούς πόρους και προβληματικούς γείτονες δηλαδή κράτη που συνδυάζουν σχεδόν όλες τις παγίδες ανάπτυξης¹⁸⁷.

ΣΤ. Ο Νίγηρας, ομοίως με τις προαναφερθείσες χώρες της Ζώνης, έγινε ανεξάρτητη χώρα το 1960. Αυτό όμως δεν δημιούργησε τις συνθήκες για να λειτουργήσει ένα δημοκρατικό πολίτευμα με συνέπεια να γνωρίσει καταστάσεις αυταρχικών κυβερνήσεων αλλά και την εφαρμογή στρατιωτικού νόμου μέχρι το 1991. Αποτέλεσμα αυτών ήταν ο τότε πρόεδρος της χώρας, Στρατηγός Ali SAIBOU, να εξαναγκαστεί σε προκήρυξη εκλογών που οδήγησαν στην εκλογή κυβέρνησης το 1993. Η συνέχεια είναι πάλι λίγο-πολύ γνωστή. Διαμάχες μεταξύ των πολιτικών κομμάτων, ακολουθούνται από πραξικοπήματα, δολοφονίες και ενίοτε αυταρχικές/αυθαίρετες αλλαγές στο σύνταγμα της χώρας. Παρά ταύτα, η χώρα καταφέρνει το 2011, μετά από εκλογές, να εκλέξει πρόεδρο και ο οποίος βρίσκεται ακόμα στη θέση του. Προς επίρρωση των αναφερομένων στο 2^ο Μέρος της εργασίας, όλες αυτές οι διαμάχες (ή εμπόδια), έκαναν την χώρα να είναι μία από τις φτωχότερες (ουσιαστικά η φτωχότερη) στο κόσμο, με ελάχιστες κυβερνητικές υπηρεσίες και ανεπαρκή κεφάλαια για να χρηματοδοτήσει την ανάπτυξή της. Η οικονομία της βασίζεται κυρίως στην αγροτική παραγωγή για να εξασφαλίζει τα απαραίτητα αγαθά για την επιβίωση των πολιτών της. Εν συνεχεία, βλέπουμε ότι αυτή ακριβώς η αγροτική παραγωγή επηρεάζεται από εκτεταμένες ξηρασίες, φαινόμενο κοινό για όλες τις χώρες της περιοχής Σαχέλ. Μέσα στην ομολογουμένως δύσκολη κατάσταση της χώρας, τόσο από οικονομικής πλευράς όσο και από κοινωνικής πλευράς, έρχονται να προστεθούν οι προσπάθειες κατάληψης στρατιωτικών στόχων στα βόρεια της χώρας από διάφορες ομάδες επαναστατικών με εθνικό/φυλετικών (πχ Τουαρέγκ) υπόβαθρο. Αυτές κατάφεραν εν μέρει να επιτύχουν τους τεθέντες στόχους τους (κατά το 2007 και 2008) αλλά με μία επιθετική επιστροφή του στρατού της

¹⁸⁶ Οπ. π 182.

¹⁸⁷ Βλ. Paul Collier «The Bottom Million: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It» OXFORD UNIVERSITY PRESS/2008, Σελ 107.

χώρας το 2009, αποκαταστάθηκε η ασφάλεια και η ειρήνη. Παρόλα αυτά, τα θέματα εσωτερικής ασφαλείας του Νίγηρα επηρεάζονται από απειλές προερχόμενες από την κατάσταση των γειτονικών χωρών όπως η επικρατούσα ανασφάλεια-αναρχία στη Λιβύη, τα βίαια εξτρεμιστικά στοιχεία στη βόρειο-ανατολική πλευρά της Νιγηρίας¹⁸⁸ και η διάχυση των ταραχών στο Μάλι.

Ζ. Το Τσάντ ακολούθησε με τη σειρά του το ίδιο δρόμο με τα υπόλοιπα κράτη της Ζώνης. Έτσι, η χώρα αποτελεί πρώην Γαλλική αποικία που ανεξαρτητοποιήθηκε το 1960 και τελικά καταφέρνει να επιτύχει ειρήνη μόλις το 1990 αφού και αυτή γεύτηκε τον καρπό του εμφυλίου πολέμου (30 χρόνια) αλλά και την επίθεση από τη Λιβύη. Είναι κατανοητό ότι ενώ η χώρα προσπαθούσε να βρει τον βηματισμό της και να λειτουργήσει ως νέα και ανεξάρτητη, αμέσως ξεκίνησαν οι διαμάχες, που όπως έχει αναφερθεί, το μόνο που πέτυχαν είναι να κρατήσουν τη χώρα χαμηλά ως προς το γενικότερο επίπεδο ανάπτυξης. Μεταξύ 1996 και 2001 εφαρμόζονται σειρά δημοκρατικών διαδικασιών που οδήγησαν τελικά σε εκλογές και σε σύνταξη ενός σχεδίου συντάγματος. Η πρόσφατη πολιτική ιστορία της χώρας διανθίζεται από σποραδικές επαναστάσεις (1998, 2006 και 2007), εξεγέρσεις στην πρωτεύουσα (2008) αλλά και την προσπάθεια επαναπροσέγγισης με το Σουδάν που ολοκληρώθηκε το 2011 μετά την απροβλημάτιστη 4^η επανεκλογή του Προέδρου DEBY. Η προαναφερόμενη σταθεροποίηση οδήγησε τη χώρα στο να εκλεγεί από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού ως ένα από τα δέκα μη-μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, με διετή θητεία¹⁸⁹.

5.3 Ανάλυση Κατάστασης - Κατάσταση Ασφαλείας των χωρών της περιοχής

5.3.1 Εισαγωγικά

Στα προαναφερόμενα στην παράγραφο 5.2, αναφερθήκαμε συνοπτικά σε γενικά στοιχεία των χωρών της περιοχής του Σαχέλ προσπαθώντας να δείξουμε την κατάσταση που επικρατεί στις χώρες αυτές από πλευράς πολιτικής αλλά και γενικότερων προβλημάτων που άπτονται των τριών (3) αξόνων του αναπτυξιακού φαινομένου. Επιπλέον, σήμερα βλέπουμε να εξελίσσονται παγκόσμια αριθμός ενόπλων συγκρούσεων με ποικίλα και έντονα προβλήματα στις χώρες που τις υφίστανται¹⁹⁰. Το ζωτικό στην περίπτωση αυτήν είναι η καταστροφή των

¹⁸⁸ Οπ. π. 182.

¹⁸⁹ Οπ. π. 182.

¹⁹⁰ «Τα τελευταία χρόνια περιορίζονται οι κρατικοί εξοπλισμοί σε παγκόσμιο επίπεδο, αν και αυξάνονται σε τοπική κλίμακα όπως στη Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Ασία και επίσης διοχετεύονται σε ποικίλες ένοπλες ομάδες και συμμορίες. Οι εξελίξεις αυτές απομακρύνουν μια παγκόσμια σύρραξη αλλά ταυτόχρονα κάνουν τις τοπικές και εσωτερικές συγκρούσεις επιχειρησιακά πιο εύκολες και θανατηφόρες.». Περισσότερα βλ άρθρο του Χριστοδουλάκη Ν. όπως δημοσιεύθηκε στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=623269>. Ημερομηνία προσπέλασης 09 Σεπ 15.

κρατικών υποδομών της Λιβύης που εξαιτίας αυτού υφίσταται μεγάλη διάχυση όπλων και τρομοκρατίας (τζιχαντιστές ως επί το πλείστον) σε όλες τις συνορεύουσες σε αυτήν χώρες. Λόγω του αποικιοκρατικού παρελθόντος της Γαλλίας στην ευρύτερη περιοχή του Μαγκρέμπ και Σαχέλ αλλά και με την βοήθεια των Η.Π.Α, αναλήφθηκαν πρωτοβουλίες να λυθούν τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί χωρίς όμως στις υπόψη πρωτοβουλίες να έχει εμφανισθεί κάποια δύναμη ταχείας αντίδρασης από Αφρικανικές χώρες¹⁹¹.

Από το τέλος της δεκαετίας του 1960 όπου ουσιαστικά τελείωσε η αποικιοκρατία στις περισσότερες χώρες της περιοχής Σαχέλ, όπως είδαμε και στην παραπάνω παράγραφο, φάνηκε ξεκάθαρα ότι η Αφρική δεν είναι σε θέση από μόνη της να επέμβει για να επιλύσει τέτοιου τύπου προβλήματα. Ίσως η εξήγηση να βρίσκεται στις έντονες εθνολογικές διαφορές μεταξύ των φυλών που αποτελούν τους κοινωνικούς ιστούς των χωρών αυτών. Ίσως όμως να ευθύνεται η αδυναμία να λειτουργήσουν οι κυβερνητικές δομές υπό το ανεξάρτητο περιβάλλον των απελευθερωμένων πρώην αποικιών.

5.3.2 Κατάσταση Ασφαλείας

Τόσο τα κράτη που αποτελούν την περιοχή του Σαχέλ όσο και η ευρύτερη περιοχή, βρίσκονται σε μία εύθραυστη κατάσταση όσον αφορά την ασφάλεια (εξωτερική και εσωτερική). Η ασφάλεια συνδέεται άμεσα (όπως είδαμε και στο 2^ο Μέρος) με το επίπεδο ανάπτυξης των χωρών της περιοχής¹⁹² και ως εκ τούτου δεν μπορεί να διαχωρισθεί η ανάγκη ύπαρξής της για να είναι εφικτή η επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης και μέσω αυτής να καταπολεμηθεί η φτώχεια. Επίσης είναι αναγκαίο να ειπωθεί ότι η επίτευξη ενός ικανοποιητικού επιπέδου ασφαλείας δεν αποτελεί ευθύνη μόνο του ενδιαφερόμενου κράτους αλλά και των γειτονικών κρατών αυτού και ως εκ τούτου απαιτείται, για να μπορέσει να λάβει «σάρκα και οστά» ο παραπάνω στόχος, να συνεργασθούν όλα τα κράτη της περιοχής. Βέβαια οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η επίτευξη της υπόψη συνεργασίας μεταξύ των κρατών της Ζώνης Σαχέλ, είναι σημαντικός γιατί η τρομοκρατία, η ανασφάλεια και το οργανωμένο έγκλημα έχουν γίνει πλέον παγκόσμια εξαγώγιμα προϊόντα.

Η συνεργασία αυτή θα πρέπει να είναι ωφέλιμη για όλους (τους πολίτες, τις κοινωνίες και τα κράτη) καθόσον θα πρέπει να εμπεριέχονται όλες οι δραστηριότητες του έργου εκάστης κυβέρνησης και έτσι θα ενισχύσουν έτι περαιτέρω την ασφάλεια. Οι χώρες της περιοχής Σαχέλ

¹⁹¹ Βλ. Άρθρο «Στην Αφρική, πληθαίνουν οι εστίες του τζιχαντισμού», Philippe Leymarie και μετάφραση Χάρης Λογοθέτης. Διαθέσιμο στο <http://monde-diplomatique.gr/?p=338> από 25/04/2015. Ημερομηνία Πρόσβασης 24 Αυγ 15.

¹⁹² Βλ., European Union External Action Service «Strategy for Security and Development in the Sahel» όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα http://eeas.europa.eu/index_en.htm. Ημερομηνία Προσπέλασης την 24 Ιουλ 15.

είναι από τις φτωχότερες του πλανήτη και αντιμετωπίζουν σοβαρότατες προκλήσεις όπως η φτώχεια, οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, οι συχνές επισιτιστικές κρίσεις, η επιταχυνόμενη δημογραφική ανάπτυξη, οι ανίσχυρες δημόσιες υπηρεσίες και κυβερνητικές δομές, η διαφθορά, οι εσωτερικές εντάσεις ως αποτέλεσμα εθνοτικών-φυλετικών διαφορών εκφραζόμενες με τον βίαιο εξτρεμισμό σε συνδυασμό με τη ριζοσπαστικοποίηση που εντείνουν τις απειλές ασφάλειας που ενισχύονται από την παράνομη διακίνηση προσώπων-υλικών και ενίοτε, τρομοκρατών¹⁹³.

Η Εικόνα 11 μας δείχνει ότι στην περιοχή «κυριαρχούν» τρία (3) κεντρικά κράτη: η Μαυριτανία, το Μάλι και ο Νίγηρας, που εξαιτίας ακριβώς της θέσης τους, επηρεάζουν και τα κράτη που συνορεύουν σε αυτά όπως η Μπουρκίνα Φάσο και το Τσάντ. Ακόμα τα υπόψη κεντρικά κράτη γεννούν και διαχέουν διάφορες προκλήσεις ασφαλείας, προς το ισλαμικό Μαγκρέμπ αλλά και στο νότο. Στα παραπάνω επίσης συμπεριλαμβάνονται η Αλγερία, η διασπασμένη Λιβύη, το Μαρόκο και τέλος η Νιγηρία δημιουργώντας έτσι ένα σύνολο στενά συνδεδεμένων χωρών που θα έπρεπε να μπορούσαν να συνεργασθούν για να επιλύσουν τις προκλήσεις ασφαλείας. Είναι ευκόλως κατανοητό, ότι οι τρέχουσες πολιτικές εξελίξεις στην περιοχή του Μαγκρέμπ έχουν άμεσες επιπτώσεις στην κατάσταση ασφαλείας στην περιοχή Σαχέλ καθόσον οι σχέσεις μεταξύ των χωρών των περιοχών αυτών χαρακτηρίζονται ως «κοντινές». Υπάρχει η αυξημένη δυνατότητα μετακινήσεως των πολιτών χωρών της Ζώνης Σαχέλ προς τον βορρά (χώρες Μαγκρέμπ) καθόσον τα σύνορα είναι δυσδιάκριτα στην έρημο γεγονός όμως που δημιουργεί κινδύνους μετακίνησης προσώπων που δεν έχουν «ευγενείς σκοπούς». Η δυσκολία βρίσκεται στο ότι υπάρχει σχετική ομοιογένεια στους κατοίκους των χωρών αυτών μεταξύ τους εξαιτίας τόσο της ίδιας φυλετικής-θρησκευτικής καταγωγής αλλά και στην αυξημένη και ανεξέλεγκτη διάδοση μικρών και ελαφρών όπλων λόγω της ανασφάλειας που επικρατεί στην ευρύτερη περιοχή. Τα προβλήματα των χωρών του Σαχέλ δεν αφορούν μόνο στους τοπικούς πληθυσμούς αλλά επηρεάζουν άμεσα και με αυξανόμενο ρυθμό και τους πολίτες της Ε.Ε¹⁹⁴ καθόσον η μετανάστευση έχει λάβει δραματικές διαστάσεις. Μία από τις πολλές αιτίες που κάποιος μεταναστεύει είναι ο πόλεμος και η αίσθηση ανασφάλειας στην πατρίδα του.

Είναι λοιπόν ξεκάθαρο ότι η ασφάλεια (ως γενικότερη έννοια) συνδέεται με το επίπεδο ανάπτυξης κάθε χώρας. Έτσι λοιπόν, η κατάσταση ασφαλείας επιδρά τόσο στην σταθερότητα της χώρας (κυβέρνηση, δημόσιες υπηρεσίες κλπ) όσο και στην σταθερότητα ολόκληρης της

¹⁹³ Οπ. π. 192.

¹⁹⁴ Οπ. π. 192.

ευρύτερη περιοχή. Ως εκ τούτου επηρεάζεται άμεσα η ικανότητα καταπολέμησης της φτώχειας (όλες οι χώρες της περιοχής είναι φτωχές) αλλά και η αντιμετώπιση των απειλών ασφαλείας που όπως είδαμε βρίσκονται σε έξαρση ή σε κατάσταση ύπνωσης. Η φτώχεια αποτελεί ένα φαινόμενο που από μόνο του είναι μάλιστα αλλά είναι και γενεσιουργό αίτιο της αστάθειας στην περιοχή που με τη σειρά της γεννά μεταναστευτικές κινήσεις των τοπικών πληθυσμών (όπως σαφώς είδαμε στο 2^ο Μέρος). Οι προερχόμενες απειλές ασφαλείας από την Αλ Καϊντα, που δραστηριοποιείται έντονα στο Μαγκρέμπ (AQIM) και είχε βρει καταφύγιο στο Βόρειο Μάλι, επικεντρώνονται και αφορούν κυρίως σε στόχους δυτικού ενδιαφέροντος γεγονός που αποθαρρύνει τις επενδύσεις δυτικών χωρών στην περιοχή. Αυτό με τη σειρά του γεννάει φτώχεια κλείνοντας έτσι ένα φαύλο κύκλο φτώχειας - υποβάθμισης της ανθρώπινης ζωής και υπανάπτυξης. Η AQIM διαθέτει πόρους αλλά και επιχειρησιακές δυνατότητες, που είναι σημαντικές και αυξανόμενες, με αποτέλεσμα να αποσθρώνουν τις συνθήκες ασφαλείας θέτοντας προκλήσεις για την αναπτυξιακή συνεργασία απαγορεύοντας την διανομή της ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας, οι οποίες υπό όρους (πχ εμπλοκή στρατιωτικών δυνάμεων των χορηγών που γεννά όμως άλλα προβλήματα) βοηθούν στο να ξεπεραστεί η τρωτότητα της περιοχής και του πληθυσμού αυτής¹⁹⁵.

Επειδή είναι πασίδηλο ότι η περιοχή Σαχέλ και η περιοχή Μαγκρέμπ έχουν προβλήματα με τον εξτρεμιστικό τρόπο έκφρασης του Ισλάμ μέσω των τρομοκρατικών οργανώσεων που τελούν υπό τη σκέπη της «τζιχάντ». Θεωρούμε σκόπιμο να προσπαθήσουμε να αναφέρουμε σε λίγες γραμμές τι είναι «Τζιχάντ» μέσα από την ματιά του Ισλάμ. Έτσι λοιπόν, «Τζιχάντ» σημαίνει να «αγωνίζεσαι» και έχει να κάνει με τον αγώνα για την χάρη του Θεού¹⁹⁶. Αυτό αφορά σε Μουσουλμάνο που αγωνίζεται ενάντια στα λάθη του και θεωρείται ως «Mujahid» (αγωνιστής). Υπάρχουν και διακρίνουμε πολλά είδη Τζιχάντ, με ένα από αυτά τα είδη, να είναι το «Σωματικό-Φυσικό» (Πόλεμος) που σημαίνει ότι ο Μουσουλμάνος πολεμά για χάρη του Θεού. Το παραπάνω αναφερόμενο είδος είναι κατανοητό ότι είναι παρεξηγημένο και ιδιαιτέρως χρησιμοποιούμενο με λάθος τρόπο από τους Μουσουλμάνους απανταχού του πλανήτη, όπως τουλάχιστον αναφέρουν διάφοροι Θεολόγοι του Ισλάμ. Διαβάζοντας το Κοράνι αλλά και όλα τα διευκρινιστικά κείμενα επί του Ισλάμ και της παράδοσης (Σούννα) αυτού, μπορούμε να βρούμε όλες τις εξηγήσεις για το τι είναι ακριβώς το τζιχάντ ή το πώς θα έπρεπε να εφαρμόζεται. Επειδή η παρούσα εργασία δεν είναι θεολογικού περιεχομένου, δεν πρέπει να σταθούμε στην

¹⁹⁵ Οπ. π. 188.

¹⁹⁶ Βλ. Άρθρο του Άχμαντ Ελντίν «Τζιχάντ: Όλη η Αλήθεια» που είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://islamforgreeks.org/2009/11/20/explaining-jihad/>. Ημερομηνία Προσπέλασης 28 Αυγ 15.

ανάλυση του πώς ο άνθρωπος μεταφράζει τα λόγια του Θεού του και κυρίως, στο πώς τα εφαρμόζει αλλά να σκεφθούμε πώς επηρεάζεται η ανθρώπινη κοινωνία ως μέρος του αναπτυξιακού φαινομένου. Αυτό που ξεκάθαρα πρέπει να αναφέρουμε είναι ότι σίγουρα οι «ιεραπόστολοι» του κακώς νοούμενου τζιχάντ, εκμεταλλευόμενοι την φτώχεια και τη μιζέρια του πληθυσμού των υπόψη περιοχών, υπερτονίζουν τα εδάφια εκείνα των ιερών κειμένων του Ισλάμ για να προκαλέσουν εξεγέρσεις και επαναστάσεις για αμφισβητούμενης αξίας οφέλη.

Ας επιστρέψουμε όμως, στην παρουσίαση της κατάστασης ασφαλείας στην περιοχή ενδιαφέροντος. Έχοντας εκδιωχθεί από το μεγαλύτερο μέρος της Αλγερίας οι τζιχαντιστές, έχουν διασκορπιστεί στη Ζώνη Σαχέλ και έχουν στρατιωτικοποιηθεί σύμφωνα με το πρότυπο του Ισλαμικού Κράτους (ΙΚ) στη Συρία και το Ιράκ¹⁹⁷. Επίσης βλέπουμε τη νιγηριανή σέκτα Boko Haram να επεκτείνει τη δράση της (Καμερούν, Νίγηρας, Κεντροαφρικανική Δημοκρατία κλπ) ενώ παράλληλα στην ευρύτερη περιοχή του Σαχέλ παρατηρείται σύνδεση του ΙΚ και ομάδων-οργανώσεων που δήλωναν ότι είναι παρακλάδια της Αλ-Κάιντα¹⁹⁸. Αυτό που έλκει τις ένοπλες ομάδες και θέτουν ως σκοπό τους την απελευθέρωση των κατοίκων από τα δεσμά ενός διεφθαρμένου καθεστώτος, είναι οι φυσικές ζώνες όπου υπάρχει η κυριαρχία της ανομίας, της φτώχειας που εμφανίζεται (κατά κύριο λόγο) στην ύπαιθρο και στις υποβαθμισμένες περιοχές των αστικών κέντρων. Παραδείγματα αυτών, είναι οι αποσχιστικές τάσεις διαφόρων φυλών όπως οι Τουαρέγκ αλλά και η κατάσταση εμφυλίου πολέμου που επικρατεί στη Λιβύη μετά το θάνατο του Καντάφι που «δια της μπότας» είχε κυριαρχήσει στις φυλές του κοινωνικού ιστού της χώρας. Ακόμα οι παραπάνω ένοπλες ομάδες, για εξοικονόμηση πόρων προς τροφοδότηση των ενεργειών τους, «εξασκούν και προωθούν» το εμπόριο «σάρκας», όπλων, ναρκωτικών, «προστασίας» των οδών μεταφοράς προϊόντων κ.α. Για να εξασφαλίσουν την προστασία των δραστηριοτήτων τους βασίζονται στους οικογενειακούς δεσμούς των φυλών μεταξύ τους αλλά και στην συνεχή ανανέωση των μελών τους δια της προσέλκυσης φτωχών νέων ανδρών τάζοντας είτε χρήματα και δόξα είτε τον παράδεισο του Θεού-Αλλάχ ως τζιχαντιστές¹⁹⁹.

Ένα ακόμα στοιχείο που μπορεί να θρέψει το τέρας του βίαιου εξτρεμισμού και των τζιχαντιστών στις κοινωνίες των χωρών της περιοχής είναι η διαφορετικότητα στις ομιλούμενες γλώσσες των εθνοτήτων που τις χρησιμοποιούν, ώστε να δημιουργούνται εχθρότητες μεταξύ αυτών. Τα υπάρχοντα, επίσης εκπαιδευτικά συστήματα λειτουργούν λανθασμένα, προάγοντας

¹⁹⁷ Οπ. π. 191.

¹⁹⁸ Οπ. π. 191.

¹⁹⁹ Οπ. π. 191. Επιπλέον βλ. Paul Collier «The Bottom Million: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It» OXFORD UNIVERSITY PRESS/2008, Σελ 20.

από την μια ένα φιλοδυτικό πνεύμα στις ελίτ και από την άλλη δημιουργώντας γκέτο μη-προνομιούχων, για τον απλό λαό των προαστίων-υπαίθρου, που αδυνατούν να παρακολουθήσουν τα σχολεία υψηλού επιπέδου των ελίτ («εκπαιδευτικός δυισμός»)²⁰⁰.

Στο όλο περιβάλλον ασφαλείας υπάρχουν και εξωτερικές συνθήκες που διατάραξαν την κατάσταση ασφαλείας των χωρών της βόρειας Αφρικής (Μαγκρέμπ) και του Σαχέλ. Έτσι βλέπουμε ότι μετά την Γάλλο-Αγγλο-Αμερικανική επιχείρηση στη Λιβύη, χωρίς σχέδιο για την επόμενη ημέρα, να εμφανίζονται οι καταστροφικές επιπτώσεις αυτής, οι οποίες αφορούσαν στη διασπορά όπλων και, κυρίως, πολεμιστών σε όλες τις χώρες του Σαχέλ που κατέληξαν αργότερα στην αποσταθεροποίηση του Μάλι. Σήμερα υπάρχουν ελπίδες επιτυχίας στην αναπτυσσόμενη περιφερειακή συνεργασία μεταξύ των χωρών Μπουρκίνα Φάσο, Μάλι, Μαυριτανία, Νίγηρας, Τσαντ, με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών, το συντονισμένο σχεδιασμό επιχειρήσεων και εφαρμογή σχεδίων για το αύριο της ευρύτερης περιοχής. Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας, σχεδιάζονται και μελετώνται οι προοπτικές περιπολιών ακόμη και δημιουργία μικτών μονάδων ελπίζοντας ότι η Αλγερία θα εμπλακεί στο υπόψη έργο. Στο Νουακσότ της Μαυριτανίας στις 18 Δεκεμβρίου 2013 πραγματοποιήθηκε σύνοδος κορυφής με συμμετοχή των ανωτέρω πέντε (5) χωρών με αίτημα μία νέα διεθνή επέμβαση στη Λιβύη²⁰¹ για να εξομαλυνθεί η κατάσταση και τελικά να μειωθούν οι κίνδυνοι ασφαλείας στις υπόψη χώρες.

Από τα μέχρι τώρα αναφερόμενα έχουμε δείξει ότι υπάρχει διάχυση προβλημάτων μεταξύ των περιοχών της βόρειας Αφρικής και Σαχέλ, τα οποία αφορούν σε παραβάσεις του κοινού ποινικού κώδικα (οργανωμένο έγκλημα, διακίνηση όπλων και ναρκωτικών κλπ) καθώς και του βίαιου εξτρεμισμού που βασίζεται τόσο σε θρησκευτικά όσο (κυριότερα) σε κερδοσκοπικά κίνητρα με σκοπό την μετάβαση από την επιβίωση στην εξασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου βιοτικού επιπέδου. Σε συνέχεια των παραπάνω, ένα ανησυχητικό ζήτημα για τη δυτική Αφρική είναι η ενίσχυση της οργάνωσης της Boko Haram στον Νίγηρα με την κυβέρνηση της χώρας να είναι σχεδόν ανήμπορη να την αντιμετωπίσει πριν τα προβλήματα που αυτή προκαλεί να διαχυθούν στην ευρύτερη περιοχή.

Είναι προφανές ότι εκτός από τις Αφρικανικές χώρες που ενδιαφέρονται να επιλυθεί το θέμα της τρομοκρατίας και του εξτρεμιστικού ισλάμ στην ευρύτερη περιοχή, μεγάλο ενδιαφέρον δείχνει και η Γαλλία λόγω του παρελθόντος της στην περιοχή. Λογικό είναι ότι κανένας δεν θέλει να προχωρήσει σε πολεμικές συγκρούσεις γιατί πέρα από τις απώλειες σε ανθρώπινες

²⁰⁰ Οπ. π. 191.

²⁰¹ Οπ. π. 191.

ζωές, υπάρχουν το κοινωνικό και οικονομικό κόστος τα οποία είναι τεράστια και ενίοτε δημιουργούν ένα φαύλο κύκλο μίσους στις ψυχές των ηττημένων. Επιπλέον αυτών, ακόμα και σήμερα έχοντας συμπληρώσει πενήντα (50) και πλέον χρόνια από την ανεξαρτητοποίηση των χωρών του Σαχέλ, η Γαλλία εξακολουθεί να παρέχει «δίκτυ» προστασίας/ασφαλείας και να διαβεβαιώνει ότι δεν επιθυμεί μονομερείς επεμβάσεις. Επίσης φαίνεται να επιδιώκει την ανάπτυξη συνεργασιών οι οποίες μακροπρόθεσμα θα της επιτρέψουν να αποτραβηχτεί από τις πρώην αποικίες αφήνοντας ως «υπεύθυνους ασφαλείας» την «συμμαχία» των προαναφερόμενων πέντε (5) χωρών του Σαχέλ, την Επιτροπή της Λίμνης Τσαντ με σκοπό την αναχαίτιση της Boko Haram, με χρήση των οργάνων συντονισμού που δημιούργησε η σύνοδος κορυφής της Γιαουντέ για την καταπολέμηση της πειρατείας στον κόλπο της Γουινέας - όλα σε συνεννόηση και συντονισμό με την Αφρικανική Ένωση. Το Γαλλικό Υπουργείο Άμυνας δεν προτίθεται να αναλάβει επιχειρήσεις ακολουθώντας το μοντέλο που εφαρμόστηκε στη Λιβύη παρά τις όποιες εκκλήσεις των χωρών της περιοχής²⁰² αλλά ένα μοντέλο που θα βασισθεί, κυρίως, στην υποστήριξη των αντιστοίχων δυνάμεων που θα συγκροτηθούν από τις χώρες της Αφρικής.

Σαφώς λοιπόν διακρίνουμε ένα ενδιαφέρον αλλά και μία επιθυμία των χωρών της περιοχής Σαχέλ και έμμεσα χωρών (πλην Γαλλίας) της ΕΕ αλλά και της ίδιας ως διεθνή δρώντα, να μειωθεί η ανασφάλεια εις τρόπον ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις που θα προωθήσουν την ανάπτυξη στην περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό, η ενίσχυση της δυνατότητας χρηστής διακυβέρνησης των κρατών της περιοχής, η εδραίωση και διατήρηση της σταθερότητας στο εσωτερικό των χωρών της περιοχής, η προώθηση του κράτους δικαίου και των ανθρώπινων δικαιωμάτων είναι κρίσιμοι και σημαντικοί παράγοντες για την ανάπτυξη των κρατών της περιοχής. Η προαναφερθείσα ανάπτυξη περιλαμβάνει όλους τους άξονες του αναπτυξιακού φαινομένου και ως εκ τούτου δεν είναι ανεξάρτητη από την πολιτικό-κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη και την περιβαλλοντική συνιστώσα της, προκειμένου να ωφεληθούν οι πιο ευάλωτες ομάδες τοπικού πληθυσμού αυτών των χωρών. Είδαμε ακόμα ότι μέσα στις πιο άμεσες και πιο επείγουσες προτεραιότητες είναι η αποτροπή των τρομοκρατικών επιθέσεων όλων των οργάνων-ομάδων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή Σαχέλ καθώς με αυτό τον τρόπο θα ωφεληθούν (εμμέσως πλην σαφώς) και οι λαοί των χωρών της Ε.Ε (αλλά και σε ευρύτερο επίπεδο) μέσω της μείωσης των πιθανοτήτων πραγματοποίησης επιθέσεων στην επικράτεια τους, της μείωσης και περιορισμού κάθε είδους εγκληματικών ενεργειών. Επίσης έτσι εξασφαλίζεται το εμπόριο και οι επικοινωνιακές συνδέσεις στους άξονες που ελέγχει λόγω θέσης η

²⁰² Οπ. π. 191.

Ζώνη Σαχέλ, η προστασία των υπαρχόντων οικονομικών δραστηριοτήτων με σκοπό την περαιτέρω βελτίωση των επενδύσεων στην περιοχή. Βελτιώνοντας λοιπόν τις συνθήκες ασφαλείας στη περιοχή Σαχέλ δημιουργούνται οι συνθήκες εκείνες για την προστασία όλων των Ευρωπαίων και μη πολιτών και ενδιαφερόντων καθόσον αυτό θα επιδράσει στην εσωτερική ασφάλεια των χωρών που συνορεύει η περιοχή γιατί θα έχουν εκλείψει οι γενεσιουργές αιτίες (χαμηλό εισόδημα, μη εκπαίδευση, εμφύλιοι-συγκρούσεις, χαμηλό επίπεδο δημοσίων υπηρεσιών κλπ) που έχουμε αναπτύξει στο 2^ο Μέρος της εργασίας.

5.3.3 Κατάσταση Αναπτυξιακού Φαινομένου

Από την παρουσίαση της γενικότερης κατάστασης ασφαλείας τόσο στην περιοχή Σαχέλ όσο και στην ευρύτερη περιοχή, μπορέσαμε να αντιληφθούμε ότι οι χώρες του Σαχέλ διαδραματίζουν τον ρόλο της γέφυρας. Αυτό δεν έχει να κάνει μόνο με τα καλά στοιχεία αλλά, κυρίως, με τα αρνητικά που συνοψίζονται στην ελεύθερη μετακίνηση των εγκληματικών στοιχείων από χώρα σε χώρα λόγω της νομαδικής φύσης ορισμένων φυλών (πχ Τουαρέγκ) που κινούνται μεταξύ των χωρών της ευρύτερης περιοχής και μεταδίδουν-επικοινωνούν τα όποια «θετικά ή/και αρνητικά» στοιχεία τους. Αυτό αφορά κατά κύριο λόγο στις τρομοκρατικές - εξτρεμιστικές ομάδες, που προκαλούν μεγάλα προβλήματα στις εσωτερικές δομές των χωρών της περιοχής αλλά και στη λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών των κρατών που υφίστανται την τρομοκρατία. Αναμφισβήτητα όμως οι συνέπειες στην παροχή βοήθειας είτε με την μορφή κεφαλαίων είτε με την μορφή τεχνικής υποστήριξης είτε, τέλος, με τη στρατιωτική επέμβαση με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης, είναι μεγάλες στις χώρες του Σαχέλ καθόσον οι περισσότερες από αυτές αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα με τη φτώχεια. Η φτώχεια γεννά την ανάγκη ένταξης σε «παράνομες» ομάδες (τρομοκρατικές, οργανωμένου εγκλήματος κ.α.) προκειμένου οι άνθρωποι (κυρίως οι νέοι) να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους και εν συνεχεία ένα ικανοποιητικό επίπεδο ζωής. Με τη σειρά τους οι κυβερνήσεις των κρατών της Ζώνης αντιδρούν στο υπόψη φαινόμενο μέσω της αυξημένης διοχέτευσης κρατικών εσόδων για την προμήθεια εξοπλισμού και μέσω των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας με σκοπό την εξασφάλιση της εθνικής κυριαρχίας αλλά κυρίως στη διατήρηση των κεκτημένων τους επί της κρατικής εξουσίας, εφόσον το επίπεδο διαφθοράς είναι υψηλό.

Ένα πολύ απλό παράδειγμα για την αξία των προαναφερόμενων είναι η περίπτωση του Νίγηρα που σύμφωνα με τον δείκτη «ειρήνης» βλέπουμε να χάνει πολλές θέσεις στον πίνακα κατάταξης ως προς την κατάσταση ειρήνης. Αναφορικά με την κατάσταση των υπολοίπων χωρών της Ζώνης, βλέποντας επίσης στον υπόψη πίνακα ότι και οι υπόλοιπες χώρες της περιοχής βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο βαθμολογίας Μαυριτανία/125, Μάλι/128 και Τσάντ/140. Μόνο

η Σενεγάλη είναι στο «49» και η Μπουρκίνα Φάσο στο «83», γεγονός που δείχνει (χωρίς να είναι απόλυτο) την «αξία» της ανασφάλειας στις χαμηλές βαθμολογίες. Έτσι ο Νίγηρας όπως και οι προαναφερθείσες χώρες, βαθμολογείται²⁰³ για το έτος 2015 με «Βαθμό: 129» γεγονός που την κατεβάζει κατά 28 θέσεις σε σχέση με την επίδοση του 2014. Η χειροτέρευση της βαθμολογίας οφείλεται κυρίως στις επιθέσεις της ισλαμιστικής - εξτρεμιστικής οργάνωσης Boko Haram, η οποία εδρεύει στην Νιγηρία, εντός του εδάφους της εντός του 2015. Τα παραπάνω υποδηλώνουν την προσπάθεια της οργάνωσης να εδραιώσει τον έλεγχό της στις υφιστάμενες περιοχές αλλά και να τον επεκτείνει σε περιοχές που συνορεύουν με το Καμερούν με υψηλού επιπέδου επιθέσεις. Ας σκεφθούμε όμως, τι μπορεί να κάνει ο Νίγηρας για να επικρατήσει στον αγώνα έναντι της Boko Haram; Πρακτικά, πέρα από την καταστολή της απειλής και τελικά την ολοκληρωμένη αντιμετώπισή της, έχει να αντιπαρέλθει τα διάτρητα σύνορα, τους ανεπαρκείς πόρους και την έλλειψη αποτελεσματικής συνεργασίας σε περιφερειακό και διαπεριφερειακό επίπεδο. Τέλος και από τα αναφερόμενα στις παραπάνω παραγράφους, βλέπουμε το ρόλο που διαδραματίζει η πολιτική «συνιστώσα» (κατά κύριο λόγο η ασφάλεια) του αναπτυξιακού φαινομένου καίτοι δεν είναι «επίσημα» αναγνωρισμένη. Οι «κακές» κυβερνήσεις ή το χαμηλό επίπεδο διακυβέρνησης ενός κράτους προκαλεί γενικότερα προβλήματα στη λειτουργία αυτού αλλά και στο επίπεδο ανάπτυξής του.

Είναι γεγονός από τα προαναφερόμενα ότι η ανασφάλεια γεννά (μαζί με όλα τα άλλα προβλήματα) το πρόβλημα του υποσιτισμού και της φτώχειας στην Σαχέλ, το οποίο βαίνει επιδεινούμενο εξαιτίας των υψηλών τιμών τροφίμων, τις επιδημίες και την πολιτική αστάθεια. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω υπολογίζεται ότι περίπου ένα εκατομμύριο υποσιτισμένα παιδιά στην ευρύτερη περιοχή θα λάβουν «θεραπεία»²⁰⁴. Η Μη Κυβερνητική Οργάνωση (ΜΚΟ) «Γιατροί Χωρίς Σύνορα (MSF)», που δραστηριοποιείται στην περιοχή όπως επίσης και ευρύτερα στην Αφρική, έχει προειδοποιήσει ότι ο υποσιτισμός στην περιοχή Σαχέλ αποτελεί ένα πρόβλημα δημόσιας υγείας που χρειάζεται μακροχρόνιες λύσεις και ως εκ τούτου η ίδια εφαρμόζει διάφορα προγράμματα ανθρωπιστικής βοήθειας ταυτόχρονα με τα επίσημα προγράμματα των Η.Ε αλλά και άλλων διεθνών οργανισμών και ΜΚΟ.

Οι διατροφικές κρίσης είναι ένα φαινόμενο που παρουσιάζει μία περιοδικότητα που επιδεινώνεται, πέρα από τα διάφορα φυσικά φαινόμενα, και από την πολιτική αστάθεια, την

²⁰³ Βλ σχετικά την έκθεση του Institute for Economics and Peace (IEP) με τίτλο «GLOBAL PEACE INDEX 2015» όπως αναρτήθηκε στο <http://economicsandpeace.org/reports> σελ 19. Ημερομηνία Πρόσβασης την 24 Αυγ 15.

²⁰⁴ Βλ σχετικά Άρθρο «Ζώνη Σαχέλ: Απαιτεί μακροχρόνιες λύσεις η αντιμετώπιση του υποσιτισμού» της 20 Ιουλ 2012 όπως αναρτήθηκε στο <http://www.msf.gr/magazine/zoni-sahel-apaitei-makrohronies-lyseis-i-antimetopisi-toy-ypositismoy>. Ημερομηνία Προσπέλασης την 31 Ιουλ 15.

διαφθορά, τις κακές δημόσιες υπηρεσίες, τις διάφορες συγκρούσεις (εμφύλιες, πολέμους, οργανωμένο έγκλημα κλπ), την οικονομική δυσχέρεια – χαμηλό εισόδημα και ενίοτε την διεθνή δύσκολη οικονομική κατάσταση. Επιπλέον, ως ένα παράδειγμα φυσικού φαινομένου με άμεσο αντίκτυπο στη γενικότερη κοινωνική ανάπτυξη, είναι οι έντονες βροχοπτώσεις στο νότιο Νίγηρα καθώς και σε περιοχές του ανατολικού Τσαντ που προκάλεσαν την επίσπευση των έντονων περιστατικών ελονοσίας. Ως γνωστόν η ελονοσία και ο υποσιτισμός είναι σχεδόν οι μεγαλύτεροι κίνδυνοι αύξησης των περιστατικών παιδικής θνησιμότητας και ως εκ τούτου αποτελούν και Στόχους Χιλιετίας για τους οποίους η διεθνή κοινότητα έχει καταβάλει ιδιαίτερη προσπάθεια να τους επιτύχει. Παρά ταύτα, ο υποσιτισμός είναι πρόβλημα δημόσιας υγείας και η πρόληψη - θεραπεία πρέπει να είναι μέρος μίας γενικότερης αντιμετώπισης. Έτσι στο πλαίσιο αυτό και χωρίς να υπάρχει ουδεμία τάση προβολής μίας ΜΚΟ, ότι οι MSF έχουν περιθάλψει και βοηθήσει χιλιάδες υποσιτισμένα παιδιά και ενήλικες από χώρες όπως το Μάλι, το Νίγηρα, την Μπουρκίνα Φάσο και τη Μαυριτανία καθώς και είχαν φύγει από τα σπίτια τους και τις περιοχές που διαβιούσαν εξαιτίας των πολέμων-συγκρούσεων που είδαμε και στις παραπάνω παραγράφους.

Συνεχίζοντας την αναφορά μας στο μεγάλο πρόβλημα της φτώχειας ας δούμε και κάποια στοιχεία που φανερώνουν ακριβώς τη φτώχεια που επικρατεί στην περιοχή που αγγίζει το 80% του πληθυσμού της με το 51% να ζει με λιγότερο από 1\$ ημερησίως²⁰⁵. Ένα ακόμα δεδομένο που ενισχύει τη φτώχεια, είναι η ύπαρξη μεγάλου ύψους βροχοπτώσεων που ουσιαστικά δεν δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης των καλλιεργειών αγροτικών προϊόντων στην Ζώνη Σαχέλ, με αποτέλεσμα οι κάτοικοι να είναι κυρίως νομάδες. Στην ακολουθούσα Εικόνα 12 βλέπουμε ξεκάθαρα την επικρατούσα κατάσταση στην Ζώνη Σαχέλ, που αναμφισβήτητα η φτώχεια, ο υποσιτισμός και η επισιτιστική ανασφάλεια σε συνδυασμό με την ξηρασία και την ερημοποίηση, έχουν δημιουργήσει τις απαραίτητες και αναγκαίες συνθήκες για μία εκρηκτική εκτόνωση των κατοίκων με τις μορφές των συγκρούσεων και εμφυλίων²⁰⁶. Το να κατατάσσεις μια χώρα ως προς τη φτώχεια του πληθυσμού της, έχει μία δυσκολία και υπάρχει η σκέψη να λαμβάνεται ως μέθοδος κατάταξης η ημερήσια κατανάλωση τροφών και όχι η χρηματική απολαβή. Έτσι με την προαναφερθείσα μεθοδολογία, ως απόλυτη φτώχεια είναι ένα (1) γεύμα την ημέρα με ελάχιστη κατανάλωση δημητριακών σε μορφή χυλού, φτώχεια είναι δύο (2) γεύματα την μέρα ή και περισσότερα με μικρή κατανάλωση δημητριακών με την κατανάλωση γάλατος μια φορά

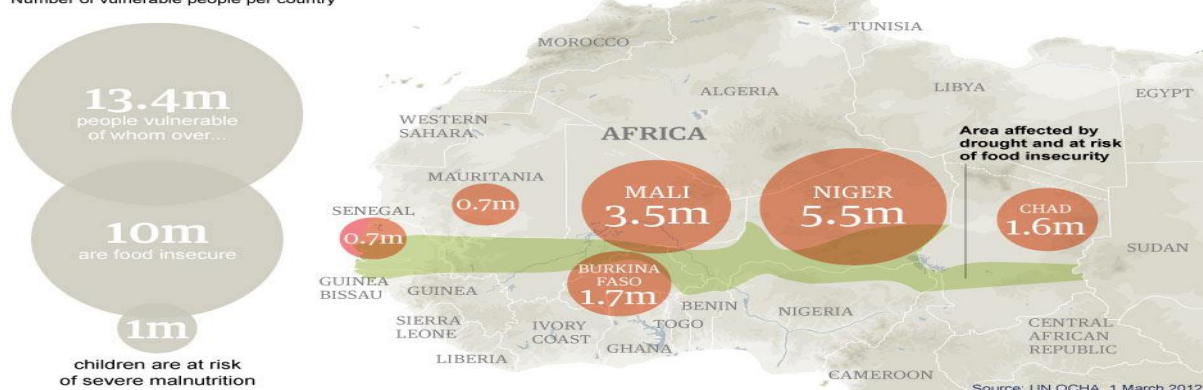
²⁰⁵ Βλ. το Άρθρο «Η Φτώχεια στην Ζώνη του Σαχέλ» και αναρτήθηκε το Σάββατο 24 Μαΐ 08 στην ιστοσελίδα http://fairplanet.gr/cms/index.php?option=com_content&view=article&catid=7%253A--&id=30%253A&lang=fr. Ημερομηνία προσέλασης την 31 Αυγ 15.

²⁰⁶ Οπ. π. 205.

την βδομάδα χωρίς άλλη ζωική πρωτεϊνούχα τροφή. Ως οριακή φτώχεια ορίζουμε τα δύο (2) γεύματα ημερησίως με κατανάλωση δημητριακών ή ρυζιού. Επίσης η κατανάλωση γάλατος ανέρχεται σε δύο (2) με τρεις (3) φορές εβδομαδιαίως. Ενώ η κατανάλωση κρέατος μπορεί να φτάνει την μια (1) φορά την βδομάδα. Τέλος, ως αποδεκτή φτώχεια μπορούμε να ορίσουμε τα δύο (2) με τρία (3) γεύματα ημερησίως με ικανοποιητική κατανάλωση δημητριακών και ρυζιού, με κατανάλωση λαχανικών τουλάχιστον τρεις (3) φορές την βδομάδα και κρέατος δύο (2) φορές εβδομαδιαίως²⁰⁷.

Εικόνα 12: Η Κρίση Υποσιτισμού στην Ζώνη Σαχέλ

Sahel: food and nutrition crisis
Number of vulnerable people per country

Πηγή: http://www.africa.undp.org/content/rba/en/home/ourwork/crisispreventionandrecovery/projects-and-initiatives/sahel_crisis.html.

Η προαναφερόμενη κατάσταση ως προς το φαινόμενο υποσιτισμού οφείλεται ή τουλάχιστον δημιουργείται από ορισμένα αίτια, τα οποία είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων που μπορεί να συνυπάρχουν μερικώς ή συνολικώς σε μία περιοχή. Έτσι τα υπόψη αίτια είναι:

A. Η Κλιματική αλλαγή: η περιορισμένη ικανότητα καλλιέργειας (όπως είδαμε και παραπάνω), η έλλειψη νερού, η απουσία υποδομών άρδευσης, η ίδια η φύση της περιοχής (στέπα, σαβάνα) και η απουσία σύγχρονων μεθόδων επιμέλειας της γης δημιουργούν το μείγμα εκείνο που δεν βοηθά την ανάπτυξη ικανοποιητικής αγροτικής παραγωγής. Επίσης, το ίδιο το φαινόμενο της κλιματική αλλαγής προκαλεί στις χώρες της ζώνης Σαχέλ ερημοποίηση των εδαφών τους (επέκταση της Σαχάρας προς το νότο ίσως με εντονότερο ρυθμό από ότι συνήθως). Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι, η ερημοποίηση 250 χιλιομέτρων μέσα σε 50 χρόνια ουσιαστικά συνδέοντας τον Ατλαντικό και την Ερυθρά Θάλασσα-Ινδικό Ωκεανό.

B. Οι διάφοροι περιορισμοί που τέθηκαν με τη δημιουργία των νέων κρατών (πέρας αποικιοκρατίας) δηλαδή με τη χάραξη συνόρων ανάμεσα σε αυτά τα κράτη περιόρισαν την

²⁰⁷ Οπ. π. 205.

νομαδική ζωή των γηγενών πληθυσμών. Αυτή ακριβώς η ζωή είχε δώσει την δυνατότητα στους κατοίκους να επιβιώνουν η οποία όμως (δυνατότητα νομαδικής ζωής) περιορίστηκε από την αποικιοκρατία και με τα σύνορα που επιβλήθηκαν αμέσως μετά το πέρας αυτής η χάραξη των ορίων δεν ευνόησε και πολύ τις χώρες αυτές.

Γ. Ήδη έχουμε αναφερθεί για το ρόλο των εμφυλίων πολέμων αλλά και γενικότερα των συγκρούσεων μεταξύ ομάδων ή και μεταξύ κρατών στη φτωχοποίηση του πληθυσμού, στην αποδόμηση του κράτους δικαίου αλλά και όλων των υποδομών-υπηρεσιών που τυχόν προσέφερε το κράτος. Ακόμα η ένταση των εμφυλίων και λοιπών συγκρούσεων αυξήθηκε ή και εντάθηκε καθόσον προστέθηκαν στην εξίσωση η ανακάλυψη φυσικών πόρων και η πάλη ανάμεσα στις φυλές της περιοχής σε συνδυασμό με τα όποια θρησκευτικά πιστεύω των κατοίκων (Εξτρεμιστικός Ισλαμισμός κλπ).

Δ. Η ακολουθούμενη οικονομική πολιτική που ουσιαστικά επιβάλλεται από διεθνείς οργανισμούς όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) προκειμένου να υποστηριχθούν, με δανεισμό, οι κρατικοί προϋπολογισμοί των κρατών της περιοχής δημιούργησε ανισότητες και απώλεια εισοδήματος. Με την ακολουθούμενη οικονομική πολιτική επιδεινώθηκε η επισιτιστική κρίση καθόσον το κόστος ζωής και η εξυπηρέτηση των βασικών αναγκών του πληθυσμού έγινε δυσανάλογα μεγάλη για ένα πολίτη με μέσο εισόδημα. Ως εκ τούτου, η πείνα οφείλεται στην αδυναμία των χαμηλότερων στρωμάτων της κοινωνίας να προμηθευτούν τα τρόφιμα για την επιβίωση τους. Το φαινόμενο αυτό γεννά ένα φαύλο κύκλο φτώχειας καθόσον η φτώχεια φέρνει φτώχεια που αν συνδυασθεί με την καταστροφή ή ανεπάρκεια των σοδειών προκαλεί επιπλέον φτώχεια, δανεισμό, μη αποπληρωμή του χρέους, πώληση γης και ο κύκλος κλείνει πάλι στην φτώχεια.

Ε. Η παντελής έλλειψη κοινωνικών παροχών και γενικότερων υποδομών, δημιουργούν τις συνθήκες αδιαφορίας του κράτους για εξασφάλιση επισιτιστικής ασφάλειας. Η ανυπαρξία κρατικών υποδομών δημόσιας μέριμνας και η ανυπαρξία δωρεάν παροχών υγείας και περίθαλψης, για τα φτωχότερα στρώματα του πληθυσμού επιδεινώνουν την ποιότητα της ζωής τους. Το πρόβλημα φυσικά γίνεται εντονότερο αν προσθέσουμε και το γεγονός ότι είναι σχεδόν ανύπαρκτη η δωρεάν πρόσβαση στην υγεία από τους κατοίκους των απομακρυσμένων αγροτικών κοινοτήτων. Το υγειονομικό προσωπικό που είναι επιφορτισμένο με την παροχή υπηρεσιών υγείας²⁰⁸ κρίνεται ως ανεπαρκές αφού αντιστοιχεί ένας (1) ιατρός για 32.432 κατοίκους, μια (1) νοσοκόμα για 4.488 κατοίκους και μια (1) μαία για 6.393 κατοίκους. Σε όλα τα παρα-

²⁰⁸ Οπ. π 205.

πάνω πρέπει να προσθέσουμε την έλλειψη εξοπλισμού των κέντρων υγείας, την δυσκολία πρόσβασης σε υγειονομική και φαρμακευτική περίθαλψη λόγω αποστάσεων, το κόστος των φαρμάκων και την μη πρόσβαση σε καθαρό νερό, ως τις αιτίες πολλών σοβαρών ασθενειών και λοιμώξεων όπως η χολέρα. Είναι ευκόλως κατανοητό ότι η παιδική θνησιμότητα είναι σε πολύ υψηλό επίπεδο (για παιδιά κάτω των 5 ετών) καθόσον αποτελούν τα πιο εύκολα θύματα της όλης κατάστασης.

Στ. Μέσα σε όλα τα προβλήματα πρέπει να αναφέρουμε ότι η διαφθορά των δημόσιων λειτουργών, η γραφειοκρατία και η ανυπαρξία της έννοιας της αξιοκρατίας στα κυβερνητικά στελέχη εντείνουν τα προβλήματα και την αδυναμία των κρατών να παράξουν τα βασικά στους πολίτες τους²⁰⁹.

Ο άξονας που σήμερα όλοι δίνουν μεγάλη σημασία είναι ο οικονομικός και η γενικότερη κατάσταση της οικονομίας μίας χώρας. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι οι άλλοι δύο άξονες που συμπληρώνουν το αναπτυξιακό φαινόμενο είναι ελάσσονος σημασίας αλλά σημαίνει ότι θα πρέπει να υπάρχει συντονισμός των δράσεων που θα ανακουφίζουν τα προβλήματα ώστε να δημιουργηθεί ισόρροπη βελτίωση όλων. Είναι σκόπιμο να πούμε ότι στον κοινωνικό άξονα εννοείται ότι συμπεριλαμβάνεται η παιδεία και η εκμετάλλευση των ικανοτήτων όλων με σκοπό την σταδιακή άρση των ανισοτήτων. Μία σύντομη παρουσίαση της οικονομικής κατάστασης των χωρών της ζώνης Σαχέλ θα εξυπηρετήσει το σκοπό της σύνδεσης των προαναφερόμενων παραπάνω με την οικονομία και την χρηματοδότηση των κρατών της Ζώνης Σαχέλ, όπως ακολουθεί στη συνέχεια:

Α. Θα ξεκινήσουμε την παρουσίαση των χωρών της ζώνης με το Πράσινο Ακρωτήριο²¹⁰. Η οικονομία της χώρας είναι ευάλωτη σε εξωτερικούς κινδύνους και εξαρτάται για την χρηματοδότησή της από την αναπτυξιακή βοήθεια, από τις ξένες επενδύσεις, από τα εμβάσματα και από τον τουρισμό. Ο προσανατολισμός της είναι στις υπηρεσίες με την πλειονότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών να αφορούν στο εμπόριο, στις μεταφορές, στον τουρισμό και στις δημόσιες υπηρεσίες, οι οποίες τελικά συμμετέχουν (κατά περίπου απόλυτη πλειοψηφία) στον καθορισμό του κατά κεφαλή εισοδήματος. Παρατηρούμε ότι περίπου ένα ποσοστό πλησίον του 40% του πληθυσμού της χώρας διαβιεί στην ύπαιθρο γεγονός όμως που δεν αντανakλάται στο ποσοστό συμμετοχής της παραγωγής του αγροτικού κόσμου στο Εθνικό Εισόδημα. Υπάρχουν επιπλέον αιτίες που εντείνουν τα προβλήματα της οικονομίας της χώρας και τα οποία αφορούν στους φτωχούς φυσικούς πόρους, στην έλλειψη αποθεμάτων νερού που συνεπικουρούνται από

²⁰⁹ Οπ. π. 205 και επιπλέον βλέπε Paul Collier «The Bottom Million: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It» OXFORD UNIVERSITY PRESS/2008, Σελ 111.

²¹⁰ Οπ. π 182.

τις μεγάλες περιόδους ξηρασίας. Αυτό ουσιαστικά οδηγεί σε έλλειψη πλούσιων για καλλιέργεια χωραφιών στην πλειονότητα των νησιών. Έτσι αναφερόμαστε σε ένα νησιωτικό κράτος το οποίο είναι αναγκασμένο να εισαγάγει τα περισσότερα από αυτά που καταναλώνει και με τον τομέα της αλιείας να μην είναι αναπτυγμένος. Με οικονομικούς όρους η χώρα παρουσιάζει, ως αποτέλεσμα των παραπάνω, ένα αυξημένο έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο το οποίο χρηματοδοτείται από τα εμβάσματα των μεταναστών γηγενών κατοίκων στο εξωτερικό. Η Κυβέρνηση προσπαθεί να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις ώστε να προσελκύσει ιδιωτικές επενδύσεις για να καταφέρει να μειώσει την ανεργία ώστε να μπορέσει να επαναχρηματοδοτεί το χρέος της.

B. Ανατολικότερα του Πράσινου Ακρωτηρίου, συναντάμε τη Σενεγάλη μία χώρα της Ζώνης Σαχέλ που βασίζεται στην αγροτική παραγωγή της, που επιπλέον διαθέτει ορυχεία και κατασκευαστικό τομέα, τουρισμό και αλιεία. Η βιομηχανική παραγωγή της χώρας είναι προς εξαγωγή και βασίζεται στην παραγωγή φωσφορικών αλάτων από τα ορυχεία της χώρας, την παραγωγή λιπασμάτων και την αλιεία. Επίσης, η χώρα βασίζεται στην εξωτερική βοήθεια (χρηματοδοτική), στα εμβάσματα των ξενιτεμένων Σενεγαλέζων και στις άμεσες ξένες επενδύσεις. Ο Πρόεδρος της χώρας εκλέχτηκε το 2012 υποσχόμενος ότι θα πραγματοποιήσει τις αναγκαίες και απαιτούμενες αλλαγές στο οικονομικό σύστημα της χώρας. Η χώρα μαστιζόταν από μία οικονομία με μεγάλα ενεργειακά κόστη έχοντας αναπτύξει μία ιδιαίτερα έντονη κουλτούρα πραγματοποίησης αλόγιστων κρατικών δαπανών. Η χώρα κατά το διάστημα 2010-2014 ζήτησε και έλαβε τεχνική βοήθεια από το ΔΝΤ για να υποστηρίξει την οικονομική μεταρρύθμιση μέσω αξιόπιστων μακρό-οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών με σκοπό την μείωση του δημοσιονομικού ελλείματος, την αύξηση της διαφάνειας και διευκόλυνση των ιδιωτικών επενδύσεων. Όντως η χώρα παρουσίασε ένα φιλόδοξο οικονομικό πρόγραμμα για επίτευξη της ζητούμενης οικονομικής ανάπτυξης αλλά διάφορα γραφειοκρατικά κολλήματα σε συνδυασμό με το έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον μπορεί να καθυστερήσουν την απόδοση των υπόψη μεταρρυθμίσεων. Το έτος 2014 ήταν αυτό που φάνηκε ότι οι επενδυτές στηρίζουν την μακροχρόνια προσπάθεια ανάκαμψης της χώρας, με την ευρεία συμμετοχή τους σε ένα ευρωομόλογο που εξέδωσε η Κυβέρνηση²¹¹.

Γ. Η Γκάμπια είναι μία μικρή χώρα με διάσπαρτους φυσικούς πόρους και περιορισμένη αγροτική βάση, με μία οικονομία που βασίζεται στα εμβάσματα (σε ποσοστό 20% του ΑΕΠ της) τα οποία προέρχονται από αυτούς που όσοι εργάζονται ως εργάτες στο εξωτερικό καθώς επίσης και στον τουρισμό για εξεύρεση των απαιτούμενων εσόδων. Η προσπάθεια της κυβέρνησης είναι να ενισχύσει την οικονομία της χώρας αλλά και την επιβίωση των αγροτών

²¹¹ Οπ. π. 182.

(αποτελούν τα 3/4 του πληθυσμού), επενδύοντας στην αγροτική παραγωγή και οικονομία. Υπάρχει μικρής κλίμακας κατασκευαστική δραστηριότητα που αφορά στην μεταποίηση αγροτικών προϊόντων όπως φιστίκια, ψάρια και δέρματα. Όπως προαναφέρθηκε ο κύριος τομέας εισαγωγής κεφαλαίων είναι ο τουρισμός καθόσον η χώρα διαθέτει φυσική ομορφιά και εξαιτίας εγγύτητας στην Ευρώπη, αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους προορισμούς της Δυτικής Αφρικής για επενδύσεις (ιδιωτικές και κρατικές) στον οίκο-τουρισμό αλλά και στον τουρισμό υψηλών απαιτήσεων. Επιπλέον, την οικονομία της χώρας βοηθάει το γεγονός ότι η Κίνα αποτελεί έναν από τους σημαντικούς της εταίρους ως προς τις εισαγωγές και εξαγωγές. Μερικά ακόμα χαρακτηριστικά είναι ότι πρώτον το ΔΝΤ αποτελεί σταθερό χορηγό της οικονομίας της καθόσον το 2012 ανανέωσε μία εκτεταμένη οικονομική διευκόλυνση ύψους 28,3 εκατ δολαρίων για τρία (3) χρόνια και δεύτερον, ότι αντιμετωπίζει υψηλά ποσοστά ανεργίας και υπό-απασχόλησης. Τρίτον και ως συμπέρασμα των παραπάνω, είναι ότι η οικονομική πρόοδος της χώρας εξαρτάται από τη σταθερή διμερή και πολυμερή βοήθεια, στην υπεύθυνη κυβερνητική διαχείριση της οικονομίας και στην συνεχιζόμενη βοήθεια από τους διεθνείς χορηγούς που ενδιαφέρονται σοβαρά για την ακριβή δημοσιονομική διαχείριση. Αυτό συμβαίνει γιατί η εξυπηρέτηση των πληρωμών των τόκων του χρέους της χώρας προβλέπεται να απαιτήσει το 31% των δημοσίων εσόδων της κυβέρνησης κατά το 2015.

Δ. Το Μάλι, μία από τις μεγάλες κεντρικές χώρες της Ζώνης Σαχέλ, είναι περικλειστη καθόσον δεν έχει πρόσβαση στη θάλασσα, εξαρτάται οικονομικά από τα ορυχεία χρυσού και τις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων χωρίς τα παραπάνω να μπορούν να την ξεκολλήσουν από τις 25 φτωχότερες χώρες. Η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας παρουσιάζει διακυμάνσεις ανάλογα με τις τιμές του χρυσού, των αγροτικών προϊόντων καθόσον τα έσοδα από τις εξαγωγές προϊόντων όπως βαμβάκι και ορυκτών όπως χρυσός, συμμετέχουν σε ποσοστό 80% στα έσοδα των εξαγωγών. Η οικονομική δραστηριότητα της χώρας περιορίζεται κυρίως στις παραποτάμιες περιοχές οι οποίες αρδεύονται από τον ποταμό Νίγηρα, με το υπόλοιπο 65% του εδάφους της χώρας να είναι ερημικό ή σχεδόν ερημικό. Ακόμα, το 10% του δυνάμενου να εργασθεί πληθυσμού ζει νομαδικά ενώ ένα ποσοστό περίπου 80% αυτού, ασχολείται με την γεωργία και την αλιεία. Αποτελεί κοινότυπη αναφορά ότι η χώρα εξαρτάται από την ξένη βοήθεια. Η βιομηχανία της χώρας είναι εστιασμένη στην επεξεργασία-μεταποίηση αγροτικών προϊόντων αλλά παράλληλα γίνεται προσπάθεια να αναπτύξει την βιομηχανία εξόρυξης σιδηρομεταλλεύματος. Η κυβέρνηση επιχορηγεί την παραγωγή δημητριακών ώστε να καταστεί η χώρα λιγότερο εξαρτημένη από τις εισαγωγές αλλά και από τις τυχόν απότομες διακυμάνσεις των τιμών των τροφίμων. Η οικονομική κατάσταση της χώρας είναι ευάλωτη καθόσον υπάρχει η ανασφάλεια που προκαλούν οι εσωτερικές συγκρούσεις καθόσον όπως έχουμε δείξει αυτές

προάγουν την μείωση ή και την εκμηδένιση του ρυθμού μεγέθυνσης και μακροπρόθεσμα θα οδηγήσει τη χώρα σε περαιτέρω φτωχοποίηση²¹². Επίσης, υφίστανται και άλλες μακροπρόθεσμες απειλές για την οικονομία της χώρας στις οποίες συμπεριλαμβάνονται η υψηλή δημογραφική ανάπτυξη, η διαφθορά, οι αδύναμες υποδομές και τα χαμηλά επίπεδα ανθρωπίνου κεφαλαίου²¹³. Εδώ αναφέρουμε την προμήθεια από την κυβέρνηση ενός προεδρικού αεροσκάφους με κόστος 40 εκατ. δολάρια καθώς και τα παραφουσκωμένα αμυντικά συμβόλαια (προμήθεια εξοπλισμού, στρατιωτικών υλικών για αντιμετώπιση των απειλών) προκάλεσαν μείωση της αξιοπιστίας της και έτσι το ΔΝΤ προέβηκε σε μία παροδική παύση της ροής της βοήθειας κατά το 2014.

Ε. Ακόμα ένα περικλειστο και φτωχό κράτος είναι η Μπουρκίνα Φάσο η αγροτική παραγωγή της οποίας βασίζεται στην ποσότητα των βροχοπτώσεων καθόσον το 80% του πληθυσμού ασχολείται για να επιβιώσει, με την καλλιέργεια της γης και, κυρίως, του βαμβακιού που είναι το κυριότερο αγροτικό προϊόν που αποφέρει έσοδα. Η χώρα βασίζεται ως προς τα έσοδά της και την ανάπτυξή της, στο χρυσό και στο βαμβάκι γεγονός όμως που είναι άμεσα εξαρτώμενο από τις παγκόσμιες τιμές των δύο αυτών αγαθών. Τα προηγούμενα χρόνια η χώρα είχε υψηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης η οποία βασίσθηκε στα έσοδα των εξαγωγών χρυσού σε ποσοστό 75% των συνολικών εσόδων από τις εξαγωγές το 2013. Συνολικά, η χώρα γνώρισε μία ανοδική πορεία στην εξερεύνηση χρυσού, στην παραγωγή αλλά και στην εξαγωγή του ορυκτού αυτού. Ταυτόχρονα η χώρα βίωσε το 2013 έναν ικανό αριθμό διαμαρτυριών του πληθυσμού για το υψηλό κόστος ζωής, για τη διαφθορά και άλλα κοινωνικό-οικονομικά θέματα. Τέλος, ένα νέο τριετές πρόγραμμα του ΔΝΤ εγκρίθηκε το 2013 με μοναδική στόχευση την βελτίωση της ποιότητας των δημόσιων επενδύσεων και την εξασφάλιση συνολικής μεγέθυνσης. Ακόμα η χώρα έχει να αντιμετωπίσει την πολιτική ανασφάλεια στο γειτονικό Μάλι²¹⁴ (που όπως έχουμε δει αποτελεί ένα λόγο για να παγιδευτεί η χώρα στην υπανάπτυξη), τις αναξιόπιστες πηγές ενέργειας καθώς και τα φτωχά οδικά δίκτυα και συνδέσεις με τα γειτονικά κράτη.

Στ. Η οικονομία της Μαυριτανίας κυριαρχείται²¹⁵ από την ύπαρξη των φυσικών πόρων και της γεωργίας, με το μισό πληθυσμό της χώρας να εξαρτάται από αυτήν αλλά και την κτηνοτροφία παρόλο που πολύ από τους κατοίκους (νομάδες και αγρότες) είχαν πληγεί από τις ξηρασίες των δεκαετιών 1970 και 1980. Πρόσφατα το ΑΕΠ της χώρας μεγεθύνθηκε από την

²¹² Οπ. π. 182.

²¹³ Οπ. π. 182.

²¹⁴ Οπ. π. 182.

²¹⁵ Οπ. π. 182.

πραγματοποίηση ξένων επενδύσεων στους τομείς των ορυχείων και πετρελαίου. Αναλυτικά διαθέτει έναν ιδιαίτερο πλούτο που βασίζεται στα πλούσια κοιτάσματα σιδηρομεταλλευμάτων, χρυσού, χαλκού, γύψου και πετρωμάτων φωσφορικού άλατος. Πέραν αυτών γίνεται προσπάθεια η χώρα να προχωρήσει στην εξερεύνηση για ουράνιο, για φυσικό αέριο και για ακατέργαστο πετρέλαιο. Τα αγαθά που εξάγονται, αγγίζουν σε ποσοστό σχεδόν το 75% των συνολικών εξαγωγών, με την οικονομία να είναι υποκείμενη στις μεταπτώσεις των τιμών στην παγκόσμια αγορά αγαθών. Η Κίνα το 2013 αποτέλεσε τον κύριο συνεταιίρο για τις εισαγωγές και εξαγωγές της χώρας. Ένας ακόμα τομέας που αποτελεί το 25% της οικονομικής δραστηριότητας-εσόδων είναι η αλιεία καθόσον τα παράκτια νερά της χώρας είναι από τις πλουσιότερες περιοχές σε αλιεύματα παγκοσμίως. Η χώρα όπως είδαμε έχει πολλά πλεονεκτήματα αλλά υπάρχουν προκλήσεις που προκαλούν ανησυχία, όπως η ανασφάλεια που προέρχεται από το γειτονικό Μάλι, οι ξηρασίες (είναι κοινό το φαινόμενο της ερημοποίησης σε όλη την ζώνη), την εξάρτηση από την ξένη βοήθεια και τις επενδύσεις καθώς επίσης πρέπει να ανησυχεί για τις σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές, για τις θεσμικές δυνατότητες και το ανθρώπινο κεφάλαιο. Η χώρα έχει επιδιώξει ένα πρόσθετο πρόγραμμα υποστήριξης από το ΔΝΤ εστιασμένο στις προσπάθειες μείωσης της φτώχειας. Τέλος, οι εσωτερικές δαπάνες της χώρας κυριαρχούνται από τις επενδύσεις στην γεωργία και στις υποδομές.

Ζ. Το Τσάντ είναι και αυτό μία περικλειστή χώρα γεγονός το οποίο έχει άμεσο αντίκτυπο στο υψηλό κόστος μεταφορικών για εισαγόμενα προϊόντα καθώς κι στην εξάρτησή του από τα γειτονικά κράτη. Το πετρέλαιο και η γεωργία είναι τα βασικά αγαθά²¹⁶ με το πρώτο να αντιπροσωπεύει περίπου το 60% των εσόδων των εξαγωγών καθόσον προϊόντα όπως το βαμβάκι, τα βοοειδή, η κτηνοτροφία και το φυσικό καουτσούκ παρέχουν το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων των μη πετρελαϊκών εξαγωγών της χώρας. Πάλι η αναπτυξιακή βοήθεια και τα ξένα κεφάλαια είναι το στήριγμα της χώρας για τις περισσότερες δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις. Ο τομέας των υπηρεσιών συνεισφέρει περίπου το ένα τρίτο στο ΑΕΠ της χώρας και έχει προσελκύσει τις ξένες επενδύσεις κυρίως στον τομέα των τηλεπικοινωνιών και στον τραπεζικό τομέα. Η δημοσιονομική κατάσταση του Τσάντ είναι επιβαρυνμένη από την μείωση των τιμών του πετρελαίου, καθώς μέχρι πρόσφατα οι υψηλές τιμές αυτού και η ισχυρή τοπική συγκομιδή αγαθών έχουν υποστηρίξει την οικονομία της χώρας τα τελευταία χρόνια. Όμως σε αντίθεση με τα προαναφερόμενα, σχεδόν όλη η παραγωγή καυσίμων παράγεται από ένα εγχώριο διυλιστήριο και τυχόν απροσδόκητες παύσεις στη λειτουργία του θα έχει άμεσο αποτέλεσμα σε ελλείψεις καυσίμου στην αγορά. Οι επενδύσεις στη χώρα είναι μία πρόκληση εξαιτίας

²¹⁶ Οπ. π. 182.

των περιορισμένων υποδομών, της έλλειψης εκπαιδευμένου εργατικού προσωπικού, της εκτεταμένης κυβερνητικής γραφειοκρατίας και διαφθοράς. Τέλος, βλέπουμε ότι και το Τσάντ πέτυχε το 2014 να διατηρήσει μία τριετή επέκταση της πιστωτικής ευκολίας από το ΔΝΤ έχοντας ως δεδομένο την ανακούφιση του χρέους υπό της πρωτοβουλίας «Heavily Indebted Poor Countries Initiative-HIPCI»²¹⁷ τον Απρίλιο του 2015.

Η. Ο Νίγηρας είναι και αυτή μία χώρα της Υποσαχάριας Αφρικής που είναι περίκλειστο κράτος, της οποίας η οικονομία είναι επικεντρωμένη στην καλλιέργεια αυτοκαταναλώμενων αγαθών, στην κτηνοτροφία και σε ένα από τα μεγαλύτερα παγκοσμίως αποθεματικά ουρανίου. Η γεωργία συνεισφέρει σχεδόν το 40% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας, παρέχοντας τα απαραίτητα για βιοπορισμό της πλειοψηφίας του πληθυσμού της χώρας. Όπως είδαμε και παραπάνω για την βαθμολογία της χώρας ως προς το επίπεδο της ειρήνης, έτσι και τα Η.Ε έχουν κατατάξει τη χώρα ως την λιγότερο αναπτυγμένη χώρα στον κόσμο το 2013-2014²¹⁸ εξαιτίας πολλαπλών παραγόντων όπως η επισιτιστική ανασφάλεια, η έλλειψη βιομηχανίας, υψηλή δημογραφική αύξηση, ο ασθενής εκπαιδευτικός τομέας και οι ελάχιστες προοπτικές εργασίας εκτός των αγροκτημάτων με τις αυτοσυντηρούμενες καλλιέργειες και τα οικόσιτα ζώα. Από το 2011 το δημόσιο χρέος έχει αυξηθεί, εν μέρει, από ένα μεγάλο δάνειο χρηματοδότησης ενός νέου ορυχείου ουρανίου. Η κυβέρνηση είναι εξαρτημένη από τους πόρους των ξένων χορηγών προκειμένου να χρηματοδοτήσει κατά ένα μεγάλο ποσοστό τον προϋπολογισμό. Τα τελευταία χρόνια η οικονομία της χώρας έχει πληγεί από την τρομοκρατική δραστηριότητα και τις απαγωγές κοντά στα ορυχεία ουρανίου της χώρας. Ακόμα, η αστάθεια στο Μάλι καθώς και οι ανησυχίες γύρω από την ασφάλεια έχουν πυροδοτήσει τις δαπάνες για την άμυνα που όπως έχουμε δει και στο 2^ο Μέρος έχει άμεσο και καταλυτικό αντίκτυπο στο επίπεδο ανάπτυξής της. Για να επιτευχθεί ανάπτυξη της οικονομίας κατά ένα συνεχή και σταθερό τρόπο, θα πρέπει να βασισθεί στην εκμετάλλευση του πετρελαίου, του χρυσού, του άνθρακα και άλλων ορυκτών πόρων. Βέβαια το ερώτημα είναι κατά πόσο η προαναφερόμενη εκμετάλλευση θα είναι στην κυριαρχία της χώρας και των κατοίκων της και όχι στα χέρια πολυεθνικών επιχειρήσεων, ξένων επενδυτών και κρατών χορηγών της αναπτυξιακής βοήθειας. Ο Νίγηρας έχει αρκετά μεγάλα αποθέματα πετρελαίου και παραγωγής καυσίμων πλην όμως η επισιτιστική ανασφάλεια και η ξηρασία παραμένουν, ως πολυετή προβλήματα, και η κυβέρνηση σχεδιάζει να επενδύσει πιο πολλά στον αγροτικό τομέα και κυρίως στα αρδευτικά έργα. Ο τομέας των ορυχείων της χώρας

²¹⁷ Περισσότερα στοιχεία για την πρωτοβουλία αυτή στην ιστοσελίδα <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/hipc.htm>. Ημερομηνία προσπέλασης 30 Οκτ 15.

²¹⁸ Οπ. π. 182 και επιπλέον βλ. στην ιστοσελίδα του UNDP <http://hdr.undp.org/en/data/map>. Ημερομηνία προσπέλασης η 24 Αυγ 15.

μπορεί να επηρεασθεί από την προσπάθεια της κυβέρνησης να επαναδιαπραγματευτεί τα δικαιώματα εξόρυξης για να αυξήσει τα δικαιώματα φόρων και να μειώσει τις εξαιρέσεις υποβολής φόρων. Παρά τη συμφωνία για το τριετές πιστωτικό πρόγραμμα διευκόλυνσης του ΔΝΤ (IMF Extended Credit Facility), ύψους 121 εκατ δολαρίων για τα έτη 2012-15, είναι αναγκαίο ο επίσημος ιδιωτικός τομέας να επενδύσει στη χώρα, ώστε να επιτευχθεί η οικονομική διαφοροποίηση με δεδομένο την περιορισμένη εγχώρια αγορά, την πρόσβαση σε πιστώσεις και την ανταγωνιστικότητα.

Ως συνέχεια των παραπάνω, διαπιστώνουμε ότι η Ζώνη Σαχέλ αποτελείται από χώρες φτωχές, περικλειστές ή μικρά νησιωτικά κράτη, με σχεδόν κοινό αποικιοκρατικό παρελθόν και περίπου τα ίδια προβλήματα. Για παράδειγμα, ενώ σχεδόν τα περισσότερα από αυτά διαθέτουν φυσικούς πόρους για να τους εκμεταλλευτούν, από την άλλη έχουν φτωχές ως ανύπαρκτες υποδομές, μη εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, κακούς κυβερνήτες ή/και διεφθαρμένη δημόσια διοίκηση, περιορισμένη δυνατότητα εκμετάλλευσης του αγροτικού και κτηνοτροφικού κεφαλαίου άμεσα εξαρτώμενες από τα κεφάλαια της αναπτυξιακής βοήθειας του εξωτερικού. Ακόμα, βλέπουμε ξεκάθαρα ότι σε όλη την επικράτεια της Ζώνης διαβιούν νομάδες με φυλετική συνείδηση και όχι την «εθνοτική» (ως αυτή που ορίζεται από την κρατική επικράτεια) που επιδιώκουν τον έλεγχο των φυσικών πόρων προκειμένου να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσής τους γεγονός που οδηγεί σε εμφύλιους πολέμους που τελικά μετατρέπονται στον χειρότερο εφιάλτη των πολιτών του κράτους. Ο οποιοσδήποτε πλούτος υπάρχει, πέφτει θύμα αυτών των συγκρούσεων ώστε να είναι αδύνατο να τον εκμεταλλευθούν οι λαοί προς όφελός τους (οικονομική ανάπτυξη) το οποίο σε συνδυασμό με την μεγάλη δημογραφική αύξηση και τα φυσικά φαινόμενα των ξηρασιών-ερημοποίησης-πλημμυρών, δημιουργούν επισιτιστική ανασφάλεια και υποσιτισμό-φτώχεια.

Το περιβάλλον και κατ' επέκταση η κλιματική αλλαγή ως φαινόμενο που επηρεάζει όλο τον πλανήτη, αποτελεί από τα μέχρι τώρα διαλαμβανόμενα ένα σημαντικό παράγοντα που αλλάζει (όπως είδαμε παραπάνω) την κατάσταση των οικονομιών της περιοχής γρηγορότερα από το υπολογιζόμενο και χωρίς την ανθρώπινη παρέμβαση (παρά το ότι επιταχύνθηκε η κλιματική αλλαγή από ανθρωπογενής παρεμβάσεις). Πηγαίνοντας ένα βήμα παρακάτω και αντιλαμβανόμενοι ότι το περιβάλλον γενικότερα είναι αυτό που καθορίζει αλλά και καθορίζεται από τον άνθρωπο και τις δραστηριότητές του, θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε την κατάσταση που επικρατεί στην Ζώνη των χωρών Σαχέλ.

Από τα υπάρχοντα στοιχεία²¹⁹ που λαμβάνονται από εξειδικευμένους επιστήμονες, οι οποίοι ασχολούνται με το κλίμα, διαπιστώνεται ότι η αλλαγή του κλίματος πραγματοποιείται πολύ γρήγορα ή με μεγαλύτερο ρυθμό από τον αναμενόμενο. Έτσι, κατά τον διαρρέυσαν αιώνα η θερμοκρασία του πλανήτη αυξήθηκε περίπου κατά 1°C με το μεγαλύτερο ποσοστό της υπόψη αύξησης να παρουσιάζεται από το 1979 και μετά. Οι βροχοπτώσεις εξελίσσονται με ένα ακανόνιστο τρόπο σε όλες τις χώρες του πλανήτη και σύμφωνα με την Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή ή IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change)²²⁰ η αύξηση των φαινομένων που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή, θέτουν μία σοβαρή απειλή στην μακροπρόθεσμη ανάπτυξη στις χώρες της Αφρικής που ήδη πλήττεται από έναν μεγάλο αριθμό προβλημάτων που τα έχουμε αναφέρει παραπάνω. Καθώς υπάρχει περιορισμένη πληροφόρηση σχετικά με τις πραγματικές επιδράσεις της κλιματικής αλλαγής στην Αφρική, οι προβλέψεις των σχετικών με το θέμα επιστημόνων, προτείνουν το ακόλουθο σενάριο: οι ξηρότερες υποτροπικές περιοχές θα θερμανθούν περισσότερο από τις πιο υγρές τροπικές περιοχές, η Ν. Αφρική θα γίνει πιο θερμή (περίπου κατά 4 βαθμούς C ή και περισσότερο) και ξηρότερη (κατά 15% ή και περισσότερο), η παραγωγή αλεύρων στον βορά και καλαμποκιού στο νότο είναι πιθανό να επηρεασθεί προς το χειρότερο, η μέση βροχόπτωση στην Ανατολική Αφρική (με το κέρασ της Αφρικής συμπεριλαμβανομένου) είναι πιθανό να αυξηθεί αλλά θα γίνει με την μορφή εντόνων πλημμυρών, οι ασθένειες που μεταδίδονται με τον αέρα (ελονοσία, δάγγειος πυρετός) θα γίνουν πιο έντονες – σοβαρές, το επίπεδο της θάλασσας θα αυξηθεί ίσως κατά μισό μέτρο στα επόμενα πενήντα χρόνια με πολύ σοβαρές συνέπειες στο δέλτα του Νείλου και σε ορισμένες περιοχές της Δυτικής Αφρικής. Στην Ζώνη του Σαχέλ ειδικότερα, οι κλιματικές τάσεις κατά τον περασμένο αιώνα ποικίλουν από χώρα σε χώρα, αλλά κατά μέσο όρο η περιοχή βίωσε μία αύξηση στις μέσες θερμοκρασίες και μία μείωση στο σύνολο της ποσότητας βροχοπτώσεων²²¹. Ακόμα, στην Ζώνη παρατηρείται ότι η αύξηση της θερμοκρασίας είναι πιθανό να είναι υψηλότερη από τις λοιπές περιοχές της Αφρικής όπως για παράδειγμα στην Μπουρκίνα Φάσο κατά 2.5°C, στο Μάλι είναι πιθανό να αυξηθεί κατά 4°C όπως επίσης, οι ειδικοί αναμένουν ότι η αύξηση της θερμοκρασίας θα διαχυθεί διαφορετικά μεταξύ των περιοχών των χωρών²²² της

²¹⁹ Βλ. την μελέτη του Erik Alda με τίτλο «Rising Tempers, Rising Temperatures: A Look At Climate Change, Migration and Conflict and the Implications for Youth in the Sahel region», Σελ 5-13/March 2014 (από την «The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank» 1818 H Street, NW Washington, DC 20433 www.worldbank.org) και αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα http://www.tdrp.net/PDFs/TDRP_Rising_TempersRisingTemperaturesSahel.pdf. Ημερομηνία Προσέλασης την 25 Αυγ 15.

²²⁰ Βλ περισσότερα στοιχεία στην ιστοσελίδα της Επιτροπής <http://www.ipcc.ch/organization/organization.shtml> fourth synthesis report.

²²¹ Οπ. π 220 και ειδικότερα στην αναφορά έτους 2007.

²²² Οπ. π 219.

περιοχής. Οι νότιες περιοχές του Μάλι, για παράδειγμα, αναμένεται να βιώσουν μία μείωση στην θερμοκρασία τους τη στιγμή που οι θερμοκρασίες των βόρειων περιοχών του Μάλι και της Μαυριτανίας αναμένεται να αυξηθούν κατά 4 και 2° C, αντίστοιχα. Τέτοιες μεταβολές στις θερμοκρασίες (ακολουθούνται από επαναλαμβανόμενες και εντονότερες ξηρασίες), αναμένεται να μειώσουν την αγροτική παραγωγή και να επιταχύνουν την διαδικασία της ερημοποίησης. Αυτό θα μειώσει τα παραγόμενα αγαθά που απαιτούνται για την επιβίωση του φτωχότερου πληθυσμού στις παραπάνω περιοχές και αναμένεται ότι θα πυροδοτήσει ένα νέο κύμα μετανάστευσης των κατοίκων.

Επιπροσθέτως των ανωτέρω, η περιοχή βιώνει και αλλαγές στα ποσά (ρυθμός και μοτίβο επαναλήψεων των φαινομένων) των βροχοπτώσεων που σύμφωνα με τα στοιχεία του UNEP²²³ σε απόλυτες ετήσιες τιμές αυξήθηκαν από 100χιλ σε 250χιλ. Όπως και τα φαινόμενα της διαφοράς των θερμοκρασιών ανά κράτος και ανά περιοχή των κρατών της Ζώνης Σαχέλ έτσι και οι τιμές, η διάρκεια και η ένταση των βροχοπτώσεων διαφέρουν ομοίως. Είναι λοιπόν αναμενόμενο ότι εφόσον αυξηθεί αρκετά το μέσο ύψος βροχής ανά περιοχή σε ετήσια βάση, αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία πλημμυρίδων και κατακλυσμικών φαινομένων με άμεσο αντίκτυπο στην τοπική αγροτική παραγωγή και κατά συνέπεια τα προς διάθεση αγαθά επιβίωσης/διαβίωσης να μειώνονται και να αυξάνεται η φτώχεια και, τελικά, η επισιτιστική ανασφάλεια. Τα υπάρχοντα δεδομένα δείχνουν ακριβώς μία αύξηση των υπόψη φαινομένων στα τελευταία τριάντα (30) χρόνια με συνέπεια την αύξηση των περιοχών που υποφέρουν από πλημμυρίδες και όπως έχουμε ήδη αναφέρει την μείωση των διαθέσιμων ποσοτήτων τροφίμων (πχ οι πλημμύρες του 2010 στην Κοιλάδα του ποταμού Νίγηρα μείωσαν κατά 10.000 Ha²²⁴ τις διαθέσιμες εκτάσεις για την παραγωγή ρυζιού).

Η ουσία των προαναφερόμενων στοιχείων, οδηγεί τη σκέψη μας στην αναζήτηση των συνεπειών όλων αυτών στην πραγματική ζωή των κατοίκων των χωρών της περιοχής. Έτσι οι σημαντικότερες από αυτές τις συνέπειες είναι η μετανάστευση ενός μεγάλου αριθμού πληθυσμού που διαβιούσε στην ύπαιθρο-αγροτικές περιοχές και η πρόκληση συγκρούσεων μεταξύ των πληθυσμών υποδοχής και των μεταναστών ως αποτέλεσμα της προσπάθειας επιβίωσης

²²³ Οπ. π. 219.

²²⁴ Οπ. π. 219. Επιπλέον, το σύμβολο «ha» είναι το διεθνές σύμβολο για το «Εκτάριο» το οποίο αποτελεί μονάδα μέτρησης επιφάνειας. Ένα εκτάριο ισούται με 100 άρια ή 10.000 τετραγωνικά μέτρα, δηλαδή 10 στρέμματα. Το εκτάριο αντιστοιχεί με τετράγωνο του οποίου κάθε πλευρά έχει μήκος 100 μέτρα. Η λέξη εκτάριο προέρχεται από την γαλλική λέξη «hectare», η οποία προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη «ἐκατόν» και την γαλλική λέξη «are» η οποία είναι επιφάνεια μεγέθους εκατό τετραγωνικών μέτρων, όπως αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα <http://www.helppost.gr/metatroph-monadon/metrisis-epifanias-tetragonikon/>. Ημερομηνία Προσπέλασης η 01 Σεπ 15.

των τελευταίων. Αυτά θα συμβούν ή εκτιμάται ότι θα συμβούν εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής, που είδαμε παραπάνω πως επηρεάζει τις χώρες της περιοχής γενικότερα. Επιπλέον, η γενικότερη αλλαγή του κλίματος θα επηρεάσει τους διαθέσιμους πόρους καθαρού νερού, θα υποβαθμίσει το έδαφος και την διαθεσιμότητα καλλιεργήσιμης γης, καθώς επίσης θα αναδείξει τις συνδέσεις μεταξύ των αιτιών και των διαφορετικών τύπων συγκρούσεων ανάμεσα στις διάφορες πληθυσμιακές ομάδες εντός κάθε κρατικής επικράτειας. Υπάρχει λοιπόν σύνδεση μεταξύ της κλιματικής αλλαγής με την μετανάστευση και των συγκρούσεων, που δημιουργείται από την εμφάνιση των φυσικών καταστροφών. Τα τελευταία σαράντα (40) χρόνια τα συγκεντρωμένα στοιχεία για τις κλιματικές τάσεις στην Ζώνη Σαχέλ έδειξαν ότι η θερμοκρασία έχει αυξηθεί, οι ξηρασίες έχουν γίνει επαναλαμβανόμενες και σοβαρές, οι βροχοπτώσεις έχουν γενικά αυξηθεί και οι πλημμύρες συμβαίνουν πιο συχνά και με μεγαλύτερη ένταση.

Η περιοχή βίωσε μία σειρά επαναλαμβανόμενων και σοβαρών ξηρασιών από την δεκαετία του 1970 και εντεύθεν, οι οποίες είχαν πολλές και σοβαρές συνέπειες στην διαβίωση του πληθυσμού, ειδικά στον αγροτικό πληθυσμό των χωρών της περιοχής καθώς μειώνονται τόσο οι περιοχές προς άροση και βοσκή όσο και τα αποθέματα νερού. Οι ξηρασίες εμφανίζουν πλέον μία αλλαγή στην περιοδικότητα εμφάνισής τους με ρυθμό 1 φορά κάθε δύο (2) ή τρία (3) χρόνια αντί κάθε οκτώ (8) χρόνια. Αυτή η κατάσταση είναι αυτή που προωθεί την μετανάστευση²²⁵ των πληθυσμών προκειμένου να επιβιώσουν που εξ αποτελέσματος δημιουργεί και συνθήκες ανασφάλειας που αποδιοργανώνουν τους κοινωνικούς ιστούς και τις οικονομίες των χωρών που δέχονται τους μετακινούμενους πληθυσμούς. Βέβαια η μετανάστευση ως παγκόσμια πρακτική αποτελεί μία λύση, παρά ταύτα με αβέβαιο μέλλον, για τους μετανάστες προκειμένου να βρουν λύση στη φτώχεια, στους πολέμους ή στις εμφύλιες συγκρούσεις και στις περιβαλλοντικές-φυσικές καταστροφές και αλλαγές. Τα προβλήματα αυτά συνδυαζόμενα με τα προβλήματα ασφαλείας στην περιοχή του Σαχέλ και με την δημογραφική αύξηση θα δώσει το έναυσμα επιπλέον μετακινήσεων πληθυσμών (διαφορετικών εθνοτήτων) αλλά και έξαρση των συγκρούσεων λόγω της έλλειψης των αναγκαίων αγαθών επιβίωσης για τον πληθυσμό των παραπάνω χωρών. Αποδεικνύεται λοιπόν, η σχέση ανάμεσα στην κλιματική αλλαγή και στην μετανάστευση που εκτιμάται να ακολουθήσει τον ρυθμό αλλαγής της πρώτης με σκοπό ο μετακινούμενος πληθυσμός να μπορεί να εξασφαλίσει τα «προς το ζην».

²²⁵ Οπ. π 219. Για επιπλέον στοιχεία επί των ορισμών των όρων που σχετίζονται με την μετανάστευση βλέπε και στην ιστοσελίδα της UNESCO <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/> με ημερομηνία προσπέλασης 02 Σεπ 15.

Η κλιματική αλλαγή θα επηρεάσει όπως αναφέρθηκε την αγροτική παραγωγή και μάλιστα σε ένα πολύ σοβαρό ποσοστό μείωσης εξαιτίας ακριβώς της μείωσης των καλλιεργούμενων χωραφιών σε συνδυασμό με την δημογραφική έκρηξη των χωρών Σαχέλ. Αν σκεφθούμε ότι οι ελλείψεις σε νερό (ελέω ξηρασιών και ερημοποίησης) πόσιμο ή για την αγροτική παραγωγή, είναι σχεδόν βέβαιο πως θα οδηγήσει σε συγκρούσεις ανάμεσα στα κράτη της περιοχής²²⁶. Αυτό που ακόμα δεν μπορεί να αποδειχθεί με βεβαιότητα είναι η ύπαρξη του μηχανισμού που συνδέει την έναρξη των συγκρούσεων και των φαινομένων που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή συμπεριλαμβανομένου του γεγονότος ότι η κλιματική αλλαγή δεν προκαλεί νέα καιρικά φαινόμενα άγνωστα στην επιστημονική κοινότητα αλλά επιταχύνει τον ρυθμό και ενισχύει την ένταση, που εμφανίζονται τα υφιστάμενα. Από την κατάσταση αυτή δεν είναι δυνατόν να ξεφύγει η Ζώνη Σαχέλ. Να διευκρινίσουμε ότι υπάρχουν μελέτες και έρευνες που δίνουν επακριβώς την απλή σχέση μεταξύ συγκρούσεων και κλιματικής αλλαγής αλλά ακόμα δεν έχουν εξακριβώσει τον μηχανισμό που εμφανίζεται αυτή η σχέση. Στην Ζώνη Σαχέλ, αλλά και όχι μόνο σε αυτήν, λοιπόν πρέπει να συνεχισθεί η μελέτη της υπόψη σχέσης για να εξακριβωθεί περαιτέρω η ύπαρξη του άμεσου και έμμεσου μηχανισμού σύμφωνα με τον οποίο εμφανίζεται η σύγκρουση-διαμάχη ως αποτέλεσμα της κλιματικής αλλαγής και των καταστροφικών φαινομένων που συνδέονται με αυτήν. Σαφώς όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε και την προαναφερθείσα σύνδεση της μετανάστευσης στην αλυσίδα που προαναφέραμε παραπάνω. Ήτοι, κλιματική αλλαγή-συνδεόμενα καιρικά καταστροφικά φαινόμενα (σε πόρους, υποδομές κλπ) και μετανάστευση και τελικά σύγκρουση προς εξασφάλιση των απαιτούμενων συνθηκών επιβίωσης.

Ανεξάρτητα από μελέτες και έρευνες που θα πραγματοποιηθούν για να διατυπώσουν με επιστημονικό τρόπο τον μηχανισμό διασύνδεσης που αναφέρθηκε παραπάνω, ας δούμε μερικά δεδομένα ακόμα. Η μετανάστευση (με τα υπάρχοντα στοιχεία) είναι περισσότερο πιθανό να προκαλέσει συγκρούσεις αν και η πιθανότητα είναι μικρή. Τα μέτρα που λαμβάνονται για τις πλημμύρες και τις ξηρασίες δεν φαίνεται να έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα καθόσον όταν συμβαίνουν πλημμυρικά φαινόμενα οι άνθρωποι έχουν την τάση να μεταναστεύουν αλλά κυρίως εξαναγκάζονται να το πράξουν. Δηλαδή η μετανάστευση έρχεται να ολοκληρώσει την τάση του ανθρώπου να επιβιώσει μετά από μία φυσική καταστροφή αλλά και την τάση του γηγενούς πληθυσμού να προστατέψει αυτά που του ανήκουν με αποτέλεσμα να προκαλούνται διαμάχες-συγκρούσεις και τελικά να οδηγούμαστε σε θανάτους. Πολλαπλασιαστής αυτού του φαινομένου πρέπει να θεωρήσουμε ότι είναι αυτό που αναφέρθηκε στην γενικότερη κατάσταση

²²⁶ Οπ. π 219.

ασφαλείας της Ζώνης Σαχέλ που δεν είναι άλλο από τις φυλετικές και εθνοτικές διαφορές των μετακινούμενων πληθυσμών²²⁷.

5.4 Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την ανάπτυξη των δεδομένων που συνδέονται με το αναπτυξιακό φαινόμενο στην περιοχή του Σαχέλ θα μιλήσουμε για την πείνα, την κλιματική αλλαγή και την ανάπτυξη της τρομοκρατίας στην υπόψη περιοχή. Από τα μέχρι τώρα διαμειφθέντα έχουμε διαπιστώσει ότι οι χώρες της περιοχής Σαχέλ είναι φτωχές αλλά με τις περισσότερες από αυτές να διαθέτουν σχετικά πλούσιους φυσικούς πόρους, χωρίς σοβαρές δημόσιες κρατικές δομές και υπηρεσίες (υγεία, παιδεία κ.α.) και κυρίως να «διάγουν βίο ανασφαλή» εξαιτίας των φυλετικών και μη συγκρούσεων και της τρομοκρατίας. Είδαμε επίσης ότι τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην αύξηση του πληθυσμού που πεινάει ή και πεθαίνει από έλλειψη τροφής, στην αύξηση των επιδημιών-ασθενειών, την ουσιαστική ανυπαρξία συνόρων στην περιοχή Σαχέλ καθόσον αυτά υπήρξαν, όπως είναι σήμερα, με το τέλος της αποικιοκρατίας και την ανεξαρτητοποίηση των χωρών αυτής. Όλα αυτά όμως γεννάνε, όπως δείξαμε, τη στροφή (κυρίως των νέων ανθρώπων που είναι η πλειονότητα στην περιοχή) σε άλλες μεθόδους εξεύρεσης των προς επιβίωση αγαθών με το να ενταχθούν σε εγκληματικές ή τρομοκρατικές οργανώσεις που υποβοηθούν τη δράση τους με την προμήθεια μικρών και ελαφρών όπλων. Αυτά τα φαινόμενα είδαμε ότι φοβίζουν και επηρεάζουν τις πρώην αποικιοκρατικές δυνάμεις, κυρίως τη Γαλλία, αλλά και τα υπόλοιπα κράτη της Ε.Ε.

Είδαμε ακόμα ότι οι κυβερνήσεις των κρατών της περιοχής αυξάνουν τις στρατιωτικές δαπάνες προκειμένου να διατηρήσουν τα επίπεδα εσωτερικής ασφαλείας σε ικανοποιητικό βαθμό αλλά με άμεσο αντίκτυπο στα παρεχόμενα κονδύλια για τη χρηματοδότηση των λοιπών υποχρεώσεών τους προς την κοινωνία. Ακόμα οι αυξημένες δαπάνες προς τις στρατιωτικές δυνάμεις των χωρών αυτών, αύξησαν τον κίνδυνο πραξικοπημάτων και επαναστάσεων καθόσον οι λαοί δυσανασχετούν από την φτώχεια και τη διατήρηση των κεκτημένων των συνήθως πραξικοπηματικών κυβερνήσεων. Μιλώντας για πείνα/φτώχεια, κλιματική αλλαγή και τρομοκρατία μπορούμε να κοιτάξουμε στα βόρεια της Μπουρκίνα Φάσο όπου θα δούμε ζωντανά την κίνηση προς νότο της Σαχάρας και τα αποτελέσματα αυτής της κίνησης στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Όλη η περιοχή αυτή δεν χαρακτηρίζεται μόνο από τους ανέμους της ερήμου αλλά και από τα διαδοχικά χρόνια ξηρασίας που την έχει βυθίσει σε μια επισιτιστική κρίση με εκατομμύρια ανθρώπους να αντιμετωπίζουν οξεία πείνα και υποσιτισμό. Τα ίδια φαινόμενα

²²⁷ Οπ. π. 219.

επικρατούν (όπως ήδη έχει αναφερθεί) σε όλη την περιοχή του Σαχέλ μία τεράστια άγηση έκταση άνδρων εδαφών και ερήμου που εκτείνεται σε όλη την ήπειρο νότια της Σαχάρας.

Είδαμε επίσης ότι η διεθνής κοινότητα προειδοποιεί για τις καταστροφικές ανθρωπιστικές συνέπειες και για την εξάπλωση της αστάθειας σε όλη την περιοχή. Ως εκ τούτου, αναφερθήκαμε σε δεδομένα που δείχνουν την εμπλοκή όλων των χωρών της Ζώνης Σαχέλ σε θρησκευτικές και εθνοτικές συγκρούσεις, *«καθώς η φτώχεια και ο αυξανόμενος ανταγωνισμός για φυσικούς πόρους αποδεικνύεται γόνιμο έδαφος για τον εξτρεμισμό»*²²⁸. Είναι γνωστή η επιρροή και τα προβλήματα που δημιουργεί η οργάνωση Boko Haram στην ευρύτερη περιοχή της Νιγηρίας και του Νίγηρα. Ακόμα είναι επίσης γνωστό ότι το Μάλι εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προβλήματα και συγκρούσεις με αυτονομιστές Τουαρέγκ και διάφορες ισλαμικές ομάδες. Δεν πρέπει να ξεχνάμε την παρουσία της τρομοκρατικής οργάνωσης Αλ Καϊντα στο Μαγκρέμπ, που παραμένει εξίσου ενεργή στις χώρες της ευρύτερης περιοχής και όπως επίσης δεν πρέπει να λησμονούμε το γεγονός ότι μετά την κατάρρευση της Λιβύης και τον θάνατο του Μουαμάρ Καντάφι έχουν διαχυθεί-μεταναστεύσει τρομοκρατικοί πυρήνες, όπλα και αστάθεια.

Ο ΟΗΕ με ειδικούς απεσταλμένους και επιστήμονες προειδοποιούν την διεθνή κοινότητα ότι η βία του εξτρεμιστικού Ισλάμ απειλεί τη σταθερότητα σε ολόκληρη τη Ζώνη Σαχέλ²²⁹. Επίσης έχουμε ήδη αναφέρει ότι οι κρίσεις στο Μάλι, τη Νιγηρία και τη Λιβύη τροφοδοτούν την εγκληματικότητα και τις συγκρούσεις σε όλη την περιοχή, με τα πορώδη σύνορα του Σαχέλ να υποβοηθούν τα φαινόμενα αυτά. Ακόμα και χώρες που δεν έχουν εμπλακεί σε συγκρούσεις φοβούνται ότι η περιοχή θα μετεξελιχθεί σε ένα ναρκοπέδιο βίας και εγκλήματος που θα τις καταστρέψει. Η φτώχεια και η πείνα έρχεται να αποτελέσει το προωθητικό γέμισμα και τον πολλαπλασιαστή της ισχύος όλων των παραπάνω φαινομένων σε συνδυασμό με τις αδύναμες κυβερνήσεις.

Είδαμε το ρόλο της κλιματικής αλλαγής και της ερημοποίησης που κατατρώει τα εδάφη προς το νότο. Η μετατροπή των αγροτών σε εργάτες ορυχείων είναι το αποτέλεσμα της μείωσης των γόνιμων εδαφών αλλά και της προσπάθειάς τους να επιβιώσουν. Η επισιτιστική κρίση είδαμε ότι αυξάνει τους κινδύνους σύγκρουσης, που ουσιαστικά είναι κομμάτι ενός φαύλου κύκλου φτώχειας-πείνας-τρομοκρατίας-κλιματικής αλλαγής. Οι τοπικές οικονομίες είναι αδύναμες, με τη μετανάστευση πληθυσμών από άλλες περιοχές να δημιουργεί νέα προβλήματα και να αυξάνει με τη σειρά της τις συγκρούσεις για την εξασφάλιση για τη γη, την τροφή και το

²²⁸ Βλ. σχετικά το άρθρο του Hannah Strange «Η Πείνα και η Κλιματική Αλλαγή Μετατρέπουν την Αφρική σε Ναρκοπέδιο Τρομοκρατών»/ 28 Ιουλίου 2014, όπως δημοσιεύθηκε στην ιστοσελίδα <http://www.vice.com/gr/read/peina-klimatiki-allagi-afriki>. Ημερομηνία Προσπέλασης 02 Σεπ 15.

²²⁹ Οπ. π. 228.

νερό. Όλα τα παραπάνω για το Σαχέλ έχουν επίσης και μία ακόμα διάσταση η οποία αφορά στην εξάπλωση ασθενειών και επιδημιών τύπου Έμπολα και ελονοσίας.

Τέλος είδαμε ότι όλα τα παραπάνω φαινόμενα ως αποδείξεις ενός κόσμου που αλλάζει είτε δια χειρός ανθρώπου είτε όχι, έχουν σημαντικό αντίκτυπο στις ζωές εκατομμυρίων Αφρικανών (άμεσα) και εκατομμυρίων λοιπών ανθρώπων στις άλλες ηπείρους (έμμεσα) λόγω της παγκοσμιοποίησης και της δημιουργίας ενός μεγάλου παγκόσμιου χωριού με τα θέματα που αφορούν την ασφάλεια και την υπανάπτυξη να είναι άρρηκτα συνδεδεμένα ομού και η προσπάθεια αντιμετώπισής τους.

ΣΕΛΙΔΑ
ΣΚΟΠΙΜΩΣ
ΚΕΝΗ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Από τα μέχρι τώρα αναφερθέντα, καταλήξαμε ότι η ανάπτυξη αποτελεί την κεντρική στόχευση των χωρών του αναπτυσσόμενου νότου αλλά και των αναπτυγμένων κρατών του βορρά. Οι βαθύτερες αιτίες που οδηγούν το ανθρώπινο όν αλλά και τα κοινωνικά κατασκευάσματα του στην ανάπτυξη δεν είναι μόνο γνωστές αλλά και αδιαμφισβήτητα αποδεκτές. Σήμερα αυτό που έχει σημασία είναι ότι οι αναπτυσσόμενοι θέλουν να ξεφύγουν από χιλιάδες προβλήματα στον οικονομικό, στον περιβαλλοντικό και στον κοινωνικό-πολιτικό τομέα. Κυρίως θέλουν όμως να ξεφύγουν από την φτώχεια και περισσότερο από την απόλυτη μορφή της, τους εμφύλιους πολέμους και τις εθνοτικές συγκρούσεις, τις κακές πολιτικές διαχείρισης του κρατικού τομέα και της κακής διακυβέρνησης. Τα αναπτυγμένα κράτη, προσπαθούν να εξιλεωθούν από τις κακές αποικιοκρατικές πρακτικές ενός όχι και τόσο μακρινού παρελθόντος παρέχοντας αναπτυξιακή βοήθεια τόσο σε επίπεδο κρατικού τομέα (Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια) όσο και σε επίπεδο ιδιωτικού τομέα (επενδύσεις επιχειρηματικού κόσμου κλπ).

Τα δόγματα περί ανάπτυξης από το 1950 μέχρι τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, αφορούσαν στην στενή σχέση μεταξύ των αναπτυξιακών στόχων των χωρών-χορηγών και αποδεκτών καθώς και το πώς αυτά συνδέονται με την γεωπολιτική αξία του «βοηθούμενου». Η σύνδεση της αναπτυξιακής βοήθειας με την εξωτερική πολιτική και στοχεύσεις των μεγάλων δυνάμεων της εποχής ήταν πασίδηλη. Σήμερα κατά την διάρκεια της πρώτης 15-ετίας και ενόψει των αποτελεσμάτων της παγκόσμιας προσπάθειας της ατζέντας «Post – 2015» και καθορισμού των αναπτυξιακών στόχων με σαφή και μετρούμενο τρόπο, δεν μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι έπαψε να ισχύει η διασύνδεση αναπτυξιακής βοήθειας και εξωτερικής πολιτικής. Τι άλλαξε; Αυτό που άλλαξε είναι η εμπλοκή στο «παιχνίδι» και των διάφορων διεθνών οργανισμών-ΜΚΟ αλλά και των πολιτών, που μέσα από θεσμοθετημένα κανάλια μπορούν να ενημερώνονται και να συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων ή στην χειρότερη περίπτωση να αντιπαρά τίθενται στην άποψη των κρατούντων (Σύμβαση Άαρχους). Αυξήθηκε με λίγα λόγια το ποσοστό διακυβέρνησης έναντι της απόλυτης εξουσίας που παρέχει η «κυβέρνηση».

Η ελπίδα για τα αναπτυσσόμενα κράτη έρχεται μέσω της δημιουργίας κατάλληλων συνθηκών για να αναπτύξουν τις δικές τους δομές και αποταμιεύσεις ώστε να αυξήσουν το εθνικό τους εισόδημα με επενδύσεις που θα κάνουν τα ίδια (κρατικά ή ιδιωτικά, αν και οι πρώτες στην αρχή είναι δύσκολο να συμβούν). Τα φτωχά κράτη δεν έχουν υποδομές για να υποστηρίξουν βιομηχανική παραγωγή, χωρίς εκπαιδευμένο τεχνικό εργατικό δυναμικό, χωρίς κατάλληλες υποδομές για να αναπτύξουν την αγροτική παραγωγή. Επίσης, η ανεξέλεγκτη δημογραφική αύξηση μειώνει το διαθέσιμο προς «μοίρασμα» εισόδημα καθώς και ο παρονομαστής του κλάσματος «εθνικό εισόδημα ή πλούτος/πληθυσμός».

Μέσα στις πολλές θεωρίες σχετικά με την ανάπτυξη παρόλο που δεν αναπτύχθηκαν σε όλη την έκτασή τους, προσπαθήσαμε να καταλάβουμε το ρόλο που διαδραματίζουν οι στρατιωτικές δαπάνες είτε χρηματοδοτούνται από το ίδιο το κράτος (κατά ένα μέρος) είτε δίδονται χρήματα-στρατιωτικός εξοπλισμός από τους χορηγούς μέσω των καναλιών της εκπαίδευσης και των διακρατικών συμφωνιών προμήθειας όπλων. Βραχυπρόθεσμα το ισοζύγιο πληρωμών ενός κράτους εξαιτίας των στρατιωτικών δαπανών παρουσιάζεται θετικό αλλά όμως σε βάθος χρόνου μάλλον εξελίσσεται με αρνητικό τρόπο καθόσον χρησιμοποιεί κονδύλια από τους λοιπούς τομείς της οικονομίας. Επίσης τα κονδύλια που δίδονται για στρατιωτικές δαπάνες ποτέ δεν είναι αρκετά εφόσον κυριευθεί κανείς από την ουτοπία του να έχει την τελευταία λέξη της στρατιωτικής τεχνολογίας. Η ισορροπία που θα πρέπει να τηρείται αποτελεί τον τομέα άλλης εργασίας.

Παρά τις όποιες στρατηγικές και πολιτικές ανάπτυξης καθώς και τη σύνδεση τους με τις στρατιωτικές δαπάνες, η πραγματικότητα συνήθως διαφέρει καθόσον μεγάλο ποσοστό της εξωτερικής βοήθειας χρησιμοποιήθηκε αντίθετα με το σκοπό του αν και δεν είναι εύκολο να αποδειχθεί. Ένα άλλο ποσοστό της βοήθειας χρησιμοποιήθηκε για τον πλουτισμό των πολιτικών ελίτ ή απορροφήθηκε από την διαφθορά. Επειδή έχουμε αναφέρει ότι υπάρχουν και δραστηριοποιούνται πολυμερείς διεθνείς οργανισμοί (πχ ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα) που ασχολούνται με την παροχή βοήθειας και προγραμμάτων ανάπτυξης, θα πρέπει να επικεντρωθούμε όχι μόνο στα θετικά σημεία από την βοήθειά τους αλλά και στα αίτια αποτυχίας των πολιτικών διαρθρωτικών προσαρμογών που έχουν προτείνει και εφαρμόσει. Οι πολιτικές και στρατηγικές ανάπτυξης που έχουν εφαρμοσθεί πέρα από την όποια βοήθεια και τα οικονομικά επιστημονικά δεδομένα υπάρχουν, απέδειξαν ότι «η κτίση του προγράμματος βοήθειας» είναι το σημαντικότερο από όλα. Δηλαδή με λίγα λόγια, οι αναπτυσσόμενοι πρέπει να συμμετέχουν στον καθορισμό και στην βελτίωση των προγραμμάτων παροχής αναπτυξιακής βοήθειας. Στο σημείο αυτό έχει σημασία να ειπωθεί ότι εξίσου σημαντικό είναι και ο καθορισμός των προϋποθέσεων παροχής της βοήθειας στους αναπτυσσόμενους χωρίς όμως να φαίνεται οιαδήποτε διάθεση κατάργησης της εθνικής κυριαρχίας των κρατών-αποδεκτών.

Επίσης ένα εξίσου σημαντικό βήμα προς την ολοκληρωμένη θεώρηση του αναπτυξιακού φαινομένου είναι η ο τρόπος που συνδέεται η παροχή ανθρωπιστικής και στρατιωτικής βοήθειας, που είτε είναι μέρη της επίσημης αναπτυξιακής είτε όχι. Η στρατιωτική βοήθεια (όχι οι στρατιωτικές δαπάνες) από την πλευρά της ασχολείται με την άμεση εξασφάλιση της ειρήνης και της ασφάλειας αλλά και παροχή ασφάλειας σε αυτούς που ασχολούνται με την επιβίωση των προσφυγικών πληθυσμών που δημιουργούνται από την ανασφάλεια στις χώρες των συγκρούσεων. Είδαμε ακόμα, ότι η ανθρωπιστική βοήθεια έχει και έναν ακόμα ρόλο που δεν είναι

άλλος από την συνδρομή των τοπικών κοινωνιών ώστε να ανταπεξέλθουν και να προσαρμοσθούν στις συνέπειες των φυσικών καταστροφών. Η διασύνδεση της αναπτυξιακής βοήθειας, της αμυντικής διπλωματίας-στρατιωτικής βοήθειας και της εξωτερικής πολιτικής είναι εντελώς ξεκάθαρη καθώς η παροχή βοήθειας συνδέεται με την εξυπηρέτηση των στόχων της εξωτερικής πολιτικής με σκοπό τελικά την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων των κρατών-χορηγών. Όλα τα παραπάνω είδαμε ότι μεγάλες χώρες (πχ οι ΗΠΑ) τα συνδέουν με την εθνική τους στρατηγική για την ασφάλεια της ίδιας της χώρας λόγω της δυνατότητας μετανάστευσης-διάχυσης των προβλημάτων. Αυτό που οι ίδιες καλούν «στρατιωτική βοήθεια» δεν είναι τίποτα άλλο από την παροχή εκπαίδευσης, συμβουλών ή/και συμβούλων για αντιμετώπιση των δύσκολων καταστάσεων που αντιμετωπίζουν οι αναπτυσσόμενες χώρες καθώς και ευκολίες προμήθειας στρατιωτικού εξοπλισμού μέσω των κυβερνητικών καναλιών και όχι πλαγίων οδών. Επίσης παίρνοντας ως παράδειγμα τις ΗΠΑ, κατανοήσαμε ότι ο στρατιωτικός διοικητής των διοικήσεων (πχ AFRICOM) αναλαμβάνει και τον ρόλο συντονιστή όλων των μορφών βοήθειας είτε πρόκειται για αντιμετώπιση ανθρωπιστικών κρίσεων και επιδημιών είτε πρόκειται για φυσικές καταστροφές. Λόγω όμως της οικονομικής κρίσης που επικρατεί αλλά και της ανάγκης απεμπλοκής από την μακροχρόνια έκθεση των χορηγών στα εσωτερικά πράγματα των αναπτυσσόμενων χωρών, οι χορηγοί έχουν αρχίσει να δίνουν τον ρόλο σε ελεγχόμενες από αυτούς στρατιωτικές δυνάμεις (καθόσον έχουν λάβει οδηγίες για τον τρόπο λειτουργίας από αυτούς) με ταυτόχρονη δικιά τους απεμπλοκή.

Ο όγκος των διεθνών μεταβιβάσεων κυρίων οπλικών συστημάτων αυξήθηκε κατά 14% μεταξύ 2004 – 2013, με τους πέντε πρώτους εξαγωγείς όπλων από το 2009 – 2013 να καλύπτουν το 74% του συνόλου των εξαγωγών. Σύμφωνα με στοιχεία του SIPRI εκτιμάται ότι η συνολική αξία του παγκόσμιου εμπορίου όπλων το 2012 ανερχόταν στο ποσό των 58 δις δολαρίων. Το κόστος φαινομένων όπως εσωτερικές συγκρούσεις ή εμφύλιοι πόλεμοι αλλά και η κακή διαχείριση των φυσικών πόρων όπως επίσης και η μετατροπή των πόρων της βοήθειας σε στρατιωτικό εξοπλισμό αν και δεν μπορεί να αποδειχθεί ευκόλως δεν παύει να είναι μία πραγματικότητα, επιφέροντας μία τεράστια ζημία στις οικονομίες των αναπτυσσόμενων κρατών της Αφρικής. Φυσικά τα φαινόμενα αυτά είναι μεταδοτικά και δύσκολα περιορίσιμα αυστηρά και μόνο μεταξύ γειτονικών (ενίοτε προβληματικών) κρατών.

Όλοι πιστεύουν ότι όσο η Αφρική βυθίζεται παγιδευμένη σε μία κινούμενη άμμο άλυτων προβλημάτων, τότε η παγκόσμια κοινότητα μόνο επέκταση και εξαγωγή προβλημάτων μπορεί να περιμένει. Ακόμα είναι βέβαιο ότι υπάρχει ένα έντονο γεωπολιτικό και γεωστρατηγικό ενδιαφέρον όλων των «παικτών» το οποίο αποδεικνύεται εντονότερα για τις ΗΠΑ αλλά και από χώρες της Ευρώπης (πχ Γαλλία) οι οποίες επιθυμούν να διατηρήσουν συνεχή πολιτική

και στρατιωτική παρουσία στις πρώην αποικίες τους. Η Ε.Ε. ως διεθνής οργανισμός υψηλού κύρους, διατηρεί παραδοσιακά καλές σχέσεις με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής και επιπλέον αντιμετωπίζει στη περιοχή αυτή τον αυξημένο ανταγωνισμό από τις ΗΠΑ και την Κίνα. Η Ε.Ε. δεν παύει όμως να αποτελεί τη σημαντικότερη αγορά για τα προϊόντα των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής, με τις «*Συμφωνίες Λομέ – Κοτονού*» με τις χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ) να είναι τα βασικά εργαλεία της αναπτυξιακής συνεργασίας με τις υπόψη χώρες. Οι κοινές δράσεις της ΕΕ στο στρατιωτικό τομέα έχουν αρχίσει να αναπτύσσονται δειλά προκειμένου να συμβάλλει με τη σειρά της στην αντιμετώπιση των πολλών εθνοτικών, περιβαλλοντικών, κοινοτικών και φυλετικών συγκρούσεων.

Η διεθνή κοινότητα έχει αντιληφθεί ότι η βία του εξτρεμιστικού Ισλάμ απειλεί τη σταθερότητα σε ολόκληρη τη Ζώνη Σαχέλ. Οι κρίσεις στο Μάλι και τη Νιγηρία, τροφοδοτούν την εγκληματικότητα και τις συγκρούσεις σε όλη την περιοχή. Ακόμα και χώρες που δεν έχουν εμπλακεί σε συγκρούσεις φοβούνται ότι η περιοχή θα μετεξελιχθεί σε ένα ναρκοπέδιο βίας και εγκλήματος που θα τις καταστρέψει. Η φτώχεια και η πείνα έρχεται να αποτελέσει το προωθητικό γέμισμα και τον πολλαπλασιαστή της ισχύος όλων των παραπάνω φαινομένων. Μιλώντας για πείνα/φτώχεια και κλιματική αλλαγή μπορούμε να κοιτάξουμε βόρεια της Μπουρκίνα Φάσο όπου θα δούμε την κίνηση προς νότο της Σαχάρας και τα αποτελέσματά της στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Ο ρόλος της κλιματικής αλλαγής και της ερημοποίησης είναι σημαντικός καθώς κατατρώει τα εδάφη προς το νότο κυρίως της Σαχάρας μετατρέποντας τους αγρότες σε εργάτες ορυχείων. Η επισιτιστική κρίση είδαμε ότι αυξάνει τους κινδύνους σύγκρουσης, που ουσιαστικά είναι κομμάτι ενός φαύλου κύκλου φτώχειας-πείνας-τρομοκρατίας-κλιματικής αλλαγής. Σε όλα τα παραπάνω πρέπει να προσθέσουμε και μία ακόμα διάσταση η οποία αφορά σε ασθένειες και στην εξάπλωση επιδημιών τύπου Έμπολα και ελονοσίας. Τα υπόψη προβλήματα καθώς και επικρατούν σε όλη την περιοχή Σαχέλ, «προκαλούν» τη διεθνή κοινότητα να προειδοποιήσει για καταστροφικές ανθρωπιστικές συνέπειες, για εξάπλωση της αστάθειας σε όλη την περιοχή. Πολλαπλασιαστής όλων αυτών είναι όπως έχουμε αναφέρει οι θρησκευτικές και εθνοτικές συγκρούσεις. Είναι γνωστά και χρονικά πρόσφατα, τα προβλήματα που δημιουργεί η οργάνωση Boko Haram στην ευρύτερη περιοχή της Νιγηρίας και του Νίγηρα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε την παρουσία της τρομοκρατικής οργάνωσης Αλ Καϊντα στο Μαγκρέμπ, που παραμένει εξίσου ενεργή στις χώρες της ευρύτερης περιοχής και όπως επίσης δεν πρέπει να λησμονούμε το γεγονός ότι μετά την κατάρρευση της Λιβύης και τον θάνατο του Καντάφι έχουν διαχυθεί-μεταναστεύσει τρομοκρατικοί πυρήνες, όπλα και αστάθεια.

Όλα τα παραπάνω φαινόμενα ως αποδείξεις ενός κόσμου που αλλάζει είτε δια χειρός ανθρώπου είτε όχι, έχουν σημαντικό αντίκτυπο στις ζωές εκατομμυρίων Αφρικανών (άμεσα)

και εκατομμυρίων λοιπών ανθρώπων στις άλλες ηπείρους (έμμεσα) λόγω της παγκοσμιοποίησης και της δημιουργίας ενός μεγάλου παγκόσμιου χωριού με τα θέματα που αφορούν την ασφάλεια και την υπανάπτυξη να είναι άρρηκτα συνδεδεμένα ομού και η προσπάθεια αντιμετώπισής τους. Ακόμα και αν διαφωνεί κάποιος με το «παγκόσμιο χωριό» αυτό αποτελεί μία στόχευση που σε ορισμένες περιπτώσεις και υπό προϋποθέσεις μπορεί να καταπολεμήσει την υποβάθμιση της ανθρώπινης υπόστασης και αξιοπρέπειας, βοηθώντας τον να ζήσει εντός ενός περιβάλλοντος βιώσιμου.

Κατά την άποψη μας αυτό που θα έπρεπε να ενισχυθεί και να αναπτυχθεί περαιτέρω, είναι το «Δίκαιο της Ανάπτυξης» έτσι ώστε να αγκαλιάσει όλα τα υπόλοιπα υποσύνολα του διεθνούς δικαίου. Αυτή η άποψη εδράζεται στο γεγονός ότι οι αρχές του δικαίου αυτού με τις υποδιαίρεσεις των²³⁰ βρίσκουν άμεση εφαρμογή στην παρούσα εργασία. Για να γίνει κατανοητό αυτό ας σκεφθούμε το πώς πρέπει να σέβεται η αναπτυξιακή βοήθεια την αρχή της μη επέμβασης στις εσωτερικές και εξωτερικές υποθέσεις της χώρας ή την αρχή της αλληλεγγύης στην σχεδίαση και εφαρμογή των προγραμμάτων βοήθειας είτε πρόκειται για αναπτυξιακή είτε πρόκειται για στρατιωτική βοήθεια. Ακόμα ας σκεφθούμε πόσο καλύτερα θα ήταν τα πράγματα σχετικά με την εφαρμογή της βοήθειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο αν τόσο τα κράτη-χορηγοί όσο και τα κράτη-δέκτες, εφάρμοζαν επακριβώς τις προβλέψεις των αρχών της ισότητας ή της κυριαρχίας. Εκτιμάται λοιπόν, ότι η προσπάθεια της διεθνούς κοινότητας μέσω του ΟΗΕ θα πρέπει να επικεντρωθεί στην καθολική υιοθέτηση του υπόψη δικαίου στις ανθρώπινες υποθέσεις με την πρόποσα ηθική της βιώσιμης ανάπτυξης. Σε αντίθεση με αυτό βρίσκεται η σκέψη που αφορά σε ένα υποτιθέμενο μέλλον χωρίς την ύπαρξη της αναπτυξιακής βοήθειας. Τί θα είχε συμβεί πραγματικά; Η απάντηση σε αυτό είναι δύσκολη αλλά και αντικείμενο άλλης εργασίας.

Επειδή όμως όλα έχουν σχέση με την ανθρώπινη αντίληψη περί ηθικής και δικαίου θα ολοκληρώσουμε την παρούσα εργασία αναφέροντας ένα γνωμικό του Επίκουρου που θα πρέπει να το λαμβάνουμε υπόψη εφόσον σχεδιάζουμε το αύριο αυτών που δεν έχουν γεννηθεί ακόμα και που πιθανώς να μην μας δοθεί η δυνατότητα να τους ρωτήσουμε και ποτέ για αυτό που θέλουν: *«Πάς ώσπερ άρτι γεγονώς εκ του ζην απέρχεται»* (Ο καθένας φεύγει απ' τη ζωή, σαν να ήρθε τώρα μόλις).....

²³⁰ Βλ. Γρ. Ι. Τσάλτας, «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος», Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ/Αθήνα 2010, Σελ. 292-302, όπου αναπτύσσονται επακριβώς οι πτυχές αυτού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Ελληνική

1. Βιβλία

Παπάζογλου Χ. «Εισαγωγή στη Διεθνή Οικονομική», Εκδόσεις ΣΥΜΕΩΝ/Αθήνα 2010.

Ραυτόπουλος Ε. «Συμβατική Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Μεσόγειος ή Plus Ultra, ο κύκλος των αποβλήτων», Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ/2006.

Ρουμελιώτης Π. «Προς έναν Πολυπολικό Κόσμο», Εκδοτικός Οργανισμός ΛΙΒΑΝΗ/2009.

Τσάλτας Γρ.(Γενική Επιμ-Παρ), «Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές: Μία Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας», Εκδόσεις Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ, 2011.

Τσάλτας Γρ. «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος», Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ/Αθήνα 2010.

Thomas Piketty «Το Κεφάλαιο τον 21^{ον} Αιώνα», Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ/2014 (για την Γαλλική Έκδοση «EDITIONS DU SEUIL/2013»)

2. Άρθρα-Συμβολές σε Συλλογικούς Τόμους

Γιάννη Αλεξ. «Η Αναπτυξιακή Βοήθεια και η Επίλυση των Συγκρούσεων: Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης», στο Αστέρης Χουλιάρας (επιμέλεια) στο «Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21ο αιώνα», Αθήνα-ΕΞΑΝΤΑΣ/1998.

Καλτσούνη Αντ. «Ανάπτυξη-Υπανάπτυξη. Ιστορική Εξέλιξη», στο Γρ. Ι. Τσάλτας (επιμέλεια-παρουσίαση) «Αφρική και Ανάπτυξη: η τελευταία παγκόσμια πρόκληση/ευκαιρία»/Εκδόσεις Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ-Αθήνα 2003, Σελ. 209-268.

Κούτρης Ανδ. «Στρατιωτικές Δαπάνες και Οικονομική Μεγέθυνση στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991.

Μπόση Μαίρη «Η Εμπορία και Διακίνηση Ελαφρού Οπλισμού ως Κεντρική Παράμετρος των Συρράξεων της Αφρικανικής Ηπείρου», στο Γρ. Ι. Τσάλτας (Επιμέλεια-Παρουσίαση) «Αφρική και Ανάπτυξη: Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση/Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ/Αθήνα 2003.

Τσαρδανίδη Χαρ. «Εξωτερική Πολιτική και Αναπτυξιακή Βοήθεια: Τα κίνητρα των Δωρητών» στο Αστέρης Χουλιάρας (επιμέλεια) στο «Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21ο αιώνα», Αθήνα-ΕΞΑΝΤΑΣ/1998, Σελ. 29.

Χουλιάρας Αστέρης «Η Αποτελεσματικότητα της Αναπτυξιακής Βοήθειας», που περιλαμβάνεται στο Αστέρης Χουλιάρας (επιμέλεια) στο «Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21ο αιώνα», Αθήνα-ΕΞΑΝΤΑΣ/1998.

Χουλιάρας Αστέρης «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Υποσαχαρική Αφρική», στο «Αγορά Χωρίς Σύνορα»/Τόμος 11 (2) 2005 στην ιστοσελίδα <http://www.idec.gr/iier/new/tomos11/>.

Άρθρο «Αλήθειες και μύθοι για την κινεζική «επίθεση» στην αφρικανική ήπειρο», όπως δημοσιεύθηκε στην ιστοσελίδα της εφημερίδας ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ, την 07 Σεπ 2014 <http://www.kathimerini.gr/782825/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/alh8eies-kai-my8oi-gia-thn-kinezikh-epi8esh-sthn-afrikanikh-hpeiro>

Κείμενο «15 πράγματα που ίσως δεν γνωρίζετε για την αναπτυξιακή συνεργασία της ΕΕ το 2015» στην ιστοσελίδα <https://europa.eu/eyd2015/el/content/eu-development-aid>.

Κείμενο σημειώσεων ΟΠΑ σχετικά με την Οικονομική Μεγέθυνση στην ιστοσελίδα <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ECON205/Growth%20lecture%20notes%20njt%20lt%202009.pdf>.

Κείμενο Γιάννης Μηλιός Δημήτρης Δημούλης Γιώργος Οικονομάκης «Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΞ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ» στην ιστοσελίδα http://users.ntua.gr/jmilios/Theoria_Marx.pdf.

II. Ξενόγλωσση

1. Βιβλία

Abbott George C., «Debt Relief and Sustainable Development in Sub-Saharan Africa» EDWARD ELGAR Publishing Limited-1993.

Branczik Amelia, «Humanitarian Aid and Development Assistance» όπως δημοσιεύθηκε τον Φεβ 2004 στην ιστοσελίδα <http://www.beyondintractability.org/essay/humanitarian-aid>.

Collier Paul «The Bottom Million: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It» OXFORD UNIVERSITY PRESS/2008

Cottey Andrew and Forster Anthony, «Reshaping Defence Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance». First published April 2004 by Oxford University Press for «The International Institute for Strategic Studies». Published by Routledge for the «International Institute for Strategic Studies», διαθέσιμο στο www.iiss.org.

Dormandy Xenia, «Americas Program Paper AMP PP 2012/03: US Election Note: The Military vs Development Aid», Chatham House July 2012, στην ιστοσελίδα <http://www.chathamhouse.org>.

Oliker Olga, Kauzlarich Richard, Dobbins James, Basseuner Kurt W., Sampler Donald L., McGinn John G., Dziedzic Michael J., Grissom Adam, Pirnie Bruce, Bensahel Nora, Guven A. Istar, «Aid During Conflict Interaction Between Military and Civilian Assistance Providers in Afghanistan, September 2001– June 2002». Published 2004 by the RAND Corporation. Διαθέσιμο στο RAND URL: <http://www.rand.org/>.

Stiglitz Joseph E. – Charlton Andrew, «Fair Trade For All. How Trade can Promote Development», OXFORD-University Press/2005.

Tarp Finn «Foreign Aid and Development: Lessons Learnt and Directions for the Future», Routledge/2002

2. Άρθρα-Συμβολές σε Συλλογικούς Τόμους

Brant Philippa «Η γεωπολιτική της κινεζικής βοήθειας: Η χαρτογράφηση της χρηματοδότησης του Πεκίνου στον Ειρηνικό» της 06 Μαρ 15 στην ιστοσελίδα <http://foreignaffairs.gr/articles/70215/philippa-brant/i-geopolitiki-tis-kinezikis-boitheias?page=show>

Άρθρο Joseph S. Nye, Jr. Reviewed by G. John Ikenberry, «Soft Power: The Means to Success in World Politics» στην ιστοσελίδα <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2004-05-01/soft-power-means-success-world-politics>.

Άρθρο Joseph S. Nye Jr, «Get Smart Combining Hard and Soft Power» στην ιστοσελίδα <https://www.foreignaffairs.com/articles/2009-07-01/get-smart>.

Άρθρο Διεθνούς Αμνηστίας «The 'Big Six' arms exporters»/11 Ιουν 2012 στην ιστοσελίδα <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/06/big-six-arms-exporters/>.

Άρθρο Ν. Χριστοδουλάκη στην ιστοσελίδα <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=623269>.

Άρθρο Philippe Leymarie σε μετάφραση Χάρης Λογοθέτης «Στην Αφρική, πληθαίνουν οι εστίες του τζιχαντισμού» στην ιστοσελίδα <http://monde-diplomatique.gr/?p=338>.

Άρθρο του Άχμαντ Ελντίν «Τζιχάντ: Όλη η Αλήθεια» στην ιστοσελίδα <http://islamforgreeks.org/2009/11/20/explaining-jihad/>.

Άρθρο «Ζώνη Σαχέλ: Απαιτεί μακροχρόνιες λύσεις η αντιμετώπιση του υποσιτισμού»/20 Ιουλ 2012, στην ιστοσελίδα <http://www.msf.gr/magazine/zoni-sahel-apaitei-makrohronies-lyseis-i-antimetopisi-toy-ypositismoy>.

Άρθρο «Η Φτώχεια στην Ζώνη του Σαχέλ»/Σάββατο 24 Μαΐ 08 στην ιστοσελίδα http://fairplanet.gr/cms/index.php?option=com_content&view=article&catid=7%253A--&id=30%253A&lang=fr.

Άρθρο του Hannah Strange «Η Πείνα και η Κλιματική Αλλαγή Μετατρέπουν την Αφρική σε Ναρκοπέδιο Τρομοκρατών»/28 Ιουλ 2014, στην ιστοσελίδα <http://www.vice.com/gr/read/peina-klimatiki-allagi-afriki>.

Ανάρτηση «DEVELOPMENT AID AT A GLANCE: STATISTICS BY REGION» για τους Πίνακες Χρηματοδοτικών ροών ανά περιοχή στην ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/2%20Africa%20-%20Development%20Aid%20at%20a%20Glance%202015.pdf>.

Αναλυτικά Οικονομικά Στοιχεία ανά περιοχή της Παγκόσμιας Τράπεζας στην ιστοσελίδα <http://www.worldbank.org/en/region/af/overview#1> με τελευταία ενημέρωση στοιχείων την 20 Σεπ 15.

«Δόγμα Πολυεθνικών Επιχειρήσεων Στρατού Ξηράς», ΓΕΣ/Διεύθυνση Δόγμα-τος/28 Ιουλ 10, στην ιστοσελίδα http://www.army.gr/files/File/DIDO_LIBRARY/Dogmata_SJ/dogma_polyethnikvn_epi_xeirhsevn_sj.pdf.

Κατάλογοι Κρατών-Αποδεκτών «DAC List of ODA Recipients Effective for reporting on 2014, 2015 and 2016 flows» στην ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/DAC%20List%20of%20ODA%20Recipients%202014%20finalpdf>.

Κείμενο «Strategy for Security and Development in the Sahel» της European Union External Action Service στην ιστοσελίδα http://eeas.europa.eu/index_en.htm.

Κείμενο «IS IT ODA? Factsheet» όπως αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>, τον Νοέμβριο του 2008.

Κείμενο για «Definitions of Small Arms and Light Weapons» στην ιστοσελίδα <http://www.smallarmssurvey.org/weapons-and-markets/definitions.html>.

Κείμενο Αποτελεσμάτων Συνάντησης στο Busan στην ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/Busan%20partnership.pdf>.

Κείμενο Αποτελεσματικότητας της Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας και το κείμενο «The Paris Declaration on Aid Effectiveness and the Accra Agenda for Action» στην ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/34428351.pdf>.

Κείμενο «EU Aid Explorer» στην ιστοσελίδα <https://euaidexplorer.jrc.ec.europa.eu>.

Κείμενο για το σύστημα δημοσιονομικής διαφάνειας της ΕΕ στην ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/budget/fts/about_en.htm.

Κείμενο «Πρόγραμμα Δράσης για Αλλαγή» της ΕΕ στην ιστοσελίδα <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52011DC0637&qid=1412922281378>.

Κείμενο «Impact on Development» στην ιστοσελίδα <http://www.smallarmssurvey.org/armed-violence/social-and-economic-costs/impact-on-development.html>.

Κείμενο «Focus on Inequality and Growth»/December 2014 στην ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/social/Focus-Inequality-and-Growth-2014.pdf>.

Κείμενο «Global Burden of Armed Violence 2015: Every Body Counts» της 08 Μαΐ 15, στην ιστοσελίδα <http://www.genevadeclaration.org/measurability/global-burden-of-armed-violence/global-burden-of-armed-violence-2015.html>.

Κείμενο «Post-2015 Agenda» στην ιστοσελίδα <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/summit>.

Μελέτη Erik Alda, «Rising Tempers, Rising Temperatures: A Look At Climate Change, Migration and Conflict and the Implications for Youth in the Sahel region»/March 2014 στην ιστοσελίδα http://www.tdrp.net/PDFs/TDRP_RisingTempersRisingTemperaturesSahel.pdf.

«Χρυσός Κανόνας» στην ιστοσελίδα <https://www.amnesty.ie/news/%E2%80%9Cgolden-rule%E2%80%9D-human-rights-essential-effective-arms-trade-treaty-55-irish-parliamentarians-sign>.

III. Κείμενα Τεκμηρίωσης

Απόφασή της 34/46 της 23ης Νοε 1979 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ.

Απόφαση A/52/298 της 27 Αυγ 1997 του ΟΗΕ «General and Complete Disarmament: Small Arms» διαθέσιμο στο www.un.org.

Διακήρυξη των Παρισίων και «Accra Agenda for Action» στην ιστοσελίδα <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm>.

Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 με τίτλο «Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development» http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

Στρατηγική της ΕΕ για την παράνομη διακίνηση μικρών όπλων στην ιστοσελίδα http://eeas.europa.eu/non-proliferation-and-disarmament/about/index_en.htm.

Συνθήκη «Arms Trade Treaty (ATT)» στην ιστοσελίδα <http://disarmament.un.org/treaties/t/att>.

Συμφωνία Wassenaar στην ιστοσελίδα <http://www.wassenaar.org/introduction/overview.html> .

IV. Εκθέσεις – Αναφορές – Ειδικές Εκδόσεις

«NATIONAL SECURITY STRATEGY-2015» https://ekdoseispiotita.files.wordpress.com/2015/02/2015_national_security_strategy.pdf.

Έκθεση της Lauren Ploch «Africa Command: U.S. Strategic Interests and the Role of the U.S. Military in Africa», Congressional Research Service: Report for Congress/Apr, 03 2010, στην ιστοσελίδα https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=4Ryi_Q3-cAC&oi=fnd&pg=PA1&dq=military+aid+in+africa&ots=8-rvM7jGUI&sig=begNulnNKtBvyCIwJ8_t7cA7NPE#v=onepage&q=military%20aid%20in%20africa&f=false

Έκθεση «Small Arms Survey 2015» διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <http://www.smallarms-survey.org/publications/by-type/yearbook/small-arms-survey-2015.html>.

Έκθεση του Institute for Economics and Peace (IEP) με τίτλο «GLOBAL PEACE INDEX 2015» στην ιστοσελίδα <http://economicsandpeace.org/reports>.

Περίληψη Έκθεσης Έτους 2014 Οργανισμού SIPRI στην ιστοσελίδα <http://www.scribd.com/doc/244752631/SIPRI-Yearbook-2014-Summary-in-English>.

V. Ηλεκτρονικές Πηγές

http://www.africa.undp.org/content/rba/en/home/ourwork/crisispreventionandrecovery/projects-and-initiatives/sahel_crisis.html.

<http://www.beyondintractability.org/essay/humanitarian-aid>

https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=8XFFOMK13QC&oi=fnd&pg=PR7&dq=economic+growth+vs+economic+development&ots=XSTUt8ox9b&sig=EC9LdWmh_ALVAIVLRtA-Yxkq8FU&redir_esc=y#v=onepage&q=economic%20growth%20vs%20economic%20developdeve&f=false

Ιστοσελίδα CIA <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cv.html>.

http://www.cefims.ac.uk/cedepapp/116_web_unit/page_08.htm

<http://www.chathamhouse.org>

Νομικοί Ορισμοί στην ιστοσελίδα <http://definitions.uslegal.com/s/soft-law/>.

Οικονομικοί Ορισμοί στην ιστοσελίδα http://www.diffen.com/difference/Economic_Development_vs_Economic_Growth.

FMS, LOA and FMF στην ιστοσελίδα <http://www.dsca.mil/programs/foreign-military-sales-fms>.

ECOWAS στην ιστοσελίδα <http://www.ecowas.int>

https://ekdoseispiotita.files.wordpress.com/2015/02/2015_national_security_strategy.pdf

<https://euaidexplorer.ec.europa.eu/AidOverview.do>

<https://euaidexplorer.ec.europa.eu/MainHomePageAction.do>.

<http://foreignaffairs.gr/articles/70215/philippa-brant/i-geopolitiki-tis-kinezikis-boitheias?page=show>

https://www.google.gr/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAYQjB1qFQoTCKqraeFwcCFYU2GgodSvQEig&url=http%3A%2F%2Fbooks.edu.gr%2Fmodules%2Fbook%2Fshowphp%2FDSGL100%2F418%2F2821%2C10655%2Fextras%2Fgstd37_africa_geo_map%2Findex.html&ei=KTnbVeryNYvtasrok9AI&psig=AFQjCNHn_zZN0U4MQBHDrHVD8LzCso1cDQ&ust=1440516774459525

<http://www.hellenicaid.gr/europaike-enose/anaptuxiake-politike-tes-ee/anaptuxiake-politike-tes-ee.html>

Μεταμόρφωση Μονάδων Μέτρησης στην ιστοσελίδα <http://www.helppost.gr/metatroph-monadon/metrisis-epifanias-tetragonikon/>.

Human Development Index-HDI στην ιστοσελίδα του UNDP <http://hdr.undp.org/en/countries>.

www.iiss.org

Επιτροπή IPCC στην ιστοσελίδα <http://www.ipcc.ch/organization/organizationshtml-fourthsynthesisreport>.

Πρωτοβουλία HIPC στην ιστοσελίδα <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/hipc.htm>.

NATO <http://www.nato.int/>.

Επιχειρήσεις και Αποστολές του NATO http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm.

www.oecd.org/dac/stats

<http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>

<http://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/2%20Africa%20-%20Development%20Aid%20at%20a%20Glance%202015.pdf>.

<http://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/DAC%20List%20of%20ODA%20Recipients%202014%20finalpdf>

SIPRI <http://www.sipri.org/>.

Small Arms Survey <http://www.smallarmssurvey.org/weapons-and-markets/definitions.html>

www.un.org,

<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>.

Επιχειρήσεις «UNOSOM-I» (Απρ 1992 έως Μαρ 1993) και «UNOSOM-II» (Μαρ 1993 -Μαρ 1995) στη Σομαλία με διαθέσιμα στοιχεία στην ιστοσελίδα <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosomi.htm> και στην <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2.htm>, αντίστοιχα.

Θέματα αφοπλισμών <http://www.un.org/disarmament/ATT/>.

Millennium Development Goals <http://www.un.org/millenniumgoals/>

<https://www.usaid.gov>

<http://www.washingtoninstitute.org>.

«The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank» 1818 H Street, NW Washington, DC 20433 www.worldbank.org.

<http://www.worldbank.org/en/region/afr/projects/all>.